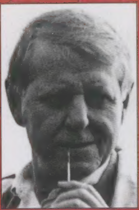
ΧΑΝΣ ΜΑΓΚΝΟΥΣ ΕΝΤΣΕΝΣΜΠΕΡΓΚΕΡ

Το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ο Χανς Μάγκνους Εντσενσμπέργκερ γεννήθηκε στη Βαυαρία το 1929. Ποιητής, μυθιστοριογράφος και πολιτικοκοινωνικός κριτικός, ιδρυτής του γνωστού περιοδικού *Kursbuch* το 1965. Ένας από τους πιο αξιόλογους και τολμηρούς σύγχρονους γερμανούς διανοούμενους. Έργα του: *Ποιήματα γι' αυτούς που δεν διαβάζουν ποίηση*, *Λεπτομέρειες*, *Λογοτεχνία και/ή επανάσταση*, *Ανάκριση στην Αβάνα*, *Συζητήσεις με τον Μαρξ και τον Ένγκελς*, *Υπό την απειλή εμφυλίων πολέμων* (Οδυσσέας, 1994), κ.ά.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας

ΧΑΝΣ ΜΑΓΚΝΟΥΣ
ΕΝΤΣΕΝΣΜΠΕΡΓΚΕΡ

Το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας

μετάφραση από τα γερμανικά
ΝΙΚΟΣ ΔΕΛΗΒΟΡΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ
HANS MAGNUS ENZENSBERGER,
DER KURZE SOMMER DER ANARCHIE

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΔΟΣΗ 2005

ISBN 960-210-483-X

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
ΔΗΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ - ΑΓΚΟΠ ΚΕΚΛΙΚΙΑΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
ΑΝΔΡΕΑ ΜΩΡΑΪΤΗ 3 - 114 71 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 210 36.24.326, 210 36.25.575 - FAX 210 36.48.030
http://www.odisseas.gr - email: info@odisseas.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η κηδεία

Αργά τη νύχτα έφτασε η σορός στη Βαρκελώνη. Είχε βρέξει όλη την ημέρα και τα αυτοκίνητα που συνόδευαν το φέρετρο ήταν γεμάτα λάσπη. Η μαυροκόκκινη σημαία που σκέπαζε τη νεκροφόρα ήταν βρόμικη.

Στο κτήριο των αναρχικών, που μέχρι την επανάσταση ήταν έδρα του βιομηχανικού και εμπορικού επιμελητηρίου της Βαρκελώνης, οι προετοιμασίες είχαν αρχίσει από το προηγούμενο βράδυ. Η αίθουσα υποδοχής είχε ετοιμαστεί για να δεχτεί τον νεκρό. Κατά μαγικό τρόπο όλα ήταν έτοιμα στην ώρα τους. Ο στολισμός ήταν απλός, χωρίς καμιά επιτήδευση ή στόμφο. Οι τοίχοι ήταν καλυμμένοι με μαυροκόκκινο πανί, ένα βάθρο στα ίδια χρώματα, μερικά πολύφωτα, λουλούδια και στεφάνια. Αυτό ήταν όλο. Στις δυο πλαϊνές πόρτες, από τις οποίες θα περνούσε το πλήθος που πενθούσε, ήταν κρεμασμένα, κατά το ισπανικό έθιμο, μεγάλα πανό που πάνω τους διάβαζες: «Ο Ντουρούτι σας καλωσορίζει» και «Ο Ντουρούτι σας αποχαιρετά».

Άντρες της πολιτοφυλακής φρουρούσαν το φέρετρο με το όπλο παρά πόδα. Εκείνοι που τον είχαν φέρει από τη Μαδρίτη, τον κουβάλησαν μέχρι μέσα στην αίθουσα. Κανείς δεν σκέφτηκε να τους ανοίξει τις μεγάλες μπροστινές πόρτες, κι έτσι αναγκάστηκαν να στρυμωχτούν περνώντας μέσα από μια μικρή πλαϊνή πόρτα. Για να ανοίξουν δρόμο, μέσα από το πλήθος που είχε κατακλύσει το χώρο μπροστά στο κτήριο, κατέβαλαν πολύ κόπο. Από τις στοές της εισόδου που είχαν μείνει αστόλιστες, κοίταζαν διάφοροι περίεργοι.

Υπήρχε μια ατμόσφαιρα προσμονής, όπως σ' ένα θέατρο. Μερικοί κάπνιζαν. Πολλοί είχαν βγάλει τα καπέλα τους, ενώ άλλοι ούτε το είχαν σκεφτεί καν. Γινόταν θόρυβος. Πολιτοφύλακες που γύριζαν από το μέτωπο, χαλωσορίζονταν από φίλους τους. Οι σκοποί προσπαθούσαν να απωθήσουν τους συγκεντρωμένους. Κι αυτό γινόταν όχι χωρίς θόρυβο. Ο άνθρωπος που ήταν υπεύθυνος για την τελετή έδινε τις οδηγίες του. Κάποιος σκόνταψε και έπεσε πάνω σ' ένα στεφάνι. Ένας απ' αυτούς που είχαν κουβαλήσει το φέρετρο, άναβε προσεχτικά την πίπα του την ώρα που σηκωνόταν το καπάκι. Το πρόσωπο του Ντουρούτι βρισκόταν κάτω από ένα γυάλινο σκέπασμα πάνω σε άσπρο μεταξωτό, τυλιγμένο σε ένα άσπρο σάλι, που του έδινε την εμφάνιση Άραβα.

Το σκηνικό ήταν κωμικοτραγικό. Έμοιαζε πολύ με χαρακτικό του Γκόγια. Το περιγράφω έτσι όπως το έζησα, γιατί δίνει μια εικόνα για το τι συγκινεί τους Ισπανούς. Ο θάνατος στην Ισπανία είναι σαν το φίλο, το σύντροφο, σαν κάποιον εργάτη που ξέρει κανείς από το χωράφι ή το εργαστήρι. Σαν έρθει, δεν κάνει κανείς ιδιαίτερες φασαρίες. Αγαπά τους φίλους του, μα δεν τους ενοχλεί. Μπορούν να έρχονται και να φεύγουν όποτε τους αρέσει. Ίσως αυτό να είναι η παλιά μοιρολατρία των μαυριτανών που εμφανίζεται και πάλι, χαμένη εδώ και χρόνια κάτω από τις τελετουργίες της καθολικής εκκλησίας.

Ο Ντουρούτι ήταν ένας φίλος. Είχε πολλούς φίλους. Είχε γίνει το είδωλο ενός ολόκληρου λαού. Αγαπήθηκε πολύ και ειλικρινά και όλοι όσοι είχαν έρθει αυτή την ώρα θρηνούσαν το χαμό του και του έδειχναν το σεβασμό τους. Κι όμως, εκτός απ' τη γυναίκα του, μια Γαλλίδα, είδα μόνο έναν άνθρωπο να κλαίει: μια γριά καθαρίστρια, που είχε δουλέψει σ' αυτό το κτήριο όταν ακόμα οι έμποροι και οι βιομήχανοι πηγαινοέρχονταν εκεί μέσα, και που, ίσως, δεν τον είχε συναντήσει ποτέ της. Οι άλλοι ένιωθαν το θάνατό του σαν ένα φριχτό, αναντικατάστατο χαμό, αλλά εκδήλωναν τα αισθήματά τους χωρίς καμιά επισημότητα. Το να σωπάσουν, να βγάλουν τα καπέλα τους ή να σβήσουν τα τσιγάρα τους, θα τους ήταν εξίσου υπερβολικό όπως αν υψώνονταν σταυροί και αγιασμοί ράντιζαν την ατμόσφαιρα.

Χιλιάδες άνθρωποι πέρασαν στη διάρκεια της νύχτας μπροστά από το φέρετρο του Ντουρούτι. Περίμεναν σε τεράστιες ουρές κάτω από τη βροχή. Ο φίλος τους και ηγέτης τους ήταν νεκρός. Δεν τολμώ να αποφασίσω ποιο κομμάτι στα συναισθήματά τους έπιανε ο πόνος και ποιο η περιέργεια. Για ένα όμως είμαι σίγουρος: εκείνο που τους ήταν ολότελα ξένο, ήταν ο σεβασμός προς το θάνατο.

Η κηδεία έγινε το άλλο πρωί. Ήταν ξεκάθαρο από την αρχή ότι η σφαίρα που σκότωσε τον Ντουρούτι χτύπησε τη Βαρκελώνη στην καρδιά. Ένας στους τέσσερις κατοίκους της ακολούθησε το φέρετρο. Οι μάζες που γέμιζαν τα πεζοδρόμια, κοιτούσαν απ' τα παράθυρα, τις ταράτσες, κι ήταν σκαρφαλωμένες ακόμα και στα δέντρα της Ράμπλας, δεν συμπεριλαμβάνονται σ' αυτό τον αριθμό. Όλα τα κόμματα και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, χωρίς εξαίρεση, είχαν καλέσει τους οπαδούς τους. Δίπλα στις σημαίες των αναρχικών κυμάτιζαν οι σημαίες όλων των αντιφασιστικών ομάδων της Ισπανίας. Ήταν ένα μεγαλειώδες, υπέροχο και παράξενο θέαμα: γιατί κανείς δεν είχε καθοδηγήσει, οργανώσει, βάλει σε τάξη όλον τούτο τον κόσμο. Τίποτα δεν γινόταν όπως έπρεπε. Επικρατούσε ένα απερίγραπτο χάος.

Το ξεκίνημα της πομπής είχε οριστεί για τις 10. Μια ώρα πριν ήταν τελείως αδύνατο να φτάσεις στο κτήριο της περιφερειακής επιτροπής των αναρχικών. Κανένας δεν είχε σκεφτεί να κρατήσει ανοιχτό το δρόμο που θα περνούσε η κηδεία. Οι αντιπροσωπίες όλων των εργατικών οργανώσεων της Βαρκελώνης πλησίαζαν, διαλύονταν και έκλειναν το δρόμο η μια στην άλλη, απ' όλες τις μεριές. Μια ίλη ιππικού και μια ομάδα μοτοσικλετιστών που επρόκειτο να ηγηθούν της πομπής, βρέθηκαν αποκλεισμένες και τριγυρισμένες από πλήθη εργατών. Παντού έβλεπε κανείς αμάξια σκεπασμένα με στεφάνια, που είχαν αποκλειστεί και δεν μπορούσαν να κάνουν ούτε μπρος ούτε πίσω. Με πολύ κόπο ανοίχτηκε ένας δρόμος για να μπορέσουν οι υπουργοί να φτάσουν στο φέρετρο.

Στις δέκα και μισή το φέρετρο του Ντουρούτι, σκεπασμένο με μια μαυροκόκκινη σημαία, εγκατέλειπε το κτήριο των αναρχικών πάνω στους ώμους πολιτοφυλάκων της φάλαγγάς του.

Τα πλήθη σήκωσαν τη γροθιά για τον ύστατο χαιρετισμό. Ο ύμνος των αναρχικών ακούστηκε από παντού: *Hijos del pueblo, Παιδιά του λαού.* Ήταν μια στιγμή μεγάλης συγκίνησης. Για κάποιο περίεργο όμως λόγο ή ίσως και από απροσεξία, κάποιος είχε καλέσει δύο ορχήστρες. Η μία έπαιζε πολύ σιγά, η άλλη πολύ δυνατά. Δεν μπόρεσαν να τα καταφέρουν να παίξουν στον ίδιο τόνο. Οι μοτοσικλέτες ούρλιαζαν, τα αυτοκίνητα άρχισαν να κορνάρουν, οι αξιωματικοί έδιναν διαταγές με σφυρίγματα και αυτοί που κρατούσαν το φέρετρο δεν μπορούσαν να κάνουν ούτε βήμα προς τα εμπρός. Ήταν κάτι το απίθανο μέσα σ' αυτό το χάος να σχηματίσεις πορεία. Οι δυο ορχήστρες έπαιξαν το ίδιο τραγούδι ακόμη μια φορά. Πολλές φορές. Είχαν εγκαταλείψει τις προσπάθειες να συγχρονιστούν. Άκουγες τους ήχους αλλά δεν μπορούσες να διακρίνεις τη μελωδία. Ακόμη και τώρα έβλεπες γύρω γύρω σηκωμένες γροθιές.

Επιτέλους βουβάθηκε η μουσική, οι γροθιές έπεσαν και ακουγόταν μόνο το βουητό της μάζας, που στο κέντρο της, πάνω στους ώμους των συντρόφων του, αναπαυόταν ο Ντουρούτι.

Πέρασε το λιγότερο μισή ώρα ώσπου να ανοιχτεί λίγο ο δρόμος και να κινηθεί η πορεία. Μέχρι να φτάσει στην πλατεία της Καταλανίας, που απείχε μερικές εκατοντάδες μέτρα, πέρασαν αρκετές ώρες. Οι έφιπποι ακολουθούσαν ο καθένας το δρόμο του και οι μουσικοί διαλυμένοι μέσα στο πλήθος προσπαθούσαν να ξανασυγκεντρωθούν. Τα αυτοκίνητα που είχαν χάσει το δρόμο τους, προσπαθούσαν με την όπισθεν να βρουν διέξοδο. Τα αυτοκίνητα με τα στεφάνια προσπαθούσαν να χωθούν στην πορεία από πλάγιους δρόμους. Ο καθένας ούρλιαζε όσο πιο δυνατά μπορούσε.

Όχι, αυτή δεν ήταν κηδεία βασιλιά. Ήταν μια κηδεία που την είχε πάρει στα χέρια του ο λαός. Δεν υπήρχαν οδηγίες, όλα γίνονταν αυθόρμητα. Το απρόοπτο κυριαρχούσε. Ήταν απλά μια αναρχική κηδεία και κει βρισκόταν όλη της η μεγαλοπρέπεια. Είχε τις περίεργες όψεις της, αλλά το μεγαλείο της, ένα μοναδικό, βαθύ μεγαλείο, δεν το έχανε ποτέ.

Στη βάση της στήλης του Κολόμβου, όχι μακριά από τη θέση όπου κάποτε είχε αγωνιστεί και πέσει ο καλύτερος φίλος του Ντουρούτι, εκφωνήθηκαν οι επικήδειοι.

Ο Γκαρθία Ολιβέρ, ο μοναδικός από τους τρεις συντρόφους που επέζησε, μίλησε ως φίλος, ως αναρχικός και ως υπουργός Δικαιοσύνης της ισπανικής δημοκρατίας.

Μετά πήρε το λόγο ο ρώσος πρόξενος. Έκλεισε το λόγο που έβγαλε σε καταλανική γλώσσα με την κραυγή: «Θάνατος στο φασισμό». Ο πρόεδρος της Generalidad, Κομπανύς, μίλησε τελευταίος. Άρχισε και τέλειωσε με το σύνθημα «Σύντροφοι, εμπρός».

Είχε προγραμματιστεί, μετά τους λόγους, να διαλυθεί η πορεία. Μόνο μερικοί φίλοι του θα ακολουθούσαν τη νεκροφόρα μέχρι το νεκροταφείο. Αλλά αποδείχθηκε αδύνατο να κρατηθεί αυτό το πρόγραμμα. Οι μάζες δεν έφευγαν από τη θέση τους. Είχαν ήδη καταλάβει το νεκροταφείο και είχαν μπλοκάρει το δρόμο προς τον τάφο. Ήταν δύσκολο να περάσεις, μια και όλοι οι διάδρομοι του νεκροταφείου είχαν γεμίσει στεφάνια.

Η νύχτα έφτασε. Ξανάρχισε να βρέχει. Σε λίγο έριχνε καταρράχτες και το νεκροταφείο μεταβλήθηκε σε βούρκο, όπου μέσα του πνίγηκαν τα στεφάνια. Το τελευταίο λεπτό αποφασίστηκε να αναβληθεί η ταφή. Οι πολιτοφύλακες άφησαν τον τάφο και έφεραν το φορτίο τους στο νεκροθάλαμο.

Ο Ντουρούτι κηδεύτηκε τελικά την επόμενη μέρα.

Χ. Ε. Καμίνσκι

ΠΡΩΤΟ ΣΧΟΛΙΟ

Για την ιστορία ως συλλογική δημιουργία

«Κανείς συγγραφέας δεν θα αποφάσιζε να γράψει την ιστορία της ζωής του. Θα έμοιαζε πολύ με περιπετειώδες μυθιστόρημα.» Σε αυτό το συμπέρασμα έφτασε ήδη το 1931 ο Ηλία Έρενμπουργκ, όταν γνώρισε τον Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι. Και αμέσως έπεσε στη δουλειά. Σε μερικές φράσεις έγραψε ό,τι νόμιζε πως ήξερε για τον Ντουρούτι. «Αυτός ο εργάτης μεταλλουργίας αγωνίστηκε από πολύ νέος για την επανάσταση. Ανέβηκε σε οδοφράγματα, λήστεψε τράπεζες, έριξε βόμβες, απήγαγε δικαστές. Καταδικάστηκε τρεις φορές σε θάνατο: στην Ισπανία, τη Χιλή και την Αργεντινή. Γύρισε αμέτρητες φυλακές και απελάθηκε από οχτώ χώρες.» Και άλλα τέτοια. Η άρνηση στο περιπετειώδες μυθιστόρημα προδίνει τον παλιό φόβο του αφηγητή ότι θα τον θεωρήσουν ψεύτη, και μάλιστα τότε ακριβώς που σταματά να επινοεί και μιλά για την «πραγματικότητα». Τουλάχιστον αυτή τη φορά θέλει να τον πιστέψουν. Την ίδια στιγμή ορθώνεται μπροστά του η υποψία, που αυτός ο ίδιος προκαλεί με τη δουλειά του: «Ο ψεύτης δεν γίνεται πιστευτός ακόμη κι όταν λέει αλήθεια». Για να διηγηθεί την ιστορία του Ντουρούτι έπρεπε να μην είναι αφηγητής, ενώ η άρνησή του στη δημιουργία κρύβει τελικά και τη λύπη του, που δεν ήξερε να διηγηθεί περισσότερα γι' αυτόν και που από το απαγορευμένο του μυθιστόρημα δεν έμενε τίποτε άλλο από μια θολή ηχώ συζητήσεων σε ένα ισπανικό καφενείο.

Και όμως δεν τα καταφέρνει να σωπάσει εντελώς, να αγνοήσει ό,τι του έχουν μεταδώσει. Οι ιστορίες που έχει ακούσει τον καταχτούν και τον κάνουν αμέσως αφηγητή. Αλλά ποιος του τις διηγήθηκε πρώτος; Ο Έρενμπουργκ δεν αναφέρεται σε καμιά πηγή. Οι λιγοστές αράδες του

καλύπτουν ένα ανακάτωμα φωνών, ένα κοινωνικό προϊόν. Άγνωστοι, ανώνυμοι μιλούν εδώ: ένα ομαδικό στόμα. Το σύνολο όμως αυτών των ανώνυμων, αντιφατικών απόψεων χτυπά ταυτόχρονα και κερδίζει μια καινούρια ποιότητα: από ιστορίες βγαίνει ιστορία. Έτσι μεταφέρθηκε από τα πολύ παλιά χρόνια η ιστορία: σαν μύθος, σαν έπος, σαν συλλογικό μυθιστόρημα.

Ιστορία ως επιστήμη υπάρχει από τότε που δεν στηριζόμαστε πια στην προφορική παράδοση αλλά σε ντοκουμέντα. Διπλωματικές διακοινώσεις, κείμενα συμφωνιών, πρωτόκολλα, νομοθετήματα. Αλλά κανείς δεν έχει την ιστορία των ιστορικών στο κεφάλι του. Η απέχθεια γι' αυτήν είναι έμφυτη. Δεν ξεπερνιέται. Αυτό το ξέρει ο καθένας απ' το σχολείο. Για τους λαούς η ιστορία είναι και μένει ένα μάτσο ιστορίες. Είναι αυτό που μπορεί κανείς να συγκρατήσει, και αυτό που πραγματικά αξίζει να διηγείται και να ξαναδιηγείται. Ταυτόχρονα δεν φοβάται τούτη η μετάδοση ούτε μύθους, ούτε κοινοτοπίες, ούτε λάθη. Εξυπακούεται φυσικά ότι ενυπάρχει η εικόνα των αγώνων του παρελθόντος. Από δω και η πασίγνωστη αδυναμία της επιστήμης μπροστά στις εικονογραφημένες, μυθιστορηματικές «ιστορίες». «Εδώ στέκομαι, δεν γίνεται αλλιώς.» «Και όμως κινείται.» Καμιά έρευνα δεν θα μπορούσε να σβήσει τέτοιες φράσεις. Το ότι ποτέ δεν έσβησαν, δεν μειώνει βέβαια τη σημασία της. Η Παρισινή Κομμούνα και η έφοδος στα Χειμερινά Ανάκτορα, ο Δαντών στην γκιλοτίνα και ο Τρότσκι στο Μεξικό. Σε αυτές τις εικόνες παίρνει μέρος η συλλογική φαντασία περισσότερο από κάθε άλλη επιστήμη. Η Μεγάλη Πορεία είναι στο κάτω κάτω για μάς ό,τι μάς έχουν διηγηθεί γι' αυτήν. Η ιστορία είναι μια επινόηση όπου η πραγματικότητα προσκομίζει τα υλικά. Αλλά δεν είναι μια οποιαδήποτε επινόηση. Το ενδιαφέρον που προκαλεί στηρίζεται στα συμφέροντα αυτών που τη διηγούνται και επιτρέπει σ' αυτούς που την ακούν να ξαναδούν και να καθορίσουν ακριβέστερα τα συμφέροντά τους, όπως και εκείνα των εχθρών τους. Στην επιστημονική έρευνα, που θεωρείται αφιλοκερδής, χρωστάμε πολλά. Όμως παραμένει ψεύτικη φιγούρα. Μόνο το πραγματικό υποκείμενο της ιστορίας ρίχνει μια σκιά. Τη ρίχνει μπροστά ως συλλογική δημιουργία.

Έτσι νοείται και το μυθιστόρημα του Ντουρούτι: όχι σαν γεμάτη ντοκουμέντα βιογραφία, και πολύ λιγότερο βέβαια σαν επιστημονικός λόγος.

Η διήγηση ξεπερνά κατά πολύ το πρόσωπο του ατόμου. Περιλαμβάνει το περιβάλλον, τη συμπεριφορά σε συγκεκριμένες καταστάσεις, χωρίς τις οποίες δεν νοείται τούτο το πρόσωπο. Αυτό ορίζεται μέσα από τον αγώνα του. Το φτιάχνει η κοινωνική του ακτινοβολία, που αναμεταδίδει όλες του τις πράξεις, τις δηλώσεις του και τις επεμβάσεις του. Όλα όσα έχουν εξιστορηθεί για τον Ντουρούτι είναι βυθισμένα στο δικό της ιδιαίτερο φως. Τι από την ακτινοβολία του μπορεί να καταχωριστεί στο δικό του ενεργητικό, τι από τις αναμνήσεις εκείνων που μιλούν γι' αυτόν -των εχθρών του μη εξαιρουμένων-, δεν μπορεί πια να καθοριστεί. Εκείνο που μπορεί όμως να προσδιοριστεί είναι η μέθοδος της διήγησης. Αυτή ξεκινάει από το πρόσωπο και η δυσκολία της είναι η εξής: πρέπει να ξαναπλαστεί η ύπαρξη του άντρα, που είναι νεκρός εδώ και τριάντα πέντε χρόνια και η κληρονομιά του περιορίζεται «σε μια αλλαξιά εσώρουχα, δυο πιστόλια, ένα ζευγάρι κιάλια και ένα ζευγάρι γυαλιά ηλίου». Συγκεντρωμένα έργα δεν υπάρχουν και οι γραπτές δηλώσεις του νεκρού είναι σπάνιες. Η ζωή του ήταν αφιερωμένη στις πράξεις του. Αυτή η δράση ήταν πολιτική και σε μεγάλο μέρος παράνομη. Πρόκειται λοιπόν εδώ να ψαχτούν τα ίχνη της, που μια γενιά αργότερα δεν ξαναβρίσκονται εύκολα. Έχουν σβηστεί, κιτρινίσει, κοντεύουν να ξεχαστούν. Και όμως, αν και συγκεχυμένα, είναι αρκετά. Η γραπτή παράδοση είναι θαμμένη σε αρχεία και βιβλιοθήκες. Αλλά υπάρχει και η προφορική παράδοση. Πολλοί, που είχαν γνωρίσει το νεκρό, ζουν ακόμη. Πρέπει να τους αναχαλύψεις και να τους ρωτήσεις. Το υλικό που μαζεύεται με αυτό τον τρόπο είναι πολλαπλά μπερδεμένο: μορφή και ρυθμός, κίνηση και βάρος αλλάζουν από το ένα θραύσμα στο άλλο. Το μυθιστόρημα σαν κολάζ περιλαμβάνει ρεπορτάζ και λόγους, συνεντεύξεις και διακηρύξεις· τροφοδοτείται με γράμματα, περιγραφές ταξιδιών, ανέκδοτα, προκηρύξεις, πολεμικές, σημειώσεις εφημερίδων, αυτοβιογραφίες, πλακάτ και μπροσούρες. Η αντιθετικότητα όμως των μορφών παρουσιάζει μόνο τα ρήγματα που διαπερνούν το υλικό. Η αναδημιουργία μοιάζει με παζλ που τα κομμάτια του αφήνονται να προσαρμοστούν το ένα στο άλλο. Ακριβώς στα στοιχεία της εικόνας πρέπει να επιμείνεις. Ίσως εκεί να βρίσκεται η αλήθεια που για χάρη της γίνεται η διήγηση χωρίς οι διηγούμενοι να το ξέρουν.

Το απλούστερο θα ήταν να κάνεις τον χαζό και να δηλώσεις πως κάθε γραμμή αυτού του βιβλίου είναι και ένα ντοκουμέντο. Αλλά αυτό

είναι κούφια λέξη. Μόλις κοιτάξουμε λίγο καλύτερα, χάνεται μέσα απ' τα χέρια μας η αυθεντία που φαίνεται να προσφέρει το «ντοκουμέντο». Ποιος μιλά, για ποιο σκοπό, για ποιου το συμφέρον, τι θέλει να κρύψει; Σε τι θέλει να μας πείσει; Και τι ξέρει επιτέλους; Πόσα χρόνια έχουν περάσει από το αφηγούμενο μέχρι τη διήγηση; Τι ξέχασε ο αφηγητής; Και από πού ξέρει αυτά που λέει; Αφηγείται ό,τι είδε ή ό,τι πιστεύει πως είδε; Μήπως αφηγείται κάτι που του διηγήθηκε κάποιος άλλος; Όλες αυτές είναι ερωτήσεις που οδηγούν μακριά, πολύ μακριά. Γιατί οι απαντήσεις θα μας ανάγκαζαν για κάθε μάρτυρα να ρωτάμε άλλους εκατό. Κάθε βήμα σ' αυτή την εξέταση θα μας απομάκρυνε από την αναδημιουργία και θα μας οδηγούσε στην καταστροφή της ιστορίας. Στο τέλος θα είχαμε καταστρέψει αυτό που βγήκαμε να αναζητήσουμε. Όχι, η αμφισβήτηση των πηγών είναι θέμα αρχής, και οι διαφορές τους δεν εξαφανίζονται από μια κάποια κριτική τους. Ακόμη και το «ψέμα» περιέχει μια στιγμή αλήθειας, και η αλήθεια των μη αμφισβητήσιμων γεγονότων, αν δεχτούμε πως βρίσκεται, δεν λέει τίποτε παραπάνω. Η λαμπρότητα της παράδοσης, η συλλογική ανάταση προέρχεται από τη διαλεκτική κίνηση της ίδιας της ιστορίας. Είναι η αισθητική έκφραση των ανταγωνισμών της.

Όποιος το καταλάβει αυτό, μπορεί ως αναδημιουργός να μη χαλάσει πολλά. Αυτός δεν είναι παρά μόνο ο τελευταίος (ή, όπως θα δούμε, ο προτελευταίος) σε μια μακριά αλυσίδα αφηγητών, που αφηγούνται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ό,τι συνέβη και με την αφήγηση έγινε Ιστορία. Όπως όλοι οι πριν απ' αυτόν, θέλει να προβάλει και να τονίσει ένα συμφέρον. Δεν είναι αμέτοχος και παίρνει μέρος στη διήγηση. Το πρώτο του συμφέρον είναι που διάλεξε αυτή την ιστορία και όχι μιαν άλλη. Το συμφέρον που προδίδεται με την έρευνα δεν στοχεύει στην πληρότητα. Ο αφηγητής άφησε πράγματα έξω, μετάφρασε, έκοψε και μοντάρισε, και στα όσα βρήκε πρόσθεσε και τα δικά του, υποχρεωτικά και ίσως παρά τη θέλησή του. Μόνο που αυτά είναι θεμιτά μόνον όταν αφήνουν στα προηγούμενα το δικό τους. Ο αναδημιουργός χρωστά την αυθεντία του στην άγνοια. Δεν γνώρισε τον Ντουρούτι, δεν ήταν μαζί του, δεν ξέρει τίποτε καλύτερα.

Επίσης δεν κρατά για τον εαυτό του την τελευταία λέξη. Γιατί ο επόμενος που θα μεταμορφώσει αυτή την ιστορία απορρίπτοντας ή συμφωνώντας μαζί της, ξεχνώντας ή υπολογίζοντάς την, αυτός ο επόμενος

και προς στιγμήν τελευταίος είναι ο αναγνώστης. Κι εκείνου όμως η ελευθερία είναι περιορισμένη, μια και αυτό που βρίσκει μπροστά του δεν είναι συγκεντρωμένο υλικό, ριγμένο έτσι απλά χωρίς σκοπό, με καθαρή αντικειμενικότητα, untouched by human hands. *Το αντίθετο. Ό,τι είναι γραμμένο εδώ, έχει περάσει από πολλά χέρια, δείχνει σημάδια χρήσης. Αυτό το μυθιστόρημα είναι γραμμένο περισσότερο από μια φορά, κι από πολλούς. Όχι μόνο απ' αυτούς που σημειώνονται στο τέλος του βιβλίου. Ο αναγνώστης είναι ένας απ' αυτούς, ο τελευταίος που διηγείται αυτή την ιστορία. «Κανείς συγγραφέας δεν θ' αποφάσιζε να τη γράψει.»*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Χαμένες σφαίρες

Δύο απόψεις μιας πόλης

Η Λεόν, επισκοπική έδρα και πρωτεύουσα της ομώνυμης ισπανικής επαρχίας, βρίσκεται 851 μέτρα πάνω από τη θάλασσα, σ' ένα λόφο στη συμβολή των ποταμών Τορίο και Μπερνέσγκα, που δημιουργούν τον ποταμό Λεόν. Πληθυσμός (1900) 15.580 κάτοικοι. Η πόλη βρίσκεται επί της σιδηροδρομικής γραμμής Μαδρίτης-Οβιέδο. Οι παλιές συνοικίες με τη Μητρόπολη και άλλα μεσαιωνικά κτίσματα είναι τριγυρισμένες από τείχη. Δεν έχουν χάσει τίποτε σε ομορφιά και ενδιαφέρον από τη μερική αναστήλωση που τους έγινε στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Την ίδια εποχή χτίστηκαν έξω από τα τείχη καινούριες συνοικίες και δέχθηκαν τον πληθυσμό που συγκεντρώθηκε για να εργαστεί στις βιομηχανίες που ιδρύθηκαν: ένα σιδηροχυτήριο, ένα συνεργείο τρένων, μια χημική βιομηχανία δέρματος. Έτσι η Λεόν αποτελείται από δύο πόλεις: μια παλιά με ιερατικό και μια νέα με βιομηχανικό χαρακτήρα.

Εγκυκλοπαίδεια *Britannica*

Η συνοικία της αγίας Άννας, όπου γεννήθηκε ο Ντουρούτι, αποτελείται από παλιά μικρά σπίτια. Είναι μια προλεταριακή γειτονιά. Ο πατέρας του ήταν σιδηροδρομικός και όλα τα αδέρφια του είχαν δουλέψει στο σιδηρόδρομο όπως κι ο ίδιος ο Ντουρούτι.

Το κοινωνικό κλίμα της πόλης εξαρτιόταν εντελώς από την επισκοπική έδρα, η οποία έπνιγε κάθε ιδέα και κάθε πράξη που δεν άρεσε στον κλήρο. Η Λεόν ήταν, με μια λέξη, οχυρό της παλιάς εκκλησιαστικής και μοναρχικής Ισπανίας. Βιομηχανίες υπήρχαν λίγες. Οι κάτοικοι γνωρίζονταν όλοι μεταξύ τους. Μια γερή φρουρά, αρκετές μονάδες της Guardia Civil, πολλά μοναστήρια, μια μητρόπολη, ένα επισκοπικό μέγαρο, ένα διδασκαλείο, μια κτηνιατρική σχολή, ένα γερό μικροαστικό στρώμα που ήθελε ησυχία και τάξη. Αυτά ήταν όλα. Ένα περιβάλλον που δεν ανεχόταν καμιά διαφορετική γνώμη, καμιά αντιφατική ιδιοσυγκρασία. Μετανάστευση ήταν η μόνη λύση. Ένας Ντουρούτι δεν μπορούσε ποτέ να βρει θέση στη Λεόν, τουλάχιστον στη Λεόν των νεανικών μας χρόνων, που θεωρούσε ήδη τους μερικούς ασήμαντους και χλιαρούς ρεπουμπλικάνους, που υπήρχαν τότε, σαν ανατρεπτικούς αναρχικούς και σκανδαλώδη υποκείμενα.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν

Πληροφορίες μιας αδερφής

1. Ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι γεννήθηκε στις 14 Ιουλίου 1896 στη Λεόν.

2. Αδέρφια: οκτώ. Απ' αυτά, επτά αδερφοί και μία αδερφή. Σήμερα (1969), ζουν δυο αδερφοί και η αδερφή.

3. Επάγγελμα: μηχανικός.

4. Βιογραφικό σημείωμα. Μπήκε πέντε χρονών στο δημοτικό σχολείο στη Λεόν. Πάντα καλός μαθητής. Έξυπνος, λίγο τολμηρός, αλλά με ήπιο χαρακτήρα. Πήγαινε επίσης στο κατηχητικό των καπουτσίνων, στη Λεόν, απ' όπου πήρε πολλές διακρίσεις και διπλώματα που η μητέρα μου τα φύλαγε προσεκτικά.

Στα χρόνια 1910 με 1911 δούλεψε στο εργαστήρι του κυρίου Μελχιόρ Μαρτίνεθ με μεροκάματο 25 σεντίμος. Θυμάμαι ότι δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένος απ' αυτό, επειδή ο μισθός του φαινόταν λίγος. Η μητέρα μου δεν σκεπτόταν το ίδιο. Θεωρούσε τα χρήματα αρκετά και του έλεγε ότι μαθαίνει εκεί μια χρήσιμη τέχνη που θα τον έκανε ανεξάρτητο. Πήγαινε τότε στη

νυχτερινή σχολή. Τον ελεύθερο χρόνο του τον περνούσε διαβάζοντας και μελετώντας. Μετά μπήκε στο χυτήριο του κυρίου Αντόνιο Μιάχα. Εκεί δούλεψε μέχρι το 1916. Μετά δούλεψε δοκιμαστικά στη βορειοϊσπανική εταιρεία σιδηροδρόμων και πήρε θέση μηχανικού το 1916. Μετά την απεργία του 1917 απολύθηκε. Εγκατέλειψε την Ισπανία και πήγε στο Παρίσι, όπου έμεινε μέχρι το 1920. Επέστρεψε και βοήθησε στη συναρμολόγηση της μηχανής για κατεργασία κάρβουνου στο μεταλλείο του Ματαλιάνα ντε Τόριο, στην επαρχία Λεόν. Όταν έφτασε στη στρατεύσιμη ηλικία, βρέθηκε πάλι στο Παρίσι. Κηρύχτηκε ανυπότακτος και συνελήφθη στο Σαν Σεμπαστιάν κατά την επιστροφή του στην Ισπανία. Επειδή ήταν ψηλός και δυνατός, τον κατέταξαν στο πυροβολικό, αλλά λόγω βουβωνικής κήλης κρίθηκε ανίκανος και απολύθηκε.

5. Παρατηρήσεις: τα νιάτα του, όπως και η υπόλοιπη ζωή του, ήταν γεμάτα δυσκολίες και πόνους. Η σχέση του με την οικογένεια ήταν εξαίρετη. Π.χ., έλεγε στ' αδέρφια του ότι έπρεπε να βρουν μια τίμια δουλειά και να μην μπλέκονται σε φασαρίες για να μη στεναχωριέται η μητέρα μας. Ήταν πολύ δεμένος με τη μητέρα του και έτρεφε βαθύ σεβασμό και μεγάλη εκτίμηση γι' αυτή. Στο σπίτι δεν μιλούσε ποτέ για την ιδεολογία του. Η μητέρα μου και εγώ είχαμε πάντα την εκτίμηση και τη συμπάθεια των κατοίκων της Λεόν, άσχετα από τάξεις, ακόμα και μετά τον εμφύλιο.

Ο πατέρας μου ήταν σιδηροδρομικός. Δούλευε στο συνεργείο της Λεόν. Πέθανε το 1931. Η μητέρα μου πέθανε 98 χρονών το 1968. Και ο πατέρας μου ήταν σεβαστός στην πόλη. Στη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα ήταν σύμβουλος του υψηλού κοινοτικού συμβουλίου με δήμαρχο τον Ραϋμούντο ντελ Ρίο.

Ρόσα Ντουρούτι

Ο σχολικός φίλος

Ο Ντουρούτι κι εγώ ήμαστε από παιδιά φίλοι, ήμαστε σύντροφοι, ήμαστε αδέρφια, καταλαβαίνετε; Κι αυτό, μόλις που είχαμε

βγάλει τα πρώτα δόντια, πολύ προτού πάμε σχολείο. Ήμαστε, βλέπεις, γειτονόπουλα. Η μητέρα μου πέθανε πολύ νωρίς, νομίζω όταν ήμουν εφτά ή οχτώ χρονών, και τότε με ανέλαβε η μητέρα του Ντουρούτι. Σε αυτούς ήμουν σαν στο σπίτι μου.

Και τότε πρέπει να είπε στον Πέπε -γιατί πάντα Πέπε τον φωνάζαμε, έτσι απλά Πέπε, Πέπε Ντουρούτι-, τότε πρέπει να του είπε: ο Φλορεντίνο δεν έχει μητέρα πια. Ίσως γι' αυτό μ' αγαπούσε πιο πολύ, περισσότερο από έναν απλό φίλο, σαν αδερφό, ήμουνα σαν αδερφός γι' αυτόν.

Στο σχολείο ο Ντουρούτι ήταν πολύ καλός, δούλευε πολύ. Ήμαστε τότε μεγαλύτεροι, και μια μέρα ο δάσκαλος κάλεσε τη μητέρα και της είπε: «Εδώ ο γιος σας δεν μαθαίνει πια τίποτα καινούριο, χάνει μόνο χρόνο. Εάν θέλετε, πιστεύω ότι έχει στόφα για εντελώς άλλα πράγματα, είναι πολύ έξυπνος».

Δεν σπούδασε όμως ποτέ, ήθελε καλύτερα να δουλέψει. Έπειτα ξέρετε τι σόι παιδιά ήμαστε; Χαμένες σφαίρες. Οι γειτόνοι έλεγαν, αυτοί οι δυο δεν έχουν καμιά ελπίδα. Απ' αυτούς δεν θα βγει τίποτε καλό. Είναι μικρά τέρατα, λήσταρχοι είναι.

Γιατί το έλεγαν αυτό; Γιατί κλέβαμε τους κήπους. Ιδιαίτερα ο Ντουρούτι, που ήθελε πάντα να μοιράζει στους άλλους ό,τι υπήρχε εκεί. Μέχρι που μια φορά ένας κτηματίας, με μεγάλα κτήματα στη Λεόν, μας ανακάλυψε και φώναξε: «Ε, εσύ εκεί κάτω» -μας μιλούσε στον ενικό- «εσύ εκεί κάτω, εξαφανίσου». Και ο Ντουρούτι μου είπε: «Κοίτα αυτόν τον παλιόγερο». Και εκείνος: «Ε, σεις, δεν ακούτε;» Και ο Ντουρούτι του απαντάει: «Βεβαίως ακούμε». Και εκείνος: «Χαθείτε αμέσως». Τότε του απαντά ο Ντουρούτι: «Δεν βιαζόμαστε». Λέει ο κτηματίας: «Αυτό είναι το δικό μου κτήμα». Και ο Ντουρούτι τον ρωτά: «Και το δικό μου κτήμα, πού είναι; Γιατί δεν έχω εγώ κανένα κτήμα;» «Θα σας κυνηγήσω με τις κλοτσιές». «Για δοκίμασε και θα δούμε τι θα γίνει.» Έτσι πήραμε τα φρούτα, αυτός, εγώ και μερικοί άλλοι. Τα περισσότερα τα χαρίσαμε, αυτό μας έκανε ευχαρίστηση. Ο Ντουρούτι δεν άντεχε, τα έδινε πάντα όλα.

Δεν πήγε ποτέ σε ανώτερο σχολείο. Τι ήθελες να κάνει; Τότε ήμαστε υποχρεωμένοι να δουλεύουμε από δεκατεσσάρων χρονών για να βοηθάμε τις οικογένειές μας με το λίγο μισθό.

Ο πατέρας του ήταν υπάλληλος στο σιδηρόδρομο και έτσι κατάφερε να βάλει και τα αγόρια του εκεί μόλις έγιναν δεκάξι δεκαεφτά χρονών. Λουκούμι ήταν αυτό τότε. Γιατί σήμαινε σταθερό μεροκάματο, σταθερή δουλειά, και μάλιστα σαν μηχανικός.

Προτού αρχίσει να δουλεύει στο σιδηρόδρομο, ο Ντουρούτι δούλεψε και σ' άλλες δουλειές, στη Λεόν, σαν έγινε δεκατεσσάρων χρονών, όπως στο εργοστάσιο του Μιάχα, και κει γνώρισε εργάτες από την Αστούρια. Μιλούσαν συχνά για το τι γινόταν στην εταιρεία και ο Ντουρούτι άκουγε γιατί ήξερε την αδικία. Αυτοί οι εργάτες έρχονταν από μακριά, από την Αστούρια, και έπρεπε να πάνε και να γυρίσουν με τα πόδια το Σαββατοκύριακο, εάν ήθελαν να φάνε μια φορά με τη γυναίκα τους και την οικογένειά τους.

Φλορεντίνο Μονρόυ

Η γενική απεργία

Μετά ήρθε η γενική απεργία του 1917. Τότε απεργούσε όλη η Ισπανία κι εμείς είχαμε ήδη κάτι καταλάβει και μπήκαμε στο σοσιαλιστικό συνδικάτο της Λεόν. Άλλο δεν υπήρχε τότε.

Ήμαστε επίσης οι πρώτοι που κινήσαμε λίγο την υπόθεση για να μη βαλτώσει τελείως το συνδικάτο. Αυτοί έλεγαν πως μόνο με την ψήφο θ' αλλάξει κάτι. Όχι, απαντούσαμε εμείς, πρέπει να σκεφτείτε εντελώς διαφορετικά.

Όταν ήρθε η απεργία του '17 ήμαστε μόλις 19 χρονών. Βίαιη; Αυτή κι αν ήταν μια βίαιη απεργία. Προκαλούσαμε τη βία. Η κυβέρνηση έστειλε στρατό εναντίον μας. Η απεργία κηρύχτηκε ένα βράδυ. Τα μεσάνυχτα άρχισε. Παντού είχε πιάσει θέσεις η Guardia Civil, για να φοβίσει τους εργάτες όταν αυτοί έβγαιναν από τις φάμπρικες. Εμείς όμως είχαμε συνεννοηθεί από προηγούμενα. Δεν θέλαμε να μη γίνει η απεργία. Είχαμε και μερικά όπλα, όχι τίποτε το ιδιαίτερο, αλλά αρκετά για να τρομάξουμε τους στρατιώτες. Αυτοί είχαν ήδη καταλάβει το σταθμό, που βρίσκεται από την άλλη μεριά του ποταμού, όπως έρχεστε απ'

την πόλη. Είχε σκοτεινιάσει και οι στολές των φαντάρων γυάλιζαν. Και τότε άρχισε το πανηγύρι. Μπανγκ. Μπινγκ-μπανγκ. Ήταν σχεδόν σαν ένας μικρός πόλεμος. Πολύ διασκεδάσαμε.

Αμέσως κατέφτασε η Guardia Civil. Με τα μικρά ρεβόλβερ που διαθέταμε δεν γινόταν τίποτα. Πιάσαμε μερικές κολόνες του ηλεκτρικού στο κέντρο της Λεόν, που ήταν ψηλές και κρυμμένες πίσω από δέντρα, σκαρφαλώσαμε, ο καθένας με τσέπες και καπέλο γεμάτα πέτρες, και τις πετούσαμε στους αστυνομικούς.

Οι αστυνομικοί είχαν παλαβώσει, γιατί δεν μπορούσαν να καταλάβουν από πού έρχονταν οι πέτρες. Οι πέτρες πετούσαν σπίθες μόλις χτυπούσαν στα πλακάκια του δρόμου, μέσα στο σκοτάδι. Παντού πέτρες. Οι αστυνομικοί επιτίθονταν με τ' άλογα ενάντια στους ανθρώπους. Εμάς όμως δεν μας ανακάλυψαν.

Δεν ήταν τίποτα σπουδαίο βέβαια, όμως ήταν καλό, γιατί ο κόσμος είδε ότι με τον παθητικό αγώνα δεν γινόταν τίποτε. Και σιγά σιγά δημιουργούνταν ένα επαναστατικό κλίμα, όπως αυτό που έφερε αργότερα σε όλη τη χώρα η CNT.

Φυσικά αρχηγός σ' αυτές τις συμπλοκές ήταν ο Ντουρούτι.

Φλορεντίνο Μονρόυ

Τα συνδικάτα

Με αφορμή τη γενική απεργία του 1917, το συνδικάτο των σιδηροδρομικών, μια οργάνωση που κατεχόταν και χειραγωγούνταν από τους σοσιαλδημοκράτες, απέκλεισε τον Ντουρούτι και μερικούς συντρόφους του από τις γραμμές του. Είχαν πάρει την απεργία πολύ στα σοβαρά, χωρίς να καταλάβουν, μέσα στο νεανικό ενθουσιασμό τους, ότι όλη η απεργιακή κίνηση ήταν μονάχα ένα τέχνασμα των ηγετών. Οι Λάργκο Καμπαλιέρο, Μπεστέιρο, Ανγκιάνο και Σαμπορίτ, οι αρχηγοί της σοσιαλδημοκρατίας, έστησαν την απεργία μόνο και μόνο για να παραδώσουν μετά τους εργάτες, που οι ενέργειές τους ξέφυγαν για ένα διάστημα από τον έλεγχό τους, δεμένους χειροπόδαρα στις σιδηροδρομικές εταιρείες.

Αυτή η απαίσια μανούβρα και η κωμωδία των διώξεων που ακολούθησαν δεν τους πρόσφερε μόνο θέσεις στη Βουλή. Τους επέτρεψε ακόμη να ξεκαθαρίσουν το συνδικάτο των σιδηροδρομικών από τα αναρχικά στοιχεία. Οι αναρχικοί είχαν εκδηλωθεί ανοιχτά και αγωνιστεί στις συγκεντρώσεις ενάντια στη ρεφορμιστική τακτική και στην κυριαρχική επιρροή των σοσιαλδημοκρατών και υπέρ ενός ανοιχτά επαναστατικού προσανατολισμού στο συνδικάτο.

Ο Ντουρούτι ήταν ο πιο επαναστατικός και πιο αγωνιστικός. Μαζί με τους συντρόφους του αρνιόταν να υποταχτεί στους εργοδότες. Αντί γι' αυτό, η ομάδα του, όπως και πολλές άλλες, πέρασαν σε ανοιχτό σαμποτάζ. Τρένα κάηκαν, γραμμές ξεριζώθηκαν, αμαξοστάσια και αποθήκες πυρπολήθηκαν. Αυτή η τακτική οδήγησε σε καταπληκτικά αποτελέσματα και πολλοί εργάτες την ενστερνίστηκαν. Μόλις όμως τα σαμποτάζ εξαπλώθηκαν, οι σοσιαλιστές σταμάτησαν την απεργία.

Πολλοί οργανωτές της απεργίας, ανάμεσά τους και ο Ντουρούτι, έχασαν τη δουλειά τους. Το συνδικάτο των αναρχικών, η Confederación Nacional del Trabajio, άρχισε να μεγαλώνει. Ένα μεγάλο κομμάτι του ισπανικού προλεταριάτου το ακολούθησε και οργανώθηκε σ' αυτό. Ο Ντουρούτι πήγε στα ορυχεία της Αστούρια, κάστρο των σοσιαλδημοκρατών, και αγωνίστηκε εκεί ενάντια σε ουδέτερους και ρεφορμιστές συνδικαλιστές, για την αναρχική γραμμή της CNT. Έτσι μπήκε στη μαύρη λίστα, έχασε πάλι τη δουλειά του και αναγκάστηκε να εκπατριστεί στη Γαλλία.

Φ. ντε Ρολ

Δίδαξα στους Ασκάσο και Ντουρούτι τις βασικές αρχές του αναρχισμού. Όταν πρωτοείδα τον Ντουρούτι, μου φάνηκε πολύ ντροπαλός. Δεν είχε ακόμη δικές του ιδέες. Ερχόταν από τη Λεόν και παρουσιάστηκε στο δικό μας συνδικάτο, στο Σαν Σεμπαστιάν. Ήθελε από εμάς δουλειά ως μηχανικός κι εμείς τον στείλαμε σ' ένα εργοστάσιο. Μετά από μερικές μέρες ξαναγύρισε και διαμαρτυρήθηκε ότι το συνδικάτο εκεί δεν έχει το θάρρος να τα βάλει με τον εργοδότη. Ήθελε λοιπόν να αναλάβει

μόνος του εναντίον του εργοδότη, αν το συνδικάτο ήταν σύμφωνο. Το συνδικάτο δεν ήταν σύμφωνο με κάτι τέτοιο, γιατί δεν μπορούσε και δεν ήθελε λόγω της αδυναμίας του να ξεκινήσει τίποτα και προειδοποίησε τον Ντουρούτι να μη θυσιαστεί. Μετά απ' αυτό, εκείνος εγκατέλειψε τη δουλειά του. Στο Σαν Σεμπαστιάν άρχισε να ενστερνίζεται τις ιδέες μας, μάλλον συναισθηματικά. Αυτό ήταν το ξεκίνημα του Ντουρούτι.

Μανουέλ Μπουεναχάσα

Η πρώτη εξορία

Μετά πήγε στο Παρίσι και δούλεψε εφαρμοστής. Το εργοστάσιο ονομαζόταν Μπερλιέ ή Μπρεγκέ νομίζω. Δεν ήταν μόνος. Τον συνόδευαν κι άλλοι σύντροφοι από τη Λεόν, ειδικά ένας που τον φωνάζαμε «Αδερφό-λοξία». Τον σκότωσαν αργότερα οι φασίστες. Εκεί στη Γαλλία έμαθαν πολλά. Όταν ξαναγύρισαν αργότερα στην Ισπανία ήξεραν τον ταξικό αγώνα απ' έξω κι ανακατωτά. Αυτό άρεσε πολύ στον Ντουρούτι. Ταίριαζε στην ιδιοσυγκρασία του και στον τρόπο του να βλέπει το μέλλον. Ο Ντουρούτι στο Παρίσι ήταν σαν να πήγε στη σχολή των αναρχοσυνδικαλιστών.

Φλορεντίνο Μονρόυ

Στο Παρίσι δούλεψε τρία χρόνια μηχανικός. Οι Ισπανοί φίλοι του τον κρατούσαν ενήμερο για την κατάσταση στη χώρα μας και του μετέδιδαν ότι το αναρχικό κίνημα εξαπλωνόταν όλο και περισσότερο· ότι στη CNT ήταν ήδη οργανωμένοι πάνω από ένα εκατομμύριο εργάτες· ότι ετοιμαζόταν μια δημοκρατική εξέγερση· ότι πολλοί έβλεπαν το τέλος της μοναρχίας να έρχεται· ότι η κυβέρνηση και η αστική τάξη οργάνωναν συμμορίες από δολοφόνους –τους λεγόμενους «Πιστολέρος»– για να βγάλουν από τη μέση τους ηγέτες των αναρχικών της CNT και της αριστερής πτέρυγας των δημοκρατικών. Τον επαναστάτη Ντουρούτι αυτές οι ειδήσεις δεν τον άφηναν να ησυχάσει. Γύρισε μυστικά στην Ισπανία, περνώντας τα γαλλικά σύνορα. Στο Σαν Σεμπα-

στιάν πήρε μέρος στις αναρχικές γκρούπες που προετοίμαζαν ενέργειες ενάντια στη μοναρχία. Εκεί συνάντησε τους Φρανσίσκο Ασκάσο, Γκρεγκόριο Χοβέρ και Γκαρθία Ολιβέρ.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Ο μίστερ Ντέιβις με το λευκό γαρίφαλο

Δεν μπορώ να ξεχάσω τον Ντουρούτι, πώς ήρθε, πρέπει να ήταν γύρω στα 1920, στο Ματαλιάνα Ντε Τόριο, στο βόρειο τμήμα της επαρχίας Λεόν. Εκεί δούλεψε μηχανικός στην Κομπανία Μινέρα Ανγκλο-ισπάνα. Σ' αυτό το χωριό των ορυχείων, που βρίσκεται στα βουνά, υπήρχε ήδη ένα οργανωμένο εργατικό κίνημα, καθοδηγούμενο από τους σοσιαλιστές. Όταν έφτασε, μόλις είχε ξεσπάσει μια εργατική απεργία και εκλέχτηκε στην απεργιακή επιτροπή.

Έφτασα στο χωριό κρατώντας το χέρι του πατέρα μου, που ήταν αναρχικός και προπαγάνδιζε στους εργάτες τις ιδέες του. Ο Ντουρούτι ανέβηκε πάνω σε μια μάντρα και μίλησε στο πλήθος. Οι εργάτες αποφάσισαν να πάνε στη διεύθυνση του εργοστασίου. Όταν η πορεία έφτασε μπροστά στα γραφεία της εταιρείας, ο διευθυντής, ένας άγγλος μηχανικός, Ντέιβις λεγόταν, νομίζω, αρνήθηκε να δεχτεί την αντιπροσωπία των απεργών.

Ο μίστερ Ντέιβις ήταν ένας κομψός κύριος, ντυμένος πάντα στην πένα, μ' ένα λευκό γαρίφαλο στην μπουτονιέρα, λίγο αδύνατος όμως στο στήθος. Νομίζω υπέφερε από φυματίωση. Είχε ακούσει για τον Ντουρούτι, ίσως φοβόταν κιόλας, τέλος πάντων ειδοποίησε με τον κλητήρα, που στεκόταν στην πόρτα, ότι δεν μπορούσε να τους δεχτεί.

Ο Ντουρούτι πήγε στον κλητήρα, που ήταν οπλισμένος, και του είπε: «Πολλούς χαιρετισμούς στον μίστερ Ντέιβις και αν δεν θέλει να έρθει στην πόρτα, θα τον φέρω εγώ, και θα πετάξει από το παράθυρο προς εμάς, κάτω στο δρόμο».

Μερικά λεπτά αργότερα εμφανίστηκε ο μίστερ Ντέιβις στην πόρτα και κάλεσε την ηγεσία των απεργών πολύ ευγενικά στο γραφείο του. Εκεί έγινε μεγάλη συζήτηση. Οι απαιτήσεις των

εργατών έγιναν αποδεκτές και η απεργία τέλειωσε με νίκη. Μερικές μέρες αργότερα ήρθε η αστυνομία με ένταλμα σύλληψης του Ντουρούτι. Αυτός όμως είχε κιόλας εξαφανιστεί.

Χούλιο Πατάν

Δυναμίτης

Η ανήσυχη ιδιοσυγκρασία του, η περιέργεια και η δίψα του για σύγκρουση, τον οδήγησαν στη Λα Κορούνια, στο Μπιλμπάο, στο Σαντάντερ και σε πολλές άλλες πόλεις του Βορρά. Επιστρέφοντας από ένα απ' αυτά τα ταξίδια, είδε ασυνήθιστη κίνηση μπροστά στο φτηνό ξενοδοχείο όπου έμενε. Η αστυνομία είχε κυκλώσει το κτήριο. Ο Ντουρούτι κρατήθηκε μακριά. Η προφύλαξη που πήρε ήταν σωτήρια, γιατί εκείνο τον καιρό είχε εκδοθεί και τεθεί σε ισχύ ο διαβόητος «νόμος εναντίον των φυγάδων», που επρόκειτο να στοιχίσει τη ζωή σε πολλούς εργάτες.

Στο Σαν Σεμπαστιάν τον ίδιο καιρό επρόκειτο να γίνουν τα εγκαίνια ενός πολυτελέστατου κτηρίου, που ονομαζόταν Gran Kursaal και όπου θα λειτουργούσε καμπαρέ και καζίνο. Το βασιλικό ζευγάρι και η αφρόκρεμα της ισπανικής αριστοκρατίας, που κάθε καλοκαίρι έρχονταν στο Σαν Σεμπαστιάν, θα έπαιρναν μέρος στα εγκαίνια αυτά. Η αστυνομία λοιπόν ανακάλυψε τότε ένα τούνελ που τέλειωνε στα θεμέλια του κτηρίου. Η επιχείρηση αποδόθηκε αμέσως στους αναρχικούς, που ήθελαν δήθεν να ανατινάξουν το μέγαρο την ημέρα των εγκαινίων, μαζί με το βασιλιά, τους υπουργούς και άλλους μεγαλόσχημους μεγαλοκαρχαρίες.

Για την αστυνομία δεν ήταν ποτέ πρόβλημα να ρίξει ένα κακούργημα στην πλάτη των θυμάτων της. Αυτή τη φορά είχαν στο μάτι τον Ντουρούτι και δύο από τους συντρόφους του, που είχαν δουλέψει σαν χτίστες στην κατασκευή του κτηρίου. Αυτοί οι τρεις κατηγορήθηκαν ότι είχαν κατασκευάσει το τούνελ δουλεύοντας νύχτα. Ο Ντουρούτι σαν μηχανικός έπρεπε να ήταν εκείνος που είχε κατασκευάσει το διαβολικό εκρηκτικό μηχά-

νημα και είχε προμηθευτεί και μεταφέρει δυναμίτη από τους φίλους που είχε στα ορυχεία της Αστούρια και του Μπιλμπάο.

Οι δυο χτίστες, δυο σύντροφοι, οι Γκρεγκόριο Σουμπερβιέλα και Τεοντόρο Αράρτε, δολοφονήθηκαν από την αστυνομία στη Βαρκελώνη. Ο Ντουρούτι κατάφερε να ξεφύγει στη Γαλλία. Οι ισπανικές αρχές ζήτησαν την έκδοσή του, σε περίπτωση που θα συλλαμβανόταν. Από κει ξεκινούν οι πρώτες συχοφαντίες εναντίον του. Ήθελαν να του κολλήσουν τη ρετσινιά του φριχτού εγκληματία. Η καμπάνια αυτή εντεινόταν όσο αυτός, σε πείσμα κάθε καταδίωξης, συνέχιζε την επαναστατική του δουλειά.

Φ. ντε Ρολ

Ο Ντουρούτι ήταν πάντα εξεγερμένος, πολύ προτού γίνει αναρχικός. Ο Μπουεναχάσα, που τότε καθοδηγούσε το κίνημα στην Καταλανία, του είπε ότι η Βαρκελώνη είναι ο μόνος τόπος όπου θα μπορούσε να ζήσει, γιατί «μόνο στη Βαρκελώνη υπάρχει προλεταριακή συνείδηση». Και ο παράτολμος νεαρός, που στην Γκιζόν και στη Ρεντερία είχε προκαλέσει άγριες εργατικές συγκρούσεις με δική του πρωτοβουλία και είχε αποκαλέσει τους συντρόφους του αρνιά γιατί έμεναν ικανοποιημένοι με τις συνθήκες εργασίας, ακολούθησε τη συμβουλή του Μπουεναχάσα και πήγε στη Βαρκελώνη.

Μανουέλ Μπουεναχάσα/Crónica

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΧΟΛΙΟ

Για τις ρίζες του ισπανικού αναρχισμού

Μια μέρα του Οχτώβρη του 1868, έφτασε στη Μαδρίτη ένας Ιταλός, ο Τζουζέπε Φανέλι. Ήταν περίπου σαράντα χρόνων, μηχανικός στο επάγγελμα· είχε ένα πυκνό μαύρο γένι, σπινθηροβόλα μάτια, ήταν ψηλός και έδειχνε μια έντονη αποφασιστικότητα. Αμέσως μετά την άφιξή του αναζήτησε μια διεύθυνση που είχε γραμμένη στο σημειωματάριό του: ένα καφενείο όπου συνάντησε μια ομάδα εργατών. Οι περισσότεροι ήταν τυπογράφοι στα μικρά τυπογραφεία της ισπανικής πρωτεύουσας.

«Η φωνή του είχε ένα μεταλλικό ήχο και ο τόνος της προσαρμοζόταν απόλυτα σ' αυτό που είχε να πει. Από θυμό και απειλή, όταν μιλούσε για τυράννους και εκμεταλλευτές, άλλαζε ο τόνος της φωνής του σε θλίψη, πόνο και ενθάρρυνση όταν μιλούσε για τα βάσανα των καταπιεσμένων. Το περίεργο στην υπόθεση ήταν ότι δεν ήξερε καθόλου ισπανικά. Μιλούσε ή γαλλικά, μια γλώσσα που μερικοί από μας ελάχιστα καταλάβαιναν, ή ιταλικά, όπου εμείς κρατιόμαστε όσο καλύτερα γινόταν στις ομοιότητες που έχει αυτή η γλώσσα με τη δική μας. Κι όμως οι σκέψεις του ήταν τόσο ξεκάθαρες που όταν τελείωσε μας είχε συνεπάρει ένας ασυγκράτητος ενθουσιασμός». Ακόμα και μετά από τριάντα δύο χρόνια μπορεί ο αφηγητής Ανσέλμο Λορέντσο, ένας απ' τους πρώτους Ισπανούς αναρχικούς, να τσιτάρει κατά λέξη τον Φανέλι, τον «Απόστολο», και να θυμηθεί το ρίγος που διέτρεξε την πλάτη του, όταν εκείνος φώναξε: «Cosa orribile! spaventosa!».

«Επί τρία ή τέσσερα βράδια, ο Φανέλι μας έκανε την προπαγάνδα του. Μας μιλούσε σε περιπάτους και σε καφενεία. Ακόμη μας άφησε τα καταστατικά της Διεθνούς, το πρόγραμμα της συμμαχίας των δημο-

κρατικών σοσιαλιστών και μερικά νούμερα της Campana με άρθρα και λόγους του Μπακούνιν. Προτού μας αποχαιρετήσει, μας παρακάλεσε να βγάλουμε μια ομαδική φωτογραφία, όπου αυτός κάθεται στη μέση».

Κανένας από τους ακροατές του δεν είχε ξανακούσει γι' αυτή την οργάνωση, τη Διεθνή Ένωση των Εργατών, μέχρι τον ερχομό στην Ισπανία του μυστικού της πράκτορα, του Φανέλι. Ο Φανέλι ήταν οπαδός του Μπακούνιν, ανήκε στην «αντιαυταρχική» πτέρυγα της Πρώτης Διεθνούς και το μήνυμα που έφερνε στην Ισπανία ήταν αυτό του αναρχισμού.

Η επιτυχία αυτής της επαναστατικής διδασκαλίας ήταν άμεση και θεαματική. Απλώθηκε στους εργάτες γης και βιομηχανίας της δυτικής και νότιας Ισπανίας σαν πυρκαγιά που ξεσπά σε στέπα. Ήδη στο πρώτο του συνέδριο, το ισπανικό εργατικό κίνημα αποφάσισε υπέρ του Μπακούνιν και εναντίον του Μαρξ και δύο χρόνια αργότερα η Φεντερασιόν των αναρχικών στο συνέδριο της Κόρδοβας αριθμούσε 45.000 ενεργά μέλη.

Οι εξεγέρσεις των αγροτών του 1873, που επεκτάθηκαν σε όλη την Ανδαλουσία, βρίσκονταν σαφώς κάτω από αναρχική καθοδήγηση. Η Ισπανία είναι το μόνο κράτος στον κόσμο που οι επαναστατικές θεωρίες του Μπακούνιν μετατράπηκαν σε υλική βία. Μέχρι το 1936 οι αναρχικοί διατήρησαν την ηγετική τους θέση μέσα στο ισπανικό εργατικό κίνημα. Δεν πλειοψηφούσαν μόνο αριθμητικά αλλά αποτελούσαν και το πιο επαναστατικό του τμήμα.

Αυτό το μοναδικό ιστορικό γεγονός επέβαλε μια ολόκληρη σειρά εξηγήσεων. Καμιά απ' αυτές δεν προσφέρει αυτό που υπόσχεται, και μέχρι τώρα καμιά εξήγηση με βάση τους κανόνες της πολιτικής οικονομίας δεν μπόρεσε να σταθεί. Ωστόσο οι συνθήκες κάτω από τις οποίες αναπτύχθηκε ο ισπανικός αναρχισμός μπορούν να εξακριβωθούν και να κάνουν κατανοητή μια ανάπτυξη που εναντιώθηκε μέχρι σήμερα στην καθαρά οικονομική εξήγηση.

Εκτός από μερικές περιφερειακές εξαιρέσεις, η Ισπανία ήταν μέχρι τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο μια καθαρά αγροτική χώρα. Οι ταξικές αντιθέσεις σ' αυτή την κοινωνία ήταν τόσο ακραίες και απροκάλυπτες, που μπορεί κανείς να μιλήσει για δύο έθνη που τα χώριζε η άβυσσος. Η πολιτική τάξη που είχε στα χέρια της τον κρατικό μηχανισμό και ήταν στενά δεμένη με το στρατό και την εκκλησία, αποτελούνταν στην

πλειοψηφία της από τσιφλικάδες. Ήταν ολοκληρωτικά αντιπαραγωγική, διεφθαρμένη και ανίκανη να αναλάβει τον πρόσκαιρο προοδευτικό ρόλο που, σε άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, είχε αναγκαστεί νομοτελειακά να παίξει η αστική τάξη. Η παρασιτική της ύπαρξη εξαντλούνταν στην κατανάλωση εισοδημάτων. Για την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, με καπιταλιστική επέκταση, δεν ενδιαφερόταν καθόλου. Εξίσου αδύναμα ήταν ανεπτυγμένο το μικροαστικό στρώμα. Εκτός από φτωχούς τεχνίτες και μικρέμπορους, αποτελούνταν από λαχέδες, από «δημόσια ανθρωπάκια» κατά την έκφραση του Μαρξ, μια διογκωμένη δηλαδή και κακοπληρωμένη γραφειοκρατία, που, όταν δεν ήταν εντελώς άχρηστη, εξυπηρετούσε περισσότερο καταπιεστικούς παρά διοικητικούς σκοπούς.

Η πραγματική Ισπανία, η τεράστια πλειοψηφία του εργαζόμενου λαού, ζούσε στην ύπαιθρο όπου και διεξήχθησαν μέχρι και στις αρχές αυτού του αιώνα οι σημαντικότεροι ταξικοί αγώνες σε ισπανικό έδαφος. Η εξέλιξή τους συμβαδίζει απόλυτα με την αγροτική δομή. Εκεί, όπως στις βόρειες επαρχίες, διατηρούνταν μεσαιωνικές σχέσεις ιδιοκτησίας και παραγωγής, ολόκληρα χωριά από μικρούς και μεσαίους χωρικούς διατηρούσαν την κοινοτική τους γη με βάση και λιβάδια, το χώμα ήταν εύφορο και ποτιζόταν αρκετά, κρατιόνταν σε περήφανη απομόνωση αρχαϊκές κοινωνικές μορφές, έξω σχεδόν από τη χρηματική οικονομία.

Σε άλλες περιοχές όμως, και ιδιαίτερα στην ανατολική ακτή και στην Ανδαλουσία, η νεόπλουτη τσιφλικάδικη μπουρζουαζία άνοιξε βίαια δρόμο από το 1836. Στην Ισπανία ο όρος «φιλελευθερισμός» δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά τη συντριβή της παλιάς κοινοτικής γης, την «ελεύθερη» πώλησή της, την καταστροφή της αγροτιάς και τη σταθεροποίηση των τσιφλικιών. Η εισαγωγή του κοινοβουλευτικού συστήματος, το 1843, σφραγίζει την πολιτική κυριαρχία των νέων τσιφλικάδων, που διαμένουν, όπως είναι ευνόητο, στην πόλη, θεωρούν τα τσιφλίκια τους μακρινές αποικίες και τα εκμεταλλεύονται με διαχειριστές ή ενοικιαστές.

Με αυτό τον τρόπο σχηματίστηκε ένα τεράστιο προλεταριάτο γης. Τα τρία τέταρτα των κατοίκων της Ανδαλουσίας παρέμειναν μέχρι το ξέσπασμα τον εμφύλιου braceros, μεροκαματιάρηδες, που έβγαζαν καθημερινά την εργατική τους δύναμη σε πλειστηριασμό. Η δωδεκάωρη μέρα εργασίας είναι κανόνας για την περίοδο της συγκομιδής. Το μισό χρόνο

επικρατεί σχεδόν ολοκληρωτική ανεργία. Το αποτέλεσμα είναι ενδημική φτώχια, υποσιτισμός και εγκατάλειψη της υπαίθρου.

Η κρατική εξουσία εμφανίζεται στο χωριό βασικά σαν δύναμη κατοχής. Ένα χρόνο αφότου η καινούρια τάξη των τσιφλικάδων πήρε στα χέρια της τις κυβερνητικές υποθέσεις, δημιουργεί ένα δικό της στρατό κατοχής, την Guardia Civil, μια οργανωμένη σε στρατόπεδα χωροφυλακή, για να τσακίσει δήθεν την πιο πρωτόγονη μορφή άμυνας στην ύπαιθρο, τη ληστεία. Στην πραγματικότητα, όμως, για να κρατά υπό έλεγχο το προλεταριάτο της υπαίθρου, που περνάει σε καινούριες μορφές αγώνα. Η Guardia αποτελείται από προσεχτικά διαλεγμένους ανθρώπους, που τοποθετούνται πάντοτε μακριά από τον τόπο καταγωγής τους. Απαγορεύεται σ' αυτό το στρατό να παντρεύεται με ντόπιες ή να έχει φιλικές σχέσεις με τους κατοίκους. Οι χωροφύλακες απαγορεύεται να εγκαταλείπουν τη διαμονή τους άοπλοι ή μόνοι. Ακόμη και σήμερα τους αποκαλούν στην ύπαιθρο la pareja, γιατί περιπολούν πάντα δυο δυο. Το ανοιχτό ταξικό μίσος στα χωριά της Ανδαλουσίας εκδηλωνόταν μέχρι τη δεκαετία του '30 σαν ένας διαρκής κλεφτοπόλεμος, σαν ένα πρωτόγονο αντάρτικο της υπαίθρου, που ξεσπούσε κάθε τόσο σε ξαφνικές, αυθόρμητες αγροτικές εξεγέρσεις. Αυτές αποδέσμευαν τη στοιχειώδη βία των μαζών και έπαυαν με μια χωρίς προηγούμενο περιφρόνηση του θανάτου. Ακολουθούσαν πάντα την ίδια στερεότυπη πορεία: οι εργάτες γης κατέσφαζαν την τοπική Guardia Civil, αιχμαλώτιζαν παπάδες και υπάλληλους, έβαζαν φωτιά στις εκκλησίες, έκαιγαν κτηματολόγια και συμφωνητικά μίσθωσης, καταργούσαν το χρήμα, αποκόβονταν από το κράτος, έφτιαχναν ανεξάρτητες κομμούνες και έπαιρναν την απόφαση να καλλιεργούν τη γη από κοινού. Σου προξενεί κατάπληξη να βλέπεις πώς αυτοί οι αγράμματοι, στο σύνολό τους, χωρικοί ακολουθούσαν ακριβώς τις προτροπές του Μπακούνιν, χωρίς φυσικά να το ξέρουν. Μια και οι εξεγέρσεις τους ήταν καθαρά τοπικές και ασυντόνιστες, διαρκούσαν μόλις λίγες μέρες, ώσπου να πνιγούν στο αίμα από τα κρατικά στρατεύματα.

Εδώ, στα ανδαλουσιάνικα χωριά, έριξε ο ισπανικός αναρχισμός τη μια από τις δυο του ρίζες. Έδωσε σχεδόν αμέσως στο αυθόρμητο κίνημα του προλεταριάτου γης ιδεολογική βάση και στερεή οργανωτική δομή, και συντήρησε στα χωριά την αφελή αλλά ατράνταχτη προσδοκία της προσεχούς και ολοκληρωτικής Επανάστασης.

Στην αλλαγή του αιώνα μπορούσες να συναντήσεις σε όλο τον ισπανικό Νότο τους «απόστολους της ιδέας», που με τα πόδια, πάνω σε γαϊδούρια ή σε χάρα διέσχιζαν την ύπαιθρο, χωρίς μια δεκάρα στην τσέπη. Οι εργάτες τους συμμάζευαν και τους έδιναν να φάνε. (Από την αρχή, και αυτό ισχύει μέχρι σήμερα, το ισπανικό αναρχικό κίνημα ούτε χρηματοδοτήθηκε ούτε υποστηρίχθηκε από το εξωτερικό.) Με αυτό τον τρόπο μπήκε σε κίνηση μια μαζική διαδικασία μάθησης. Παντού συναντούσες εργάτες γης και αγρότες που διάβαζαν και ανάμεσα στους αναλφάβητους υπήρχαν πολλοί που μάθαιναν απ' έξω ολόκληρα άρθρα από τις εφημερίδες και τις μπροσούρες του κινήματος. Σε κάθε χωριό υπήρχε τουλάχιστον ένας «φωτισμένος», ένας «συνειδητοποιημένος εργάτης», που τον αναγνώριζες από το ότι δεν κάπνιζε, δεν έπαιζε, δεν έπινε, εκδήλωνε ανοιχτά τον αθεϊσμό του, δεν ήταν παντρεμένος με τη γυναίκα του, της ήταν όμως απόλυτα πιστός, δεν βάφτιζε τα παιδιά του, διάβαζε πολύ και προσπαθούσε να μεταδώσει στους άλλους όσα ήξερε.

Τον οικονομικό αντίποδα στις φτωχές και άγονες περιοχές της νότιας και δυτικής Ισπανίας αποτελεί η Καταλανία, από παλιά η πλουσιότερη και βιομηχανικά η πιο αναπτυγμένη περιοχή της χώρας. Η Βαρκελώνη, μητρόπολη της ναυσιπλοΐας, των εξαγωγών, των τραπεζών και της υφαντουργίας, είχε γίνει ήδη από τις αρχές του αιώνα το προγεφύρωμα του καπιταλισμού στην ιβηρική χερσόνησο. Το κατά κεφαλή εισόδημα στην Καταλανία ήταν διπλάσιο του ισπανικού μέσου όρου. Εκτός από τη χώρα των Βάσκων είναι το μοναδικό κομμάτι της χώρας με μια δραστήρια επιχειρηματική αστική τάξη. Οι Καταλανοί βιομήχανοι και τραπεζίτες δεν ήταν σαν τους τσιφλικάδες υπέρ της σπατάλης αλλά υπέρ της συγκέντρωσης του κεφαλαίου. Ανάμεσα στα 1870 και 1930 δημιουργήθηκε στη Βαρκελώνη και στη γύρω περιοχή ένα τεράστιο και με υψηλή συγκέντρωση βιομηχανικό προλεταριάτο.

Αλλά, αντίθετα με τις συγκρίσιμες ευρωπαϊκές περιοχές, οι Καταλανοί εργάτες δεν στράφηκαν προς τη σοσιαλδημοκρατία και τα ρεφορμιστικά συνδικάτα, αλλά προς τον αναρχισμό, που βρήκε τη δεύτερη, την αστική του βάση. Ήδη το 1918 το 80% των εργατών της Καταλανίας ήταν οργανωμένοι στους αναρχικούς. Αυτή η κατάσταση είναι ακόμα πιο δύσκολο να εξηγηθεί απ' ό,τι η επιτυχία των μπακουνιστών στην ύπαιθρο. Η κοινωνιολογία μπορεί να δώσει μια πρώτη ένδειξη. Η ερ-

γατιά της βιομηχανικής περιοχής είναι μόνο σε μικρό βαθμό ντόπια. Στρατολογήθηκε περίπου κατά το ήμισυ από τις άγονες περιοχές της Μούρκια και Αλμερία, δηλαδή από το νότο. Και αυτή η εσωτερική μετανάστευση συνεχίστηκε, εξαιτίας της ενδημικής ανεργίας στην ύπαιθρο, μέχρι σήμερα.

Μια δεύτερη αιτία είναι οι φυγόκεντρες δυνάμεις που παίζουν τόσο σπουδαίο ρόλο στην ισπανική ιστορία. Πολλές ισπανικές επαρχίες τις χαρακτηρίζει ένα δυνατό τοπικιστικό πνεύμα, ένας πόθος για ανεξαρτησία, για αυτονομία, και μια επίμονη αντίσταση στις κυριαρχικές απαιτήσεις της κεντρικής κυβέρνησης της Μαδρίτης. Αλλά πουθενά όλα αυτά δεν είναι τόσο ισχυρά, όσο στην Καταλανία, η οποία σε γενικές γραμμές μπορεί να χαρακτηριστεί αυτόνομη εθνότητα, που από το δέκατο έβδομο αιώνα ήδη έκανε απελευθερωτικό πόλεμο ενάντια στην ισπανική μοναρχία. Η διαφορετική οικονομική ανάπτυξη δυνάμωσε αυτές τις τάσεις. Ο καταλανικός εθνικισμός έχει διπλό πρόσωπο. Η δεξιά του πτέρυγα εκπροσωπούσε τα συμφέροντα της ντόπιας αστικής τάξης και χρησιμοποιούσε πάντα το ζήτημα της αυτονομίας για να μυστικοποιήσει τον ταξικό αγώνα. Στις μάζες όμως το καταλανικό ζήτημα είχε εντελώς επαναστατικό αποτέλεσμα. Η επιθυμία για αυτοδιοίκηση, το μίσος για την κεντρική εξουσία, η επιμονή στη ριζοσπαστική αποκέντρωση της εξουσίας, όλα αυτά ήταν κίνητρα που τα συναντάμε στον αναρχισμό.

Ποτέ και πουθενά οι αναρχικοί δεν θεωρήθηκαν πολιτικό κόμμα. Είναι στις αρχές τους να μην παίρνουν μέρος στις κοινοβουλευτικές εκλογές και να μην αναλαμβάνουν κυβερνητικές θέσεις. Δεν θέλουν να εξουσιάσουν το κράτος, θέλουν να το καταργήσουν. Ακόμα και στις ίδιες τους τις αποφάσεις αγωνίζονται ενάντια στη συγκέντρωση δύναμης στην κορυφή της οργάνωσης, στο κέντρο. Οι ενώσεις τους καθορίζονται από τη βάση. Κάθε τοπική τους οργάνωση απολαμβάνει αρκετά εκτεταμένη αυτονομία και, θεωρητικά, η βάση δεν είναι υποχρεωμένη να ακολουθήσει τις αποφάσεις της ηγεσίας. Προφανώς εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες αν θα υλοποιηθούν αυτές οι αρχές. Στην Ισπανία ο αναρχισμός βρήκε την τελική οργανωτική του δομή μόλις το 1910, με τη δημιουργία της αναρχικής συνδικαλιστικής συνομοσπονδίας, της CNT.

Η CNT ήταν το μόνο επαναστατικό συνδικάτο στον κόσμο. Δεν θεωρήθηκε ποτέ «κοινωνικός συνεργάτης», που διαπραγματεύεται με τους

επιχειρηματίες, για να καλυτερέψει την υλική θέση της εργατικής τάξης. Το πρόγραμμά της και η πρακτική της ήταν να οδηγήσει τον ανοιχτό, διαρκή πόλεμο των μισθωτών εργατών ενάντια στο κεφάλαιο μέχρι την τελική νίκη. Σε αυτήν τη στρατηγική ανταποκρινόταν η δομή της και η τακτική της.

Δεν υπήρξε ποτέ σύναξη συνδρομητών και ουδέποτε αποταμίευσε χρηματικά ποσά. Οι συνδρομές της για την πόλη ήταν πολύ χαμηλές και για την ύπαιθρο πολλές φορές δωρεάν. Ακόμη και το 1936 η CNT, με περισσότερα από ένα εκατομμύριο οργανωμένα μέλη, δεν διέθετε παρά ένα και μοναδικό επαγγελματικό στέλεχος. Γραφειοκρατική μηχανή δεν υπήρχε. Τα ηγετικά στελέχη ζούσαν από την ίδια τους την εργασία στο εργοστάσιο, ή από την άμεση βοήθεια που έδιναν οι ομάδες βάσης για τις οποίες δούλευαν. Αυτό δεν είναι καμιά ασήμαντη λεπτομέρεια, αλλά ένας βασικός λόγος για τον οποίο η CNT δεν έβγαλε ποτέ απομονωμένους από τις μάζες «εργατικούς ηγέτες» με τις συνηθισμένες και αναπόφευκτες παραμορφώσεις του παραγοντισμού. Ο διαρκής έλεγχος από τη βάση δεν εξασφαλιζόταν φορμαλιστικά, μέσω καταστατικών. Έβγαινε από τον τρόπο ζωής των αγωνιστών, που έμεναν άμεσα εξαρτημένοι από την εμπιστοσύνη της βάσης τους.

Τα βασικά όπλα της CNT, στην ύπαιθρο όπως και στην πόλη, ήταν η απεργία και ο κλεφτοπόλεμος. Από τη διακοπή της εργασίας μέχρι την εξέγερση, δεν υπήρχε για τους αναρχικούς παρά μόνο ένα βήμα. Οι εργατικοί αγώνες τους δεν γίνονταν σχεδόν ποτέ κοντά στον τόπο εργασίας. Τον καθαρά μισθολογικό αγώνα για την επέκταση και εξασφάλιση του «κοινωνικού πλούτου» το συνδικαλιστικό αυτό κίνημα τον αρνιόταν. Δεν ήθελε να έχει καμιά «κοινωνική παροχή» και καμιά «ασφάλεια» και δεν έκλεινε καμιά συλλογική σύμβαση. Τις άφθονες βελτιώσεις που πετύχαινε για τους εργάτες, τις αναγνώριζε πάντα ντε φάκτο. Δεν έπαιρνε ποτέ μέρος σε μεσολαβητικές διαπραγματεύσεις ή στον κατευνασμό των πνευμάτων. Δεν διέθετε ούτε καν ένα απεργιακό ταμείο. Αυτό είχε αποτέλεσμα οι απεργίες της να μην κρατούν πολύ. Γι' αυτό όμως γίνονταν και πολύ πιο βίαια. Τα μέσα της ήταν επαναστατικά: έφταναν από την αυτοάμυνα ως το σαμποτάζ και από την απαλλοτρίωση μέχρι την ένοπλη εξέγερση.

Έτσι τέθηκε για το αναρχικό κίνημα το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στη νόμιμη και στην παράνομη δουλειά. Το πρόβλημα δεν ήταν σε κα-

μιά περίπτωση ηθικό, για τις συνθήκες που υπήρχαν στην Ισπανία. Κι αυτό γιατί η κρατούσα τάξη στην ιβηρική χερσόνησο δεν είχε κάνει ποτέ τον κόπο ούτε καν να κρατήσει το αστικό προσωπείο ενός δημοκρατικού κράτους δικαίου. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές ήταν για δεκαετίες ολόκληρες μια απόλυτη φάρσα. Στηρίζονταν στην εξαγορά ψήφων, στον εκβιασμό στην ύπαιθρο και στη νοθεία. Χωρισμός των εξουσιών στο πνεύμα του φιλελευθερισμού δεν υπήρξε ποτέ στην Ισπανία. Μέχρι το τέλος του πρώτου παγκόσμιου πολέμου δεν υπήρχε καν κοινωνική νομοθεσία και οι νόμοι που έβγαιναν έμεναν χωρίς επίδραση. Από τη μεριά της εργοδοσίας, όπως και από τη μεριά του κράτους, η εργατική τάξη δεν γνώριζε παρά καθημερινή ανοιχτή αδικία και απροκάλυπτη βία. Έτσι για την εργατική τάξη το ζήτημα της βίας ήταν λυμένο, προτού καν το θέσει.

Όμως η CNT ήταν μαζική οργάνωση που, ενάντια σε όλες τις απαγορεύσεις, δεν μπορούσε να δρα αθέατη. Την παράνομη δουλειά της είχαν αναλάβει από πολύ νωρίς μυστικές ομάδες στελεχών, όπως οι Solidarios. Αυτοάμυνα, προμήθεια όπλων, προμήθεια χρημάτων, απελευθέρωση φυλακισμένων, τρομοκρατία και κατασκοπία. Το 1927 αυτός ο καταμερισμός εργασίας θεσμοθετήθηκε με την ίδρυση της Federación Anarquista Iberica (FAI). Η οργάνωση αυτή δούλευε κατά βάση συνωμοτικά. Τίποτα το συγκεκριμένο δεν είναι γνωστό γι' αυτήν. Ούτε ο αριθμός των μελών της ούτε οι εσωτερικές της σχέσεις. Το γόητρό της όμως ανάμεσα στους Ισπανούς εργάτες ήταν τεράστιο. Καθένας που ανήκε σ' αυτήν ήταν ταυτόχρονα και οργανωμένος στη CNT. Η FAI αποτελούσε, σαν να λέμε, το σκληρό πυρήνα των αναρχικών συνδικάτων. Πρόσφερε ταυτόχρονα τις ισχυρότερες εγγυήσεις ενάντια σε οπορτουνιστικές παρεκκλίσεις και ενάντια στον κίνδυνο του ξεστρατίσματος στο ρεφορμισμό. Με αυτή την οργανωτική δομή εμφανίστηκε και πάλι στο προσκήνιο το μοντέλο του Μπακούνιν. Ένα μεγάλο, αυθόρμητο, μαζικό κίνημα όπου τα στελέχη του δουλεύουν σαν μια στερεή και μυστική ομάδα από επαγγελματίες επαναστάτες.

Για τη FAI κυκλοφόρησαν πολλοί μύθοι. Είναι αναπόφευκτο στο φωτοστέφανο μιας μυστικής οργάνωσης να προσκολλούνται πάντοτε ένα σωρό διαδόσεις. Την αστική τρομοκρατική προπαγάνδα μπορείς και μόνο από τη φανερή διαστρέβλωση των πραγμάτων να την αγνοήσεις. (Τα φερέφωνα των μεγαλοτσιφλικάδων διατείνονταν μέχρι το 1936 ότι

η FAI είναι «πληρωμένη από τη Μόσχα».) Αντίθετα, αξίζουν προσοχή οι αμφιβολίες που πηγάζουν από την καταγωγή και τη δομή αυτών των συνωμοτικών οργανώσεων. Οι αντίπαλοι των αναρχικών κατάγγελλαν συχνά τα «εγκληματικά στοιχεία» που κυκλοφορούσαν μέσα στη FAI, και ιδιαίτερα στη Βαρκελώνη. Μια πολιτική εκτίμηση όμως δεν μπορεί να περιοριστεί στις απαγορεύσεις του Ποινικού Κώδικα. Η ισπανική εργατική τάξη δεν διακρίθηκε ποτέ για το σεβασμό της προς την ατομική ιδιοκτησία, όπως η γερμανική ή η αγγλική, και επειδή καταπιέστηκε πάντα με τη βία των όπλων, θεωρούσε ανέκαθεν τον ένοπλο αγώνα το μόνο φυσιολογικό μέσο για τη σωτηρία της.

Η πολιτική αμφισβήτηση των παράνομων ομάδων έχει εντελώς διαφορετικές αιτίες. Είναι από τη μια συνάρτηση ενός κοινωνικού παράγοντα, που έπαιξε πάντα μεγάλο ρόλο στη Βαρκελώνη: του υποπρολεταριάτου. Η φυγή από την ύπαιθρο και η ανεργία, αλλά επίσης και η διεθνής υποκουλτούρα του λιμανιού βοήθησαν στην ανάπτυξή του. Οι Καταλανοί βιομηχανικοί εργάτες δεν κράτησαν ποτέ απόσταση απ' αυτά τα στρώματα με τα οποία ένιωθαν για πολλούς λόγους ενωμένοι και αλληλέγγυοι. Κι εδώ επίσης ξεχωρίζουν από τους ειδικευμένους εργάτες της Δυτικής Ευρώπης που, στη συνείδησή τους, οριοθετούνται και προς τα πάνω και προς τα κάτω το ίδιο αυστηρά.

Φυσικά η αστυνομία έκανε ό,τι μπορούσε για να εκμεταλλευτεί πολιτικά τη λανθάνουσα ταξική αντίθεση μεταξύ βιομηχανικών εργατών και υποπρολεταριάτου. Ιδιαίτερα στις αρχές του αιώνα κατάφερε να διαβρώσει το αναρχικό κίνημα με χαφιέδες και προβοκάτορες. Αυτό το παιχνίδι είναι πολύ γνωστό από την ιστορία των σοσιαλεπαναστατών και των μπολσεβίκων στη Ρωσία. Όπως η Οχράνα, έτσι και η ισπανική αστυνομία βοήθησε πραγματικά τις επαναστατικές ομάδες. Από τις δύο χιλιάδες βόμβες που έσκασαν το 1908-1909 στη Βαρκελώνη, μπροστά σε εισόδους εργοστασίων και βίλες επιχειρηματιών, η μερίδα του λέοντος πηγαίνει στο λογαριασμό της αστυνομίας, που δρούσε με υποδείξεις της κεντρικής κυβέρνησης της Μαδρίτης, ενάντια στις αυτονομιστικές προσπάθειες των Καταλανών. Όπως όμως στη Ρωσία, έτσι και στην Ισπανία αποδείχτηκε ότι η μυστική αστυνομία έχασε το παιχνίδι. Αντί να αφοπλίσουν τους αναρχικούς, οι προβοκάτσιες της οδήγησαν στο δυνάμωμα της CNT και της FAI.

Δεν είναι εύκολο να σταθμίσουμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονε-

κτήματα της αναρχικής οργανωτικής μορφής. Ασύγκριτες ήταν η προσκόλλησή της στη βάση, η επαναστατική της θέρμη, η αγωνιστική της αλληλεγγύη. Τα πλεονεκτήματα όμως αυτά χάνονταν μπροστά σε μια αισθητή έλλειψη αποτελεσματικότητας, τακτικής και κεντρικού σχεδιασμού. Έτσι γίνονταν, μέχρι λίγο πριν τον εμφύλιο, αυθόρμητες και απομονωμένες προσπάθειες εξέγερσης και στάσης, που τσακίστηκαν όλες: «Ένα παράδειγμα», όπως έλεγε ο Ένγκελς ήδη το 1873, «για το πώς δεν πρέπει να γίνεται μια επανάσταση».

Μια εξήγηση για το πώς τέτοιες στοιχειώδεις και βίαιες προσπάθειες, για να δοθεί εδώ και τώρα ένα τέλος στην καταπίεση, επαναλήφθηκαν με μεγάλο πείσμα περισσότερο από έναν αιώνα, έχει δοθεί επανειλημμένα από αστούς και μαρξιστές ιστορικούς. Κατ' αυτήν, ο ισπανικός αναρχισμός είναι κατά βάση θρησκευτικό φαινόμενο. Οι οπαδοί του παρομοιάζουν την ημέρα της επανάστασης με τη Δευτέρα Παρουσία που την ακολουθεί το χιλιετές κράτος του θεού και της δικαιοσύνης του. Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, ο φανατισμός και η αυτοθυσία των Ισπανών αναρχικών είναι κι αυτά μεσσιανικά στοιχεία. Ότι, ιδιαίτερα στα χωριά, το κίνημα τράφηκε από σχεδόν θρησκευτικές ιδέες και προσδοκίες δεν μπορείς πρακτικά να το αρνηθείς. Αλλά η προσπάθεια να το αναγάγεις σε θρησκευτικές μορφές πέφτει, όπως όλες οι εκχυδαϊσμένες θέσεις, πολύ χαμηλά. Εξαφανίζει το πολιτικό περιεχόμενο αυτού του αγώνα, με τη μέθοδο της «ιστορίας του πνεύματος». Οι Ισπανοί εργαζόμενοι έστησαν συνειδητά και αποφασιστικά στα πόδια τους τις επαγγελίες της θρησκείας. Τουλάχιστον οι υλιστές ιστορικοί θα έπρεπε να το δεχτούν αυτό.

Περισσότερο ενδιαφέρον αξίζει μια θέση που υποστήριξαν κυρίως οι Γκέραλντ Μπρενάν και Φραντς Μπορκενάου. Κατ' αυτήν ο ισπανικός αναρχισμός εκφράζει μια βαθιά αντίσταση στην καπιταλιστική εξέλιξη, μια αντίσταση ενάντια στην υλική πρόοδο, όπως αυτή νοείται στις ευρωπαϊκές βιομηχανικές χώρες, και ταυτόχρονα ενάντια στο μαρξιστικό σχήμα της ιστορικής εξέλιξης. Ενώ, σ' αυτό το σχήμα, η αστική τάξη εμφανίζεται σαν μια πρόσκαιρη επαναστατική δύναμη, η καπιταλιστική ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων σαν αναγκαία φάση, η πειθαρχία και η συγκέντρωση σαν αναπόφευκτες προσταγές της εκβιομηχάνισης, οι Ισπανοί εργάτες και αγρότες με μια στοιχειώδη βία αποκρούουν αυτές τις «προόδους». Δεν θαυμάζουν με κανένα τρόπο τις επιτυχίες του

αγγλικού, γαλλικού ή γερμανικού προλεταριάτου. Αρνούνται να το ακολουθήσουν σ' αυτόν το δρόμο. Ενστερνίστηκαν την ορθολογική αναγκαιότητα της καπιταλιστικής εξέλιξης τόσο λίγο όσο και τον καταναλωτικό φετιχισμό του. Αγωνίζονται απεγνωσμένα ενάντια σ' ένα σύστημα που τους φαίνεται απάνθρωπο, και ενάντια στην αποξένωση που φέρνει μαζί του. Μισούν τον καπιταλισμό μ' ένα μίσος για το οποίο οι σύντροφοί τους στη δυτική Ευρώπη δεν είναι πια ικανοί.

Σε αυτή την εξήγηση υπάρχει, όπως πιστεύω, πολλή αλήθεια. Μπορεί να επικαλεστεί το γεγονός ότι, ενάντια στις προσδοκίες των Μαρξ και Ένγκελς, δεν ήταν οι προηγμένες χώρες εκείνες όπου νίκησε η «κοινωνική επανάσταση». Δεν ήταν ούτε η αγγλική, ούτε η γερμανική, ούτε η αμερικάνικη, αλλά κοινωνίες όπου ο καπιταλισμός ήταν ξένος και επιφανειακός. Από αυτά δεν συνάγεται, όσον αφορά την Ισπανία, ότι οι αναρχικοί ήταν απλά «υπολείμματα του παρελθόντος». Όποιος ονομάζει το κίνημά τους πρωτόγονο, στηρίζεται σ' εκείνο το ιστορικό σχήμα που εδώ τίθεται υπό εξέταση. Οι Ισπανοί επαναστάτες δεν ήταν «καταστροφείς μηχανών». Οι επιθυμίες τους δεν σκόπευαν στο παρελθόν, αλλά στο μέλλον. Ένα άλλο μέλλον από αυτό που τους επιφύλασσε ο καπιταλισμός. Και στη μικρή διάρκεια του θριάμβου τους δεν έκλεισαν τα εργοστάσια, αλλά εξυπηρέτησαν μ' αυτά τις δικές τους ανάγκες, και τα πήραν στα δικά τους χέρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Los Solidarios

Η τρομοχρατία των Pistoleros

Ήταν ο σύντροφος Μπουεναχάσα, πρόεδρος τότε της εθνικής επιτροπής της CNT στο Σαν Σεμπαστιάν, που συμβούλεψε τον Ντουρούτι να πάει στη Βαρχελώνη. Ήταν το 1920, εποχή φοβερής καταπίεσης. Ο χυβερνήτης Μαρτίνεθ Ανίδο χαι ο αρχηγός της αστυνομίας Αρλεγχουί είχαν οργανώσει μια χανονιχή τρομοχρατιχή χαμπάνια ενάντια στους αναρχιχούς στην Καταλανία. Κάθε μέσο ήταν θεμιτό. Μαζί με τους επιχειρηματίες της περιοχής, προσπαθούσαν να στήσουν ένα υποχρεωτιχό χίτρινο συνδιχάτο, τα περίφημα Sindicatos Libres. Φυσιχά χανείς εργάτης δεν ήθελε να γραφτεί με τη θέλησή του σ' αυτά τα συνδιχάτα. Γι' αυτό οι επιχειρηματίες έφτιαξαν με την υποστήριξη των αρχών διχές τους ένοπλες ομάδες, τους Pistoleros. Αυτές οι δολοφονιχές συμμορίες θα εξόντωναν τους πολιτιχά δραστήριους εργάτες της Βαρχελώνης.

Ο Ντουρούτι είχε τότε φιλία με τους Φρανσίσχο Ασχάσο, Γχρεγχόριο Χοβέρ χαι Γχαρθία Ολιβέρ, που πρώτος ο θάνατος θα την διέλυε. Έφτιαξαν λοιπόν μια ομάδα χαι με τα πιστόλια τους χρατούσαν τους δολοφόνους σε απόσταση. Η ισπανιχή εργατιχή τάξη είδε σ' αυτούς τους χαλύτερους υπερασπιστές της. Με τις πράξεις τους έχαναν προπαγάνδα χαι ταυτόχρονα ρισχάριζαν τη ζωή τους. Ο λαός τους αγαπούσε, γιατί σχοπός τους δεν ήταν η πολιτιχή απάτη.

Πρωθυπουργός ήταν τότε κάποιος Ντάτο. Αυτός θεωρήθηκε ο κύριος υπεύθυνος για την καταπιεστική χαμπάνια στη Βαρκελώνη. Οι αναρχικοί αποφάσισαν να τον εκτελέσουν. Έτσι και έγινε.

Αργότερα συγκέντρωσαν την προσοχή τούς στον καρδινάλιο Σολντεβίλα της Σαραγόσας. Έπεσε κάτω από τις σφαίρες των Ασκάσο και Ντουρούτι.

Ο αξιοσέβαστος καρδινάλιος υποστήριζε χρηματικά, από τα έσοδα μιας εταιρείας που είχε και που εκμεταλλευόταν πολλά ξενοδοχεία και χαρτοπαιχτικές λέσχες, τα κίτρινα Sindicatos Libres και το δολοφονικό τους κέντρο στη Βαρκελώνη.

Χάιντς Ρίντιγκερ / Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Γνώρισα τον Ντουρούτι το 1922, στη Βαρκελώνη. Η CNT ήταν ήδη τότε μια τεράστια συνδικαλιστική οργάνωση. Δεν είχε μόνο την πλειοψηφία μέσα στους εργάτες, αλλά χυριαρχούσε και σε όλους τους χώρους δουλειάς.

Είχαμε τότε φτιάξει την ομάδα Los Solidarios, που αργότερα έγινε τόσο διάσημη ή διαβόητη. Ήμαστε περίπου 12: Ντουρούτι, Γκαρθία Ολιβέρ, Φρανσίσκο Ασκάσο, Γκρεγκόριο Χοβέρ, Γκαρθία Βιβάνκος, Αντόνιο Ορτίθ. Όλοι κι όλοι στην αρχή ήμαστε μια ντουζίνα.

Χρειαζόμαστε τέτοιες ομάδες για να αντισταθούμε στη λευκή τρομοκρατία. Οι εργοδότες είχαν οργανώσει σε συμφωνία με τις αρχές δικούς τους μισθοφορικούς σχηματισμούς, καλά οπλισμένες και λαμπρά πληρωμένες ομάδες δολοφόνων. Έπρεπε ν' αντισταθούμε. Όταν φτιάξαμε την ομάδα μας, είχαν ήδη πέσει θύματα της λευκής τρομοκρατίας περισσότεροι από 300 συνδικαλιστές. Περισσότεροι από τριακόσιοι νεκροί.

Τότε ούτε καν να σκεφτούμε μπορούσαμε για επιθετικές ενέργειες. Ήταν η εποχή της αυτοάμυνας. Η FAI δεν υπήρχε ακόμη, ιδρύθηκε πολύ αργότερα. Γι' αυτό οργανωθήκαμε και μεις τοπικά, άνθρωποι που γνωρίζονταν απ' τη γειτονιά ή το εργοστάσιο. Έπρεπε να οπλιστούμε και χρειαζόμαστε και χρήματα για να επιζήσουμε.

Ριχάρντο Σανθ

Μέλη της ομάδας Los Solidarios (1923-1926)

Φρανσίσκο Ασκάσο από την Αραγονία, σερβιτόρος, γεννημένος το 1901.

Ραμόνα Μπέρνι, υφάντρια.

Ευσέμπιο Μπράου, χύτης, σκοτώθηκε το 1923 από τους αστυνομικούς.

Μανουέλ Κάμπος από την Καστίλη, χτίστης.

Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι, μηχανικός και εφαρμοστής από τη Λεόν, γεννημένος το 1896.

Αουρέλιο Φερνάντεθ από την Αστούρια, μηχανικός, γεννημένος το 1897.

Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ από την Καταλανία, σερβιτόρος, γεννημένος το 1901.

Μιγκέλ Γκαρθία Βιβάνκος από τη Μούρκια, λιμενεργάτης, ζωγράφος, σοφέρ, γεννημένος το 1895.

Γκρεγκόριο Χοβέρ, ξυλουργός.

Χούλια Λόπεθ Μαϊνάρ, μαγείρισσα.

Αλφόνσο Μιγκέλ, τεχνίτης ξυλουργός.

Πεπίτα Νοτ, μαγείρισσα.

Αντόνιο Ορτίθ, επιπλοποιός.

Ριχάρντο Σανθ από τη Βαλέντσια, υφαντουργός, γεννημένος το 1898.

Γκρεγκόριο Σομπερμπιέλα ή Σουμπερβιέλα από τη Ναβάρα, μηχανικός.

Μαρία Λουίζα Τεχεδόρ, μοδίστρα.

Μανουέλ Τόρες Εσκαρτίν από την Αραγονία, φούρναρης, γεννημένος το 1901.

Αντόνιο «Ελ Τότο», μεροχαματιάρης.

Ριχάρντο Σανθ 2 / Τσέσαρ Λορέντσο

Ασκάσο

Συνάντησα τους δυο αδερφούς Ασκάσο για πρώτη φορά στη Σα-

ραγόσα. Ήταν το 1919, όταν η ρώσικη επανάσταση δεν είχε γίνει ακόμη αυταρχικό κράτος, και ασκούσε στις εργαζόμενες μάζες όλου του κόσμου και στην Ισπανία μια ασύγκριτα ανατρεπτική γοητεία.

Τα αδέρφια Ασκάσο ανήκαν τότε στην ομάδα Voluntad, που έβγαζε και μια καλή εφημερίδα με το ίδιο όνομα.

Την ίδια εποχή έγινε στη Σαραγόσα μια απρόβλεπτη εξέγερση των στρατιωτών στο στρατόπεδο Κάρμεν. Μια νύχτα, μερικοί στρατιώτες, χωρίς προηγούμενα να ειδοποιήσουν τους αναρχικούς, έπιασαν τους σκοπούς, σκότωσαν έναν αξιωματικό κι ένα λοχία και κατέλαβαν ολόκληρο το στρατόπεδο με την κραυγή: «Ζήτω τα Σοβιέτ», «Ζήτω η κοινωνική επανάσταση». Μετά όρμησαν στην πόλη, κατέλαβαν το τηλεφωνείο, το τηλεγραφείο, το ταχυδρομείο και τα γραφεία των εφημερίδων. Όμως, μέσα στον ενθουσιασμό τους, φάνηκαν αφελείς και χωρίς κανένα σχέδιο, και επειδή δεν ήξεραν τι να κάνουν, στις τέσσερις το πρωί γύρισαν στο στρατόπεδο και οχυρώθηκαν εκεί. Όταν έφτασε η Guardia Civil, αναγκάστηκαν να παραδοθούν μετά από σύντομο αγώνα.

Η αστυνομία προσπάθησε φυσικά να πάρει από τους αντάρτες πληροφορίες για τους αρχηγούς και τους πρωταίτιους. Αλλά μια και δεν υπήρχαν τέτοιοι, ο κόπος ήταν μάταιος. Η στρατιωτική δικαιοσύνη στεκόταν μπροστά στο ερώτημα αν έπρεπε να τους εκτελέσει όλους ή κανέναν. Ένας δειλός όμως βρίσκεται πάντα, και σ' αυτή την περίπτωση ήταν ο αρχισυντάκτης της τοπικής εφημερίδας *Heraldo de Aragón*, που κατέδωσε στην αστυνομία επτά στρατιώτες που είχαν καταλάβει τα πιεστήρια. Αυτοί εκτελέστηκαν αμέσως με συνοπτική διαδικασία. Το μίσος ενάντια σ' αυτόν τον τσαναχογλείφτη, που έκανε συνέχεια πολεμική ενάντια στους αναρχικούς και τους συνδικαλιστές, έβαλε στο χέρι ενός συντρόφου μας το πιστόλι. Τον έκανε κόσκινο με τις σφαίρες του.

Αμέσως κατηγορήθηκαν για την πράξη αυτή οι αδερφοί Ασκάσο. Ο μεγαλύτερος, ο Χοακίν, μπόρεσε να ξεφύγει. Ο μικρότερος, ο Φρανσίσκο, σερβιτόρος, πιάστηκε. Ο εστιάτορας, τα γκαρσόνια και οι θαμώνες του ξενοδοχείου όπου δούλευε, κα-

τέθεσαν ομαδικά ότι αυτός την ώρα του εγκλήματος σερβίριζε. Παρ' όλα αυτά θα είχε καταδικαστεί σε θάνατο, όπως το είχε ζητήσει ο εισαγγελέας, αν ο πληθυσμός της Σαραγόσας δεν αντιδρούσε και δεν κήρυσσε για την ημέρα της εκτέλεσης γενική απεργία. Το δικαστήριο προτίμησε, κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, να αθωώσει τον Ασκάσο. Όταν ο δεκαοκτάχρονος Ασκάσο πέρασε χαμογελώντας την πόρτα της φυλακής, το πλήθος που τον περίμενε φώναξε: «Ζήτω η αναρχία». Και μεις, που βρισκόμαστε ακόμα στη φυλακή, ενώσαμε τις φωνές μας μαζί τους.

Μια και δεν μπορούσε πια να βρει δουλειά στη Σαραγόσα, επειδή η αστυνομία τον συλλάμβανε συνέχεια, ο Ασκάσο έφυγε για τη Βαρκελώνη. Αυτό συνέβη το 1922. Εκεί έγινε ένας από τους οργανωτές του συνδικάτου τροφίμων. Επίσης έπαιξε ένα ρόλο στην επιτροπή σύνδεσης των αναρχικών.

Κάποια μέρα μου ανακοίνωσε πως ήθελε να πάει στη Αα Κορούνια και να δουλέψει σερβιτόρος. Οι προοπτικές ήταν καλές, μια και αναρχικοί συνδικαλιστές μπορούσαν να του βρουν δουλειά στον εμπορικό στόλο. Δεν πρόλαβε να φτάσει στην πόλη και συνελήφθη με την κατηγορία ότι ετοίμαζε μια απόπειρα εναντίον του Μαρτίνεθ Ανίδο, που τυχαία βρισκόταν εκείνες τις μέρες στη Αα Κορούνια. Επειδή όμως δεν υπήρχαν αποδείξεις, αναγκάστηκαν να τον αφήσουν ελεύθερο. Έτσι ξαναγύρισε στη Σαραγόσα όπου ζούσε η οικογένειά του. Αλλά εκεί η αστυνομία του έστησε μια καινούρια παγίδα. Ο καρδινάλιος Σολντεβίλα, υποκινητής πολλών εγκλημάτων κατά των εργατών και των «ανατρεπτικών», σκοτώθηκε από άγνωστο χέρι, γυρίζοντας σπίτι του από μιαν επίσκεψη σε γυναικείο μοναστήρι. Ακολούθησαν μαζικές συλλήψεις συνδικαλιστών και αναρχικών. Μαζί πιάστηκε και ο Ασκάσο. Αρχικά η αστυνομία αναγκάστηκε να τον αφήσει ελεύθερο, γιατί ένας επιστάτης και πολλοί φυλακισμένοι κατέθεσαν ότι την ώρα της απόπειρας αυτός ήταν επίσκεψη στη φυλακή. Όταν όμως οι αρχές δεν μπόρεσαν να ανακαλύψουν τίποτα με τις έρευνές τους, και επειδή χρειάζονταν οπωσδήποτε έναν ένοχο, τον ξανασυνέλαβαν μετά από οχτώ μέρες. Η δίκη του άρχισε να προετοιμάζεται. Ο εισαγγελέας ζητούσε τη θανατική ποινή. Επειδή στο μεταξύ ο δικτάτορας Πρίμο ντε Ριβέρα,

που ήδη είχε κρεμάσει δυο αναρχικούς, ήρθε με πραξικόπημα στην εξουσία, οι αναρχικοί φοβόνταν για τη ζωή του Ασκάσο. Τελικά όμως τα κατάφερε να το σκάσει από τη φυλακή προτού καν αρχίσει η δίκη μαζί με άλλους έξι πολιτικούς κρατούμενους.

Φ. ντε Ρολ

Χοβέρ

Ο Χοβέρ ήταν ο μεγαλύτερος ανάμεσα στους Solidarios. Του είχαν δώσει το παρατσούκλι «ο σοβαρός». Καταγόταν από μια φτωχή οικογένεια αγροτών, από την επαρχία Τερουέλ. Οι γονείς του, για να τον γλιτώσουν από μια ζωή μεροχαματιάρη, τον έστειλαν στη Βαλέντσια, όπου έγινε ταπετσιέρης και βρήκε δουλειά σ' ένα εργοστάσιο στρωμάτων. Συνελήφθη για πρώτη φορά όταν στον κλάδο του έγινε απεργία απ' όπου δεν έλειψαν οι βίαιες εκδηλώσεις. Απεργοσπάστες δάρθηκαν, εργοστάσια πολιορκήθηκαν και τέλος, από νόμιμη άμυνα ενάντια στα αντίποινα των εργοδοτών, εκτελέστηκε ένας εργοστασιάρχης. Ολόκληρη η απεργιακή επιτροπή πιάστηκε. Ο Χοβέρ καταδικάστηκε σε δυο χρόνια φυλάκιση για προτροπή σε βία, σωματικές βλάβες και άλλα. Δεν πρόλαβε να απολυθεί και ξαναπιάστηκε. Αυτή τη φορά για διάδοση υπονομευτικών κειμένων μέσα στα στρατόπεδα.

Τελικά ο Χοβέρ πήγε στη Βαρκελώνη και έγινε εκεί ένας από τους πιο αγωνιστικούς μαχητές της παράνομης CNT. Η αστική τάξη είχε ξεκινήσει τότε μια βίαιη επίθεση ενάντια στους εργάτες. Κάθε μέρα δυνάμωνε η λευκή τρομοκρατία. Συλλήψεις, βασανιστήρια και εκτελέσεις «κατά την απόδραση» ήταν στην ημερήσια διάταξη. Στους αναρχικούς εργάτες δεν έμενε καμιά άλλη λύση, παρά η προλεταριακή βία. Ο Χοβέρ κινήθηκε, όπως και οι καλύτεροι από τους συντρόφους του, με το όπλο στο χέρι, ενάντια στις συμμορίες πιστολάδων των καπιταλιστών. Κανένας αγωνιστής εργάτης δεν τολμούσε τότε να βγει από το σπίτι του χωρίς να είναι οπλισμένος μέχρι τα δόντια.

Στους τόπους δουλειάς τα πιστόλια ήταν μόνιμα ακουμπισμένα δίπλα στα εργαλεία.

Ο πολυεκατομμυριούχος επιχειρηματίας Γκραουπέρα, πρόεδρος του συνδέσμου βιομηχάνων, έπεσε κάτω απ' τις σφαίρες οπλισμένων κομάντος. Τον ακολούθησαν οι δολοφόνοι αστυνομικοί Μπαρρέτ, Μπράβο Ποστίλλιο και Εσπέχο. Ο Μαέστρε Λαμπόρντε, πρώην κυβερνήτης της Βαρκελώνης, πέθανε στη Βαλέντσια. Στη Σαραγόσα έπεσαν κάτω από τις σφαίρες των επαναστατών ο διευθυντής των σιδηρουργείων του Μπιλμπάο, ο διοικητής του εργοστασίου βαγονιών, ο διευθυντής της πολεοδομίας, ένας μηχανικός της εταιρείας ηλεκτρισμού και ένας επιστάτης, γνωστός καταδότης και διασπαστής των εργατών. Και στη Βαρκελώνη επίσης η CNT αμυνόταν απεγνωσμένα. Κάθε μέρα πέθαινε ένας εργάτης. Την επομένη ένας αστός ή ένας αστυνομικός. Τρία χρόνια κράτησε αυτός ο πόλεμος στους δρόμους. Ο Μαρτίνεθ Ανίδο και ο Αρλεγκουί, που καθοδηγούσαν απ' τα γραφεία τους την τρομοκρατία, δεν τολμούσαν να δείξουν τα πρόσωπά τους στο φως της μέρας.

Η αστυνομία ανακοίνωσε ότι ανακάλυψε μια συνωμοσία των αναρχικών που είχε στόχο τον Μαρτίνεθ Ανίδο. Οι συνωμότες ήθελαν τάχα να εκτελέσουν πρώτα το δήμαρχο της Βαρκελώνης και μετά, στην κηδεία του, όπου θα εμφανίζονταν οι Ανίδο και Αρλεγκουί, να εξοντώσουν τους παριστάμενους με χειροβομβίδες. Η καταπίεση δυνάμωσε. Η προλεταριακή βία πέρασε στην αντεπίθεση. Το κυνηγετικό κλαμπ της Βαρκελώνης, όπου συγκεντρώνονταν οι μεγιστάνες της βιομηχανίας, χτυπήθηκε με χειροβομβίδες παρά την αυστηρή του φρούρηση. Πολλοί επιχειρηματίες τραυματίστηκαν σοβαρά. Επίσης ο δήμαρχος της πόλης πληγώθηκε σε μια ανταλλαγή πυροβολισμών και μαζί του ο καθολικός δημοτικός σύμβουλος Ανγκλάδα. Σε αυτή την ατμόσφαιρα συνεχών αγώνων, με τη ζωή του σε διαρκή κίνδυνο, ο Χοβέρ διατηρούσε μια εύθυμη ηρεμία και μια θαρραλέα ενεργητικότητα.

Μετά την εκτέλεση του πρωθυπουργού Ντάτο από τους εργάτες, οι Ανίδο και Αρλεγκουί αναγκάστηκαν να παραιτηθούν. Τα συνδικάτα νομιμοποιήθηκαν. Η οργάνωση μπόρεσε και πάλι

να ξαναχτιστεί. Τότε ο Χοβέρ γνώρισε τον Ντουρούτι και τα αδέρφια Ασκάσο.

Η πρώτη ανοιχτή εκδήλωση στη Βαρκελώνη, μετά από τρία χρόνια ματοβαμμένης καταπίεσης, είχε τεράστια επιτυχία. Μια πρόσκληση του συνδικάτου των εργατών ξύλου άρκεσε για να γεμίσει ασφυκτικά το θέατρο *Βικτώρια*, μια από τις μεγαλύτερες αίθουσες της Ισπανίας. Η εκδήλωση άρχισε με την ανάγνωση ενός μεγάλου καταλόγου: τα ονόματα 107 νεκρών αγωνιστών της CNT.

Από κει και πέρα οι αναρχικές ομάδες στη Βαρκελώνη ανέπτυξαν μια πυρετώδη δραστηριότητα. Ίδρυσαν μορφωτικά κέντρα και εργατικά σχολεία. Η εφημερίδα τους *Solidaridad Obrera* έφτασε τις πενήντα χιλιάδες φύλλα και ξεπέρασε έτσι όλες τις αστικές εφημερίδες της πόλης.

Φ. ντε Ρολ

Τα δίδαχτρα

Προσχώρησα στο αναρχικό κίνημα ήδη από το 1915, στη διάρκεια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, κάτω απ' την επιρροή του πατέρα μου που ήταν κομμουνάρος και είχε αγωνιστεί το 1871 στα οδοφράγματα του Παρισιού.

Δεν ήμουν τότε ούτε καν 19 χρονών και έγραφα τα πρώτα μου άρθρα όταν ξέσπασε ο πόλεμος. Ήμουν διεθνιστής, γι' αυτό δεν ήθελα να πάρω μέρος στον πόλεμο. Έτσι πήγα στην Ισπανία, που ήταν ουδέτερη χώρα, και φυσικά έπιασα αμέσως επαφή με το κίνημα εκεί και έγινα δραστήριος αναρχικός.

Δέκα χρόνια τα έβγαλα πέρα σαν μεροκαματιάρης, σαν βοηθητικός εργάτης σ' ένα σιδεράδικο, σ' ένα μεταλλουργείο· έκανα χαμιά ντουζίνα διαφορετικά επαγγέλματα μέχρι που έγινα είκοσι οχτώ χρονών. Τότε έγινα αυτοσχέδιος, να πούμε, δάσκαλος, όχι καθηγητής, περισσότερο λαϊκός δάσκαλος, σ' ένα ελεύθερο σχολείο στη Λα Κορούνια, που βρίσκεται στη Γαλικία, στο βορειοδυτικό άκρο της Ισπανίας. Τα συνδικάτα, η CNT, το συντηρούσαν αυτό το σχολείο, και επίσης οι ναύτες, οι λιμενερ-

γάτες και άνθρωποι του θεάτρου. Το χρειαζούμενο κεφάλαιο για την ίδρυσή του μας το εξοικονόμησε ο Ντουρούτι.

Φυσικά αυτό δεν έγινε και τόσο νόμιμα. Τώρα μπορώ πια να σας το πω ήσυχος. Έγινε μια ληστεία, όχι σε τράπεζα αυτή τη φορά, αλλά σ' ένα κατάστημα αλλαγής συναλλάγματος. Ο Ντουρούτι πήγε εκεί με το πιστόλι στο χέρι, ζήτησε τα χρήματα, έπεσαν μερικοί πυροβολισμοί, το συνδικάτο πήρε τα λεφτά, το σχολείο μπόρεσε να ξεκινήσει. Αυτό ήταν όλο.

Μια τέτοια πράξη δεν μπορεί να την κρίνει κανείς με τον Αστικό Κώδικα στο χέρι. Βλέπετε έζησα κι εγώ ο ίδιος καταστάσεις στις οποίες θα ήμουν έτοιμος να σκοτώσω, με την προϋπόθεση φυσικά ότι θα είχα το θάρρος να κάνω κάτι τέτοιο. Έπρεπε να είχες δει την αθλιότητα, τη φρικτή αθλιότητα που επικρατούσε τότε στην Ισπανία για να καταλάβεις και την απόγνωση αυτών των ανδρών αλλά και τις πράξεις τους.

Γκαστόν Λεβάλ

Τρία μπλόκα

Ένα κύμα νέων αγώνων προκάλεσε η απεργία των οικοδόμων του μετρό της Βαρκελώνης ενάντια στην οικοδομική εταιρεία Ορμαέτσε. Αυτή η επιχείρηση ήταν παλιός εχθρός της CNT. Είχε λοιπόν προσλάβει μια συμμορία εγκληματιών για να βγάλει από τη μέση τους αρχηγούς της απεργίας. Οι αναρχικοί έπρεπε να αμυνθούν.

Στη Λεόν εκτελέστηκε ο πρώην κυβερνήτης του Μπιλμπάο, Γκονθάλεθ Ρεγκουεράλ. Η αστυνομία αναζητούσε τους ενόχους ως συνήθως ανάμεσα στις γραμμές της ομάδας Los Solidarios. Η υποψία έπεσε πρώτα στον Ντουρούτι. Αυτός όμως κατάφερε να αποδείξει ότι την ίδια μέρα έκανε αίτηση για διαβατήριο στις Βρυξέλλες. Μετά κατηγορήθηκε ο Ασκάσο, αλλά κι αυτός είχε άλλοθι. Την ημέρα της απόπειρας είχε συλληφθεί στη Λα Κορούνια. Στο τέλος η αστυνομία κατέληξε στους αναρχικούς Αράρτε και Σουμπερβιέλα. Αυτοί οι δυο πέρασαν στην παρανομία, στη Βαρκελώνη.

Από σύμπτωση οι αρχές έμαθαν τα ραντεβού και τους τόπους συνάντησης των Σουμπερβιέλα, Αράρτε, Ασκάσο του νεότερου και Χοβέρ. Το σπίτι που έμενε ο Σουμπερβιέλα περικυκλώθηκε. Αυτός όμως αντί να παραδοθεί, έκανε έξοδο ορμώντας μ' ένα πιστόλι στο κάθε χέρι ενάντια στους αστυνομικούς, που τρομαγμένοι το 'βαλαν στα πόδια. Άλλοι όμως, που ήταν κρυμμένοι σε γωνιές και εισόδους σπιτιών, τον σκότωσαν με πολλούς πυροβολισμούς. Στον Αράρτε εμφανίστηκαν μερικοί αστυνομικοί με πολιτικά, που παρίσταναν τους καταδιωκόμενους συντρόφους. Αυτός έκανε ότι τους πίστεψε, τους υποσχέθηκε να τους πάει στο σπίτι ενός συντρόφου, όπου θα ήταν ασφαλείς, και προσπάθησε να τους οδηγήσει στην άκρη της πόλης. Οι αστυνομικοί όμως δεν του άφησαν καθόλου καιρό για κάτι τέτοιο και τον σκότωσαν μέσα στο δρόμο. Ο Ασκάσο, που αιφνιδιάστηκε στον τέταρτο όροφο ενός σπιτιού, πήδησε από το παράθυρο και γλίτωσε παρ' όλο που οι διώκτες του πυροβολούσαν στο κατόπι του. Ο Χοβέρ συνελήφθη στο σπίτι του και μεταφέρθηκε στη διεύθυνση της αστυνομίας. Όταν αργότερα τον πήγαιναν στο διευθυντή για ανάκριση, πέρασε, βγαίνοντας από το κελί του, μπροστά από μια πόρτα που έβγαζε στο δρόμο. Έδωσε τότε στους δύο φρουρούς του μερικά γερά χτυπήματα στο στήθος και το 'σκασε μέσα σ' ένα χαλάζι από σφαίρες.

Φ. ντε Ρολ

Το καλοκαίρι του 1923, μετά την εκτέλεση του Ρεγκουεράλ από την ομάδα Los Solidarios, πιάστηκε ο Ντουρούτι μέσα στο τρένο της γραμμής Βαρκελώνη-Μαδρίτη. Η ανακοίνωση της αστυνομίας, που δημοσιεύτηκε την άλλη μέρα στον Τύπο, δεν ήταν σε θέση να αναφέρει καμιά άλλη αιτία για τη σύλληψη παρά την «υπόνοια ότι ο Ντουρούτι ερχόταν στη Μαδρίτη για να προετοιμάσει τη ληστεία μιας τράπεζας». Εκτός αυτού υπήρχε εναντίον του ένα ένταλμα σύλληψης από το Σαν Σεμπαστιάν για ένοπλη ληστεία στα γραφεία της εταιρείας των αδερφών Μεντιθαμπάλ. Την ίδια κιόλας μέρα, ένα μέλος της ομάδας πήγε στο Σαν Σεμπαστιάν για να συναντήσει τους κυρίους Μεντιθαμπάλ και να τους πείσει ότι είναι καλύτερα ν' αφήσουν τον Ντουρούτι ήσυχο.

Όταν η αστυνομία τον έφερε στο Σαν Σεμπαστιάν για να γίνει αναπαράσταση, οι κύριοι δεν μπόρεσαν να τον θυμηθούν. Ο ανακριτής αναγκάστηκε να τον αφήσει ελεύθερο. Μια μέρα πριν, άγνωστοι είχαν εκτελέσει σε μια περιοχή που λεγόταν El Terminillo τον καρδινάλιο Σολντεβίλα.

Ρικάρντο Σανθ 2

Οι Ντουρούτι, Ασκάσο, Χοβέρ και Γκαρθία Ολιβέρ πήραν μέρος στην οργάνωση της δολοφονίας του πρωθυπουργού Εντουάρντο Ντάτο.

Βασικά ο Ντουρούτι πρέπει να πήρε πολύ λίγο μέρος στην υπόθεση. «Η προετοιμασία της απόπειρας ήταν στην πραγματικότητα έργο του Ραμόν Αρκς, που πέθανε αργότερα από βασανιστήρια. Ένας απ' αυτούς που πήραν μέρος στην εκτέλεση της επιχείρησης ζει ακόμη. Ένας άλλος, ο Ραμόν Κασανέλας, διέφυγε στη Σοβιετική Ένωση όπου και ασπάστηκε τον κομμουνισμό. Σκοτώθηκε σ' ένα δυστύχημα με μοτοσικλέτα».

Φεντερίκα Μοντσενύ 2

Τέλη Αυγούστου του 1923 συγκεντρώθηκαν τα περισσότερα μέλη των Solidarios στην Αστούρια. Την πρώτη Σεπτεμβρίου ληστεύτηκε στην Γκιζόν το υποκατάστημα της Τράπεζας της Ισπανίας. Θύματα δεν υπήρξαν. Μερικές μέρες όμως αργότερα η Guardia Civil κατάφερε να συλλάβει στο Οβιέδο μερικούς συντρόφους, που είχαν πάρει μέρος στην επιχείρηση. Έγινε μια μικρή μάχη όπου σκοτώθηκε ο Ευσέμπιο Μπράου. Ήταν το πρώτο μέλος της ομάδας που έπεσε απ' τις σφαίρες της αστυνομίας. Ακόμη πιάστηκε και ο Τόρες Εσκαρτίν που η αστυνομία τον κατηγορούσε και για την απόπειρα ενάντια στον καρδινάλιο Σολντεβίλα. Ο Εσκαρτίν βασανίστηκε από την αστυνομία. Πήρε μέρος σε μια απόπειρα απόδρασης από τις φυλακές του Οβιέδο, αλλά ήταν τόσο πολύ τσακισμένος από τα βασανιστήρια που δεν μπόρεσε τελικά να ξεφύγει.

Το πτώμα του Ευσέμπιο Μπράου δεν αναγνωρίστηκε ποτέ από την αστυνομία. Η μητέρα του, που ήταν ήδη πάνω από πενήντα χρονών και χήρα, ζούσε στη Βαρκελώνη. Η ομάδα, για

να τη βοηθήσει να τα βγάλει πέρα, της νοίκιασε μια θέση στην αγορά του Πουέμπλο-Νουέβο όπου και έμενε.

Ρικάρντο Σανθ 2

Τα όπλα

Όσον αφορά τα όπλα, είχαμε μονάχα κάτι παλιοπίστολα, μικρά ρεβόλβερ. Δεν ήταν εύκολο ν' αγοράσεις όπλα στην Ισπανία. Στη Βαρκελώνη όμως υπήρχε ένα χυτήριο, όπου δούλευαν σύντροφοι δικοί μας. Αυτοί είπαν ότι θα μπορούσαμε να αναλάβουμε όλη την επιχείρηση και να παράγουμε δικές μας χειροβομβίδες. Μια πολύ καλή δουλειά για την επανάσταση. Έλειπε μονάχα ο δυναμίτης για να γεμίσουμε τις χειροβομβίδες. Αλλά δεν νοιαζόμαστε. Είχαμε συντρόφους που δούλευαν στα ορυχεία και μπορούσαν να μας εφοδιάσουν με δυναμίτη.

Χωρίς χρήμα όμως δεν γινόταν τίποτα και το χρήμα βρισκόταν στις τράπεζες. Τότε πολλοί πίστευαν ότι θα ήταν ανορθόδοξο αν άνθρωποι όπως εμείς, που ήταν αντίθετοι στον καπιταλισμό και το χρήμα, έπαιρναν λεφτά απ' τις τράπεζες. Σήμερα έχει γίνει το φυσικότερο πράγμα του κόσμου. Χρειαζόμαστε τα χρήματα. Όχι για μας. Τα παίρναμε επειδή η επανάσταση χρειαζόταν χρήματα. Ήμαστε οι πρώτοι τότε στην Ισπανία, οι εφευρέτες σαν να λέμε. Τότε έλεγαν: αυτό είναι ανήθικο. Σήμερα, το ξέρει ο καθένας, είναι ηθικό. Τότε έλεγαν: αυτό είναι άδικο, σήμερα ξέρει ο καθένας ότι είναι δίκαιο.

Μια φορά ταξίδεψα μ' ένα λαθρέμπορο Ισπανό στη Γαλλία. Στη Μασσαλία αγοράσαμε όπλα. Ο λαθρέμπορος ήταν σπεσιαλίστας σ' αυτά τα πράγματα. Από τη Μασσαλία έφερα επίσης και το πρώτο μου οπλοπολυβόλο, γερμανικής κατασκευής. Αργότερα, το 1936, μετά το πραξικόπημα των στρατηγών, βγήκα στο δρόμο μ' αυτό το MG.

Ρικάρντο Σανθ 1

Τον Οκτώβρη του 1923, ένα μήνα μετά το πραξικόπημα του Πρίμο ντε Ριβέρα, οι Solidarios κατάφεραν, μέσω ενός μεσάζο-

ντα, ν' αγοράσουν από το εργοστάσιο όπλων Γκαράτε και Ανίτουα του Εϊμπάρ, χίλια δωδεκάσφαιρα επαναληπτικά τουφέκια, με διακόσιες χιλιάδες σφαίρες. Γι' αυτή την αγορά η ομάδα πλήρωσε 250.000 πεσέτες.

Ήδη πριν λίγο καιρό οι Solidarios είχαν αγοράσει, στη συνοικία Πουέμπλο-Νουέβο στη Βαρκελώνη, για 300.000 πεσέτες, ένα χυτήριο σιδήρου. Σ' αυτό το εργοστάσιο η ομάδα έχυνε δικές της χειροβομβίδες και σωλήνες για βόμβες. Ο χύτης Ε-ουσέμπιο Μπράου ανέλαβε αυτή τη δουλειά. Στη συνοικία του Πουέμπλο-Σέκο, επίσης στη Βαρκελώνη, οι Solidarios είχαν μια αποθήκη όπλων που όταν την ανακάλυψε η αστυνομία από σπιουνιά, έκρυβε πάνω από έξι χιλιάδες χειροβομβίδες.

Εξάλλου υπήρχαν σε όλη την πόλη μια σειρά από αποθήκες όπλων με πιστόλια και τουφέκια, που σχεδόν όλα είχαν αγοραστεί στο Βέλγιο και τη Γαλλία. Περνούσαν συνήθως λαθραία στην Ισπανία από τα γαλλικά σύνορα του Φοντ-Ρομέ και Πουιγκσέρντα, όπου είχε συνδέσμους η ομάδα. Άλλες προμήθειες γίνονταν από τη θάλασσα.

Οι Solidarios κρατούσαν έναν κανόνα πολύ αυστηρά: για κάθε ενέργεια μάθαιναν μόνο όσοι έπαιρναν μέρος σ' αυτήν, και μάλιστα ο καθένας τόσο όσο ήταν απολύτως αναγκαίο. Στην ομάδα δεν υπήρξε ποτέ ένας αρχηγός ή ένας διευθύνων. Όλες οι αποφάσεις παίρνονταν από κοινού, από κείνους που τις έθεταν σε εφαρμογή.

Ρικάρντο Σανθ 2

Η εθνική επιτροπή για την επανάσταση είχε αγοράσει στις Βρυξέλλες όπλα, που τα πέρασε στη χώρα μέσω Μασσαλίας. Αλλά το υλικό αυτό αποδείχτηκε ανεπαρκές. Γι' αυτό οι Ντουρούτι και Ασκάσο, τον Ιούνη του 1923, πήγαν στο Μπιλμπάο για να εξασφαλίσουν από κει ένα μεγαλύτερο απόθεμα. Το εργοστάσιο ήταν στο Εϊμπάρ. Ένας μηχανικός που δούλευε εκεί έκανε το μεσάζοντα. Τα όπλα επισήμως θα ταξίδευαν με πλοίο για το Μεξικό. Είχε όμως προκαθοριστεί ότι μόλις το πλοίο έφτανε στα ανοιχτά, ο καπετάνιος θα έπαιρνε καινούριες διαταγές και θα έβαζε πλώρη μέσω του πορθμού του Γιβραλτάρ για τη Βαρ-

χελώνη, όπου το φορτίο θα ξεφορτωνόταν νύχτα, έξω, μακριά απ' το λιμάνι. Ο χρόνος πίεζε. Το εργοστάσιο δεν μπόρεσε να είναι συνεπές στην ημερομηνία παράδοσης και τα όπλα βρίσκονταν έξω από τη Βαρκελώνη το Σεπτέμβριο, δηλαδή πολύ αργά. Στο μεταξύ ο Πρίμο ντε Ριβέρα είχε πραγματοποιήσει με επιτυχία το πραξικόπημά του. Το πλοίο αναγκάστηκε να γυρίσει στο Μπιλμπάο και να επιστρέψει τα όπλα στο εργοστάσιο.

Άμπελ Παζ 2

Η μητέρα

Αργότερα δεν βλεπόμαστε πια τόσο συχνά, αλλά ξέραμε τι γινόταν στη Βαρκελώνη και ακούγαμε για τους αγώνες εκεί, όταν ο Ντουρούτι ερχόταν στη Λεόν και επισκεπτόταν τους δικούς του. Ερχόταν στη μητέρα του, καταλαβαίνετε, και εκείνη έπρεπε να του μπαλώσει τα ρούχα και να του διορθώσει τα παπούτσια.

Και η μητέρα έλεγε: «Ίσως έχουν δίκιο, αλλά εγώ δεν καταλαβαίνω πια τον κόσμο. Οι εφημερίδες λένε συνέχεια, ο Ντουρούτι έκανε εκείνο και τ' άλλο, και δω και κει, και κάθε φορά που έρχεται δω, έχει μόνο λίγα κουρέλια γύρω απ' το κορμί του. Κοιτάξτε τον μόνο. Τι θέλουν επιτέλους οι εφημερίδες; Αυτά σίγουρα είναι όλα ψέματα. Τους χρειάζεται ένας αποδιοπομπαίος τράγος, κι αυτός πρέπει να είναι ο γιος μου;». Και ξέρετε, έτσι ακριβώς ήταν. Για μερικά χρόνια για την Ισπανία ήταν ο Σατανάς. Όπου κι αν γινόταν κάτι με βόμβες, σε τράπεζα ή αλλού, έφταιγε αυτός. Αλλά η μητέρα ούρλιαζε: «Δεν είναι δυνατόν αυτό. Κάθε φορά που έρχεται σπίτι, εγώ του μπαλώνω τα κουρέλια του και στις εφημερίδες γράφουν ότι βουτάει τα λεφτά με το φτυάρι όπου τα βρει». Φυσικά έγιναν ένα σωρό ληστείες, αλλά ο Ντουρούτι έπαιρνε με το ένα χέρι τα λεφτά και με το άλλο τα έδινε στις οικογένειες των φυλακισμένων και στον αγώνα. Εδώ δεν υπάρχει τίποτα να κρύψει κανείς, καταλαβαίνετε; Και δεν υπάρχει τίποτα που να ντρεπόμαστε γιατί το κάναμε. Να το ξέρετε αυτό.

Φλορεντίνο Μονρόυ

Στη φυλακή κάναμε όλοι. Ο καθένας από μας. Μια φορά; Ας γελάσω. Δεκάδες φορές. Το 1923, όταν ήρθε στην κυβέρνηση ο Πρίμο ντε Ριβέρα, μας κλείσανε όλους μέσα. Για κάθε μικροπράμα μας κλείνανε μέσα, κι όχι μόνο στη δικτατορία. Πέρασα πέντε χρόνια στο φρέσκο κι όχι μόνο στη Βαρκελώνη. Και στη Σαραγόσα και στο Σαν Σεμπαστιάν και στη Λερίντα. Και όταν ήμαστε φυλακή, είχαμε πάντα κάποιους φύλακες με το μέρος μας. Μας έφερναν πληροφορίες, έβγαζαν λαθραία έξω τα δικά μας γράμματα, όλα μια χαρά. Μερικοί το έκαναν από ιδεολογία. Τους άλλους τους πληρώναμε. Για την οικογένεια φρόντιζαν οι σύντροφοι. Ήμαστε ήσυχοι απ' αυτή την πλευρά. Μερικές φορές, μάλιστα, κάναμε στη φυλακή και πολιτικές συνεδριάσεις.

Με τον Ντουρούτι ήμουνα μια φορά στη φυλακή, με τον Γκαρθία Ολιβέρ περισσότερες. Και μερικοί από τα τότε φιλαράκια της φυλακής έγιναν αργότερα υπουργοί.

Ριχάρντο Σανθ

ΤΡΙΤΟ ΣΧΟΛΙΟ

Για την κατάσταση στην Ισπανία (1917-1931)

Κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο η Ισπανία ήταν ουδέτερη χώρα. Τα γερασμένα ορυχεία του Βορρά, που βρίσκονταν κατά μεγάλο μέρος στα χέρια ξένων καπιταλιστών, δούλευαν στο φουλ. Οι καταλανικές βιομηχανίες έβαζαν νυχτερινές βάρδιες. Τα γεωργικά προϊόντα της χώρας διατίθενταν σε πολύ ψηλές τιμές. Ο πόλεμος έφερε στην ισπανική οικονομία ένα ξαφνικό boom, ενώ η αναχρονιστική της δομή δεν άλλαξε καθόλου. Οι μισθοί παρέμειναν χαμηλοί. Την ημέρα της εκεχειρίας η Τράπεζα της Ισπανίας είχε συγκεντρώσει αποθέματα χρυσού ύψους 90 εκατομμυρίων λιβρών.

«Η Βαρκελώνη ζούσε μέσα σ' ένα μεθύσι. Τη νύχτα, η Ράμπλας ήταν μια θάλασσα από φώτα. Τη μέρα λουζόταν σ' ένα λαμπρό ήλιο γεμάτη πουλιά και γυναίκες. Το χρυσό ποτάμι των κερδών του πολέμου έτρεχε κι εδώ. Οι βιομηχανίες δούλευαν με όλη τους τη δύναμη για τους συμμάχους όπως και για τους εχθρούς τους. Οι εταιρείες μάζευαν τα λεφτά με τους κουβάδες. Χαρά ζωής σε όλα τα πρόσωπα. Στις βιτρίνες, στις τράπεζες, στους δρόμους. Ήταν να σε πιάνει τρέλα». Έτσι έζησε ο επαγγελματίας επαναστάτης Βικτόρ Σερζ το χειμώνα του 1916-1917 στην Ισπανία.

«Κι όταν πια κανείς δεν φαινόταν να πιστεύει σ' αυτήν, εμφανίστηκε επιτέλους η επανάσταση. Το αδύνατο έγινε πραγματικότητα. Διαβάζαμε τα τηλεγραφήματα από τη Ρωσία. Αισθανόμαστε άλλοι άνθρωποι. Οι εικόνες που μας έφερναν ήταν απλές, συγκεκριμένες. Τώρα έπεφτε το σωστό φως πάνω στα πράγματα. Ο κόσμος δεν ήταν αθεράπευτα τρελός. Οι Ισπανοί, μέχρι και οι εργάτες στο εργαστήρι που δούλευα και που

δεν ήταν οργανωμένοι πουθενά, καταλάβαιναν ενστικτωδώς τις μέρες του Πέτρογκραντ. Η σκέψη τους μετέφερε αυτή την εμπειρία αμέσως στη Βαρκελώνη και τη Μαδρίτη. Η μοναρχία του Αλφόνσου XIII δεν ήταν ούτε πιο αγαπητή ούτε πιο σταθερή από κείνη του Νικολάου II. Η επαναστατική παράδοση της Ισπανίας έφτανε, όπως και της Ρωσίας, πίσω στην εποχή του Μπακούνιν. Όμοιες κοινωνικές αιτίες δρούσαν κι εδώ κι εκεί. Το αγροτικό πρόβλημα, η καθυστερημένη εκβιομηχάνιση, το κατά ενάμιση αιώνα απέναντι στη Δύση καθυστερημένο καθεστώς. Το βιομηχανικό και εμπορικό boom του πολέμου δυνάμωσε την αστική τάξη, ιδιαίτερα την καταλανική, η οποία ήταν εχθρικά διατεθειμένη προς την παλιά αριστοκρατία των μεγαλοτσιφλικάδων και την εντελώς αρτηριοσκληρωτική βασιλική διοίκηση. Ενίσχυσε επίσης τη δύναμη και τις απαιτήσεις ενός νεαρού προλεταριάτου, που δεν είχε προλάβει να σχηματίσει εργατική αριστοκρατία, δηλαδή να αστικοποιηθεί. Το θέαμα του πολέμου ξύπνησε το πνεύμα της βίας. Οι χαμηλοί μισθοί (κέρδιζα τέσσερις πεσέτες την ημέρα, δηλαδή περίπου ογδόντα αμερικάνικα σεντς) ξύπνησαν απαιτήσεις που πίεζαν για άμεση ικανοποίηση.

Ο ορίζοντας ξάνοιγε από βδομάδα σε βδομάδα. Μέσα σε τρεις μήνες άλλαξε η διάθεση των εργατών της Βαρκελώνης. Νέες δυνάμεις πέρασαν στη CNT. Εγώ ανήκα σ' ένα μικρό συνδικάτο τυπογράφων. Χωρίς να μεγαλώσει ο αριθμός των μελών του -ήμαστε περίπου τριάντα- αυξήθηκε η επιρροή του. Το επάγγελμά μας έμοιαζε σαν να ξυπνούσε. Τρεις μήνες μετά την έκρηξη της ρώσικης επανάστασης, η εργατική επιτροπή άρχισε να προετοιμάζει μια γενική απεργία, που επρόκειτο να καταλήξει αμέσως σε εξέγερση.

Στο Καφέ Εσπανιόλ, στο Παραλέλο, αυτό το χοσμοπλημμυρισμένο βουλεβάρτο που τις νύχτες αστράφτει από τα φώτα, πολύ κοντά στο φριχτό Μπάριο Τσίνο, που τα δρομάκια του είναι γεμάτα πόρνες που περιμένουν στις πόρτες, συνάντησα αγωνιστές που ετοιμάζονταν για την επόμενη μάχη. Μιλούσαν ενθουσιασμένοι γι' αυτούς που θα σκοτώνονταν, μοίραζαν τα Μπράουνινγκ, κορόιδευαν τους φοβισμένους χαφιέδες της αστυνομίας που χάθονταν στο διπλανό τραπέζι. Η σκέψη να καταληφθεί η Βαρκελώνη είχε γίνει. Την εξετάζαμε σε όλες της τις λεπτομέρειες. Αλλά η Μαδρίτη; Και οι υπόλοιπες επαρχίες; Θα ερχόταν άραγε το τέλος της Μοναρχίας;»

Η γενική απεργία του 1917 πνίγηκε στο αίμα. Εβδομήντα εργάτες

έπεσαν κάτω απ' τις σφαίρες της ένοπλης εξουσίας. Δυο λόγοι προδίκασαν την αποτυχία της μαζικής εκδήλωσης: ο κυρίαρχος ρόλος του στρατού στην ισπανική κοινωνία και η διάσπαση του ισπανικού εργατικού κινήματος.

Από τις δεκαετίες του 1880 και 1890 αναπτύχθηκε στην Ισπανία ένας αντίπαλος του αναρχισμού με τη μορφή της σοσιαλδημοκρατίας. Το κόμμα που ιδρύθηκε στα 1879 στράφηκε στην κοινοβουλευτική δράση μέσα στα νόμιμα πλαίσια. Εξαιτίας της ανοιχτής μεροληπτικότητας του εκλογικού συστήματος είχε μείνει για δεκαετίες μικρό και αδύναμο. Και ο συνδικαλιστικός του βραχίονας επίσης, η Unión General de Trabajadores (UGT), δεν έλεγε ν' αναπτυχθεί μέχρι τον πόλεμο. Με τις μεγάλες εισφορές των μελών, με το μικροαστικό της επιτελείο από μισθοδοτούμενα στελέχη, με την πολιτική μετριοπάθεια που δεν διέφερε σχεδόν καθόλου από δειλία, η ισπανική σοσιαλδημοκρατία μιμούνταν πιστά τα δυτικοευρωπαϊκά της πρότυπα. Ήταν από κάθε άποψη το αντίθετο της CNT. Μέχρι και στη γεωγραφική τους κατανομή οι δυο αντίζηλοι σχημάτιζαν μια αντίθεση που θα δέσποζε στο ισπανικό εργατικό κίνημα μέχρι τον εμφύλιο. Ενώ οι αναρχικοί είχαν τη βάση τους στην Καταλανία και την Ανδαλουσία, οι σοσιαλδημοκράτες σταθεροποιήθηκαν προπάντων στην Αστούρια, το Μπιλμπάο και τη Μαδρίτη. Ο ρεφορμισμός αναπτύχθηκε σε μαζικό κίνημα βασικά στη διάρκεια της ευημερίας του πρώτου παγκόσμιου πολέμου που ευνοούσε τις οικονομιστικές και κοινοβουλευτικές αυταπάτες της σοσιαλδημοκρατίας. Ο ανταγωνισμός μεταξύ UGT και CNT ήταν τόσο βαθιά ριζωμένος, που μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις κατάφεραν να συνεργαστούν: το 1917, το 1934 και στον εμφύλιο. Η πίεση της βάσης ήταν εκείνη που υποχρέωνε πάντα τις οργανώσεις σε κοινή δράση, κι αυτή η κοινή δράση ήταν πάντα εύθραυστη, δηλητηριασμένη από καχυποψία και παλιές μνησικακίες. Δεν μπορούσε να υπάρξει μια συνεχής συμμαχία ανάμεσα στις δύο οργανώσεις, τη στιγμή που η σοσιαλδημοκρατία προσπαθούσε να εντάξει τους εργάτες στην υπάρχουσα κοινωνία, ενώ η CNT προσπαθούσε να ανατρέψει αυτή την κοινωνία από τη βάση της.

Η εξέγερση, το 1917, ήταν ταυτόχρονα αναγκαία και αδύνατη. Το παλιό σύστημα ήταν εντελώς χρεοκοπημένο πολιτικά, οι στρατιωτικές όμως και οι οικονομικές δυνάμεις που το στήριζαν ήταν ακόμα σημαντικές. Τα πολιτικά του κόμματα, οι «συντηρητικοί» και οι «φιλελεύθεροι»

που στην πραγματικότητα αποτελούσαν ένα και μόνο χαρτέλ εξουσίας, σχημάτιζαν όπως και πρώτα τις κυβερνήσεις. Ήταν όμως ανίκανα για ελιγμούς και ούτε καν σε θέση να συντονίσουν την πορεία τους με την πολιτική κατάσταση. Η μοναδική πράξη με πολιτικό βάρος στην οποία μπόρεσε να φτάσει η διοίκηση της πρωτεύουσας, ήταν η παραχώρηση στην καταλανική αστική τάξη ειδικών τελωνειακών διευκολύνσεων, εκεί στις αρχές της δεκαετίας του '20. Αυτό είχε φυσικά σαν επακόλουθο να ωθηθεί ο καταλανικός εθνικισμός προς τα αριστερά. Οι αυτονομιστικές απαιτήσεις του, που έμεναν απραγματοποίητες, αποκρυσταλλώθηκαν σε μια καινούρια δύναμη, το μικροαστικό κόμμα Esquerra, που εξελίχθηκε σ' ένα μελλοντικό, αν και αβέβαιο, σύμμαχο του εργατικού κινήματος. Πίσω από την αυλαία του κοινοβουλευτισμού, οι οικονομικές δυνάμεις της δεξιάς ομαδοποιούνταν σε μια αδρανή, αδιαπέραστη συμμαχία. Στο προσκήνιο δρούσε, όπως και πριν, μια τάξη από απίστευτα άμυαλους, ανίκανους τσιφλικάδες, υπερφαλαγγισμένη από μια παραφουσκωμένη, παρασιτική γραφειοκρατία. Στα παρασκήνια, όλο και περισσότερο ανακατεμένη μ' αυτήν, η ανερχόμενη αστική τάξη των επιχειρηματιών και του κλήρου, ιδιαίτερα των ιησουιτών, που έλεγχαν ήδη από το 1912 το ένα τρίτο της ισπανικής βιομηχανίας και του εμπορικού κεφαλαίου. Τέλος, το ξένο κεφάλαιο που εισέρευσε στη χώρα, ιδιαίτερα από την εποχή του παγκόσμιου πολέμου, και που έπαιξε το 1936 ένα πολύ σημαντικό ρόλο (γαλλικό κεφάλαιο τρία, αγγλικό πέντε και αμερικάνικο τρία δισεκατομμύρια μάρκα). Αυτή η συνεργασία δυνάμεων διατηρήθηκε μέχρι το 1936, παρά τις εσωτερικές αντιθέσεις της και την αδυναμία στις κινήσεις της. Το επαναστατικό εργατικό κίνημα την κράτησε υπό έλεγχο όχι με πολιτικά αλλά με στρατιωτικά μέσα.

Ο ισπανικός στρατός είχε ήδη από το 190 αιώνα περιχαρακωθεί σε μια ιδιαίτερη κάστα αποκομμένη από την κοινωνία και είχε κερδίσει σημαντικό ειδικό βάρος στον κρατικό μηχανισμό. Το σώμα των αξιωματικών ήταν υπέρμετρα διογκωμένο. Σε έξι στρατιώτες αναλογούσε σχεδόν ένας αξιωματικός. Και όμως, παρά την κακή του διοίκηση, την τεχνική του καθυστέρηση και τη μη επαρκή του εκγύμναση, καταβρόχθιζε στις αρχές της δεκαετίας του '20 πάνω από το μισό του κρατικού προϋπολογισμού. Ο λόγος ύπαρξής του ήταν εκείνος ενός στρατού κατοχής στην ίδια του τη χώρα. Απ' αυτόν και από τα υπόλοιπα όργανα καταπίεσης (Guardia Civil, Guardia de Asaltos, Cuerpo de Seguridad, Mozos

de Escuadra) ήταν απόλυτα εξαρτημένες οι χυρίαρχες τάξεις μέχρι τον εμφύλιο. Και μέχρι σήμερα αχόμη δεν έχει αλλάξει τίποτε σ' αυτή την κατάσταση.

Η δυναμική αναμέτρηση ήταν αναπόφευκτη. Ο αντίποδας στην επανάσταση ήταν η στρατιωτική διχτατορία. Η Ισπανία ήταν, ήδη από το 1917, ώριμη γι' αυτήν. Ο βασιλιάς όμως δίσταζε. Φοβόταν τη δημοκρατία και μαζί μ' αυτόν χρατιόταν σφιχτά στην υπάρχουσα κυβερνητική μορφή και η αγροτική ολιγαρχία. Ενώ η σοσιαλδημοκρατία χόρταινε με αόριστες υποσχέσεις και μικρές παραχωρήσεις, ένας συμβιβασμός με τη CNT ήταν πάντα αδιανόητος. Έτσι η αναμέτρηση μεταφέρθηκε στο πεδίο των αναρχικών, στη Βαρχελώνη. Πέντε χρόνια αιματηρής εχεχειρίας, κατά την οποία οι αντίπαλοι, γαντζωμένοι με τα νύχια ο ένας απ' τον άλλο, παρέμεναν αχλόνητοι στις θέσεις τους. Αυτή ήταν ο πεντάχρονος κλεφτοπόλεμος της Βαρχελώνης στα χρόνια 1917-1923: το status quo σαν παροξυσμός, η γενική δοχιμή για τον εμφύλιο. Οι επιχειρηματίες, υποστηριγμένοι από στρατό και αστυνομία, πέρασαν στην αντεπίθεση, ενάντια στη CNT. Το όριο ανάμεσα στην εγκληματικότητα και την χρατική βία διαλύθηκε. Ο αρχηγός στρατού της Καταλανίας, στρατηγός Μαρτίνεθ Ανίδο, και ο αρχηγός αστυνομίας, στρατηγός Αρλεγκουί, ήταν ταυτόχρονα φιγούρες του υποχόσμου και αντιπρόσωποι της χρατικής εξουσίας. Όχι η Γκεστάπο, αλλά η ισπανική διοίκηση θέσπισε την εκτέλεση «κατά την απόδραση» σαν χανονιχό αστυνομικό κανόνα, και την καθιέρωσε νόμιμα με Ley de Fugas. Και το καταλανικό κεφάλαιο δημιούργησε με τη μορφή των παραστρατιωτικών Pistoleros αντίστοιχα τμήματα SA avant la lettre. Ο διαρκής πόλεμος στη ζούγκλα της Βαρχελώνης με τους συνεχείς πυροβολισμούς, τα σαμποτάζ, τις προβοκάτσιες, τα λοκ-άουτ, με τις μαζικές συλλήψεις και το άνθισμα του χαφιεδισμού, τις δολοφονίες, τα βασανιστήρια και τους εκβιασμούς έφερε την πόλη στο χείλος του χάους.

Ο αποιχιαχός πόλεμος στο Μαρόκο, που κατέληξε σε δεινή ήττα του ισπανιχού στρατού, έδωσε στο παλιό χαθεστώς, το 1923, τη χαριστική βολή. Η τελευταία διέξοδος ήταν η διχτατορία. Ο Πρίμο ντε Ριβέρα ήταν βασικά ο εκλεκτός της βιομηχανικής αστικής τάξης. Εμφανίστηκε μ' ένα πρόγραμμα «εκσυγχρονισμού» ραμμένο με συνθήματα του Κεμάλ Ατατούρκ και του Μουσολίνι. Ήταν όμως εξαρτημένος έτσι κι αλλιώς από το στρατό, στον οποίο έκανε κι ένα σωρό παραχωρήσεις. Η λειτουρ-

γία της CNT απαγορεύτηκε. Η σοσιαλδημοκρατία αποφάσισε να συνεργαστεί και ο αρχηγός της Λάργκο Καμπαλιέρο πήρε μέρος στο υπουργικό συμβούλιο του δικτάτορα. Διαιτησίες και συλλογικές συμβάσεις έπρεπε να λύσουν το «κοινωνικό πρόβλημα». Αυτό πρακτικά σήμαινε την κρατικοποίηση των συνδικάτων και τη δημιουργία ενός «μετώπου εργασίας». Η αντιπολίτευση των διανοουμένων ισοπεδώθηκε. Ο Πρίμο αγνόησε το καταλανικό ζήτημα. Οι μεταρρυθμίσεις έμειναν στα χαρτιά. Οι αντιθέσεις της ισπανικής κοινωνίας δεν μπορούσαν να «εξυγιανθούν» από το γραφείο του δικτάτορα.

Με την οικονομική κρίση του 1929 ναυάγησε το αυταρχικό πείραμα του Πρίμο ντε Ριβέρα. Ο στρατός παράπαιε. Η μοναρχία είχε φτάσει στο τέλος της. Τα συμφέροντα του ισπανικού βιομηχανικού κεφαλαίου προώθησαν μια νέα μορφή διακυβέρνησης: τη Δημοκρατία. Το Μάρτη του 1931 παραιτήθηκε ο Αλφόνσος XIII.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η εξορία

Η φυγή

Το 1923, όταν ο Πρίμο ντε Ριβέρα πήρε την εξουσία, οι Ασκάσο και Ντουρούτι αναγκάστηκαν να φύγουν στο εξωτερικό, γιατί στην Ισπανία οι αντιδραστικοί θα τους εξόντωναν. Ο Ασκάσο ήταν τότε φυλακή για την απόπειρα ενάντια στον επίσκοπο της Σαραγόσας, τον καρδινάλιο Σολντεβίλα. Οι σύντροφοι όμως οργάνωσαν μια απόδραση και μέσα σ' αυτούς που το έσκασαν ήταν και ο Ασκάσο. Αυτός όμως δεν έκανε σαν τους άλλους, να γυρνά από δω κι από κει, και να κάθεται στα καφενεία για να τον μαζέψουν πάλι, όπως συνέβη με όλους τους άλλους. Καβάλησε ένα φορτηγό τρένο, που κουβαλούσε κάθε βράδυ ζώα από το Βορρά στη Βαρκελώνη. Σ' αυτό ταξίδευαν και οι βοσκοί μαζί για να μην τους κλέψουν τα ζώα στη διαδρομή. Έτσι φόρεσε και ο Ασκάσο μια μαύρη μπλούζα βοσκού και στη Σαραγόσα σκαρφάλωσε μέσα στη νύχτα σ' αυτό το τρένο και το επόμενο πρωί βρισκόταν στη Βαρκελώνη έξω από την πόρτα μου.

Από τη Βαρκελώνη ο Ασκάσο έφυγε για τη Γαλλία. Στο Παρίσι συναντήθηκε με τον Ντουρούτι, τον Γκαρθία Ολιβέρ και τον Χοβέρ. Τους είχαμε δώσει να 'χουν μαζί τους όσα λεφτά μας είχαν απομείνει. Οι Solidarios συνέχισαν τη δουλειά τους στη Γαλλία. Το πρώτο πράγμα που έκαναν στο Παρίσι ήταν να βοηθήσουν τη «Διεθνή Βιβλιοθήκη», στην οδό Πετί 14, να σταθεί στα πόδια της. Τη χρηματοδότησαν με 300.000 πεσέτες,

ενώ ταυτόχρονα ιδρύθηκε και η *Αναρχική Εγκυκλοπαίδεια*, που μέχρι σήμερα δεν έχει τελειώσει. Όλο καινούριοι τόμοι και κανένα τέλος.

Ρικάρντο Σανθ 1

Στο Παρίσι ξανασυναντήθηκαν οι τέσσερις επιζώντες της ομάδας των Solidarios: Χοβέρ, Ντουρούτι και τα δύο αδέρφια Ασκάσο. Ο Ντουρούτι βρήκε δουλειά στην αυτοκινητοβιομηχανία Ρενώ σαν εφαρμοστής, ο μεγαλύτερος Ασκάσο σ' ένα εργοστάσιο μωσαϊκών. Ο νεότερος αδερφός του πήγε ανειδίκευτος εργάτης σ' ένα εργοστάσιο μολυβοπλακών και σωλήνων. Ο Χοβέρ δούλευε σ' ένα εργοστάσιο στρωμάτων, όπου χάρη στις ικανότητές του προβιβάστηκε σε εργοδηγό και έπρεπε να επιτηρεί τους άλλους εργάτες. Αυτό όμως το αρνήθηκε. Ξεπερνούσε την αντοχή του.

Φ. ντε Ρολ

Τον γνώρισα στα πρώτα χρόνια της δικτατορίας, το '23 ή το '24 σε μια συνωμοτική συνάντηση που είχαμε στο Μπιλμπάο. Ο Ντουρούτι είχε έρθει παράνομα από την παρισινή του εξορία. Βολτάριζε ήσυχα στην κεντρική πλατεία του Μπιλμπάο μαζί με τον Χοβέρ, που ήταν ένας από τους πιο στενούς του φίλους. Ήταν μια σημαντική συνάντηση, ένα συνέδριο σχεδόν, με πολλούς συντρόφους κι από άλλες οργανώσεις μάλιστα. Ακόμη και οι σοσιαλιστές είχαν πάρει μέρος. Θυμάμαι που ο Ντουρούτι συζητούσε με τον Λάργκο Καμπαλιέρο, τον αρχηγό της σοσιαλδημοκρατίας, που αργότερα έγινε πρωθυπουργός της Δημοκρατίας.

Χουάν Φερέρ

Μια ανόητη προσπάθεια

Στους Ισπανούς αναρχικούς που ζούσαν εξορία στο Παρίσι και διατηρούσαν επαφή με τους συντρόφους μέσα στη χώρα, κατέβηκε η ιδέα να χτυπήσουν τη μισητή δικτατορία με τα όπλα. Ενώ στη Βαρκελώνη οι ομάδες κρούσης θα χτυπούσαν τα στρατόπεδα και θα σήκωναν οδοφράγματα, οι Παρισινοί σχεδίαζαν

να περάσουν ταυτόχρονα τα ισπανικά σύνορα με το όπλο στο χέρι και να καταλάβουν τα συνοριακά φυλάκια.

Από πολλές ισπανικές πόλεις έφταναν στο μεταξύ ειδήσεις για την όλο και ανερχόμενη δυσαρέσκεια του στρατού. Το στράτευμα επρόκειτο να μεταφερθεί στο Μαρόκο για να χτυπήσει τους Αφρικανούς. Λιποτάκτες έφταναν συνέχεια στο Παρίσι. Η κατάσταση φαινόταν ευνοϊκή. Οι αναρχικοί του Παρισιού αποφάσισαν να στείλουν έναν απεσταλμένο στη Βαρκελώνη. Αυτή τη δουλειά την ανέλαβε ο Χοβέρ. Αμέσως μετά την άφιξή του, συγκλήθηκε μια συνάντηση όπου πήραν μέρος αντιπρόσωποι της CNT και των μεμονωμένων ομάδων, για να σχεδιάσουν και να προετοιμάσουν την εξέγερση. Οι σύντροφοι της Βαρκελώνης έπρεπε να καταλάβουν τα στρατόπεδα και το πάρκο του πυροβολικού. Μερικοί φαντάροι και ένας υπαξιωματικός είχαν προθυμοποιηθεί να τους ανοίξουν τις πόρτες του στρατοπέδου και να τους υποστηρίξουν. Βεβαίωναν μάλιστα ότι η πλειοψηφία των στρατιωτών θα έπαιρνε μέρος στην εξέγερση.

Ο Χοβέρ στην επιστροφή του πληροφόρησε σχετικά τους συντρόφους στο Παρίσι. Ένας δεύτερος απεσταλμένος έφυγε για τη Βαρκελώνη. Αποφασίστηκε να καθορίσουν οι σύντροφοι της Βαρκελώνης την ημέρα δράσης. Την ίδια μέρα οι παρισινές ομάδες θα χτυπούσαν τους συνοριακούς σταθμούς του Εντάχα, του Ιρούν, της Βέρα ντε Μπιδαδόσα, του Περπινιάν και του Φιγκουέρας.

Μια βδομάδα πριν από την καθορισμένη μέρα έγινε στη Βαρκελώνη μια τελευταία συζήτηση. Οι δυο αντιπρόσωποι της CNT, που στις δυο προηγούμενες συναντήσεις είχαν δηλώσει τη συμφωνία τους με τις αποφάσεις, εξέφρασαν ξαφνικά φόβους και αμφιβολίες. Προσωπικά ήταν βέβαια διατεθειμένοι να πάρουν μέρος και να βοηθήσουν όσο μπορούσαν, η οργάνωση όμως δεν μπορούσε να πάρει μέρος στην υπόθεση. Φοβήθηκαν το «φάντασμα της υπευθυνότητας» που τους παρουσίασαν ορισμένοι με μεγάλη επιρροή από τα ανώτατα κλιμάκια της οργάνωσης. Τελικά όμως οι συγκεντρωμένοι ήταν της γνώμης ότι η δράση της βάσης θα παράσερνε τελικά και κείνους τους «πρόκριτους» και αποφάσισαν να συνεχίσουν το σχέδιό τους. Ένας από τους

συγκεντρωμένους έφυγε για το Παρίσι. Ο Χοβέρ που είχε υποδειχτεί γι' αυτή την αποστολή αρνήθηκε. Παρ' όλο που κινδύνευε περισσότερο στη Βαρκελώνη, πίστευε ότι μπορούσε να καταφέρει περισσότερα στο δικό του χώρο, παρά στα σύνορα. Έτσι έφυγε άλλος σύντροφος για το Παρίσι.

Εκεί εγγυήθηκε ότι όλα στη Βαρκελώνη ήταν έτοιμα για την εξέγερση και ότι η μέρα του χτυπήματος θα κοινοποιούνταν στις ομάδες της Γαλλίας με τηλεγράφημα. Σαν σύνθημα θα ίσχυε: «Η μαμά είναι άρρωστη». Στο Παρίσι, στη Λυών, στο Περπινιάν, στη Μασσαλία και στα άλλα μέρη όπου υπήρχαν αναρχικές ομάδες, περίμεναν με ανυπομονησία αυτό το τηλεγράφημα.

Όποιος έζησε εκείνες τις στιγμές του πυρετού δεν θα τις ξεχάσει ποτέ. Ξέραμε ότι μόλις λαβαίναμε το τηλεγράφημα, έπρεπε να κινηθούμε αμέσως προς τα σύνορα και να προετοιμαστούμε για σκληρή μάχη με την αστυνομία των συνόρων, που ήταν αριθμητικά δυνατότερη, καλύτερα οργανωμένη και καλύτερα εξοπλισμένη από μας.

Επιτέλους ήρθε το τηλεγράφημα. Ξεκινήσαμε αμέσως σε μικρές ομάδες από δέκα ως δώδεκα άντρες, οπλισμένοι μόνο με ρεβόλβερ. Τα χρήματα τα είχαμε μαζέψει με αιματηρές οικονομίες. Οι παρισινοί σύντροφοι συναντήθηκαν στο σταθμό του Ορσαί. Ο Ασκάσο ο μεγαλύτερος μοίρασε τα εισιτήρια και ανέβηκε τελευταίος στο τρένο με τη βαριά βαλίτσα του. Κουβαλούσε μαζί του 25 καραμπίνες Γουίντσεστερ, τα βαρύτερα όπλα που διαθέταμε.

Την ίδια ώρα, οι σύντροφοι στη Βαρκελώνη προετοίμαζαν την επίθεση ενάντια στο στρατόπεδο πυροβολικού του Αταραθάνας. Για να μην προκαλέσουν την προσοχή, μοιράστηκαν σε μικρές ομάδες που έπιασαν από την προηγούμενη νύχτα θέσεις καθορισμένες από τα πριν. Η επίθεση θα άρχιζε στις έξι το πρωί, με χειροβομβίδες.

Το Αταραθάνας βρίσκεται στην πέμπτη συνοικία της Βαρκελώνης, μια συνοικία που φρουρείται πάρα πολύ καλά. Κι αυτό γιατί εκεί στήνονταν πάντα τα πρώτα οδοφράγματα, εκεί βρίσκονταν τα πιεστήρια της *Solidaridad Obrera*, τα γραφεία σύνταξης των *Tierra y Libertad* και *Crisol*, οι έδρες των συν-

δικάτων των εργατών ξύλου και των οικοδόμων, και επίσης εκεί έμεναν πολλοί σύντροφοι που απασχολούνταν σ' αυτές τις δουλειές.

Παρά τα προφυλαχτικά μέτρα, η αστυνομία πρέπει να μυρίστηκε τον κίνδυνο, γιατί μια ομάδα αγωνιστών στην προώθησή της προς το στρατόπεδο έπεσε πάνω σε μια περίπολο. Έγινε σκληρή μάχη, σκοτώθηκε ένας στρατιώτης και ένας άλλος τραυματίστηκε. Αμέσως κατέφτασαν ενισχύσεις, δόθηκε σήμα συναγερμού και η αστυνομία περικύκλωσε το στρατόπεδο με πολυβόλα. Έτσι η επίθεση πνίγηκε στη γέννησή της. Δύο σύντροφοι συνελήφθησαν εκεί κοντά και εκτελέστηκαν επιτόπου.

Μετά την αποτυχία της εξέγερσης στη Βαρκελώνη, η επίθεση στους συνοριακούς σταθμούς δεν είχε πια καμιά ελπίδα. Μέσα σε όλη την ατυχία, οι ομάδες που θα χτυπούσαν τη Βέρα και την Εντάυα έφτασαν 18 ώρες πιο νωρίς από τις υπόλοιπες, γιατί δεν είχαν υπολογιστεί σωστά οι ώρες του ταξιδιού. Στην πρώτη μάχη είχαν επιτυχία, αλλά μετά κατέφτασαν εναντίον τους ισχυρότερες δυνάμεις. Έτσι αναγκάστηκαν να τραβηχτούν μαχόμενοι στα βουνά, σε μια μεγάλη κοπιαστική πορεία. Δύο σύντροφοι σκοτώθηκαν, ένας τραυματίστηκε βαριά. Πολλοί άλλοι που είχαν σκορπιστεί συνελήφθησαν δυο μέρες αργότερα. Απ' αυτούς τέσσερις εκτελέστηκαν στην Παμπλόνα, ενώ οι υπόλοιποι πρέπει να πέρασαν από δίκη.

Όταν οι ομάδες που προορίζονταν για την επίθεση στο Φιγκουέρας και την Γκερόνα έφτασαν στο Περπινιάν, μπορούσαν να διαβάσουν ήδη στις εφημερίδες τι είχε συμβεί στη Βέρα. Είχαν έρθει πολύ αργά. Η αστυνομία ήταν ήδη ειδοποιημένη. Επειδή στο Περπινιάν είχαν καταφτάσει περίπου χίλιοι άντρες, έπρεπε να διαλυθούν αμέσως, για να μην κινήσουν την προσοχή. Παρ' όλα αυτά πολλοί πιάστηκαν. Μόνο μια ομάδα από πενήντα άντρες εξαφανίστηκε ολόκληρη και κατάφερε να γλιτώσει τη βαλίτσα με τα όπλα και τις σφαίρες. Με γρήγορη πορεία έφτασε στις πλαγιές των Πυρηναίων. Εκεί συνάντησε ένα σύντροφο από ένα ισπανικό χωριό που επρόκειτο να τους χρησιμέψει σαν οδηγός στον ορεινό δρόμο για το Φιγκουέρας. Ήθελαν, σύμφωνα με το σχέδιο, να χτυπήσουν τη φυλακή και να ελευθερώσουν

τους συντρόφους που ήταν κλεισμένοι εκεί. Ο οδηγός όμως τους έφερε άσχημες ειδήσεις. Στα σύνορα είχαν πάρει θέσεις πολλά τάγματα με πυροβολικό και αυτόματα όπλα. Χωρίς το στοιχείο του αιφνιδιασμού, η επίθεση με τις λιγοστές μας δυνάμεις ήταν χωρίς νόημα. Κλαίγαμε από λύσσα, από θυμό κι από ντροπή γιατί θα έπρεπε να γυρίσουμε πίσω νικημένοι, χωρίς να έχουμε καν αρχίσει τη μάχη. Ένας από μας ήταν ο Ασκάσο. Ο Ντουρούτι είχε πάει με κείνους που χτύπησαν τη Βέρα, ενώ ο Χοβέρ ήταν ανάμεσα στους ξεσηκωμένους της Βαρκελώνης.

Όλη η υπόθεση ήταν μια μάταιη και ανόητη προσπάθεια. Μπορείτε να πείτε ό,τι θέλετε γι' αυτή. Όμως αξίζει το σεβασμό. Βέβαια υπάρχουν άνθρωποι που μας περιγελούν και μας θεωρούν πολιτικά ξοφλημένους. Το λένε μάλιστα αυτό και μερικοί που αυτοτιτλοφορούνται αναρχικοί. Στην πραγματικότητα, η επιχείρησή μας δεν ήταν παρά μια ήττα. Περάσαμε ήδη πολλές ήττες. Αυτός όμως δεν είναι λόγος για να αμαυρώσουμε τη μνήμη εκείνων που έπεσαν και να μειώσουμε τη στάση εκείνων που περιμένουν στην Παμπλόνα την καταδίκη τους. Άλλοι, όπως οι Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ, θα συνεχίσουν τον αγώνα τους.

Φ. ντε Ρολ

Η αστυνομία είχε βάλει όλα της τα δυνατά να καταστρέψει την επαναστατική δουλειά της αναρχικής ομάδας Los Solidarios. Γι' αυτόν το λόγο κατηγόρησε τα μέλη της για ένοπλη ληστεία στο υποκατάστημα της Τράπεζας της Ισπανίας στην Γκιζόν. Είναι εύκολο να αποδειχτεί ότι κάτι τέτοιο ήταν πλαστό, μια και την ημέρα της ληστείας ο Ντουρούτι βρισκόταν στη Γαλλία και τα αδέρφια Ασκάσο στη φυλακή. Ο ένας στη Σαραγόσα, για την απόπειρα εναντίον του καρδινάλιου Σολντεβίλα, και ο άλλος στη Βαρκελώνη, όπου η αστυνομία είχε κάνει επίθεση στο κτήριο του συνδικάτου εργατών ξύλου. Αυτή η επίθεση είχε αποκρουστεί από τους συντρόφους, ενώ στη μάχη ένας αστυνομικός είχε τραυματιστεί και δύο άλλοι σκοτώθηκαν.

Με αυτή την ιστορία, της ληστείας στην Τράπεζα, η αστυνομία προσπαθούσε να δικαιολογήσει μια αίτηση για έκδοση του

Ντουρούτι και του Ασκάσο, που είχε καταφέρει να το σκάσει και που υπέθεταν πως βρισκόταν κι αυτός στη Γαλλία. Αλλά σαν να μην τους έφτανε αυτό, οι ισπανικές αρχές έστειλαν φωτογραφίες και εντάλματα σύλληψης των δύο καταζητουμένων σε όλες τις άλλες χώρες, ιδιαίτερα στις ισπανόφωνες δημοκρατίες της Λατινικής Αμερικής. Από δω και πέρα χρειαζόταν μόνο να γίνει, στη Χιλή ή την Αργεντινή, μια εντυπωσιακή ληστεία ή μια επίθεση κι αμέσως η ισπανική αστυνομία προσκόμιζε ολόκληρο φάκελο με στοιχεία, με την πρόθεση να ενοχοποιήσει και γι' αυτή την περίπτωση τους Ασκάσο και Ντουρούτι. Και οι λατινοαμερικανικές αρχές δεν δίσταζαν φυσικά καθόλου να ενοχοποιήσουν τους δύο, ακόμα κι αν δεν υπήρχε το παραμικρό στοιχείο εναντίον τους. Έτσι δούλευαν οι αστυνομικοί πολλών χωρών χέρι με χέρι, ώσπου στο τέλος παρουσιάζονταν στον Τύπο οι Ντουρούτι, Ασκάσο και Χοβέρ σαν θρυλικοί λήσταρχοι και η έκδοσή τους σαν κοινωνική ανάγκη.

Φ. ντε Ρολ

Λατινοαμερικανικές περιπέτειες

Οι Ντουρούτι, Ασκάσο και Χοβέρ έκαναν στο Παρίσι ό,τι μπορούσαν. Όταν όμως είδαν ότι στη Γαλλία δεν είχαν τίποτα να κάνουν πια, έφυγαν για τη Λατινική Αμερική.

Ας ψάξουμε για καινούριες χώρες, είπαν, και έφυγαν για την Αργεντινή, τη Χιλή, την Κούβα και αλλού. Αλλά εκεί δεν βρήκαν το σωστό περιβάλλον. Η εργατική τάξη ήταν αδύναμη και πολύ λίγο οργανωμένη. Ήταν λοιπόν σαν τα ψάρια έξω απ' το νερό και γι' αυτό μετά από πολλές περιπλανήσεις είπαν μεταξύ τους: εδώ δεν κάνουμε τίποτα. Μιμήθηκαν τον Δον Κιχώτη και γύρισαν πίσω στη Γαλλία.

Ριχάρντο Σανθ 1

Στα τέλη του 1924 έφυγαν οι Ντουρούτι και Ασκάσο με καράβι για την Κούβα, όπου ξεκίνησαν μια δημόσια καμπάνια υπέρ του επαναστατικού κινήματος της Ισπανίας. Εμφανίστηκαν εκεί για

πρώτη φορά σαν δημόσιοι ρήτορες και ο Ντουρούτι έμοιαζε με λαϊκό δημεγέρτη. Σε λίγο η αστυνομία άρχισε να τους βλέπει σαν επικίνδυνους προπαγανδιστές και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα. Από δω και μπρος έζησαν μια ανήσυχη ζωή. Βρίσκονταν συνεχώς σε κίνηση, σταμάτησαν για λίγο στο Μεξικό, στο Περού, στο Σαντιάγκο της Χιλής και για περισσότερο χρονικό διάστημα στο Μπουένος Άιρες. Και εκεί φυσικά δεν ήταν εκτός κινδύνου. Στο τέλος έφτασαν στο Μοντεβιδέο, απ' όπου πήραν ένα καράβι για το Χερβούργο. Αλλά δεν είχαν καλά καλά φτάσει στη μέση του ωκεανού, όταν το καράβι αναγκάστηκε να αλλάξει πορεία λόγω τεχνικής βλάβης. Αργότερα το πλοίο αυτό το ονόμασαν «πλοίο φάντασμα». Στο τέλος το καράβι έφτασε στα Κανάρια νησιά.

Άμπελ Παζ 2

Οι αστυνομικές αρχές της Λατινικής Αμερικής αναζητούσαν τον Ντουρούτι, που στα μάτια τους ήταν το πιο επικίνδυνο στοιχείο των ισπανικών αναρχικών ομάδων. Η φωτογραφία του κρεμόταν παντού: στους σταθμούς, στα τρένα, στα τραμ. Παρ' όλα αυτά διέσχισε με τους συντρόφους του ολόκληρη την ήπειρο χωρίς καμιά από τις τοπικές αστυνομίες να καταφέρει να τους πιάσει.

Κανόβας Θερβάντες

Είδα ο ίδιος τον Ντουρούτι στο Μπουένος Άιρες. Αυτό μπορώ να το βεβαιώσω. Έκανε τότε ένα ταξίδι σ' όλη τη Λατινική Αμερική. Μαζί με τους συντρόφους του λήστεψε εκεί πολλές τράπεζες για να εφοδιάσει με χρήμα το επαναστατικό κίνημα.

Γκαστόν Λεβάλ

Μια φορά στο Μπουένος Άιρες, ο Ασκάσο και ο Ντουρούτι ταξίδευαν με το τραμ, όταν ξαφνικά ανακάλυψαν ότι κάθονταν κάτω από το χαρτί της επικήρυξής τους. Η κυβέρνηση τους είχε επικηρύξει. Έπρεπε να εγκαταλείψουν τη χώρα όσο το δυνατό συντομότερα.

Αγόρασαν εισιτήρια πρώτης θέσης για το πλοίο, κι αυτό ήταν

πολύ έξυπνο από τη μεριά τους. Ανέβηκαν χωρίς καμιά φασαρία στο καράβι. Αλλά μετά, εργάτες και στην πρώτη θέση, και ιδιαίτερα ο Ντουρούτι που σίγουρα ήταν λεβέντης, αλλά σε καμιά περίπτωση κύριος με τρόπους και τα τέτοια. Για παράδειγμα, στην είσοδο του εστιατορίου στεκόταν ένας γκρουμ και έπαιρνε τα καπέλα των πελατών. Ο Ντουρούτι πέρασε μπροστά του απλά με την τραγιάσκα στο κεφάλι: «Κύριέ μου, το καπέλο σας, το καπέλο σας». Ο Ντουρούτι τον άφησε σύξυλο κι έχωσε την τραγιάσκα στην τσέπη του. Ή στο επιδόρπιο, να καθαρίσει αυτός πορτοκάλια και μήλα με μαχαίρι και πιρούνι! Δεν το μπορούσε κάτι τέτοιο κι έτσι άφησε τα μαχαιροπίρουνα στην άκρη.

Τότε ο φίλος του του είπε: «Πρόσεχε γιατί σε προσέχουν όλοι. Κάτι τρέχει. Πρέπει να σκεφτούμε κάτι. Ας πούμε ότι είμαστε ηθοποιοί». «Τι, ηθοποιοί; Θα πρέπει δηλαδή να κάνω το χορευτή;» «Όχι, όχι αυτό. Αλλά τι να κάνουμε; Το βρήκα. Είμαστε αθλητές. Παίχτες του βόλεϊ». Και έτσι εμφανίστηκαν στο πλοίο σαν παίχτες του βόλεϊ, μια φανταστική ιδέα. Οι επιβάτες τους έδειξαν αμέσως εμπιστοσύνη. Όταν έφτασε η στιγμή της αποβίβασης, οι επιβάτες της τρίτης θέσης ελέγχθηκαν φυσικά λεπτομερώς. Στην πρώτη θέση όμως έπαιρναν μόνο το διαβατήριο, έριχναν μια σφραγίδα μέσα, παρακαλώ κύριε, και ήδη είχαν βγει απ' το καράβι.

Ευγκένιο Βαλντενέμπρο

Η ιδανική βιβλιοθήκη

Το μεγάλο όνειρο του Ντουρούτι και του Ασκάσο ήταν να ιδρύσουν σε όλες τις μεγάλες πόλεις του κόσμου αναρχικούς εκδοτικούς οίκους. Η μεγαλύτερη επιχείρηση αυτού του είδους θα έπρεπε να έχει την έδρα της στο Παρίσι, και μάλιστα στην πλατεία της Όπερας, ή στην πλατεία της Ομόνοιας. Εκεί, στο κέντρο της παγκόσμιας διανόησης, θα εμφανίζονταν τα σπουδαιότερα έργα της σύγχρονης σκέψης σε όλες τις γλώσσες του κόσμου. Γι' αυτό το σκοπό, ιδρύθηκαν οι «Διεθνείς αναρχικές εκδόσεις», που εκδώσανε πολλά βιβλία, φυλλάδια και εφημερί-

δες σε διαφορετικές γλώσσες. Η γαλλική κυβέρνηση καταδίωξε αυτή τη δουλειά με όλα τα αστυνομικά μέσα. Το ίδιο έκανε και η ισπανική και όλες οι αντιδραστικές κυβερνήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο. Δεν τους άρεσε καθόλου που η ομάδα Ντουρούτι-Ασκάσο εμφανιζόταν και στον πολιτιστικό τομέα. Συλλήψεις και απελάσεις οδήγησαν τελικά στην καταστροφή του εκδοτικού οίκου. Το αγαπημένο παιδί αυτών των δυο γιων του Δον Κιχώτη θάφτηκε για την ώρα. Κι αυτοί ξανάπιασαν τα πιστόλια, όπως έπιανε και ο ιππότης της ελεεινής μορφής το κοντάρι του «για να χτυπήσει την αδικία, να σώσει αυτούς που βρίσκονταν σε κίνδυνο και να φέρει το βασίλειο της δικαιοσύνης στη γη».

Κανόβας Θερβάντες

Ο Ντουρούτι πρόσφερε για ενίσχυση στη «Διεθνή Βιβλιοθήκη» το ποσό του μισού εκατομμυρίου φράγκων. Μετά την ανακήρυξη της δημοκρατίας στην Ισπανία, οι αναρχικοί ήθελαν να μεταφέρουν την έδρα των εκδόσεων στη Βαρκελώνη. Η επιχείρηση κατάπινε χιλιάδες πεσέτες. Στον τελωνειακό σταθμό όμως του Πορτ Μπου, οι Γάλλοι χωροφύλακες έκαψαν όλο το υλικό. Με αυτό τον τρόπο χάθηκε το αποτέλεσμα πολλών δαπανών και θυσιών.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Σ' ένα μικρό επιπλοποιείο στο Παρίσι δούλευε τότε ο περίφημος Ρώσος αναρχικός και γκεριλιέρο Νέστωρ Μαχνό. Αυτός, όπως και ο Ντουρούτι, ήταν άνθρωπος της δράσης. Οι Ουκρανοί αγρότες τον λάτρευαν σαν θεό. Με μια στρατιά από αγρότες είχε νικήσει τη λευκή φρουρά της αντεπανάστασης. Ο Τρότσκι, κομισάριος τότε του πολέμου, προσπάθησε να τον βγάλει απ' τη μέση, όταν κατάλαβε ότι ο Μαχνό ήθελε να δώσει φιλελεύθερη γραμμή στη ρώσικη επανάσταση. Ο Μαχνό αναγκάστηκε να φύγει απ' τη Ρωσία.

Ο Ντουρούτι τον θαύμαζε και συνδέθηκε φιλικά μαζί του. Οι δυο τους έμοιαζαν πολύ στο χαρακτήρα. Είχαν τις ίδιες αντιλήψεις για το σκοπό της επανάστασης.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Η απόπειρα κατά του βασιλιά

Γνώρισα τους Ασκάσο και Ντουρούτι στο σπίτι μιας Παριζιάνας συντρόφισσας που λεγόταν Μπέρτε. Μια μέρα οι δυο τους έψαχναν για βαλίτσα. Φυσικά τους πρόσφερα τη δική μου. Ο Ασκάσο την πήρε στα χέρια του και είπε γελώντας: «Δεν είναι αρκετά σταθερή». Διαμαρτυρήθηκα και είπα ότι η βαλίτσα είναι καλή και από καλό ελαστικό. Θα μπορούσε κανείς να πιστέψει ότι ήμουν έμπορος που προσπαθεί να ξεπουλήσει την πραμάτεια του. Αλλά του βρόντου. Ο Ασκάσο δεν την ήθελε.

Το γιατί το κατάλαβα αργότερα. Η βαλίτσα χρησιμοποιήθηκε για μεταφορά διαλυμένων τουφεκιών και άλλων όπλων.

Το Παρίσι προετοιμαζόταν τότε, το 1926, για την επίσημη επίσκεψη του βασιλιά Αλφόνσου XIII. Αυτός ο άνθρωπος είχε περισσότερα εγκλήματα στη συνείδησή του απ' όσα είχε όλη η οικογένειά του μαζί, οι Βουρβόνοι. Ο Ντουρούτι και ο Ασκάσο ανέλαβαν να συνοδεύσουν τη *Μασσαλιώτιδα*, με την οποία η Τρίτη Δημοκρατία ήθελε να υποδεχτεί το δολοφόνο του Φρανσίσκο Φερέρ, με μερικούς πυροβολισμούς.

Τις προετοιμασίες τους τις έκαναν με τη μεγαλύτερη ψυχραιμία. Ανήκει στη φύση κάθε Ισπανού, ακόμα κι αν είναι προλετάριος, να συμπεριφέρεται σαν μεγάλος κύριος, για να μην πω σαν μεγάλος Ισπανός. Αυτό το χάρισμα το είχαν και οι δυο μας φίλοι και το χρησιμοποίησαν κατά κόρο τις μέρες που προηγήθηκαν της επίσημης επίσκεψης. Για να ξεφύγουν από το δίκτυο των χαφιέδων της γαλλικής αστυνομίας, επισκέπτονταν τους ίδιους χώρους που σύχναζε η αριστοκρατία της γαλλικής πρωτεύουσας. Έπαιζαν τένις και μάλιστα είχαν αγοράσει ένα πολυτελές αυτοκίνητο για να μην κινούν την προσοχή δίπλα στις λιμουζίνες των επισήμων. Η όλη υπόθεση ήταν πολύ καλά οργανωμένη.

Την προηγούμενη της επίσκεψης φάγαμε στης Μπέρτε. Θυμάμαι πως μας είχε σερβίρει σούπα από ταπιόκα που ούτε σε μένα ούτε στον Ασκάσο άρεσε. Γελούσαμε και την κοροϊδεύαμε για την κουζίνα της. Όταν έφυγαν ο Ντουρούτι και ο Ασκάσο, εκείνη έβαλε τα κλάματα.

«Όπου συνωμοτούν δυο, ο τρίτος είναι άνθρωπός μου», πρέπει να είπε κάποτε ο Μανισκάλκο, ο περίφημος αρχιχαφιές των Βουρβόνων. Αυτή τη φορά ο τρίτος άνθρωπος καθόταν στο τιμόνι του αυτοκινήτου που θα έφερνε τους Ασκάσο και Ντουρούτι στον τόπο της απόπειρας. Είχε πουληθεί στη γαλλική αστυνομία. Οι δυο αγωνιστές συνελήφθησαν και το Παρίσι μπόρεσε να υποδεχτεί τον Αλφόνσο XIII με τους ήχους της *Μασσαλιώτιδας*.

Ότι η γαλλική δημοκρατία δεν παρέδωσε τους φυλακισμένους της στην εκδίκηση της βουρβονικής ύαινας, αυτό οφείλεται στα έντονα διαβήματα των Γάλλων συντρόφων. Δεν ησύχασαν μέχρι που οι δυο τους ελευθερώθηκαν και μεταφέρθηκαν στα βελγικά σύνορα.

Από το Βέλγιο, όπου βρήκε δουλειά σ' ένα μηχανουργείο, ο Ασκάσο μου έστειλε ένα τελευταίο χαιρετισμό.

Παρ' όλο που πολλά πρέπει να είχε στο μυαλό του, δεν είδα ποτέ σκοτισμένο το νεαρό Ασκάσο. Μου φαινόταν πάντα καλοδιάθετος, έτοιμος για αστεία, ένας μικροκαμωμένος, ευκίνητος άντρας, που η αραβική καταγωγή του ήταν χαραγμένη στο πρόσωπό του. Το χρώμα του προσώπου του ήταν σκούρο. Δεν είχε γένια και τα μαύρα του μαλλιά ήταν πάντα καλοχτενισμένα.

Ο Ντουρούτι ήταν ψηλότερος, πιο συγκρατημένος και πιο λιγομίλητος, εκτός βέβαια αν κάτι προκαλούσε τη συγκρατημένη του φύση. Νομίζω ότι φορούσε τότε μεγάλα γυαλιά. Ήταν λίγο μύωπας βέβαια.

Οι δυο φίλοι ήταν αχώριστοι. Ο ένας δεν μπορούσε να στερηθεί τον άλλο: ο άνθρωπος της σκέψης τον άνθρωπο της δράσης και αντίστροφα. Ιδεολογικά, δεν ήταν ατομικιστές. Πίστευαν μάλιστα στην αναγκαιότητα της οργάνωσης, θεωρούσαν το άτομο στοιχείο που σπρώχνει τις μάζες προς τα μπρος. Δεν περίμεναν καμιά δράση από τις μάζες και δεν απαιτούσαν τίποτα απ' αυτές. Αντίθετα, τους έδιναν.

Νίνο Ναπολιτάνο

Ο Ασκάσο μου είχε διηγηθεί επίσης πώς προετοίμασαν την απόπειρα κατά του Αλφόνσου XIII στο Παρίσι. «Ήθελαν να εξοντώσουν το βασιλιά της Ισπανίας. Ήξεραν επακριβώς από πού

θα περνούσε το τρένο και πού έπρεπε να χτυπήσουν. Είχαν όμως έναν που θα τους πήγαινε εκεί με το αυτοκίνητο, κι αυτός τους πρόδωσε. Έτσι τους κατασκόπευε η αστυνομία και ένα πρωί, όπως πήγαν με όλη τους την ησυχία ν' αγοράσουν την εφημερίδα τους, τους συνέλαβε. Μετά ήρθε η μεγάλη δίκη εναντίον του Ντουρούτι, του Ασκάσο και του Χοβέρ, κι έκατσαν και οι τρεις στο εδώλιο.

Ευγκένιο Βαλντενέμπρο

Η δίκη

Υπερασπίστηκα πολλούς Ισπανούς αναρχικούς στο δικαστήριο, με διάφορα αποτελέσματα, συνήθως όμως καλά. Οι πιο πεισματάρηδες και θαρραλέοι ήταν οι Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ.

Στις 2 Ιουλίου οι γαλλικές αρχές ανακοίνωσαν ότι η αστυνομία βρίσκεται στα ίχνη μιας συνωμοσίας που είχε στόχο τη δολοφονία του Ισπανού βασιλιά, ο οποίος αναμενόταν με μεγάλη επισημότητα στις 14 Ιουλίου. Σ' ένα επιπλωμένο δωμάτιο της οδού Λεζέντρ, πιάστηκαν τρεις άνδρες που καταζητούνταν και στην Ισπανία, οι Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ. Τον Οκτώβριο άρχισε η δίκη στο πλημμελειοδικείο. Κατά το κατηγορητήριο ήταν ένοχοι για αντίσταση κατά της αρχής, λήξη διαβατηρίου, παράβαση κανονισμών της αστυνομίας αλλοδαπών - όλα δηλαδή ποινικά αδικήματα που δεν φαίνονταν και τόσο σημαντικά. Στη διαδικασία, οι κατηγορούμενοι απολογήθηκαν μάλλον προκλητικά, διεκδικώντας το δικαίωμα να κάνουν τα πάντα εναντίον ενός μισητού συστήματος. Παραδέχτηκαν ότι ήθελαν με μια ενέργεια κατά του βασιλιά να προκαλέσουν την επανάσταση στην Ισπανία.

Καταδικάστηκαν σε φυλάκιση και σε συνέχεια η υπόθεσή τους πήγε στο εφετείο. Εκεί το παιχνίδι ήταν γι' αυτούς πολύ πιο δύσκολο. Το δικαστήριο είχε να εξετάσει δύο αιτήσεις έκδοσής τους: μία της κυβέρνησης της Αργεντινής «λόγω υπονοιών ότι ήσαν οι δράσται της ληστείας της Τραπέζης του Σαν Μαρτίν» και μία της ισπανικής κυβέρνησης. Η Μαδρίτη υποστήριζε

ότι ο Ντουρούτι είχε πάρει μέρος στη ληστεία της Τράπεζας της Ισπανίας στην Γκιζόν, και ο Ασκάσο στην απόπειρα που θύμα της είχε πέσει ο καρδινάλιος της Σαραγόσας το 1923.

Η γαλλική κυβέρνηση απέρριψε το ισπανικό αίτημα. Το αργεντίνικο όμως το άφησε στην κρίση του δικαστηρίου. Οι Μπερτόν, Γκερνύ, Κορχό κι εγώ εμφανιστήκαμε ως συνήγοροι. Η αστυνομία εμφανίστηκε στο δικαστήριο με μια ασυνήθιστη επίδειξη δύναμης. Όλο το δικαστικό μέγαρο έμοιαζε με στρατόπεδο. Τους Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ τους άφησε ασυγκίνητους η κινητοποίηση της αστυνομίας. Τα σκούρα, πλούσια μαλλιά τους, τα ηλιοκαμένα τους πρόσωπα, τα ανακατωμένα φρύδια και τα σκληρά τους στόματα, θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν σαν μοντέλα σ' έναν Γκόγια. Για το συμφέρον αυτών των άγριων pistoleros ο Μπερτόν, με τα κολακευτικά του λόγια και τις ευγενικές του χειρονομίες, τίμησε για μια ακόμη φορά τη ρητορική τέχνη: «Σεβαστό δικαστήριο», είπε, «έχω την τιμή να υπερασπίζομαι μπροστά σας τρεις άνδρες, οι οποίοι στέκονται στον ακρότατο πόλο της φιλελεύθερης ισπανικής αντιπολίτευσης».

Το δικαστήριο αποφάσισε την έκδοση. Η απόφασή του όμως δεν ήταν δεσμευτική για την κυβέρνηση: σύμφωνα με το νόμο, το υπουργικό συμβούλιο μπορούσε να την αγνοήσει. Έτσι δεν παραιτηθήκαμε. Ξεκινήσαμε μια καμπάνια στον Τύπο και ταυτόχρονα απευθυνθήκαμε σε πρόσωπα όπως οι Χεριό, Παινλεβέ και Λεγκύ.

Ανρί Τορές

Περισσότερο από ένα χρόνο έμεινε κλεισμένος ο Ντουρούτι στην Κονσιερζερί. Ήταν στο ίδιο κελί όπου ήταν κλεισμένη η Μαρία Αντουανέτα μέχρι τον αποκεφαλισμό της. Μετά την αποφυλάκισή του η αστυνομία τον μετέφερε στα βελγικά σύνορα και τον παρότρυνε να τα περάσει παράνομα. Με αυτό τον τρόπο η γαλλική κυβέρνηση ήθελε να αποφύγει την επιθυμία του Πρίμο ντε Ριβέρα για έκδοση, που της ήταν πολύ ενοχλητική.

Κανόβας Θερβάντες

Η καμπάνια

Σαν εκπρόσωπος της επιτροπής για τους Σάκο και Βαντσέτι έκανα μια μακρόχρονη και τεράστια καμπάνια για τη σωτηρία αυτών των δύο Αμερικανών αναρχικών από την ηλεκτρική καρέκλα, όταν μια μέρα οι σύντροφοί μου μου είπαν: «Και τι θα κάνουμε με τους Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ; Πρέπει ν' αναλάβεις και τη δική τους υπεράσπιση».

Αυτοί οι τρεις Ισπανοί αναρχικοί αγωνίζονταν μέσα από τις γραμμές της CNT, και μετά την απαγόρευση της λειτουργίας της οργάνωσης από τον Μαρτίνεθ Ανίδο, το δήμιο της Καταλανίας, και τον Πρίμο ντε Ριβέρα, τον πρώτο λακέ του Αλφόνσου XIII, είχαν διαφύγει στην Αργεντινή. Επέστρεψαν στο Παρίσι για να «συναντήσουν», με όλη τη σημασία της λέξης, το βασιλιά τους, που θα έκανε εκεί επίσημη επίσκεψη.

Στο Μπουένος Άιρες είχε γίνει ένα έγκλημα: Ληστεία μετά φόνου του ταμία της Τράπεζας. Ένας ταξιτζής, που τον συνέλαβε η αστυνομία, έστρεψε τις υποψίες στους Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ. Η βιαστική αναχώρηση από τη χώρα των «τριών σωματοφυλάκων», όπως τους ονόμαζαν στην Ισπανία, ξεσήκωσε επίσης τις υποψίες, παρ' όλο που αυτοί ήταν εντελώς αθώοι.

Η Αργεντινή είχε ζητήσει από τις γαλλικές αρχές την έκδοσή τους και το αίτημα είχε γίνει κατά βάση αποδεκτό. Προηγουμένως όμως οι Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ όφειλαν να εκτίσουν ποινή έξι μηνών, στην οποία τους είχε καταδικάσει παρισινό δικαστήριο για παράνομη κατοχή όπλων. Είχαν συλληφθεί σ' ένα αυτοκίνητο, όπου περίμεναν με το χέρι στη σκανδάλη την άφιξη του Ισπανού βασιλιά. Είχα λοιπόν ξαφνικά να κάνω με δύο διαφορετικές περιπτώσεις και με πέντε αγωνιστές που έπρεπε να τους υπερασπιστώ. Μερικές φορές φαινόταν ότι παραμελώ την επιτροπή για το δικαίωμα πολιτικού ασύλου, που δούλευε για λογαριασμό των Ισπανών φίλων. Τότε άκουγα τις διαμαρτυρίες των Ισπανών φυγάδων. Όταν άλλοτε λιγόστευε η ένταση της δουλειάς στην επιτροπή για τους Σάκο και Βαντσέτι, θύμωναν οι Ιταλοί. Στο τέλος είχα να κάνω και με τους εκπροσώπους της

«καθαρής γραμμής», που τους φαινόταν υπερβολικό να χρησιμοποιώ κατά κόρο τις σχέσεις μου για να σώσω τους πέντε που απειλούνταν η ζωή τους. Ένας απ' αυτούς τους «καθαρούς» έγραψε μάλιστα και μερικούς μισο-γελοίους, μισο-αηδιαστικούς στίχους στους οποίους κατέληγε: «Τι μας νοιάζει ο θάνατος; Ας μείνει αθάνατος». Φυσικά δεν επρόκειτο εδώ για το θάνατο του ίδιου του «ποιητή». Δεν ήταν άλλωστε ούτε ο πρώτος ούτε ο τελευταίος που αποσπούσε τους στίχους του από το πετσί των άλλων.

Και η ισπανική δικτατορία είχε επίσης ζητήσει την έκδοση των Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ -τους επέρριπτε διάφορα πολιτικά αδικήματα- αλλά μάταια. Η επίσημη Γαλλία ήθελε να διαφυλάξει το φιλελεύθερο πρόσωπό της. Στο κάτω κάτω ήταν όλα μια κωμωδία, ένα παιχνίδι προσυμφωνημένο με την ισπανική και την αργεντινή κυβέρνηση. Οι τρεις θα γλίτωναν βέβαια την ισπανική στραγγάλη, αλλά αντ' αυτού τους ετοίμαζαν για ισόβια καταναγκαστικά έργα στα νησιά του τρόμου, τη Γη του Πυρός.

Οι συνθήκες όταν αναλάβαμε την υπεράσπιση των «τριών σωματοφυλάκων» δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκές. Η αστυνομία είχε τότε απεριόριστες δικαιοδοσίες ν' αποφασίζει για την τύχη «υπόπτων αλλοδαπών» και για την απέλασή τους. Δυνατότητες έφεσης για τα θύματα δεν υπήρχαν. Μόνο η κυβέρνηση μπορούσε να σταματήσει τις ενέργειες της αστυνομίας. Αλλά ο πρωθυπουργός ονομαζόταν Πουανκαρέ και ο υπουργός Εσωτερικών Μπαρτού. Αυτοί οι άνθρωποι ήταν δειλοί και θα ήταν ανόητο να στηριχτείς στις καλές προθέσεις τους. Έπρεπε να τους φοβίσεις, να δώσεις στο θέμα δημοσιότητα. Σκέφτηκα λοιπόν από την αρχή να πάρω με το μέρος μας την παντοδύναμη «Λίγκα για τα ανθρώπινα δικαιώματα», παρ' όλο που αυτή η φοβητσιάρικη οργάνωση ασχολιόταν αποκλειστικά με την αποκατάσταση των νεκρών του πρώτου παγκόσμιου πολέμου και με μερικούς φιλελεύθερους που το είχαν παρακάνει. Αλλά με τους αναρχικούς; Αυτούς τους περιθωριακούς που το όνομά τους έφερνε σε πολύ κόσμο ανατριχίλα;

Αναζήτησα πρώτα μια κυρία του καλού κόσμου που γνώριζα. Την κυρία Σεβερίν. Με υποδέχτηκε πολύ ευγενικά: «Τι μπορώ

να κάνω για σας, Λεκουάν;». Της εξήγησα με λίγα λόγια τι γύρευα. Δεν μου ζήτησε καθόλου αποδείξεις για την αθωότητα των συντρόφων.

«Καλώς, Λεκουάν, θα σας δώσω ένα σημείωμα για την κυρία Μενάρ-Ντοριάν. Είναι παντοδύναμη στη Λίγκα και μπορεί να σας φανεί πολύ χρήσιμη, θα δείτε».

Η μαντάμ Μενάρ κατοικούσε σ' ένα μέγαρο στην οδό Φαισαντερί. Στο σαλόνι της συγκεντρωνόταν όλη η αφρόκρεμα της Δημοκρατίας. Τηλεφώνησε αμέσως στον πρόεδρο της Λίγκας, τον Βικτόρ Μπας. Μετά απ' αυτό πήγα και τον βρήκα. Η υποδοχή ήταν μάλλον περίεργη: «Είναι ένοχοι οι φίλοι σας», φώναξε. «Το ξέρω. Ο αντιπρόσωπος της Λίγκας στο Μπουένος Άιρες με πληροφόρησε».

Του απάντησα ότι καταδικάζει ευκολότερα κι από το χειρότερο δικαστή, δηλαδή με βάση μια δικογραφία χωρίς στοιχεία. Τότε είπε εντελώς απροσδόκητα: «Θέλω να δω αυτούς τους αναρχικούς όταν θα σταθούν κάποτε στην κεφαλή μιας κυβέρνησης».

«Η επιθυμία σας μαρτυρά απόλυτη άγνοια της αναρχικής ιδεολογίας», του απάντησα.

Αμέσως σκύλιασε. Είχα ξεχάσει πως ήταν καθηγητής στη Σορβόνη και ότι πριν από χρόνια είχε εκδώσει ένα βιβλίο για τον αναρχισμό.

Τον άφησα προτού ηρεμήσει. Ήμαστε πεισμένοι ότι είχαμε πάθει φιάσκο. Αλλά γελαστήκαμε. Το ίδιο βράδυ μου τηλεφώνησε ο Γκερνύ, γενικός γραμματέας της Λίγκας, και με παρακάλεσε να του δώσω όλα τα στοιχεία που είχαμε για την υπόθεση «Ασκάσο και Σία». Αυτό το «και Σία» δεν μου φαινόταν πολύ ενθαρρυντικό αλλά έτσι κι αλλιώς η Λίγκα ήταν ένας μηχανισμός που τον χρειαζόμαστε επειγόντως. Η αναφορά στην υποστήριξη της Λίγκας μας άνοιξε όλες τις πόρτες.

Ο υπουργός Εσωτερικών επισκέφτηκε προσωπικά τους Μπας και Γκερνύ για να τους στρέψει εναντίον μας. Ισχυριζόταν πως η ενοχή των τριών Ισπανών ήταν πέρα από κάθε αμφιβολία και ότι εμείς παραπλανούσαμε την καλή θέληση της Λίγκας.

Με κάλεσαν οι Μπας και Γκερνύ. Ακόμη και σήμερα ακούω

τις φωνές τους: «Λεχουάν, πείτε μας την αλήθεια. Παραδεχτείτε πως δεν είναι αθώοι οι φίλοι σας. Εάν έχετε και την παραμικρή αμφιβολία, δεν πρέπει να ανακατέψετε τη Λίγκα».

Στο μεταξύ είχαμε ήδη πέντε έξι ημερήσιες εφημερίδες με το μέρος μας. Επίσης και άλλα φύλλα δημοσίευαν ειδήσεις για τις ενέργειές μας. Η επιτροπή για το δικαίωμα πολιτικού ασύλου είχε γίνει μια δύναμη και η έκδοση των Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ ένα κρατικό ζήτημα, όπου είχε μπερδευτεί η κυβέρνηση. Οι τρεις φυλακισμένοι είχαν αρχίσει στο μεταξύ μια απεργία πείνας. Τους μετέφεραν στο νοσοκομείο του Φρενέ. Είχαν αδυνατίσει πολύ, και ο Μπαρτού αναγκάστηκε να υποκύψει και να υποσχεθεί νομική εξέταση του θέματος. Με αυτή την είδηση ξεκίνησα για το Φρενέ. Ο διευθυντής της φυλακής και οι υφιστάμενοί του με υποδέχτηκαν σε παράταξη. Ήταν η μοναδική φορά στη ζωή μου που μπήκα θριαμβευτικά σε φυλακή. Συνάντησα τους τρεις απεργούς στο κρεβάτι, τον καθένα σε χωριστό δωμάτιο. Χάρηκαν πολύ που με είδαν.

Τους ξανάφεραν λοιπόν μπροστά στον αρμόδιο δικαστή. Αλλά αυτός οχυρώθηκε πίσω απ' τις παραγράφους του, αρνήθηκε να εξετάσει μόνος του την υπόθεση και περιορίστηκε στο τυπικό ζήτημα, αν είναι δεκτή η αίτηση για έκδοση. Παρά τις αγορεύσεις τεσσάρων περίφημων δικηγόρων -ήταν οι Κορκό, Γκερνύ, Μπερτόν και Τορές- έκρινε την αίτηση δεκτή. Έμοιαζε να έχει κερδίσει το παιχνίδι ο υπουργός Εσωτερικών. Ο αναπληρωτής αστυνομικός διευθυντής του Μπουένος Άιρες είχε ήδη φτάσει στο Παρίσι για να παραλάβει τους φυλακισμένους. Έτριβε τα χέρια απ' τη χαρά του.

Η υπόθεση φαινόταν χαμένη. Διπλασίασα τις προσπάθειές μου. Έξι χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν στο χορευτικό κέντρο Μπουλιέ σε μια εκδήλωση. Αποφασίστηκε να σταλεί αντιπροσωπία στους υπουργούς Παινλεβέ και Χεριό. Ο Παινλεβέ συνοφρυωμένος ψέλλιζε: «Οπωσδήποτε,... φυσικά». Του είχες εμπιστοσύνη όσο και σ' ένα ετοιμόρροπο γεφύρι. Ο Χεριό κράτησε καλύτερη στάση. Ζήτησε να του φέρουν μέσα σε 48 ώρες όλα τα στοιχεία της υπόθεσης και υποσχέθηκε να τη φέρει για συζήτηση στο υπουργικό συμβούλιο. Κατάφερε ν' αναβληθεί η

εκτέλεση της απόφασης μέχρι να γίνει μια καινούρια εξέταση. Ο αναπληρωτής αστυνομικός διευθυντής του Μπουένος Άιρες ξεκίνησε για την επιστροφή θυμωμένος. Ο Τύπος της Αργεντινής εμφανίστηκε με πηχυαίους τίτλους: «Η γαλλική κυβέρνηση ματ από μια συμμορία ληστών».

Αν εξαρτιόταν από την κοινή γνώμη, οι Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ θα έπρεπε να είχαν ελευθερωθεί από καιρό. Η κυβέρνηση όμως βρισκόταν κάτω από την πίεση του ισπανικού βασιλικού οίκου. Προτίμησε να ενδώσει για άλλη μια φορά και αποφάσισε τελικά την έκδοση.

Μόνο μια κυβερνητική κρίση μπορούσε ν' αλλάξει αυτή την απόφαση και μόνο το Κοινοβούλιο μπορούσε να προκαλέσει την κυβερνητική κρίση. Προσπαθήσαμε να βρούμε βουλευτές πρόθυμους να κάνουν επερώτηση στη Βουλή.

Προμηθεύτηκα άδεια εισόδου διαρκείας για τη Βουλή και εγκατέστησα εκεί το στρατηγείο μου. Πέντε βουλευτές κατέθεσαν επερώτηση, θέλαμε διακόσιους ψήφους. Μου έλειπαν ακόμη πενήντα που έπρεπε να τους αποσπάσω από την κυβερνητική πλειοψηφία. Αυτό απαιτούσε προσεκτικές προετοιμασίες. Άλλωστε κανείς δεν είναι πιο κατάλληλος για τέτοια δουλειά από έναν πεισμένο αντίπαλο του κοινοβουλευτισμού.

Στο μεταξύ όλη η Γαλλία μιλούσε μόνο για τους Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ. Η Αργεντινή είχε στείλει ήδη ένα πολεμικό πλοίο να παραλάβει τους φυλακισμένους. Το πλοίο έμεινε στη μέση του ωκεανού από βλάβη της μηχανής. Η προθεσμία για την έκδοση έληξε. Αλλά οι «τρεις σωματοφύλακες» βρίσκονταν ακόμη στην Κονσιερζερί. Επικαλεστήκαμε τους νομικούς κανόνες και ζητήσαμε την αποφυλάκισή τους. Φυσικά μας γέλασαν κατάμουτρα.

Επιτέλους έφτασε η μέρα της επερώτησης. Μερικοί βουλευτές το έκαναν πραγματικά για λόγους δικαιοσύνης. Άλλοι ήθελαν να εκμεταλλευτούν την κατάσταση για να ρίξουν την κυβέρνηση Πουανκαρέ. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε πραγματικά να γίνει, αν ο πρωθυπουργός έθετε θέμα εμπιστοσύνης. Οι διάδρομοι γέμιζαν από φήμες και μηχανορραφίες. Αλλά ο Πουανκαρέ, που δεν ήταν πρωτάρης, προείδε το αποτέλεσμα και μου έστειλε λίγο

πριν τη μεσημεριανή διακοπή ένα μεσολαβητή, τον πιστό σκύλο και έμπιστό του, τον Μαλβύ, πρόεδρο της επιτροπής οικονομικών.

«Λοιπόν Λεχουάν, τι θέλετε επιτέλους;» ρώτησε. «Ενδιαφέρεστε τόσο πολύ για την πτώση της κυβέρνησης;»

«Κάτι τέτοιο δεν μ' ενδιαφέρει καθόλου. Απαιτούμε μόνο ένα πράγμα: την απελευθέρωση των Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ».

«Πηγαίνω αμέσως στον πρωθυπουργό. Παρακαλώ να βρίσκεστε εδώ στις δύο η ώρα. Θα σας ανακοινώσω την απόφασή του».

Τελικά δεν έγινε ψηφοφορία. Οι Μπαρτού και Πουανκαρέ προτίμησαν να συνθηκολογήσουν. Ο Ιούλης του 1927 έμεινε στην ιστορία.

Την άλλη μέρα ήμαστε μπροστά στην πύλη της Κονσιερζερί, περιτριγυρισμένοι από δημοσιογράφους και φωτογράφους. Η πόρτα άνοιξε. Να οι Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ.

Λουί Λεχουάν

Ο πεισματάρης Λεχουάν, που έμοιαζε λίγο με το μάγο Μέρλιν και λίγο με καπουτσίνο ιεραπόστολο, ξεπέρασε με τη στρατηγική του όλα τα εμπόδια. Τον Ιούλη του 1927 άνοιξαν οι πόρτες της Κονσιερζερί. Ο συνεργάτης μου ήταν ο πρώτος που έφερε στους φυλακισμένους την καλή είδηση: «Σε λιγότερο από μια ώρα θα ήσαστε ελεύθεροι. Τι σκεφτόσαστε για το μέλλον;» Μετά από μια στιγμή σιωπής ο Ντουρούτι απάντησε σκεφτικά: «Θα συνεχίσουμε... στην Ισπανία».

Ανρί Τορές

Η συντρόφισσα

Φυσικά και δεν παντρευτήκαμε ποτέ, ο Μπουεναβεντούρα και εγώ. Τι νομίζετε; Το να πας στο Δημαρχείο δεν είναι καθόλου συνηθισμένο για τους αναρχικούς. Συναντηθήκαμε στο Παρίσι. Πρέπει να ήταν το 1927. Μόλις είχε βγει απ' τη φυλακή. Είχε

γίνει μια τεράστια καμπάνια σε όλη τη Γαλλία, η κυβέρνηση είχε υποχωρήσει και οι τρεις σωματοφύλακες -αυτό ήταν ένα παρατσούκλι που τους είχε κολλήσει ο Τύπος- είχαν αποφυλακιστεί. Ο Ντουρούτι βγήκε. Το ίδιο βράδυ επισκέφτηκε κάτι φίλους και εκεί ήμουν κι εγώ. Βιδωθήκαμε, ερωτευτήκαμε τρελά ο ένας τον άλλο, κι έτσι έμεινε.

Εμιλιέν Μορέν

Μετά την άρνηση του Βελγίου και του Λουξεμβούργου να τους δεχτούν, οι φίλοι τους προσπάθησαν να τους βρουν άσυλο στη Σοβιετική Ένωση. Η προσπάθεια ναυάγησε με τους πολιτικούς όρους που τους έθεσε η ρώσικη κυβέρνηση. Ήταν απαράδεκτοι για αναρχικούς. Δεν τους έμενε λοιπόν τίποτε άλλο παρά να γυρίσουν με ψεύτικα ονόματα στο Παρίσι. Μερικοί σύντροφοι τους κράτησαν κρυμμένους, μήνες ολόκληρους. Στο τέλος βρήκαν δουλειά στη Λυών. Μισό χρόνο μετά η αστυνομία ανακάλυψε ποιοι ήταν. Τους πήγαν στο δικαστήριο και τους καταδίκασαν σε έξι μήνες φυλάκιση για παραβίαση της διαταγής απέλασης.

Χοσέ Πέιρατς 1

Στη Λυών ξαναειδωθήκαμε. Αυτή ήταν η δεύτερη δίκη. Είχαν ανακαλύψει ότι ο Μπουεναβεντούρα έμενε εκεί χωρίς χαρτιά. Θυμάμαι ότι είχα πάει εκεί με τη φιλενάδα του Ασκάσο. Ήταν η πρώτη φορά που είδα εσωτερικές φυλακές. Ύστερα χωρίσαμε και πάλι, γιατί μετά την αποφυλάκισή τους απελάθηκαν και οι δυο από το συντομότερο δρόμο στο Βέλγιο. Κι εκεί φυσικά τα ίδια: δυσκολίες με την αστυνομία, καμιά άδεια παραμονής. Στο τέλος πήγαν και λίγο στη Γερμανία. Δεν θυμάμαι πια πότε ήταν αυτό.

Εμιλιέν Μορέν

Ανεπιθύμητοι ξένοι

Το 1928 ο Ντουρούτι ήρθε στο Βερολίνο μαζί με το φίλο του τον Ασκάσο, παράνομα φυσικά. Το πρόβλημα ήταν να βρεθεί

κατάλυμα για τους δυο τους. Ο Ντουρούτι έμεινε σε μένα μερικές εβδομάδες, στη συνοικία Βίλμερσντορφ, στην Αουγκούσταστράσσε 62, στον τέταρτο όροφο.

Αν όμως ήθελε να βρει δουλειά, έπρεπε να είναι δηλωμένος στη αστυνομία. Γι' αυτό το λόγο προσπαθούσα να του βγάλω άδεια παραμονής.

Η πρωσική κυβέρνηση ήταν τότε ένας συνασπισμός σοσιαλδημοκρατών και κεντρώων. Ήξερα κατά τύχη τον υπουργό Δικαιοσύνης, τον Κουρτ Ρόζενφελντ. Τον επισκέφτηκα και τον παρακάλεσα να νομιμοποιήσει την παραμονή του Ντουρούτι. Μου εξήγησε ότι κάτι τέτοιο είναι αδύνατο, γιατί το κέντρο θα αντιδρούσε εξαιτίας της ιστορίας με την απόπειρα, ξέρετε, την υποτιθέμενη απόπειρα κατά του καρδινάλιου της Σαραγόσας.

Στις λίγες εβδομάδες της παραμονής του συζήτησα πολύ με τον Ντουρούτι. Γνώρισε τους Ρούντολφ Ρόκερ, Φριτς Κάτερ, ως και τον Έριχ Μύζαμ. Μερικές φορές η συνεννόηση ήταν δύσκολη, γιατί ο Ντουρούτι δεν μιλούσε γερμανικά. Οι συζητήσεις περιστρέφονταν γύρω από την επανάσταση. Ο Ντουρούτι επέμενε συνεχώς ότι η επανάσταση δεν πρέπει να καταλήξει σε δικτατορία ενός μόνου κόμματος και ότι η νέα κοινωνία έπρεπε να οικοδομηθεί από κάτω προς τα πάνω και όχι να θεσπιστεί από τα πάνω με διατάγματα. Αυτός ήταν βέβαια ο λόγος που οι αναρχικοί δεν συμφωνούσαν με την έκβαση της ρώσικης επανάστασης.

Αουγκουστίν Σούχυ 1

Ο Ντουρούτι μου έκανε μεγάλη εντύπωση. Ήταν τεράστιος, αθλητικός, με δυνατό κεφάλι, ένα είδος Δαντών. Η φωνή του ήταν στεντόρεια. Βέβαια, όταν ήθελε, μπορούσε να είναι μαλακός, σχεδόν τρυφερός.

Ήξερα φυσικά πολλά γι' αυτόν και τους φίλους του, για τις περιπλανήσεις τους στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, για τις επιχειρήσεις τους. Ένα όμως πρέπει να παραδεχτεί κανείς: ο Ασκάσο και ο Ντουρούτι ήταν, αν θέλετε, πολιτικοί εγκληματίες, τρομοκράτες από τους πρώτους που υπήρξαν -σήμερα οι εφημε-

ρίδες είναι γεμάτες από τέτοιους- αλλά δεν κράτησαν ποτέ ούτε μια πεντάρα για τον εαυτό τους.

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Ήσυχες μέρες στις Βρυξέλλες

Το 1930 πήραν επιτέλους, στις Βρυξέλλες, άδεια παραμονής για το Βέλγιο, όπου έζησαν δυο χρόνια. Εκεί ο Ασκάσο και ο Ντουρούτι έγιναν φίλοι μου.

Ο Ασκάσο ήταν πολύ φιλικός σύντροφος, είρωνας μα και λογικός, μαλακός και επίμονος ταυτόχρονα. Μου φαινόταν πάντα λίγο ασθενικός. Ο Ντουρούτι αντίθετα έμοιαζε γερός σαν δέντρο, αθλητικός. Ήταν πολύ μαλλιαρός και χαμογελούσε σαν αρπαχτικό. Μόνο το βλέμμα του ήταν ήρεμο και έξυπνο. Τον Ασκάσο τον γνώρισα πρώτο. Δουλεύαμε στην ίδια δουλειά, σ' ένα συνεργείο για ανταλλακτικά αυτοκινήτων. Η πρώτη μας συζήτηση στράφηκε αμέσως σε κοινωνικά προβλήματα. Τον ακούω ακόμη και σήμερα να λέει με την απαλή του φωνή: «Κανείς άνθρωπος δεν έχει το δικαίωμα να κυβερνά κάποιον άλλο». Με γοήτευσε αμέσως.

Όποιος έζησε τα χρόνια 1930-31 στις Βρυξέλλες, θα θυμάται πόσοι ξένοι σύντροφοι, ιδιαίτερα Ισπανοί και Ιταλοί, ζούσαν εκεί. Κι αυτοί θα θυμούνται με κάποια μελαγχολία το καταφύγιο που είχαν βρει: την αστεία και ελεύθερη φωλιά της βιβλιοθήκης στο Μοντ ντεζ Αρ που είχε φτιάξει ο καλός Χεμ Ντάυ. Ήταν το σημείο συνάντησης όλων των «περιθωριακών στοιχείων».

Στο πρώτο πάτωμα ήταν δύο ενοικιαστές: εγώ και η εταιρεία Μπαράσκο. Αυτή η περίφημη εταιρεία έβγαζε ένα σωρό μικροπράγματα, που πουλιόνταν αμέσως από μικροπωλητές. Το «εργοστάσιο» αποτελούνταν από ένα δωμάτιο, που ήταν ταυτόχρονα τραπεζαρία, σαλόνι, κουζίνα και υπνοδωμάτιο ή καλύτερα υπνοθάλαμος, μια και ο αριθμός των επισκεπτών ήταν απεριόριστος. Μισή ντουζίνα άνθρωποι ήταν δηλωμένοι στην αστυνομία στο όνομα Μπαράσκο, και μαζί τους οι Ασκάσο και Ντουρούτι.

Λεό Καμπιόν

Άφησα τη δουλειά μου ως στενογράφος και τον ακολούθησα στις Βρυξέλλες. Οι Ισπανοί φυγάδες ζούσαν τότε στο Βέλγιο μισονόμιμα, όλοι με πλαστά διαβατήρια και πλαστά ονόματα. Η βελγική αστυνομία ήξερε βέβαια τι ακριβώς γινόταν. Ο Ντουρούτι δεν μπορούσε να ταξιδέψει πουθενά, χωρίς να τον ακολουθεί ο φάκελός του. Αλλά στις Βρυξέλλες μας άφησαν γενικά στην ησυχία μας.

Εμιλιέν Μορέν

Ο Ασκάσο και ο Ντουρούτι συμπλήρωναν ακριβώς ο ένας τον άλλο. Ο Ντουρούτι ήταν άνθρωπος της δράσης, της ορμής, του ενθουσιασμού, που κέρδιζε την εμπιστοσύνη των ανθρώπων. Ο Ασκάσο, ο άνθρωπος της ησυχίας, της σκέψης, της καρτερικότητας, της φιλικότητας και του υπολογισμού. Αυτός ήταν τέλειος στρατηγός. Ήταν αυτός που οργάνωνε τις επαναστατικές ενέργειες. Οι υπολογισμοί του ήταν τόσο σωστοί που, στην καθορισμένη ώρα, κάθε λεπτομέρεια ήταν στη θέση της. Η δύναμη του Ντουρούτι ήταν η γρηγοράδα και η αποφασιστικότητα με την οποία ήξερε να δρα. Έθετε τη βία στην υπηρεσία μιας γενναίας ψυχής και μιας ακόμα μεγαλύτερης γνώσης. Ο ένας χρειαζόταν τον άλλο, και μαζί ήταν ασυναγώνιστοι.

Κανόβας Θερβάντες

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΧΟΛΙΟ

Για την κατάσταση στην Ισπανία (1931-1936)

Η ισπανική εργατική τάξη γιόρτασε την κήρυξη της Δημοκρατίας σαν πολιτική νίκη. Όπως μετά από κάθε περίοδο καταπίεσης, η CNT οργανώθηκε την ίδια στιγμή. Η ειδική οργανωτική της μορφή της επέτρεπε να κοιμάται και να εμφανίζεται ξαφνικά με ανανεωμένες δυνάμεις. Όμως το δημοκρατικό καθεστώς δεν χρωστούσε την ύπαρξή του στο επαναστατικό κίνημα, αλλά σε μια αναίμακτη και άτολμη αλλαγή φρουράς. Το γαϊτανάκι των φιλελεύθερων και των αστικών κομμάτων, των κυβερνητικών κρίσεων και των νέων εκλογών, άρχισε να γυρίζει. Σε ρυθμιστές της κατάστασης προβιβάστηκαν τώρα τα κόμματα του κέντρου, δηλαδή τα κόμματα των αριθμητικά και οικονομικά αδύναμων μικροαστών, που κυβερνούσαν συνήθως με τη σιωπηλή ή παθητική επιδοκιμασία των σοσιαλδημοκρατών. Με άλλα λόγια, η κοινωνική βάση της δημοκρατίας ήταν εντελώς αδύναμη. Την πολιτική της δύναμη αντλούσε μόνο από το γεγονός ότι ο συνασπισμός των συμφερόντων της δεξιάς και το εργατικό κίνημα μπλοκάρισαν το ένα το άλλο. Ανάλογα μικρή ήταν και η δυνατότητα ελιγμών της νέας κυβέρνησης. Για δομικές αλλαγές δεν γινόταν λόγος. Το αγροτικό ζήτημα έμεινε άλυτο. Οι νόμοι για την ανακατανομή της γης σαμποταρίστηκαν. Δίπλα σε μερικές προσπάθειες για χωρισμό εκκλησίας και κράτους, μπορεί να σημειωθεί μόνο ένα εποικοδομητικό βήμα στα πρώτα χρόνια της Δημοκρατίας: η εφαρμογή ενός αυτόνομου συντάγματος για την Καταλανία.

Τα προβλήματα των εργατών και των αγροτών έμειναν άλυτα. Η πιο οργανωμένη δύναμή τους, το αναρχικό κίνημα, μποϊκοτάριζε το Κοινοβούλιο. Οι απογοητευμένες μάζες κατέβηκαν και πάλι στο δρόμο. Α-

περγίες, αγροτικές εξεγέρσεις, ανταρσίες πεινασμένων, αντάρτικο πόλης: η κυβέρνηση δεν ήξερε άλλο τρόπο να αντιμετωπίσει την άμεση δράση των εργαζόμενων τάξεων από εκείνο που χρησιμοποιούσαν οι προκάτοχοί της: δηλαδή την αστυνομία, την Guardia Civil και σε δύσκολη περίπτωση το στρατό. Η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης έγινε συνήθεια.

Τον τρίτο χρόνο της Δημοκρατίας, η κατάσταση στην Ισπανία άλλαξε και πάλι. Σαν αποτέλεσμα της αποχής των αναρχικών από τις εκλογές, η κυβερνητική εξουσία πέρασε χωρίς κόπο, και μάλιστα με νόμιμα μέσα, στην αντίδραση. Ένα νεότευκτο εκλογικό μπλοκ της δεξιάς, η CEDA, μπήκε στο κοινοβούλιο. Η κυβέρνηση του Χιλ Ρόμπλες βάλθηκε αμέσως να καταλύσει τα λιγοστά επιτεύγματα της δημοκρατίας. Το bienio negro, τα δυο μαύρα χρόνια 1933-1935, άρχισε. Στρατηγικός σκοπός της δεξιάς ήταν φυσικά ο αφανισμός του εργατικού κινήματος. Αλλά ο Χιλ Ρόμπλες δεν ήταν φασίστας. Ενώ ο Χίτλερ με την αντεπανάστασή του άλλαζε τη γερμανική κοινωνία μέχρι που να μην αναγνωρίζεται πια, ενώ τα γερμανικά μονοπώλια εκσυγχρόνιζαν την οικονομική δομή της χώρας, ενώ το γερμανικό ράιχ εξοπλιζόταν για την απόκτηση της παγκόσμιας κυριαρχίας, η ισπανική δεξιά ενδιαφερόταν μόνο για την ανακαίνιση ενός παρελθόντος που ήταν αρκετά αναχρονιστικό και για την ίδια. Η μοναδική κίνηση για την οποία φαινόταν ικανή, ήταν να πηγαίνει σαν τον κάβουρα. Αλλά ακόμα κι αυτό γινόταν μόνο με τη βία.

Σε αυτή την κατάσταση, οι Ισπανοί σοσιαλδημοκράτες αντιμετώπισαν το ζήτημα της ίδιας τους της ύπαρξης. Η παλιά πολιτική τους της συνεργασίας είχε αποτύχει. Να την ακολουθήσουν και πάλι οδηγούσε σε αυτοχτονία. Η πίεση της βάσης στη ρεφορμιστική ηγεσία του κόμματος δυνάμωνε. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ο ηγέτης των σοσιαλδημοκρατών Λάργκο Καμπαλιέρο αποφάσισε μια ξαφνική στροφή. Κατάγγειλε τη συνεργασία με τα κόμματα του φιλελεύθερου αστισμού και προετοίμασε τους οπαδούς του για την ένοπλη αντίσταση. Ξαφνικά στο συνδικάτο UGT, που το καθοδηγούσαν οι σοσιαλδημοκράτες, άστραψαν τα λενινιστικά συνθήματα. Τον Οχτώβρη του 1934, στην Αστούρια, φρούριο των σοσιαλδημοκρατών, ξέσπασε μια εξέγερση που επισκίασε όλες τις ένοπλες ενέργειες των αναρχικών. Αυτή η αστουριανή «οχτωβριανή επανάσταση» λησμονήθηκε άδικα. Από τις μέρες της παρισινής Κομμούνας, η Δυτική Ευρώπη δεν είχε δει κάτι παρόμοιο. «Ενωθείτε, αδέρφια προλετάριοι». Κάτω απ' αυτό το σύνθημα, ξεσηκώθηκαν στον ισπανικό

Βορρά ολόκληρες επαρχίες. Αμέσως δημιουργήθηκαν εργατικά συμβούλια. Η ηγεσία στη Μαδρίτη έχασε τον έλεγχο του κινήματος. Παλιές αντιζηλίες ξεχάστηκαν μέσα σε μια νύχτα. Στην Αστούρια ενώθηκαν σοσιαλδημοκράτες, αναρχικοί και κομμουνιστές στον αγώνα ενάντια στα κυβερνητικά στρατεύματα.

Η τραγωδία της αστουριανής επανάστασης βρίσκεται στο ότι έμεινε απομονωμένη από την αρχή σε μια απομακρυσμένη περιοχή, αποκομμένη από τα κέντρα της χώρας. Στη Μαδρίτη, η εξέγερση πνίγηκε στη γέννα της. Στη Βαρκελώνη, οι εργάτες της Αστούρια, δεν είχαν παρά έναν αδύναμο σύμμαχο: την καταλανική Esquerra, κάτω από την ηγεσία του Λουί Κομπανύς, που ενδιαφερόταν μονάχα για την προστασία της αυτονομίας της. Οι αναρχικοί της Καταλανίας και της Ανδαλουσίας συμπεριφέρθηκαν παθητικά. Πάρα πολλές φορές τους είχε συκοφαντήσει και καταπιέσει ο Λάργκο Καμπαλιέρο. Πάρα πολλές φορές η σοσιαλδημοκρατία είχε ξεσηκώσει την αστυνομία ενάντια στη CNT. Η βαθιά διάσπαση του εργατικού κινήματος ήταν τελικά ο λόγος για την ήττα του 1934. Όταν η αστουριανή επανάσταση απομονώθηκε πολιτικά, η κυβέρνηση κατάφερε να την τσακίσει στρατιωτικά, παρά την απεγνωσμένη αντίσταση, μέσα σε λίγες βδομάδες. Τα κέντρα της επανάστασης βομβαρδίστηκαν. Η Λεγεώνα των Ξένων και τα μαυριτανικά συντάγματα κάτω από την ηγεσία ενός στρατηγού που λεγόταν Φρανσίσκο Φράνκο, κατέσφαξαν τους εργάτες της Αστούρια. Η τρομοκρατία ήταν φριχτή. Στα τέλη του 1935, στις ισπανικές φυλακές βρίσκονταν περισσότεροι από τριάντα χιλιάδες πολιτικοί κρατούμενοι.

Μετά απ' αυτή την «επιτυχία», η αλαζονεία της αντίδρασης δεν είχε όρια. Υπερτίμησε τις δυνάμεις της τόσο πολύ, που προκήρυξε εκλογές για το Φλεβάρη του 1936. Πόσο ανόητο ήταν αυτό το βήμα φάνηκε ήδη από τον προεκλογικό αγώνα. Η σοσιαλδημοκρατία, μετά την αστουριανή ήττα, έβγαλε το συμπέρασμα ότι δεν ήταν πλασμένη για την επανάσταση. Επέστρεψε μετανιωμένη στην κοινοβουλευτική της τακτική και έκλεισε εκλογική συμφωνία με τα δημοκρατικά κόμματα του κέντρου. Σε αυτή τη συμφωνία μπήκαν και οι κομμουνιστές, μια αριθμητικά ασήμαντη ομάδα.

Ήταν η στιγμή της γέννησης του «Λαϊκού Μετώπου» που κέρδισε στις εκλογές του Φλεβάρη του 1936 θριαμβευτική νίκη. Σίγουρα, αυτός ο πολιτικός κατακλυσμός προκλήθηκε τελικά από μια δύναμη που

δεν εμφανιζόταν καθόλου στο κοινοβούλιο. Η CNT, με τα εκατομμύρια μέλη της, έκρινε την έκβαση εγκαταλείποντας σιωπηρά το σύνθημα για μποϊκοτάρισμα των εκλογών.

Παρ' όλα αυτά, η νέα κυβέρνηση μπόρεσε να προχωρήσει σε τόσες αλλαγές όσες και το 1931. Ικανοποιούνταν με το να φέρνει σε ισχύ τους νόμους που είχε καταργήσει ο Χιλ Ρόμπλες. Όλα τ' άλλα έμειναν όπως ήταν. Ο λαός δεν αντιπροσωπευόταν στο λαϊκό μέτωπο. Οι δημοκρατικοί δεν ήταν σε θέση ν' αλλάξουν την κατάσταση στην Ισπανία.

Το χτύπημα που θα τσάκιζε την παλιά κοινωνία ήρθε από δεξιά. Από τις πρώτες μέρες του λαϊκού μετώπου η δεξιά ήταν αποφασισμένη να διαλύσει με τη βία τη νέα κυβέρνηση. Χρειαζόταν ιδεολογικές και οργανωτικές προετοιμασίες. Η Γερμανία του Χίτλερ και η Ιταλία του Μουσολίνι έδιναν το παράδειγμα για το πώς η αντίδραση μπορούσε να ξεφύγει από τα παλινορθωτικά της σχέδια και να περάσει στην αντεπίθεση. Οι δυνάμεις του Άξονα υποσχέθηκαν προπαγανδιστική και υλική υποστήριξη. Η ισπανική φάλαγγα άρχισε την άνοδό της. Ο στρατός ετοίμαζε το πραξικόπημα. Η αναμέτρηση πλησίαζε. Η κυβέρνηση δίσταζε. Οι στρατηγοί χτύπησαν. Στις 17 Ιούλη, ο Φράνκο ανέλαβε την ηγεσία του στρατιωτικού πραξικοπήματος στο ισπανικό Μαρόκο. Στις 18 Ιούλη το στρατιωτικό πραξικόπημα πέρασε στην ηπειρωτική Ισπανία. Τρεις μέρες αργότερα, το ένα τρίτο της χώρας βρισκόταν στα χέρια των στρατηγών. Η καθολική Ναβάρα, ένα κομμάτι της Αραγονίας, η Γαλικία, η Λεόν, η παλιά Καστίλη, η Σεβίλη, το Κάδιξ και η Κόρντομπα. Οι πραξικοπηματίες υπολόγιζαν ότι θα έβρισκαν μικρή αντίσταση. Όμως είχαν χάνει το λογαριασμό τους χωρίς τον ισπανικό λαό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η Δημοκρατία

Η επιστροφή

Μερικές μέρες μετά την ανακήρυξη της δεύτερης Δημοκρατίας, τον Απρίλη του 1931, εμφανίστηκαν στο σπίτι μου οι Ντουρούτι, Ασκάσο και Γκαρθία Ολιβέρ.

Συζητήσαμε πολύ, ιδιαίτερα για το, κεντρικό τότε, πρόβλημα των αναρχικών. Άλλοι πίστευαν ότι πρέπει να δώσει κανείς μια ευκαιρία στη Δημοκρατία, άλλοι πάλι, κι αυτή ήταν η εξτρεμιστική πτέρυγα του αναρχικού κινήματος όπου ανήκαν οι Ασκάσο, Ντουρούτι και Γκαρθία Ολιβέρ, έλεγαν πως δεν πρέπει να δοθεί καθόλου καιρός στη Δημοκρατία να εδραιωθεί. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε κίνδυνο για την εξέλιξη της ισπανικής κοινωνίας και θα έκοβε τη διαδικασία μιας επαναστατικής δομικής αλλαγής.

Βρισκόμαστε λοιπόν σε διαφορετικές θέσεις. Συμφωνώ πως φοβόμουν τότε ότι μια υπερβολική βιασύνη θα μπορούσε να βλάψει την υπόθεσή μας. Αργότερα αναγκάστηκα, μπροστά στην εξέλιξη αυτής της Δημοκρατίας, να δω ότι ο Ντουρούτι, ο Ασκάσο και ο Γκαρθία Ολιβέρ είχαν δίκιο. Η Δημοκρατία ξέπεσε σ' ένα φοβητσιάρικο ρεφορμισμό. Δεν μπόρεσε καν να επιβάλει την αγροτική μεταρρύθμιση, που ήταν τότε το πρόβλημα-κλειδί για την Ισπανία.

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Το 1931, όταν στην Ισπανία ανακηρύχτηκε η Δημοκρατία, γινόταν πανηγύρι, ντελίριο... Οι φυγάδες στις Βρυξέλλες έφτιαχναν τα χαρτιά τους. Ήθελαν να επιστρέψουν όσο το δυνατό συντομότερα. Ο Ντουρούτι και ο Ασκάσο ήταν οι πρώτοι που έφυγαν. Εμείς μείναμε πίσω, με τις βαλίτσες και τις αποσκευές.

Μπόρεσα να φύγω ένα μήνα αργότερα. Η πρώτη μου εντύπωση από τη Βαρκελώνη ήταν αντιφατική. Όλοι μου έλεγαν ότι στη Βαρκελώνη δεν βρέχει σχεδόν ποτέ. Χάρισα κι εγώ το αδιάβροχό μου σε μια φίλη μου στις Βρυξέλλες. Όταν φτάσαμε στην Ισπανία έβρεχε καταρρακτωδώς. Ήταν Ιούνιος. Επίσης και το πολιτικό κλίμα ήταν διαφορετικό απ' ό,τι στο Παρίσι. Ήξερα βέβαια το αναρχοσυνδικαλιστικό κίνημα στο Παρίσι, αλλά εκεί ήταν όλα εντελώς διαφορετικά. Μια διαφορά σαν τη μέρα με τη νύχτα. Ακόμη και η ιδιοσυγκρασία των Ισπανών συντρόφων... Μου φαίνονταν, συγχωρήστε με, αλλά μου φαίνονταν λίγο απλοϊκοί, λίγο πρωτόγονοι.

Κάτι άλλο που με κατέπληξε: οι γυναίκες δεν έπαιζαν κανένα ρόλο. Φυσικά, στις διαδηλώσεις και τις συγκεντρώσεις έβλεπες και γυναίκες. Αλλά ποτέ μαζί με τους άντρες τους. Οι άντρες συναντιόνταν στα καφενεία. Κάθονταν ώρες ολόκληρες μπροστά σ' ένα φλιτζάνι καφέ. Μεθύσταχες δεν ήταν, αυτό πρέπει να το πει κανείς. Ήταν τόσο παράξενο που μια μέρα ρώτησα τον Μπουεναβεντούρα: «Τι τρέχει με τους συντρόφους σου; Όλοι εργένηδες είναι;» Αλλά σ' αυτό το σημείο δεν γινόταν τίποτα. Καταλαβαίνετε. Η γυναίκα ανήκει στο σπίτι, και τέρμα.

Εμιλιέν Μορέν

Όταν μετά την ανακήρυξη της Δημοκρατίας ήρθα για πρώτη φορά στην Ισπανία, γνώρισα τον Ντουρούτι και μάλιστα στο Café Tranquilidad, που σημαίνει «καφενείο η Ησυχία». Αυτό ήταν τότε τόπος συνάντησης των αναρχικών και φυσικά και της αστυνομίας, που έμπαινε κάθε τόσο εκεί μέσα και συχνά συλλάμβανε πολλούς. Αλλά οι αναρχικοί δεν ενοχλούνταν καθόλου. Είχα ήδη ακούσει πολλούς θρύλους για τον Ντουρούτι. Ήταν πολύ διαφορετικός απ' ό,τι τον περίμενα μετά απ' όλες αυτές τις απίθανες ιστορίες. Συνάντησα έναν ήσυχο, πολύ φιλικό άν-

θρωπο, που η αμέτρητη ενεργητικότητα που φανέρωνε μερικές φορές δεν του φαινόταν καθόλου.

Άρθουρ Λένινγκ

Ανάμεσα στους «τρεις σωματοφύλακες» ο Ασκάσο ήταν ο πιο συγκρατημένος. Αλλά αν ο Γκαρθία ήταν η ελαστική δύναμη, ο Ντουρούτι το γερό χέρι και η δύναμη της θέλησης, ο Ασκάσο ήταν το ψύχραιμο και διεισδυτικό κεφάλι της τριάδας. Το πρόσωπό του ήταν λεπτό και έξυπνο. Γύρω απ' το στόμα του σχηματιζόταν μια μελαγχολική και χοροϊδευτική γκριμάτσα. Το βλέμμα του ήταν διεισδυτικό και ειρωνικό. Ήταν μάλλον κοντός, αδύνατος, μετρημένος στις κινήσεις του. Παρουσίαζε μια νωθρή χάρη, που πίσω της έκρυβε υπεράνθρωπη ενεργητικότητα. Πάνω του υπήρχε κάτι το αριστοκρατικό, σε αντίθεση με τον Ντουρούτι που φαινόταν λαϊκός, ανοιχτός, θορυβώδης. Όταν τους έβλεπες μαζί, τον Μπουεναβεντούρα να χτυπά με τις τεράστιες γροθιές του το τραπέζι και να φωνάζει, και δίπλα του τον Φρανσίσκο προκλητικό, μοχθηρό, μ' ένα αιώνιο χαμόγελο στα χείλη, αισθανόσουν τη δύναμη του ενός και το μυαλό του άλλου. Ο ένας συμπλήρωνε εντελώς τον άλλο.

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Η Πρωτομαγιά

Μετά την ίδρυση της Ισπανικής Δημοκρατίας, ταξίδεψα στη Βαρκελώνη για να επισκεφτώ τους φίλους μου Ασκάσο, Ντουρούτι και Χοβέρ. Έφτασα την παραμονή της Πρωτομαγιάς. Οι κομμουνιστές είχαν οργανώσει εκδήλωση και είχαν πλημμυρίσει τους τοίχους της πόλης με αφίσες. Αντίθετα, από τη μεριά της CNT-FAI τίποτα, ούτε ένα φέιγ-βολάν. Ήθελαν να χάσουν τις δυνατότητες για προπαγάνδα μια τέτοια μέρα; Ο Ντουρούτι με καθησύχασε: «Αντίθετα, θα οργανώσουμε μια διαδήλωση μέσα από τις κεντρικές αρτηρίες της πόλης. Υπολογίζουμε σε εκατό χιλιάδες διαδηλωτές». «Και πού είναι η προπαγάνδα σας;» ρώτησα εγώ. «Δεν βλέπω τίποτα».

«Ανακοινώσαμε τη διαδήλωσή μας στην εφημερίδα μας, τη *Solidaridad Obrera*».

Και πράγματι, οι αναρχικοί συγκέντρωσαν την άλλη μέρα εκατό χιλιάδες κόσμο, ενώ οι κομμουνιστές 6-7 χιλιάδες.

Παρ' όλα αυτά βρήκα ότι η εμπιστοσύνη που είχαν στις δυνάμεις τους άγγιζε την αλαφρομυαλιά. Είχα την εντύπωση ότι υποτιμούσαν τον κίνδυνο των κομμουνιστών. Οι «τρεις σωματοφύλακες» και οι Ισπανοί σύντροφοί τους με κορόιδεψαν. Μου έλεγαν ότι βλέπω φαντάσματα. Μερικά χρόνια αργότερα έμελλε να πληρώσουν ακριβά την αφροσύνη τους.

Λουί Λεκουάν

Κάθε Κυριακή η FAI έκανε συγκέντρωση στις αίθουσες του πάρκου Μόντχουιτς. Σαν ομιλητές εμφανίζονταν σχεδόν κάθε φορά οι Κανό Ρουίθ, Φρανσίσκο Ασκάσο, Αρτούρο Παρέρα, Γκαρθία Ολιβέρ και Ντουρούτι. Στις πρώτες συγκεντρώσεις ήρθαν μερικές εκατοντάδες ακροατές. Όταν μαθεύτηκε παντού τι λεγόταν εκεί, και κυρίως αυτά που έλεγαν οι Γκαρθία Ολιβέρ και Ντουρούτι, οι αίθουσες δεν έφταναν πια. Από Κυριακή σε Κυριακή συγκεντρώνονταν χιλιάδες και χιλιάδες εργάτες.

Ο Ντουρούτι δεν ήταν κανένας καταπληκτικός ρήτορας. Οι λόγοι του ήταν σχεδόν πάντα χωρίς συνοχή. Δεν καταλάβαινε τίποτα από την τέχνη της ρητορικής. Και όμως οι άνθρωποι έρχονταν περισσότερο για ν' ακούσουν αυτόν. Η δυνατή, καθαρή φωνή του δρούσε υποβλητικά στις μάζες. Μιλούσε απλά, χωρίς ξεχωριστά στολίδια. Ήταν περισσότερο το ορμητικό και πληθωρικό συναίσθημα που τραβούσε τους ακροατές.

Μια μέρα οι σύντροφοι από τη Χερώνα κάλεσαν τον Ντουρούτι σε μια εκδήλωση. Αφού μίλησε, συνελήφθη επιτόπου με την κατηγορία πάντα ότι είχε οργανώσει απόπειρα στο Παρίσι, κατά του Αλφόνσου XIII. Η εισαγγελία προφανώς δεν είχε αντιληφθεί ότι η μοναρχία είχε πέσει και ότι είχε δοθεί γενική αμνηστία. Ο πληθυσμός της Χερώνα ξεσηκώθηκε. Έκαναν πολλές προσπάθειες επίθεσης στη φυλακή για να απελευθερώσουν τον Ντουρούτι. Οι εργάτες κήρυξαν γενική απεργία διαρκείας και οι αρχές κατάσταση εκτάκτου ανάγκης.

Μετά από τριήμερη απεργία, ο Ντουρούτι αφέθηκε ελεύθερος.

Και στη Βαρκελώνη επίσης έγινε ένας ξεσηκωμός την Πρωτομαγιά του 1931. Στο κτήριο της Σχολής Καλών Τεχνών έγινε συγκέντρωση όπου πήραν μέρος πολλοί πολιτικοί κρατούμενοι, ελεύθεροι τώρα με την αμνηστία. Βγήκαν ψηφίσματα που θα τα επέδιδαν στον πρόεδρο της Καταλανίας, τον Φρανσίσκο Μασία. Μια τεράστια διαδήλωση σχηματίστηκε και στην κεφαλή της πήγαιναν οι Ντουρούτι, Ασκάσο, Γκαρθία Ολιβέρ, Σαντιάγκο Μπιλμπάο και άλλοι ηγέτες της CNT-FAI. Ήταν η πρώτη στρατιωτική παρέλαση του προλεταριάτου από την ανακήρυξη της Δημοκρατίας. Η πορεία κινήθηκε μέσα από τις κεντρικές λεωφόρους της πόλης. Όταν έφτασε μπροστά στο κυβερνητικό μέγαρο, στη Generalidad της Καταλανίας, η αστυνομία άνοιξε πυρ. Εργάτες και αστυνομία αντάλλαξαν πολλούς πυροβολισμούς. Η κατάσταση έγινε τόσο σοβαρή ώστε επενέβη ο στρατός. Μια μονάδα στρατιωτών εμφανίστηκε στην πλατεία της Δημοκρατίας. Αμέσως ο Ντουρούτι έβγαλε λόγο στους φαντάρους. Όταν η Guardia Civil και η αστυνομία θέλησαν να χτυπήσουν και πάλι τους διαδηλωτές, οι φαντάροι έστρεψαν τα όπλα εναντίον τους. Έτσι αποφεύχθηκε η αιματοχυσία.

Αυτό το επεισόδιο είναι χαρακτηριστικό για τη λαθεμένη πολιτική της Δημοκρατίας του 1931. Στην κρατική γραφειοκρατία βρίσκονταν οι ίδιοι άνθρωποι που πριν είχαν υπηρετήσει τη μοναρχία. Η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων βρισκόταν στα χέρια των αντιδραστικών. Η Δημοκρατία δεν ήταν ικανή για καμιά κοινωνική πολιτική που θα υπηρετούσε τα συμφέροντα της εργατικής τάξης. Το σύστημα είχε αλλάξει μόνο τυπικά και όλα παρέμεναν όπως στην εποχή του Αλφόνσου XIII. Η δυσαρέσκεια του λαού μεγάλωνε από μέρα σε μέρα.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Η θλιβερή Δημοκρατία

Τον καιρό της Δημοκρατίας έγιναν αρκετές συγκρούσεις στα πλαίσια του επαναστατικού ταξικού αγώνα. Το 1932 απέργησαν

οι ανθρακωρύχοι του Φιγκόλς στα βουνά της Καταλανίας. Η απεργία πήρε τις διαστάσεις κανονικής εξέγερσης.

Το Γενάρη του 1933 οι εργάτες ξεσηκώθηκαν και πάλι, βασικά στην Καταλανία, αλλά και στην Ανδαλουσία. Θυμίζω μόνο την τραγωδία στο Κάσας Βιέχας. Το Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου ξέσπασε μια εξέγερση στην Αραγονία και σ' ένα κομμάτι της Καστίλης, και το 1934 έγινε η αστουριανή επανάσταση, η πρώτη επαναστατική κίνηση στην οποία προχώρησαν μαζί οι αναρχικοί, οι σοσιαλιστές και οι κομμουνιστές, και όπου οι δύο μεγάλες συνδικαλιστικές οργανώσεις της Ισπανίας, η CNT και η UGT, συνεργάστηκαν κάτω από το σύνθημα: «Ενωθείτε, αδέρφια προλετάριοι».

Οι εκλογές το Φλεβάρη του 1936 έφεραν επιτέλους την πλειοψηφία στην αριστερά. Σ' αυτή τη νίκη, η αμνηστία για τους πολιτικούς κρατούμενους έπαιξε τον κυριότερο ρόλο. Η CNT προπαγάνδιζε πάντα κατά του κοινοβουλευτισμού. Αυτή τη φορά όμως έδωσε το σύνθημα: ο καθένας να ψηφίσει ή να μην ψηφίσει, ανάλογα με τη θέλησή του. Και σχεδόν κανείς δεν μποϊκοτάρισε τις εκλογές. Με αυτή την απόφαση ήταν τότε σύμφωνος και ο Ντουρούτι.

Σε όλους αυτούς τους αγώνες και τις εξεγέρσεις ο Ντουρούτι πήρε δραστήρια μέρος. Ήταν της γνώμης ότι πρέπει να σπρώχνεις τα πράγματα συνέχεια προς τα εμπρός. Έπεσε αμέσως στη δράση, μόλις πάτησε στην Ισπανία. Γι' αυτό το λόγο και εκτοπίστηκε το 1932 μαζί με τον Ασκάσο στη Βίλα Κισνέρος, στην Αφρική. Αλλά και μετά φυλακίστηκε πολλές φορές. Μόλις αποφυλακιζόταν με μια αμνηστία ή από κάποιο τακτικό ελιγμό της κυβέρνησης, τον ξανάπιαναν γιατί ποτέ δεν ησύχαζε.

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Ο Ντουρούτι έλεγε συνέχεια στους εργάτες ότι οι ρεπουμπλικάνοι και οι σοσιαλιστές είχαν προδώσει την επανάσταση και ήταν ανάγκη να ξαναρχίσουν απ' την αρχή. Με τον Πέρεθ Κομπίνα και τον Αρτούρο Παρέρα πήγε στην περιοχή των ανθρακωρυχείων του Φιγκόλς. Είπε στους ανθρακωρύχους ότι η αστική δημοκρατία χρεοκόπησε και ο καιρός για την επανά-

σταση είναι ώριμος. Η αστική τάξη πρέπει να απαλλοτριωθεί και το κράτος να καταργηθεί. Μόνο έτσι θα μπορούσε να ολοκληρωθεί η χειραφέτηση της εργατικής τάξης. Συμβούλευε τους ανθρακωρύχους να προετοιμάζονται για τον τελικό αγώνα και τους έδειχνε πώς φτιάχνονται βόμβες από σκληρή λαμαρίνα και δυναμίτη.

Η προπαγάνδα εξαπλωνόταν σε όλη την Ισπανία. Οι αγρότες αγωνίζονταν καθημερινά ενάντια στην Guardia Civil που υπερασπιζόταν τους τσιφλικάδες. Παντού ξεσπούσαν απεργίες. Η κυβέρνηση βρισκόταν μπροστά στο δίλημμα να πάρει το μέρος της αστικής τάξης ή να σταθεί στο πλευρό των εργατών. Φυσικά αποφάσισε υπέρ της πρώτης.

Στις 19 Γενάρη του 1932, οι ανθρακωρύχοι του Φιγκόλς άρχισαν την ένοπλη εξέγερση ενάντια στους καπιταλιστές. Το κίνημα κατέκτησε τις κοιλάδες του Καρντονέρ και του Άλτο Λιομπρεγκάτ. Το Φιγκόλς, η Μπέργκα, η Σουρία, η Καρντόνα, η Γκιρονέλα και το Σαλλέντ έγιναν οι πυρσοί της επανάστασης. Σ' αυτές τις πόλεις εγκαθιδρύθηκε για πρώτη φορά στην ιστορία ο ελευθεριακός κομμουνισμός.

Οχτώ μέρες μετά, ο στρατός είχε πνίξει το κίνημα. Η κατάπνιξή του μάλιστα έγινε σχετικά ήπια και χωρίς πολλές συνέπειες, γιατί τα κυβερνητικά στρατεύματα ήταν κάτω απ' τις διαταγές του λοχαγού Ουμπέρτο Χιλ Καμπρέρα, ενός πράου αξιωματικού, που προβιβάστηκε μετά απ' αυτό σε συνταγματάρχη και εξελίχθηκε σε φίλο της CNT. Κατάφερε να αποτρέψει αιματηρά αντίποινα σε βάρος των εργατών της περιοχής.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Στις 18 Γενάρη του 1932, οι εργάτες των ανθρακωρυχείων του Φιγκόλς στην κοιλάδα του Άλτο Λιομπρεγκάτ πέρασαν σε ανοιχτή εξέγερση, κατάργησαν την ατομική ιδιοκτησία και το χρήμα και κήρυξαν τον ελευθεριακό κομμουνισμό. Η κεντρική κυβέρνηση ονόμασε τους εξεγερμένους «ληστές με κομματική ταυτότητα» (της CNT) και ο πρωθυπουργός Μανουέλ Αθάνια μήνυσε στο γενικό διοικητή της περιοχής: «Σας δίνω δεκαπέντε λεπτά από την άφιξη των στρατευμάτων, δια να καταστείλετε

την στάσιν». Στην πραγματικότητα οι στρατιώτες χρειάστηκαν πέντε μέρες.

Χοσέ Πέιρατς 1/2

Πέντε μέρες αναρχίας δεν κράτησαν περισσότερο από τη ζωή ενός λουλουδιού.

Φεντερίκα Μοντσενύ 3

Η εξορία

Στη Βαρκελώνη είχε στο μεταξύ κηρυχτεί γενική απεργία. Έγιναν οι συνηθισμένες συμπλοκές και φασαρίες. Εκατοντάδες φυλακισμένοι από την περιοχή των ορυχείων μεταφέρθηκαν στο λιμάνι της πόλης με πλοία που είχαν μετατραπεί σε πλωτές φυλακές. Το κύμα της τρομοκρατίας είχε εξαπλωθεί σε όλη την Καταλανία, την ανατολική ακτή και την Ανδαλουσία. Οι σπουδαιότεροι φυλακισμένοι μεταφέρθηκαν στο υπερωκεάνιο *Μπουένος Άιρες*, που ξεκίνησε στις 10 του Φλεβάρη με 104 εκτοπισμένους, ανάμεσά τους οι Ντουρούτι και Ασκάσο, και με κατεύθυνση την ισπανική Δυτική Αφρική (Ρίο ντε Όρο) και τα Κανάρια νησιά (Fuerteventura).

Ο Φρανσίσκο Ασκάσο έγραψε αποχαιρετώντας τους συντρόφους του: «Φουκαριάρα αστική τάξη, που πρέπει να καταφεύγει πάντα σε τέτοια μέσα για να παρατείνει τη λιγοστή ζωή της. Οι πράξεις της δεν μας εκπλήσσουν. Είναι στη φύση της να βασανίζει, να εκτοπίζει και να δολοφονεί. Κανένας δεν πεθαίνει χωρίς ν' αμυνθεί μ' ένα τελευταίο χτύπημα, ούτε καν το ζώο. Ότι αυτοί οι τελευταίοι σφαδασμοί προκαλούν θύματα είναι λυπηρό, πολύ περισσότερο όταν αυτοί που πέφτουν είναι αδέρφια μας. Είναι όμως κανόνας που δεν μπορούμε να τον παραβούμε. Η αγωνία αυτής της τάξης δεν θα κρατήσει πια πολύ, κι όταν το σκεφτόμαστε αυτό δεν φτάνει ο σιδερένιος σκελετός αυτού του πλοίου για να πνίξει τις κραυγές της χαράς μας. Τα πάθη μας είναι η αρχή του τέλους των εχθρών μας. Κάτι τσακίζεται και πεθαίνει. Ο θάνατός του είναι η ζωή μας, η απελευθέρωσή μας!

Σας χαιρετάμε, κι αυτός δεν είναι αποχαιρετισμός για πάντα. Σε λίγο θα είμαστε πάλι κοντά σας. Φρανσίσκο Ασχάσο».

Χοσέ Πέιρατς 2

Τότε, όταν οι σύντροφοι εκτοπίστηκαν στην Αφρική, ταξίδευαν μ' ένα πλοίο που μετέφερε μπανάνες για την Μπάτα στον Κόλπο της Γουινέας. Φυσικά τους είχαν κλεισμένους στο αμπάρι, εκατόν εξήντα ανθρώπους, και υπήρχε μονάχα μια μικρή μπουκαπόρτα. Ήθελαν να βγουν έξω, στο κατάστρωμα. Ο Ασχάσο λέει: «Βαρέθηκα» και ανεβαίνει τη σκάλα. Ο φρουρός τραβά το πιστόλι και φωνάζει: «Πίσω». Αλλά τον ξέρετε τον Ασχάσο. Ήταν άντρας που δεν τον συγκρατούσες εύκολα. Συνέχισε λοιπόν να προχωράει. Ο φρουρός σημαδεύει κι ο Ασχάσο του λέει: «Ρίξε λοιπόν, δειλό γουρούνι, γιατί αν δεν με σκοτώσεις τώρα και σε συναντήσω αργότερα στο δρόμο, τότε θα σε τσαχίσω σαν σκυλί». Ο λοχίας τα έχασε. Άρχισε να τρέμει. Δεν ήξερε τι θα γινόταν αν τον σκότωνε κι έτσι τον άφησε να περάσει. Τότε δεν υπήρχε πια συγκρατημός. Όλοι όρμησαν στο κατάστρωμα. Ο καπετάνιος αναγκάστηκε να χαλέσει σε ενίσχυση το αντιτορπιλικό που συνόδευε το πλοίο. Οι ναύτες όρμησαν με προτεταμένα τα όπλα στο πλοίο για να τσαχίσουν την ανταρσία. Είχε γίνει δηλαδή κανονική ανταρσία.

Ο Ντουρούτι προχωρά μπροστά, βγάζει το πουκάμισό του -θα πρέπει να ζύγιζε τότε το λιγότερο ενενήντα κιλά- και φωνάζει στους ναύτες: «Τώρα μπορείτε να το ρισκάρετε γιατί εμείς είμαστε άοπλοι, αλλά θα δείτε τι θα γίνει στην Ισπανία έτσι και μας σκοτώσετε». Τότε οι αξιωματικοί αποφάσισαν να διαπραγματευτούν. Στις διαπραγματεύσεις αποφασίστηκε να μη γίνει πια λόγος για ανταρσία και οι φυλακισμένοι να μπορούν να βγαίνουν όποτε θέλουν στο κατάστρωμα. Έτσι έφτασαν στην Μπάτα.

Μανουέλ Μπουιθάν

Όταν το *Μπουένος Άιρες*, ένα σαπιοκάραβο που παραλίγο να βουλιάξει στο ταξίδι, έριξε άγκυρα στο Ρίο ντε Όρο, ο κυβερνήτης της Βίλα Κισνέρος αρνήθηκε να παραλάβει τον Ντουρούτι.

Κανείς δεν μπορούσε να καταλάβει τους λόγους γι' αυτή του τη συμπεριφορά. Ο Ντουρούτι, μαζί με άλλους συντρόφους του, χωρίστηκε από τους υπόλοιπους εκτοπισμένους και μεταφέρθηκε στο Fuerteventura, στα Κανάρια νησιά. Αργότερα αποκαλύφθηκε ότι ο κυβερνήτης της Βίλα Κισνέρος, κάποιος Ρεγκουεράλ, ήταν γιος του πρώην κυβερνήτη του Μπιλμπάο. Αυτός είχε χτυπήσει με φριχτά μέσα το αναρχικό κίνημα και μετά την παραίτησή του, μια νύχτα σε μια γιορτή, εκτελέστηκε με πιστολιές σ' ένα δρόμο της Λεόν. Ο γιος του πρέπει να είχε δηλώσει πως ήταν σίγουρος ότι ο Ντουρούτι με μερικούς συντρόφους του είχε πυροβολήσει τον πατέρα του και γι' αυτό αρνήθηκε να τον δεχτεί στην αποικία του.

Ρικάρντο Σανθ 3

Η ταραχή

Η CNT απάντησε στις εκτοπίσεις με γενική απεργία. Στην πόλη Ταρράσα οι αναρχικοί χτύπησαν το δημαρχείο και σήκωσαν τη μαυροκόκκινη σημαία. Μετά πολιόρκησαν το στρατόπεδο, μέχρι που έφτασαν ενισχύσεις από το Σαμπαντέλ. Μετά από σκληρή μάχη, οι αναρχικοί αναγκάστηκαν να παραδοθούν. Στη δίκη που ακολούθησε, οι ποινές έφτασαν από 4 μέχρι 20 χρόνια καταναγκαστικά έργα.

Οι διαμαρτυρίες πάντως ενάντια στις εκτοπίσεις συνεχίστηκαν. Στις 29 του Μάη έφτασαν στο αποκορύφωμά τους, με μαζικές εκδηλώσεις, ένοπλες συμπλοκές και σαμποτάζ. Οι φυλακές είχαν γεμίσει με καταδικασμένους. Στη Βαρκελώνη ξεσηκώθηκαν οι φυλακισμένοι και έβαλαν φωτιά στη φυλακή. Ο διευθυντής της, που κατέπνιξε την ανταρσία, εκτελέστηκε μερικές μέρες αργότερα στο δρόμο.

Χοσέ Πέιρατς 1

Στα τέλη Νοέμβρη του 1932 επέστρεψαν οι εκτοπισμένοι από την Αφρική. Η ρεπουμπλικανική-σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση συνέχισε την καταδίωξη της CNT. Γι' αυτό το λόγο η FAI οργάνωσε

συγκέντρωση στο κτήριο της Σχολής Καλών Τεχνών, στο Πάρκο του Μόντχουιτς, στη Βαρκελώνη. Εκεί μίλησε ο Ντουρούτι για πρώτη φορά μετά την επιστροφή του από την εξορία. Ο αριθμός των ακροατών υπολογίστηκε σε εκατό χιλιάδες. Αυτός υποστήριξε ανοιχτά ότι περίμενε την επανάσταση από μέρα σε μέρα. Η αστυνομία είχε στήσει πολλά πολυβόλα γύρω απ' το κτήριο.

Η καταλανική αστική τάξη έτρεμε. Ο Τύπος της παρακινούσε την κυβέρνηση να χτυπήσει τους αναρχικούς. Τα συνδικάτα της CNT κλείστηκαν, η εφημερίδα τους, η *Solidaridad Obrera*, απαγορεύτηκε. Εκατοντάδες δραστήριοι πολιτικά φυλακίστηκαν. Ανάμεσα στους αναρχικούς κέρδιζε όλο και περισσότερους οπαδούς η ιδέα να χτυπήσουν την τρομοκρατία με τη βία. Οι σιδηροδρομικοί αποφάσισαν να απεργήσουν. Μια τέτοια απεργία θα έσπρωχνε την οικονομία και την πολιτική κατάσταση της χώρας στο χάος. Γι' αυτό η κυβέρνηση απείλησε ότι θα έθετε τους σιδηροδρόμους κάτω από στρατιωτική επίβλεψη. Ο Γκαρθία Ολιβέρ κατέστρωσε ένα σχέδιο για την εξέγερση. Η απεργία των σιδηροδρομικών θα έπρεπε να ξεσηκώσει την επανάσταση σε ολόκληρη την Ισπανία. Ο Ασκάσο, ο Ντουρούτι, ο Αουρέλιο Φερνάντεθ, ο Ρικάρντο Σανθ, ο Ντιονίσιο Ερόλες, ο Χοβέρ και άλλοι συμφώνησαν με το σχέδιο. Μια σύμπτωση επιτάχυνε τη δράση. Δύο αναρχικοί, οι Χιλάριο Εστεμπάν και Μέλερ, που αργότερα έπαιξαν ηγετικό ρόλο στο μέτωπο της Αραγονίας, στη διάρκεια του εμφύλιου, έστησαν στη συνοικία Κλοτ στη Βαρκελώνη ένα εργαστήρι για βόμβες. Η αστυνομία ανακάλυψε την αποθήκη του εκρηκτικού υλικού, όταν από κάποια απροσεξία έγινε εκεί μια έκρηξη. Έτσι η επανάσταση έπρεπε να ξεκινήσει αμέσως αν δεν ήθελαν να βάλει χέρι η αστυνομία σε όλα τα αποθέματα όπλων που είχαν οι αναρχικοί. Γι' αυτό οι ομάδες δράσης και τα οπλισμένα τμήματα της FAI επετέθησαν στα στρατόπεδα της Βαρκελώνης, στις 8 Γενάρη 1933.

Ακολούθησε ένοπλη δράση σε όλα τα μέρη της Ισπανίας. Η κυβέρνηση όμως κατόρθωσε κι αυτή τη φορά να καταπνίξει την εξέγερση.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Μετά την αποτυχία της εξέγερσης του Γενάρη, ο Ασκάσο και ο Ντουρούτι κλείστηκαν και πάλι στη φυλακή. Αυτή τη φορά έμειναν στις φυλακές του Πουέρτο ντε Σάντα Μαρία έξι μήνες. Αμέσως μόλις απολύθηκε, ο Ντουρούτι ξαναρίχτηκε στη δουλειά με τη γνωστή του αποφασιστικότητα.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν

Μετά την ανακήρυξη της Δημοκρατίας, η CNT και η FAI γνώρισαν αμέτρητες συκοφαντίες και προσβολές. Ακόμη θυμόμαστε τους τίτλους στην πρώτη σελίδα της κομμουνιστικής εφημερίδας *La Batalla*: «FAI-σμός=φασισμός», και τις δηλώσεις του Φάμπρα Ρίβας, σοσιαλδημοκράτη ηγέτη που ήταν πρώτος σύμβουλος του Λάργκο Καμπαλιέρο:

«Αναρχικοί όπως οι Ασκάσο και Ντουρούτι είναι ανόητοι τρελοί. Τέτοιους τρελούς πρέπει να τους αποφεύγει κανείς. Δεν γίνεται συζήτηση μ' αυτούς, θα μου ήταν πολύ ευχάριστο να μπορούσα να εκτελέσω επιτόπου αυτά τα υπολείμματα του παρελθόντος».

Λουθ ντε Άλμπα

Θυμάμαι μια μέρα που οι αρχές, ήταν ήδη τον καιρό της Δημοκρατίας, κατάσχεσαν το τυπογραφείο μας: τα πιεστήρια της εφημερίδας μας, της Solidaridad Obrera. Δεν θυμάμαι πια για ποιο λόγο. Κάποιες καταγγελίες, υποκίνηση σε κάτι! Η εφημερίδα δεν μπορούσε να βγει πια. Τα μηχανήματα βγήκαν σε αναγκαστικό πλειστηριασμό, κι εκεί εμφανίστηκαν πολλοί έμποροι. Αλλά δεν έμειναν μόνοι τους. Εμφανιστήκαμε κι εμείς με είκοσι περίπου ανθρώπους, ανάμεσά τους ο Ντουρούτι και ο Ασκάσο. Ο Ντουρούτι σηκώθηκε και πρόσφερε είκοσι πεσέτες για το πιεστήριο. Αυτό ήταν φυσικά ένα γελοίο ποσόν. Οι έμποροι πετάχτηκαν επάνω και ούρλιαζαν: «Χίλιες πεσέτες». Αλλά δεν πρόλαβε ο πρώτος να κάνει την προσφορά του και ένιωσε κάτι κρύο, σιδερένιο, ανάμεσα στα πλευρά του, και φυσικά πήρε πίσω την προσφορά του τρέχοντας. Τότε ήρθε η σειρά του Ασκάσο. «Τέσσερα ντούρος» φώναξε. Αυτά ήταν πάλι είκοσι πεσέτες. Όποιος δοκίμασε να χτυπήσει, αισθάνθηκε το ρεβόλβερ

στα πλευρά του και προτίμησε να κρατήσει το στόμα του κλειστό. Στο τέλος δεν έμενε στον πλειστηριαστή τίποτε άλλο: πήρε το σφυράκι του και μας κατακύρωσε τα μηχανήματα για είκοσι πεσέτες, ένα κομμάτι ψωμί.

Ανάμεσα στο τότε και στο τώρα δεν υπάρχει καμιά σύγκριση. Αυτό που κάνουμε εδώ στο Παρίσι, στο τυπογραφείο της CNT, στην εξορία, είναι μηδαμινό. Χάσκει απ' όλες τις μεριές. Τα μηχανήματά μας είναι σχεδόν για παλιοσίδερα. Χρειαζόμαστε καινούριο εξοπλισμό. Αλλά σήμερα δουλεύουμε βλέπεις νόμιμα, και να δουλεύεις νόμιμα σημαίνει να δουλεύεις με παλιοσίδερα. Αν είχαμε βέβαια έναν Ντουρούτι ή έναν Ασκάσο δεν θα ήταν δύσκολο να βρεθεί ένα καινούριο πιεστήριο. Αυτό θα ήταν η λύση για μας.

Χουάν Φερέρ

Για τη δουλειά στο εργοστάσιο

Δημοκρατία των εργατών ονομαζόταν, και τι έκαναν με τον Ντουρούτι; Τον έστειλαν στην Μπάτα, για αλητεία. Και τον Ασκάσο και τον Ντουρούτι και εκατό άλλους, που όλη τους τη ζωή την πέρασαν στο εργοστάσιο, όπου κέρδιζαν το ψωμί τους. Αυτοί δεν ήταν στελέχη, δεν κάθονταν στο γραφείο να πληρώνονται απ' το συνδικάτο. Ο Ντουρούτι ήταν ακριβώς το αντίθετο ενός επαγγελματικού στελέχους: δεν πήρε ποτέ ούτε μια πεντάρα από τη CNT ή τη FAI.

Μανουέλ Ερνάντεθ

Στο εργοστάσιο μπίρας Νταμ, στη Βαρκελώνη, απήργησαν μια μέρα οι εργάτες, γιατί πληρώνονταν άσχημα. Τα αφεντικά δεν υποχώρησαν, απέλυσαν μάλιστα μερικούς. Τότε η CNT μποϊκοτάρισε το εργοστάσιο. Μερικοί μαγαζάτορες αρνήθηκαν να συμμορφωθούν και συνέχισαν να σερβίρουν μπίρα Νταμ. Έτσι δέχτηκαν μια επίσκεψη: ο Ντουρούτι και μερικοί σύντροφοι μπήκαν μέσα, έσπασαν τις βιτρίνες, τα ποτήρια και το μπαρ. Σε λίγο σε κάθε ταβέρνα στη Βαρκελώνη υπήρχε μια πινακίδα

που έγραφε: «Δεν σερβίρουμε μπίρα Νταμ». Μερικές εβδομάδες μετά, το εργοστάσιο πλήρωσε τους μισθούς, προσέλαβε και πάλι τους απολυμένους εργάτες και συνεννοήθηκε με τη CNT για μια καινούρια συλλογική σύμβαση.

Ραμόν Γκαρθία Λόπεθ

Ο Ντουρούτι έβλεπε την απελευθέρωση των εργατών στην οικονομική τους ένωση και στην απευθείας οικονομική δράση. Από το 1933 έδινε ιδιαίτερο βάρος στην προπαγάνδα για τη δημιουργία επιτροπών στις επιχειρήσεις. Στη δική τους εποικοδομητική δουλειά έβλεπε την εγγύηση της κοινωνικής επανάστασης. Σε μια μεγάλη συγκέντρωση ενάντια στον κοινοβουλευτισμό το φθινόπωρο του 1933, έλεγε: «Το εργοστάσιο είναι το πανεπιστήμιο του εργάτη».

Χάιντς Ρίντιγκερ

Ήταν σύμφωνος να μπαίνουν στο κίνημά μας εκπρόσωποι της μεσαίας τάξης, φοιτητές και συγγραφείς, αλλά απαιτούσε απ' αυτούς ν' αφήνουν κατά μέρος τις απαιτήσεις τους για προνόμια και να ενώνονται με το λαό. Κάποια μέρα που συζητούσα μαζί του στην αυλή της φυλακής, κριτικάριζε την απόλυτη εκτίμηση με την οποία περιβάλλει ο κόσμος τους τεχνικούς και τους ειδικούς. Οι εργάτες μετάλλου είναι απόλυτα σε θέση να κινήσουν τα εργοστάσια που δουλεύουν, όπως κι οι χτίστες είναι σε θέση να σχεδιάσουν και να χτίσουν ένα σπίτι. Το ίδιο ισχύει και για όλους τους άλλους τομείς.

Λιμπέρτο Καγιέχας

Η καθημερινή ζωή

Η καθημερινή ζωή στην Ισπανία ήταν πολύ δύσκολη για μένα, πολύ σκληρή. Στο επάγγελμά μου δεν μπορούσα να δουλέψω, γιατί μιλούσα πολύ λίγα ισπανικά. Δούλεψα τότε σαν καθαρίστρια, μέχρι που με τη βοήθεια του συνδικάτου βρήκα μια θέση ταξιθέτριας σε κινηματογράφο. Αυτό ήταν τότε καθαρή πολυτέ-

λεια. Και μετά οι μετακομίσεις. Συνέχεια μετακομίζαμε. Πέντε έξι φορές μονάχα μέσα στη Βαρκελώνη. Συχνά ο Μπουεναβεντούρα ήταν στη φυλακή. Δεν μπορούσα να πληρώσω το νοίκι και αναγκαζόμουνα να πηγαίνω να μένω σε φίλους. Με λίγα λόγια όλη η αθλιότητα των γυναικών που οι άντρες τους είναι επαγγελματίες επαναστάτες.

Το 1931 ήρθε στον κόσμο η κόρη μου η Κολέτ, στη Βαρκελώνη, και φυσικά αυτό δεν έκανε τη ζωή μου καλύτερη. Όταν αργότερα ο Ντουρούτι πήγε φυλακή, οι σύντροφοι έκαναν έρανο κι ο καθένας μάς έδωσε μερικές πεσέτες μέχρι που μπορέσαμε να πληρώσουμε το νοίκι μας.

Εμιλιέν Μορέν

Στις αρχές του 1936 ο Ντουρούτι έμενε ακριβώς δίπλα μου, σ' ένα μικρό διαμέρισμα με νοίκι, στη συνοικία Σανς. Τα αφεντικά τον είχαν γράψει στη μαύρη λίστα και δεν έβρισκε πουθενά δουλειά. Έτσι η σύντροφός του Εμιλιέν ζούσε όλη την οικογένεια δουλεύοντας ταξιθέτρια σ' ένα κινηματογράφο.

Ένα απόγευμα πήγαμε να τον επισκεφτούμε και τον βρήκαμε στην κουζίνα. Είχε βάλει μια ποδιά, έπλενε τα πιάτα κι ετοίμαζε το βραδινό για τη μικρή του κόρη Κολέτ και για τη γυναίκα του. Ο φίλος με τον οποίο είχα πάει, προσπάθησε να αστειευτεί: «Μα Ντουρούτι, αυτό που κάνεις τώρα είναι γυναικεία δουλειά». Ο Ντουρούτι του απάντησε χοντρά: «Να πάρεις παράδειγμα απ' αυτό. Εφόσον δουλεύει η γυναίκα μου, εγώ καθαρίζω το σπίτι, φτιάχνω τα κρεβάτια, μαγειρεύω το φαγητό. Ακόμα πλένω τη μικρή μου και την ντύνω. Αν νομίζεις ότι ένας σωστός αναρχικός πρέπει να κάθεται στην ταβέρνα ή στο καφενείο την ώρα που η γυναίκα του δουλεύει, τότε δεν έχεις καταλάβει ακόμα τίποτα».

Μανουέλ Πέρεθ

Ναι, οι αναρχικοί μιλούσαν πάντα για τον ελεύθερο έρωτα. Αλλά τελικά ήταν Ισπανοί, και είναι αστείο να μιλούν Ισπανοί για κάτι τέτοιο. Δεν πάει καθόλου στην ιδιοσυγκρασία τους. Ήταν κάτι που έβρισκες μόνο στα βιβλία τους. Οι Ισπανοί δεν

ήταν ποτέ υπέρ της απελευθέρωσης της γυναίκας. Ούτε κατά διάνοια. Τους ξέρω απ' έξω κι από μέσα και σας λέω: τις προκαταλήψεις που τους ενοχλούσαν τις πέταξαν αμέσως από πάνω τους, αλλά ό,τι τους πήγαινε το κράτησαν προσεχτικά. Η γυναίκα ανήκει στην κουζίνα. Τιμούσαν ιδιαίτερα αυτή τη σοφία. Ένας γέρος σύντροφος μου είπε μια φορά: «Όλα καλά και άγια με τις θεωρίες σας, αλλά άλλο πράγμα η αναρχία και άλλο η οικογένεια. Έτσι είναι κι έτσι θα μείνει».

Με τον Μπουεναβεντούρα όμως είχα τύχη. Δεν ήταν τόσο πουριτανός όσο οι άλλοι. Αλλά ήξερε βέβαια με ποιον είχε να κάνει.

Εμιλιέν Μορέν

Εμένα μου άρεσε. Πώς να σας το πω, ήταν ένας άντρας που όμοιός του δεν υπάρχει σήμερα στον κόσμο. Δεν άντεχε την αδικία, ποτέ. Δεν ήταν εγωιστής, ζούσε πάντα απλά, αλλά ήταν δυνατός, δυνατός σαν το διάβολο, μπορείτε να με πιστέψετε.

Γιοσέφα Ιμπάνιεθ

Συνάντησα τον Ασκάσο στα τυπογραφεία της Solidaridad Obrera. Από κει παίρναμε τότε, το 1934, τις προπαγανδιστικές μπροσούρες μας, μικρά βιβλιαράκια στη γερμανική γλώσσα, που τα στέλναμε παράνομα στη Γερμανία. Ήταν φτιαγμένα σαν χαρτιά με διαφημίσεις που βρίσκεις μέσα σε κουτιά σοκολάτας. Δεν ήμουν συνηθισμένη στον ήλιο της Ισπανίας και γι' αυτό φορούσα πάντα ένα καπέλο. Για τους αναρχικούς, ένα γυναικείο καπέλο ήταν συνώνυμο του αστισμού και ακριβώς γι' αυτό ο Ασκάσο με κοιτούσε με υποψία. Του έδωσα το χέρι. Εκείνος το σήκωσε και κούνησε το κεφάλι. Δεν ενοχλήθηκα.

«Τι;», είπα εγώ, «εσείς είστε ο Ασκάσο;» Φαινόταν τόσο μικρός κι ασήμαντος. Αυτό τον νευρίασε. Δεν έπρεπε να τον ρωτήσω σ' αυτό τον τόνο. Κανείς δεν επιτρέπεται να γελά με έναν Ισπανό. Πολύ λιγότερο φυσικά μια γυναίκα. Ήμουν τότε είκοσι ενός χρονών αλλά έμοιαζα δεκαεφτά. Ο Ασκάσο μου φαινόταν λίγο ματαιόδοξος. Εκτός αυτού ανήκε σε κείνους τους αναρχικούς που δεν ήθελαν να ξέρουν τίποτε για χαζούς ξένους σαν

κι εμάς. Οι άλλοι με είχαν ήδη αποδεχτεί. Μου είχαν μάλιστα συγχωρέσει και το καπέλο μου. Οι άντρες της CNT ήταν προλετάριοι, αλλά διέθεταν αρχοντιά κι αυτοπεποίθηση. Ένας φίλος μου σιδηροδρομικός είχε εντελώς παρουσιαστικό αριστοκράτη. Και δεν ήταν ο μόνος.

Ο Ντουρούτι δεν είχε τίποτε απ' όλα αυτά. Ήταν τρομερά σεμνός κι όμως όλοι τον πρόσεχαν όταν υπήρχε ανάγκη. Ένα απόγευμα τον συνάντησα σ' έναν κινηματογράφο, όπου δούλευε η γυναίκα του σαν ταμίας και ταξιθέτρια. Η Εμιλιέν μιλούσε στον καθένα. Μόνο όταν ήρθε ο Ντουρούτι σώπασε. Είχα να κάνω μερικά ψώνια στη Ράμπλας και κείνος με συνόδεψε. «Φοβάμαι τις βόμβες και τους πυροβολισμούς» είπα εγώ. Τότε στη Βαρκελώνη γινόταν κάθε βδομάδα απεργία, ληστεία ή επίθεση της αστυνομίας. Στη Ράμπλας πίσω από κάθε δέντρο στεκόταν ένας οπλισμένος αστυνομικός με την ξιφολόγχη στο χέρι. Συχνά έβλεπες ακόμα και τακτικά στρατεύματα. Ιδιαίτερα προξενούσαν φόβο οι Μαυριτανοί με τα γυριστά τους γιαταγάνια. Όμως όλα αυτά είχαν και κάτι το κωμικοτραγικό. Οι κυρίες βολτάριζαν μπροστά στα μαγαζιά πάνω κάτω. Ξαφνικά ακουγόταν ένα σφύριγμα. Από τις ταράτσες έπεφταν χειροβομβίδες, τα ρολά κατέβαιναν με κρότο στις βιτρίνες, οι κυρίες χουνούσαν μικρά άσπρα μαντίλια κι έπεφταν στις πόρτες των μαγαζιών ή στα πεζοδρόμια, στο χώμα. Μετά από λίγο γινόταν πάλι ησυχία και οι σφυρίχτρες σήμαιναν λήξη του συναγερμού. Όλοι σηκώνονταν και τίναζαν τη σκόνη απ' τα ρούχα τους σαν να μην είχε συμβεί τίποτε.

Ο Ντουρούτι περνούσε μαζί μου μπροστά απ' τους αστυνομικούς, χωρίς το πρόσωπό του να κάνει ούτε μια σύσπαση. «Φοβάμαι το ίδιο όπως και συ», μου είπε. «Φόβος και θάρρος βρίσκονται πολύ κοντά. Πολλές φορές δεν ξέρω πού τελειώνει το ένα και πού αρχίζει τ' άλλο». Τα παιδιά στο δρόμο τον ήξεραν. Μαζί μου ήταν πάντα πολύ φιλικός. Με έπαιρνε μάλιστα στα σοβαρά. Οι αναρχικοί δεν συμπεριφέρονταν ποτέ ελαφρά στις γυναίκες. Δεν ήταν Δον Ζουάν, το αντίθετο μάλιστα. Μερικές φορές μου φαίνονταν σαν καλβινιστές. Σκέφτονταν πάντα την επανάσταση.

Ο Ντουρούτι δεν ήξερε τι θα πει ματαιοδοξία. Έπαιρνε στα σοβαρά τον καθένα που συναντούσε. Ο κόσμος στη Βαρκελώνη ταυτιζόταν μαζί του. Γι' αυτό και τον κήδεψε σαν βασιλιά.

Μαντελάιν Λένινγκ

Το μποϊκοτάρισμα των εκλογών

Πριν από τις βουλευτικές εκλογές του Νοέμβρη 1933 η CNT έκανε μια καμπάνια χωρίς προηγούμενο: προπαγάνδισε με επιμονή και μαχητικότητα, όπως ποτέ άλλοτε, την αποχή από τις εκλογές. Οι εφημερίδες και οι προκηρύξεις των αναρχικών έφεραν το σύνθημα για μποϊκοτάρισμα των εκλογών μέχρι το τελευταίο χωριό. Το σύνθημα: «Αρνιόμαστε την ψήφο μας», βρήκε μεγάλη απήχηση στους Ισπανούς εργάτες και αγρότες. Είχαν μπουχτίσει από τα «αριστερά» κυβερνητικά κόμματα, από την πολιτική των αριστερών φιλελευθέρων και των σοσιαλδημοκρατών και από τη συνεχιζόμενη τρομοκρατία. Η καμπάνια κορυφώθηκε στις 5 του Νοέμβρη σε μια μαζική εκδήλωση στην αρένα των ταυρομαχιών της Βαρκελώνης όπου πήραν μέρος 75.000-100.000 εργάτες. Οι πιο αγαπητοί ομιλητές της CNT μίλησαν για το θέμα: «Μπροστά στις κάλπες: Η κοινωνική επανάσταση».

«Εργάτες», φώναξε στους ακροατές του ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι, «την τελευταία φορά ψηφίσατε για τη Δημοκρατία. Αν ξέρατε ότι αυτή η δημοκρατία θα έριχνε στη φυλακή εννιά χιλιάδες εργάτες, θα την ψηφίζατε;» «Όχι!» ούρλιαξε η μάζα.

Μετά μίλησε ο Βαλεριάνο Ορομπόν Φερνάντεθ, ένας νεαρός αναρχικός. Η επανάσταση των δημοκρατικών, είπε, χρεοκόπησε. Μια αντεπανάσταση των φασιστών είναι έτοιμη. Πώς έγινε στη Γερμανία; Οι σοσιαλιστές και οι κομμουνιστές ήξεραν πολύ καλά τι θα έκανε ο Χίτλερ. Και όμως πήγαν στις εκλογές και υπέγραψαν τη θανατική τους καταδίκη. Και η Αυστρία, το καμάρι των σοσιαλδημοκρατών; Εκεί, το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα υπολόγιζε στο 45% των ψήφων. Έλπιζε ένα 6% ακόμα.

Αυτό θα τους έφερνε στην εξουσία. Αλλά ξέχασαν κάτι πολύ απλό: δηλαδή ότι ακόμη κι αν επαληθεύονταν οι υπολογισμοί τους, την άλλη μέρα θα έπρεπε να υπερασπίζουν την εξουσία τους στο δρόμο, με τ' όπλο στο χέρι, γιατί η αντίδραση δεν αφήνει εύκολα να της πάρουν την εξουσία μέσα από τα χέρια».

Χοσέ Πέιρατς 2 / Στέφεν Τζων Μπράντεμας

Ποσοστό αποχής στις εκλογές της 19ης Νοεμβρίου 1933:

Επαρχία Βαρκελώνης 40%
Επαρχία Σαραγόσας πάνω από 40%
Επαρχία Χουέσκα πάνω από 40%
Επαρχία Ταρραγκόνα πάνω από 40%
Επαρχία Σεβίλης πάνω από 45%
Επαρχία Κάδιξ πάνω από 45%
Επαρχία Μάλαγα πάνω από 45%
Σε όλη την Ισπανία 32,5%

Τσέσαρ Λορέντσο

Στις εκλογές του 1933, οι Ισπανοί αναρχικοί έκαναν τη μεγαλύτερη καμπάνια μποϊκοταρίσματος των εκλογών, σε όλη την ιστορία του εργατικού κινήματος. Η αποχή ήταν δραστική, μια και οι περισσότεροι εργάτες έμειναν σπίτι τους. Το αποτέλεσμα όμως ήταν ότι τις εκλογές τις κέρδισαν τα δεξιά, τα συντηρητικά κόμματα. Η κυβέρνηση του Χιλ Ρόμπλες δεν ήταν φασιστική στην κυριολεξία, ήταν όμως αντιδραστική.

Άρθουρ Λένινγκ

Η εξέγερση της Σαραγόσας

Λίγο μετά τις εκλογές, η CNT έκανε μια παράνομη συνεδρίαση στη Μαδρίτη. Ήμουν παρών σ' αυτήν τη συνάντηση και θυμάμαι και την επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε εκεί. Η CNT είναι οργανωμένη ομοσπονδιακά. Κάθε επαρχία έχει μια περιφερειακή επιτροπή και αυτές οι επιτροπές εκπροσωπούσαν συχνά μια δική τους άποψη. Δεν είχαν πάντοτε ενιαία γραμμή.

Τότε, με λίγα λόγια, οι αντιπρόσωποι της Αραγονίας είπαν: δεν πήραμε μέρος στις εκλογές και είναι βασικά δικό μας λάθος που έχουμε δεξιά κυβέρνηση. Δεν μπορούμε να δεχτούμε έτσι το αποτέλεσμα. Πρέπει να δράσουμε. Τώρα είναι καιρός για ένοπλο αγώνα.

Οι αντιπρόσωποι της Βαρκελώνης είπαν: αυτό δεν γίνεται, δεν έχουμε όπλα, δεν είμαστε προετοιμασμένοι, τα τελευταία χρόνια δεχθήκαμε πολλές ήττες.

Αλλά εκείνοι της Αραγονίας δεν ήθελαν ν' ακούσουν τίποτα. Δεν παραιτούνταν από την ιδέα της εξέγερσης. Στα βόρεια της επαρχίας η αποχή είχε φτάσει στο 99%. Εδώ οι αναρχικοί αισθάνονταν δυνατοί. Η Σαραγόσα ήταν μέρες ολόκληρες στα χέρια της CNT και στα χωριά του Βορρά είχε κηρυχτεί ο ελευθεριακός κομμουνισμός. Στις άλλες επαρχίες η CNT έκανε ό,τι μπορούσε για να υποστηρίξει την εξέγερση, παρ' όλο που ήταν αντίθετη σε αυτήν. Η κυβέρνηση κήρυξε αμέσως κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Μερικές βδομάδες αργότερα όλα είχαν τελειώσει. Ο Ντουρούτι, ο Μέρα και άλλοι συνελήφθησαν και κάθισαν στο σκαμνί με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας.

Άρθουρ Λένινγκ

Σε μια συγκέντρωση στην πλατεία Μοβουμεντάλ στη Βαρκελώνη, ο Ντουρούτι δήλωσε ότι μοναδική απάντηση στη νίκη της αντίδρασης είναι η ένοπλη επανάσταση. Η CNT οικειοποιήθηκε αμέσως αυτό το σύνθημα. Μόνο ο Γκαρθία Ολιβέρ, που δεν είχε χωνέψει ακόμα την ήττα του 1933, εναντιώθηκε, θεωρούσε περιπετειώδη αυτή την πολιτική. Για πρώτη φορά στη μακρόχρονη φιλία τους με τον Ντουρούτι διέφεραν οι γνώμες τους. Ο Ντουρούτι πήγε στη Σαραγόσα για να προετοιμάσει την εξέγερση. Το κίνημα ξέσπασε την ίδια μέρα που στη Μαδρίτη η Βουλή άρχιζε τις συνεδριάσεις της με την καινούρια αντεπαναστατική της πλειοψηφία. Ήταν 8 Δεκέμβρη του 1933.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Νωρίς το πρωί έγινε στη Βαρκελώνη μια εντυπωσιακή απόδραση φυλακισμένων από τις φυλακές πολιτικών κρατουμένων.

Οι δραπέτες είχαν σκάψει ένα τούνελ που κατέληγε στους υπονόμους της πόλης.

Η επαναστατική επιτροπή της CNT είχε την έδρα της στη Σαραγόσα. Εκεί έδρευε επίσης και η εθνική επιτροπή των αναρχικών. Το απόγευμα ταρακούνησαν την πόλη πολλές εκρήξεις. Η εξουσία χτύπησε αμέσως και συνέλαβε εκατό σχεδόν επαναστάτες. Ανάμεσά τους ήταν ο Ντουρούτι, ο Ισαάκ Πουέντε και ο Κιπριάνο Μέρα, που ήταν μέλη της επιτροπής. Οι οδομαχίες κράτησαν όλη τη νύχτα και μια ολόκληρη μέρα ακόμη. Οι εργάτες έφτιαξαν οδοφράγματα. Ένα μοναστήρι πυρπολήθηκε. Η ταχεία από τη Βαρκελώνη μπήκε φλεγόμενη στο σταθμό. Είχε πάρει φωτιά από βόμβες. Ο στρατός έφερε μεγάλες δυνάμεις, μέχρι και τανκς.

Στην Αλκαλά ντε Γκουρέα, στο Αλκαμπέλ, στο Αλμπαλέτε ντε Σίνκα και σε άλλα χωριά της επαρχίας Χουέσκα και του Τερουέλ, κηρύχτηκε ο ελευθεριακός κομμουνισμός. Στο Βαλντερόμπλες, για παράδειγμα, οι αγρότες κατάργησαν το χρήμα και έκαψαν τα αρχεία της δημαρχίας, του δικαστηρίου και του κτηματολογίου.

Η εξέγερση καταπνίγηκε γρήγορα. Την απεργία της CNT την ακολούθησαν λίγες περιοχές της χώρας. Οι αγώνες περιορίστηκαν στην περιοχή της Αραγονίας και της Ριόχα. Στις αποφασιστικές περιοχές της Καταλανίας και της Ανδαλουσίας οι πληγές της ήττας του Γενάρη δεν είχαν επουλωθεί ακόμη. Ένα ισχυρό κομμάτι μέσα στο κίνημα θεωρούσε την εξέγερση περιπετειώδη και άστοχη.

Χοσέ Πέιρατς 1 / Στέφεν Τζων Μπράντεμας

Καινούριες φυλακές

Θυμάμαι ακόμη τις πικρές και χαρούμενες ώρες που περάσαμε μαζί του, στις φυλακές της Σαραγόσας. Ακόμα κι εκεί είχε διάθεση γι' αστεία. Διατηρούσε πάντα μια κάποια αφέλεια, μια παιδικότητα. Αυτός ήταν που μας έδειξε πώς πρέπει να πολεμά κανείς.

Τον βλέπω μπροστά μου, όπως μιλούσε στην περίφημη συγκέντρωση στο κτήριο του συνδικάτου των εργατών μετάλλου στη Σαραγόσα, όταν αποφασίστηκε η εξέγερση της 8 Δεκέμβρη. Φορούσε γυαλιά τότε. Το βλέμμα του μας ηλέκτριζε. Ήταν ένας άνισος αγώνας στον οποίο δεν διαθέταμε τίποτα περισσότερο από την ελπίδα μας. Βγήκαμε στο δρόμο. Ο Ντουρούτι στεκόταν δίπλα μου. Πολλοί απ' αυτούς που ήταν τότε μαζί μας, έχουν ήδη πέσει. Οι άλλοι εξακολουθούν τον πόλεμο ενάντια στο φασισμό. Τον Ντουρούτι τον είδα για τελευταία φορά στην οδό Κονβερτίδο. Μετά χωρίσαμε. Τον ξανασυνάντησα μετά τη μάχη, στη φυλακή.

Μανουέλ Σάλας

Ο Ντουρούτι θα δικαζόταν σαν πρωτεργάτης της εξέγερσης σε έξι μήνες φυλακή. Ενώ βρισκόταν ακόμα στις φυλακές της Σαραγόσας, εξαφανίστηκαν από το δικαστικό μέγαρο, μια νύχτα, ορισμένοι φάκελοι από την προανάκριση που είχε γίνει.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 1

Μέχρι το 1935, ήμουν γραμματέας της συνδικαλιστικής διεθνούς, της AIT, στην Ισπανία. Λίγο πριν την αναχώρησή μου είδα τον Ντουρούτι για άλλη μια φορά. Ήταν και πάλι στις φυλακές, αυτή τη φορά στη Βαρκελώνη, όπου και τον επισκέφτηκα. Άκουσα ότι ήθελε να μου μιλήσει και είπα στη γυναίκα του: «Θέλει βέβαια να με δει, αλλά μου είναι εντελώς αδύνατο να πάω στις φυλακές. Βρίσκομαι μισοπαράνομα εδώ, αντιπροσωπεύω μια διεθνή οργάνωση, μπορεί να συλληφθώ από λεπτό σε λεπτό. Κάτι τέτοιο είναι πολύ επικίνδυνο. Πρέπει να σκεφτώ τη θέση μου και να μην κάνω μια τέτοια ανοησία».

Εκείνη μου απάντησε: «Μα δεν υπάρχει κίνδυνος, θα έρθεις μαζί μου, δεν θα βγάλεις κουβέντα απ' το στόμα σου, θα σε παρουσιάσουμε σαν έναν ξάδερφό μου και θα υπογράψεις με όποιο όνομα θέλεις. Είναι πολύ απλό».

Ε, σκέφτηκα κι εγώ, οι άνθρωποι ξέρουν την Ισπανία καλύτερα από μένα. Συμφώνησα και πήγαμε μαζί στις φυλακές. Ο Ντουρούτι πίσω από κάγκελα, εμείς πίσω από κάγκελα και

ανάμεσα στα δυο κιγκλιδώματα να βαδίζει ένας φρουρός πάνω κάτω. Ο Ντουρούτι αρχίζει αμέσως να μου φωνάζει στα γαλλικά. Μιλάει μεγαλόφωνα για πολιτικά ζητήματα, για ό,τι πρέπει να γίνει με την οργάνωση και άλλα.

Εγώ σκεφτόμουν μέσα μου: Τι γίνεται εδώ πέρα; Μέσα στις φυλακές να συζητάει κανείς γαλλικά ουρλιάζοντας, και μάλιστα μ' έναν ξένο;... Σκέφτηκα: «Σε λίγο θα με συλλάβουν». Κάτι τέτοιο όμως είναι δυνατό στην Ισπανία. Τέλος πάντων, βγήκα από τις φυλακές χωρίς καμιά δυσκολία.

Άρθουρ Λένινγκ

Κάποτε οι Ασκάσο και Ντουρούτι βρίσκονταν στην αστυνομική διεύθυνση της Βαρκελώνης, κρατούμενοι για μια φορά ακόμη. Και μια και όλος ο κόσμος μιλούσε γι' αυτούς, έφεραν και οι αστυνομικοί τις φιλενάδες τους που ήθελαν να δουν τους φυλακισμένους. Ο Ντουρούτι μέσα στο κελί ανακάτεψε με τα χέρια του τα μαλλιά του μέχρι που αναμαλλιάστηκε εντελώς και μόλις ήρθαν οι κυρίες ξεφώνιζε σαν ουραγκοτάγκος: «Ου, ου, ου». Οι κυρίες έπεσαν σχεδόν κάτω από την τρομάρα και ο φύλακας τον ρώτησε: «Τι κάνεις εκεί;». Εκείνος του απαντά: «Νομίζουν μάλλον ότι είμαστε ένα είδος πιθήκων και δεν απομένει παρά να μας πετάνε και φιστίκια. Αν θέλουν να διασκεδάσουν, να πάνε στο τσίρκο».

Ευγκένιο Βαλντενέμπρο

Το λαϊκό μέτωπο

Μετά την αστουριανή οκτωβριανή επανάσταση, ο Ντουρούτι πιάστηκε και πάλι. Αυτή τη φορά κλείστηκε για αρκετούς μήνες στις φυλακές της Βαλέντσια. Εκεί προσπάθησε να βγάλει συμπεράσματα για την πορεία του ισπανικού εργατικού κινήματος ύστερα από την ήττα των μαρξιστών στην Αστούρια.

Όλοι ήταν σύμφωνοι ότι η αστική δημοκρατία είχε αποτύχει. Μια συμμαχία όλων των επαναστατών εργατών ήταν αναγκαία. Ο Γκαρθία Ολιβέρ έδωσε το σύνθημα: «Όλοι οι μαρξιστές στην

UGT, όλοι οι αναρχικοί στη CNT. Και οι δυο οργανώσεις ενωμένες ενάντια στον καπιταλισμό». Στο τελευταίο συνέδριο της CNT, στη Σαραγόσα, το Μάη του 1936, αποφασίστηκε η συμμαχία δράσης με το σοσιαλδημοκρατικό συνδικάτο UGT. Μοναδικός όρος της CNT ήταν να αναχαλέσουν ανοιχτά οι σοσιαλδημοκράτες εργάτες τη συνεργασία τους με τα αστικά κόμματα. Έτσι άνοιξε ο δρόμος για την προλεταριακή επανάσταση.

Πριν από το συνέδριο όμως είχε τεθεί ένα άλλο πρόβλημα. Το Φλεβάρη του 1936 ξανάγιναν εκλογές. Στις ισπανικές φυλακές βρίσκονταν τότε περισσότεροι από τριάντα χιλιάδες κρατούμενοι, αναρχικοί στην πλειοψηφία τους. Τα αριστερά κόμματα υποσχέθηκαν σε περίπτωση εκλογικής νίκης να τους ελευθερώσουν, η δεξιά απειλούσε με ακόμα μεγαλύτερη τρομοκρατία. Αν λοιπόν τώρα η CNT συνέχιζε να προπαγανδίζει την αποχή στους οπαδούς της, θα έβαζε σε κίνδυνο την ελευθερία τριάντα χιλιάδων κρατουμένων. Αν προπαγάνδιζε τη συμμετοχή, θα αναγνώριζε το γενικό εκλογικό δικαίωμα και τον κοινοβουλευτισμό που πάντα τον καταπολεμούσαν οι αναρχικοί. Ο Ντουρούτι βρήκε μια διέξοδο σ' αυτό το δίλημμα. Ο εκλογικός αγώνας είχε πάρει τέτοια οξύτητα, που καμιά από τις δυο μεριές δεν θα δεχόταν την ήττα. Η αριστερά έλεγε ότι θα απαντούσε σε μια νίκη των δεξιών με επαναστατικά μέσα. Η δεξιά διαχήρυσσε πως μια νίκη των αριστερών θα οδηγούσε σε εμφύλιο πόλεμο. Ο Ντουρούτι έβγαζε τελικά το ακόλουθο συμπέρασμα στις συγκεντρώσεις: «Βρισκόμαστε μπροστά στην επανάσταση ή στον εμφύλιο. Κάθε εργάτης που ψηφίζει και μετά κάθεται ήσυχος στο σπίτι του, είναι αντεπαναστάτης. Και ο εργάτης που δεν ψηφίζει και κάνει το ίδιο, δεν είναι καλύτερος από τον προηγούμενο».

Έτσι η CNT απέφυγε να πάρει θέση υπέρ της αποχής. Οι περισσότεροι εργάτες πήραν μέρος στις εκλογές. Έτσι νίκησαν τα αριστερά κόμματα. Οι δεξιοί πραγματοποίησαν τις διακηρύξεις τους και προετοίμασαν τον εμφύλιο. Η προσφορά του Ντουρούτι στην τέτοια έκβαση των εκλογών ήταν αποφασιστική.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Η CNT πρέπει να παραμείνει ζωντανή και ισχυρή δύναμη μέσα στην κοινωνία. Γιατί μόνο αυτή μπορεί να εξασφαλίσει ώστε κανένας ισχυρός άντρας της δεξιάς ή της αριστεράς να μην ανεβεί στη θέση ενός δικτάτορα της χώρας.

Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι

Την εκλογική νίκη του λαϊκού μετώπου στις 16 Φλεβάρη 1936 την έζησε ο Ντουρούτι μέσα στις φυλακές του Πουέρτο ντε Σάντα Μαρία. Εκεί ήταν τότε φυλακισμένος και ο Κομπανύς, που αργότερα έγινε πρόεδρος της Καταλανίας, και πολλά μέλη της Generalidad. Αμέσως μετά τις εκλογές ελευθερώθηκαν όλοι με αμνηστία.

Crónica

Η κήρυξη του αγώνα

Μετά τις εκλογές η CNT έπρεπε ν' ασχοληθεί στη Βαρκελώνη με δυο απεργίες που κρατούσαν ήδη πολλούς μήνες: την απεργία των αστικών συγκοινωνιών και την απεργία των υφαντουργών (Ράμα ντελ άγκουα). Στις 28 Φλεβάρη η νέα κυβέρνηση έβγαλε διάταγμα σύμφωνα με το οποίο όλοι οι εργάτες που είχαν απολυθεί από το Γενάρη του 1934 για πολιτικούς λόγους ή για συμμετοχή σε απεργία, έπρεπε να ξαναπροσληφθούν. Πολλοί επιχειρηματίες αρνήθηκαν όμως να συμμορφωθούν με την απόφαση. Οι αναρχικοί ζήτησαν από την κυβέρνηση να πάρει μέτρα. Στις 4 Μαρτίου, μια μέρα αφότου ανέλαβε τα καθήκοντά του ο πρόεδρος Κομπανύς, ο Ντουρούτι έλεγε στο Γκραν-Τεάτρο της Βαρκελώνης:

Δεν ήρθαμε εδώ για να γιορτάσουμε τη μέρα που μερικοί καινούριοι κύριοι ανέβηκαν στην εξουσία. Είμαστε δω για να εξηγήσουμε σ' αυτούς τους κυρίους των «αριστερών κομμάτων» ότι σε μας χρωστάνε την εκλογική τους νίκη. Η CNT και οι αναρχικοί κατέβηκαν στους δρόμους στις εκλογές. Εμπόδισαν έτσι το πραξικόπημα εκείνων που βρίσκονται ακόμα στα υπουργεία και στις υπηρεσίες και που δεν θέλουν με κανένα τρόπο να σεβαστούν τη θέληση του λαού.

Και τώρα για τις τωρινές εργατικές διενέξεις στα τραμ και τα υφαντουργεία: υπεύθυνοι είναι οι κύριοι της κυβέρνησης. Είχαμε προβλέψει τις μανούβρες τους πριν τις εκλογές. Είχαμε καταλάβει ότι ήθελαν να τραβήξουν τη CNT απ' το δρόμο της επανάστασης. Κρατήσαμε κλειστό το στόμα μας πριν τις εκλογές, για να μην ειπωθεί και πάλι ότι εμείς ήμαστε υπεύθυνοι που δεν θα απελευθερώνονταν οι πολιτικοί κρατούμενοι. Ο λαός ψήφισε λοιπόν για τους φυλακισμένους και όχι για τους πολιτικάντηδες. Έτσι, για το ζήτημα των απεργιών, λέμε στους κυρίους εδώ στη Βαρκελώνη και σ' εκείνους στη Μαδρίτη: αφήστε μας ήσυχους, θα λύσουμε μόνοι μας τις διαφορές με τα υφαντουργεία και με την εταιρεία των τραμ. Η κυβέρνηση δεν χρειάζεται να ανακατευτεί καθόλου.

Οι κύριοι της Generalidad να ευχαριστούν τη μεγαλοψυχία του λαού. Αν όμως δεν αφήσουν τη CNT στην ησυχία της, θα γυρίσουν και πάλι εκεί απ' όπου ήρθαν. Απαιτούμε να μας δώσει η κυβέρνηση ελευθερία κινήσεων για να αντιμετωπίσουμε την επίθεση των καπιταλιστών. Αυτό είναι το λιγότερο που ζητάμε. Μπροστά στα λοκ-άουτ, στη διαφυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό, λέμε στην αστική τάξη: μπορείτε να κλείσετε τα εργοστάσιά σας. Θα τα καταλάβουμε, θα τα κατακτήσουμε γιατί ανήκουν σε μας.

Στην ίδια συγκέντρωση μίλησε και ο Φρανσίσκο Ασκάσο:

Ακούγεται αυτές τις μέρες, νικήσαμε, νικήσαμε. Αλλά τι συνέβη στην πραγματικότητα; Τα αριστερά κόμματα κέρδισαν τις εκλογές, η οικονομία όμως βρίσκεται όπως και πρώτα στα χέρια της αντιδραστικής αστικής τάξης. Αν αφήσουμε σε αυτή την αστική τάξη ελευθερία κινήσεων, δεν μας χρησιμεύει σε τίποτα η εκλογική νίκη, μια και μετά θα αναγκαστούν τα αριστερά κόμματα να εφαρμόσουν δεξιά πολιτική. Δεν έχουμε ήδη φτάσει εκεί; Οι Ισπανοί καπιταλιστές συνεργάζονται με τους συμμάχους τους στο εξωτερικό. Μας κάνουν οικονομικό πόλεμο, στον οποίο η κυβέρνηση, είτε αποτελείται από αριστερά κόμματα είτε από δεξιά, δεν μπορεί να μείνει ουδέτερη. Τι θα κάνει η κυβέρνηση; Θα προσπαθήσει να μας φορτώσει τα σπασμένα. Το

κεφάλαιο φεύγει στο εξωτερικό. Τα εργοστάσια κλείνουν. Αλλά η κυβέρνηση δεν απαλλοτριώνει τις επιχειρήσεις, γιατί αυτό δεν είναι μέσα στο πρόγραμμά της.

Κι εμείς; Είμαστε ίσως λίγο ανόητοι, αλλά ηλίθιοι δεν είμαστε. Μέχρι τώρα συμπεριφερθήκαμε στα εργοστάσια ήσυχα και φιλικά. Αυτό όμως θ' αλλάξει, θα συγκεντρωθούμε στις αυλές των εργοστασίων και θα εκλέξουμε, με όλους όσοι δουλεύουν εκεί, επιτροπές παραγωγής. Και αν πρόκειται να κλείσουν τα εργοστάσια, θα τα απαλλοτριώσουμε και θα τα αναλάβουμε εμείς, θα οργανώσουμε την παραγωγή καλύτερα και ασφαλέστερα από τους καπιταλιστές. Αυτοί έτσι κι αλλιώς είναι βάρος στις επιχειρήσεις.

Η πολιτική νίκη είναι απάτη και αυταπάτη, αν δεν την ακολουθεί η νίκη στην οικονομία και στα εργοστάσια.

Solidaridad Obrera / Στέφεν Τζων Μπράντεμας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η νίκη

Ο πρόλογος

Για τη δουλειά του μιλούσε πολύ λίγο στο σπίτι. Υπήρχαν ένα σωρό πράγματα που τα ήξεραν όλοι εκτός από μένα. Για παράδειγμα, οι στρατιωτικές ασκήσεις, η εκπαίδευση στα όπλα πριν τον Ιούλη του 1936. Μπορώ να σας πω ότι το πραξικόπημα του Φράνκο το είχαν δει να έρχεται, είχαν προετοιμαστεί γι' αυτό. Στα περίχωρα είχαν ένα πεδίο σκοποβολής. Μόνο εγώ δεν ήξερα τίποτα γι' αυτό. Για μένα ήταν μεγάλο μυστικό αλλά οι γείτονες ήξεραν τα πάντα. Η γυναίκα ήταν πάντα η τελευταία που μάθαινε κάτι. Πάντα αυτή η σιωπή, αυτά τα μυστικά. Σίγουρα μπορείς να το βρεις ρομαντικό, αν θέλεις.

Εμιλιέν Μορέν

Στις 16 Ιούλη, μετά από επιθυμία της Generalidad ιδρύθηκε μια επιτροπή σύνδεσης, στην οποία, ύστερα από απόφαση μιας βιαστικής ολομέλειας της CNT-FAI της Καταλανίας, οι Σαντιγιάν, Γκαρθία Ολιβέρ και Ασκάσο εκπροσωπούσαν τη FAI και οι Ντουρούτι και Ασένς τη CNT. Το πρώτο ζήτημα που τέθηκε στις συνομιλίες των αναρχικών με την κυβέρνηση Κομπανύς ήταν το ζήτημα του εξοπλισμού. Μεταξύ τους άρχισε σκληρή πάλη. Κάθε φορά που οι αναρχικοί έθεταν τις απαιτήσεις τους -και δεν ζητούσαν καν ό,τι χρειάζονταν, ζητούσαν χίλια αντί είκοσι χιλιάδες τουφέκια- έπαιρναν σαν απάντηση ότι η κυ-

βέρνηση δεν διέθετε καθόλου αποθέματα όπλων. Οι πολιτικοί φοβόνταν το φασισμό, περισσότερο όμως φοβόνταν τον ένοπλο λαό.

Η CNT-FAI, ήδη από τις 12 Ιούλη, είχε ορίσει προληπτικά μικρές φρουρές που δρούσαν χωρίς να φαίνονται, για περιφρούρηση των στρατοπέδων της Βαρκελώνης. Η κυβέρνηση αντί να εξοπλίζει τα συνδικάτα για την ημέρα του πραξικοπήματος, προσπαθούσε αντίθετα να αφοπλίσει αυτές τις μικρές ομάδες. Στο υπουργείο Εσωτερικών έφταναν συνέχεια τηλεφωνήματα από τα αστυνομικά τμήματα, που δήλωναν συλλήψεις αναρχικών και τον αφοπλισμό τους. Η ρουτίνα της καταπίεσης είχε προχωρήσει τόσο, που ήθελαν να καταδικάζουν τους συλλαμβανόμενους για παράνομη οπλοφορία.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 2 / Άμπελ Παζ 1

Τρεις μέρες πριν από τις 19 Ιούλη, επιτεθήκαμε σ' ένα πλοίο στο λιμάνι της Βαρκελώνης, που ήταν φορτωμένο όπλα. Η κυβέρνηση της Καταλανίας, η Generalidad, ήθελε τα όπλα για τον εαυτό της. Ο Ντουρούτι όμως και οι άλλοι τα μετέφεραν στο συνδικάτο των φορτοεκφορτωτών. Την άλλη μέρα κατέφτασε η αστυνομία, η Guardia de Asaltos. Έγινε έρευνα. Αλλά ο Ντουρούτι ήταν ήδη στο δρόμο: «Ένα φορτηγό γρήγορα». Βρήκαν στα γρήγορα ένα γαλατάδικο και μετέφεραν τα όπλα αλλού. Η κυβέρνηση βρήκε τέσσερις ή πέντε παλιές καραμπίνες. Τα υπόλοιπα έμειναν στα χέρια μας, στη CNT.

Ευγκένιο Βαλντενέμπρο

Ο γενικός επίτροπος για τη δημόσια ασφάλεια στην Καταλανία, Φεντερίκο Εσκοφέτ, είναι εδώ και μερικές μέρες φοβερά απασχολημένος. Από αρκετό καιρό τώρα έχει καθαρές αποδείξεις ότι προετοιμάζεται σ' όλη την Ισπανία εξέγερση των στρατιωτικών και ότι σ' αυτήν είναι αναχατεμένη και η φρουρά της Βαρκελώνης. Στα συρτάρια του γραφείου του στοιβάζονται εμπιστευτικές εκθέσεις των συνδέσμων του, δημοχρατικών αξιωματικών, που περιέχουν καταλόγους με ονόματα των πραξικοπηματιών, μανιφέστα, συνθήματα, σχέδια δράσης και διαταγές

για την ημέρα Χ. Το πραξικόπημα αναμενόταν στις 16 Ιούλη. Σήμερα, στις 18, ο Εσκοφέτ είναι σίγουρος ότι επίκειται.

Από μέρες βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με τον υπουργό Εσωτερικών Χοσέ Μαρία-Εσπάνια. Με αυτόν και με τον άμεσο συνεργάτη του στην επιτροπή, τον ταγματάρχη Βισέντε Γκουάρνερ, προετοιμάζεται να αντιμετωπίσει έγκαιρα το πραξικόπημα. Αλλά αυτό δεν είναι το μοναδικό πρόβλημα με το οποίο ασχολείται ο γενικός επίτροπος. Η επιτροπή για τη δημόσια ασφάλεια πρέπει να ασχολείται και με τους αναρχικούς της FAI και του συνδικάτου τους, της CNT, που βρίσκονται εδώ και χρόνια σε σκληρή σύγκρουση με την αυτόνομη κυβέρνηση της Καταλανίας - όπως άλλωστε και με την κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης, το σοσιαλιστικό κόμμα, με όλο τον κόσμο τέλος πάντων. Οπωσδήποτε οι αναρχικοί εδώ και μερικές μέρες είχαν προθυμοποιηθεί να συνεργαστούν με όλα τα άλλα αντιφασιστικά κόμματα και οργανώσεις σε μια επιτροπή, που είχε συγκαλέσει ο πρόεδρος της Καταλανίας Κομπανύς μπροστά στη σοβαρή κατάσταση που είχε δημιουργηθεί. Βέβαια κι εκεί είχαν θέσει αμέσως το αίτημα για όπλα. Ο Εσκοφέτ όμως ξέρει πολύ καλά, όπως και ο πρόεδρος και ο υπουργός Εσωτερικών, πόσο επικίνδυνο θα ήταν να δοθούν όπλα στους άντρες της CNT που είναι παράτολμοι μαχητές. Αν γίνει το πραξικόπημα και σταθούν αντιμέτωποι ο στρατός με την αστυνομία, σαν εχθροί και σαν υπερασπιστές της δημοκρατίας, θα οδηγηθούμε σε αδυνάτισμα και των δύο και η πόλη θα μείνει τελικά στο έλεος των αναρχοσυνδικαλιστών. Για την πολιτική και κοινωνική ισορροπία της Καταλανίας κάτι τέτοιο θα ήταν το ίδιο επικίνδυνο όσο και μόνο του το πραξικόπημα.

Το τηλέφωνο χτυπά.

«Ναι, εδώ Εσκοφέτ. Χοσέ Μαρία; Καλημέρα. - Ορίστε; Α, έτσι, η CNT. Φυσικά διαμαρτύρονται. Αυτό ήταν ξεκάθαρο για μένα από την αρχή. Θα διαμαρτυρηθούν και στον πρόεδρο. Δεν μπορούσα όμως να κάνω αλλιώς. Τα πιστόλια τους τα άφησα. Αν ήταν στο χέρι μου, θα τους τα 'παιρνα κι αυτά φυσικά. Τα τουφέκια όμως βρίσκονται στα χέρια μας. Τα κατάσχεσε ο Γκουάρνερ».

Πρόκειται για κάτι επικίνδυνο, που συνέβη την προηγούμενη νύχτα. Τα μέλη του αναρχικού συνδικάτου των φορτοεκφορτωτών επιτέθηκαν σε ορισμένα πλοία, που βρίσκονταν αγκυροβολημένα στο λιμάνι, και έκλεψαν μια σοβαρή ποσότητα τουφεκιών και πιστολιών.

«Αυτά είναι όλα όσα ξέρω. Ο Γκουάρνερ μου έκανε έκθεση. Μπήκε ο ίδιος επικεφαλής μιας ομάδας στα γραφεία του συνδικάτου, αφού τοποθέτησε σκοπούς στις γύρω σκεπές. Αλλά φυσικά οι άνθρωποι ήταν ένοπλοι. Μεγάλη τύχη που περιορίστηκαν σε μια συζήτηση και δεν τράβηξε κανείς τη σκανδάλη από απροσεξία. - Ναι, οι Ντουρούτι και Γκαρθία Ολιβέρ εμφανίστηκαν προσωπικά για να ηρεμήσουν τα πνεύματα».

Ο Γκουάρνερ σκύβει στον Εσκοφέτ, που βάζει για ένα λεπτό το χέρι πάνω στο ακουστικό.

«Πείτε του ότι οι άνθρωποι του συνδικάτου ήταν τόσο αγριεμένοι, που απείλησαν τον Ντουρούτι με τα όπλα τους. Οι άνθρωποί του».

«Ο Γκουάρνερ μου λέει τώρα ότι παραλίγο να τον χτυπήσουν με τα όπλα τους. Οι άνθρωποί του. Φανταστείτε! -Θα πληροφορήσετε λοιπόν τον Πρόεδρο. - Πώς; Ναι θα γίνει. -Καλώς, θα πληροφορήσω σχετικά τον Γκουάρνερ». Ο Εσκοφέτ κλείνει το τηλέφωνο. Είναι 38 χρονών, τα μαύρα του μαλλιά λάμπουν. Είναι κυματιστά. Οι κινήσεις του είναι ορμητικές, η φωνή του γεμάτη ζήλο. Λέει στον Γκουάρνερ: «Δεν τους εμπιστεύομαι καθόλου αυτούς της FAI. Ψάχνουν σαν τρελοί για όπλα».

«Είπε τίποτα καινούριο;»

«Ναι, φαίνεται σαν να πρόκειται το πραξικόπημα να γίνει αύριο. Έχει εντελώς σίγουρες πληροφορίες».

«Ξέρετε πώς αισθάνομαι; Θέλω πια να γίνει, για να ξέρουμε πού πατάμε».

Αουί Ρομέρο

Η επιτροπή άμυνας

Για όποιον δεν ήξερε τα πράγματα, η 18η του Ιούλη θα του φαι-

νόταν σαν ένα συνηθισμένο Σάββατο. Κι όμως, μόνο λιγοστούς αργόσχολους μπορούσες να συναντήσεις στους δρόμους και οι παραλίες ήταν άδειες παρ' όλη τη ζέστη. Αντίθετα κυκλοφορούσαν πολλές νοικοκυρές που έχαναν τα ψώνια τους και στους φούρνους το ψωμί είχε τελειώσει από το απόγευμα ήδη.

Στην έδρα της περιφερειακής επιτροπής της CNT επικρατεί ένα πυρετώδες πηγαινέλα. Καταφτάνουν συνεχώς αγγελιαφόροι απ' όλα τα μέρη της πόλης και τα περίχωρα. Η επιτροπή σύνδεσης με την Generalidad συνεδριάζει ασταμάτητα. Σε μια γωνιά των γραφείων ο Ντουρούτι μιλά με ανθρακωρύχους από το Φιγκόλς, που θέλουν να πληροφορηθούν για την κατάσταση. Ο Ντουρούτι αναγκάζεται να κάτσει. Μόλις έχει κάνει εγχείρηση κήλης που δεν έχει θεραπευτεί ακόμα. Δεν αποκλείεται κάποια επιπλοκή, μια και συνεχίζει να πονά.

Μερικά βήματα πιο πέρα ο Μαριανέτ μιλά στο τηλέφωνο με τη Μαδρίτη. Ο Ασκάσο αναζητιέται παντού. Πρέπει να πάει αμέσως στο Καφέ Πάυ-Πάυ, είναι επείγον... Τα στελέχη από το συνδικάτο των εργατών μετάλλου σταματούν τον Ασκάσο. «Τι πρέπει να κάνουμε;» Του προτείνουν διάφορες επιχειρήσεις. Ο Φρανσίσκο τους απαντά: «Δεν ήρθε ακόμα η ώρα. Πρέπει να συγκρατήσουμε τα νεύρα μας».

Άμπελ Παζ 1

Ένα πολυβόλο Χότσκις, δύο τσέχικα αυτόματα και άφθονα τουφέκια Γουίντσεστερ, μαζί με μεγάλα αποθέματα πυρομαχικών, βρίσκονται έτοιμα σ' ένα διαμέρισμα στην οδό Πουχάντας 276, στη γωνία ακριβώς της Εσπρονθέντα, στη συνοικία του Πουέμπλο-Νουέβο. Εκεί, στο σπίτι του Γκρεγκόριο Χοβέρ, είναι συγκεντρωμένη η επιτροπή άμυνας των αναρχικών.

Ο Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ, ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι και ο Φρανσίσκο Ασκάσο εμφανίζονται με καθυστέρηση δύο ωρών. Η τελευταία συγκέντρωση, ένα είδος συναγερμού, είχε οριστεί για τα μεσάνυχτα. Ο λοχαγός της αεροπορίας Σερβάντο Μεάνα έθεσε στη διάθεση των τριών ένα αυτοκίνητο και τους παρέλαβε από το υπουργείο Εσωτερικών. Κινήθηκαν με μεγάλη ταχύτητα, με τα όπλα στο χέρι. Ήξεραν πως η καθυστέρηση θα

ανησυχούσε τους συντρόφους. Μπροστά στο κτήριο του υπουργείου Εσωτερικών γινόταν σχεδόν διαδήλωση. Οι αγωνιστές της CNT ζητούσαν όπλα. Οι Γκαρθία Ολιβέρ, Ντουρούτι και Ασκάσο είχαν αναγκαστεί να βγουν στο μπαλκόνι για να καθησυχάσουν το πλήθος. Ο Γκαρθία Ολιβέρ τους πρότεινε να περικυκλώσουν τα στρατόπεδα του Σαν Αντρές και να περιμένουν την κατάλληλη στιγμή. Αν όλα πάνε σύμφωνα με το σχέδιο, αύριο θα βρίσκονται στα χέρια της CNT-FAI 25.000 τουφέκια, MG, ίσως και μερικά κανόνια. Οι σύνδεσμοί τους στην αεροπορία, ο Μεάνα και άλλοι αξιωματικοί, είχαν ήδη μιλήσει με τον ταγματάρχη Ντιάζ Σαντίνο, το διοικητή της αεροπορικής βάσης του Πρατ ντε Λιομπρεγκάτ. Μόλις τα στρατεύματα ξεσηκωθούν και εγκαταλείψουν τα στρατόπεδα, τα αεροπλάνα θα σηκωθούν και θα τους επιτεθούν. Στο βομβαρδισμό του στρατοπέδου του Σαν Αντρές πρέπει να δοθεί προσοχή ώστε να μη χτυπηθεί το οπλουργείο και να μην ανατιναχτούν οι αποθήκες πυρομαχικών. Τα μέλη των επιτροπών γειτονιάς της Σάντα Κολόμα, του Σαν Αντρές, του Σαν Αντριάν ντες Μπεσός, του Κλοτ και του Πουέμπλο-Νουέβο θα χτυπήσουν μετά το στρατόπεδο, ανατινάζοντας στην ανάγκη την πύλη με δυναμίτη. Ο Ντιάζ Σαντίνο είναι σύμφωνος με αυτό το σχέδιο. Στην αποθήκη του Σαν Αντρές βρίσκονται πολλά εκατομμύρια σφαίρες για τουφέκια.

Ο Γκρεγκόριο Χοβέρ μοιράζει στο μεταξύ στους συντρόφους ψωμί και σαλάμι και τους κερνά κρασί. Όλα τα μέτρα έχουν ληφθεί. Οι ομάδες δράσης, οι επιτροπές γειτονιάς είναι στο πόδι. Ο καθένας ξέρει τι πρέπει να κάνει, όταν έρθει η στιγμή της δράσης. Στα εργοστάσια και στα καταστρώματα των πλοίων, που βρίσκονται στο λιμάνι, φυλάνε σκοπιά οι θερμαστές. Οι σειρήνες τους θα δώσουν το σύνθημα για την επίθεση. Τα μέλη της επιτροπής δεν έχουν τίποτε άλλο να κάνουν παρά να περιμένουν να βγουν οι στρατιωτικοί από τους στρατώνες. Σύμφωνα με τις τελευταίες πληροφορίες, οι πραξικοπηματίες θα χτυπήσουν τα χαράματα.

Νευρικός και εξασθενημένος από την πολυήμερη και πυρετώδη δουλειά κάθεται στην καρέκλα του ο Γκαρθία Ολιβέρ. Πρέπει να χρησιμοποιήσει τις λιγοστές ώρες που απομένουν για

να ξεκουραστεί προτού φορτωθεί με μεγαλύτερες ευθύνες. Δεν καταφέρνει όμως να κοιμηθεί.

Βδομάδες και μήνες έχουν δουλέψει οι συγκεντρωμένοι γι' αυτήν τη νύχτα. Ήδη πριν από τις εκλογές του Φλεβάρη ήταν σίγουροι ότι σε μικρό χρονικό διάστημα θα έφταναν σε εμφύλιο πόλεμο. Τότε πολλοί οπαδοί της CNT έκλιναν στην άποψη να επανεξετάσουν την παραδοσιακή τους στάση απέναντι στις εκλογές -το μποϊκοτάρισμα- και να ψηφίσουν κατ' εξαίρεση τα αστικά αριστερά κόμματα ή τους σοσιαλιστές. Η ηγεσία δεν είχε συμβουλεύσει ούτε υπέρ ούτε κατά. Είχε αφήσει την απόφαση στη συνείδηση του καθενός. Στο κάτω κάτω καμιά διαφορά δεν θα υπήρχε αν θα κέρδιζαν οι δεξιοί ή οι αριστεροί τις εκλογές. Αν ο φασισμός έπαιρνε με την αποχή των αναρχικών εργατών την εξουσία με νόμιμα μέσα, αυτό θα αποτελούσε το σύνθημα για την ένοπλη εξέγερση. Μια εκλογική νίκη των αριστερών αντίθετα -αυτό το είχε προβλέψει ήδη η CNT- θα οδηγούσε να αναζητήσουν οι φασίστες την αρπαγή της εξουσίας με τη συνηθισμένη οδό του πραξικοπήματος. Σε κάθε περίπτωση έπρεπε να τους αντιμετωπίσεις με το όπλο στο χέρι. Τα γεγονότα δικαίωσαν αυτούς τους συλλογισμούς. Η ανάλυση των αναρχικών συνάντησε την πραγματικότητα καλύτερα από τις αναλύσεις των επαγγελματιών πολιτικών των κομμάτων.

Μια και η CNT ήταν οργανωμένη ομοσπονδιακά και αποτελούνταν από περιφερειακούς συνδέσμους που δούλευαν σχεδόν ανεξάρτητα ο ένας απ' τον άλλο, δεν μπορούσε να σχεδιάσει την αντεπίθεσή της σε εθνικό επίπεδο. Έπρεπε να περιοριστεί στην Καταλανία, που σημαίνει, σε πρώτη φάση, στη Βαρκελώνη. Βέβαια η Μαδρίτη είναι η πολιτική πρωτεύουσα της Ισπανίας. Η Βαρκελώνη όμως είναι η βιομηχανική και προλεταριακή μητρόπολη της χώρας. Η μεγάλη αναλογία των εργατών στον πληθυσμό και η επαναστατική τους παράδοση, χαρίζουν στην πόλη ένα ιδιαίτερο κύρος, ένα πολιτικό προβάδισμα. Αν οι εργατικές μάζες θριάμβευαν εδώ, τότε το κίνημα θ' αγκάλιαζε κι όλες τις άλλες πόλεις της χώρας.

Οι αναρχικοί άρχισαν έτσι να συγκροτούν σε κάθε γειτονιά επιτροπές άμυνας. Τις συντόνισαν με τέτοιο τρόπο ώστε υπήρχε

συνεχής επαφή με τους αντιπροσώπους. Κάθε αντιπρόσωπος ήξερε το σύνθημα για την ώρα X. Ακόμα και οι νεολαίοι αναρχικοί, οι Juventudes Libertarias, και η οργάνωση των γυναικών, Mujeres Libres, είχαν ενημερωθεί γι' αυτό το σχέδιο. Με την ένωση των συνδικάτων και με την περιφερειακή επιτροπή είχε συμφωνηθεί πως αυτή τη φορά δεν θα γινόταν γενική απεργία για να μην προειδοποιηθεί ο αντίπαλος.

Το σχέδιο της πόλης πάνω στο τραπέζι δείχνει τη θέση των στρατοπέδων και το στρατωνισμό των μονάδων καθώς και τη δύναμή τους. Εμπιστευτικές πληροφορίες από τα στρατόπεδα συμπληρώνουν την τελευταία στιγμή την εικόνα του εχθρού. Η επιτροπή έχει μελετήσει ακόμη και το δίκτυο των υπονόμων και γνωρίζει τους υπόγειους κόμβους και τις διαβάσεις. Σπουδαιότερο είναι το ηλεκτρικό δίκτυο. Έχουν ληφθεί μέτρα ώστε να μπορεί κάθε στιγμή να αποκοπεί από το δίκτυο οποιοσδήποτε τομέας. Οι ένοπλες ομάδες έχουν εντολή ν' αφήσουν τα στρατεύματα να βγουν ανυποψίαστα από τα στρατόπεδα. Αυτή η φαινομενική αρχική επιτυχία θα τους δημιουργήσει τη βεβαιότητα ότι δεν πρέπει να υπολογίζουν σε αντίσταση. Οι φαντάροι θα πρέπει να μεταφέρουν ο καθένας το πολύ γύρω στις πενήντα σφαίρες. Μόλις θα απομακρυνθούν από τα στρατόπεδα θα τεθούν κάτω από τα πυρά. Όταν θα τους τελειώσουν τα πυρομαχικά και αισθανθούν απομονωμένοι θα εμφανιστούν τα πρώτα σημάδια πτώσης του ηθικού. Τότε θα έχει έρθει η στιγμή του προσεταιρισμού. Παίζεται αν θα στραφούν ενάντια στους αξιωματικούς τους ή έστω αν θα λιποτακτήσουν. Όσον αφορά την Guardia de Asaltos, την ειδική αστυνομία, αυτή μάλλον θα πάρει το μέρος της συνταγματικής κυβέρνησης ενάντια στους κινηματίες. Οι ομάδες δράσης θα συνεργαστούν λοιπόν μαζί της. Η στάση της Guardia Civil είναι αμφίβολη. Πρέπει να βρίσκεται υπό επιτήρηση, αλλά να χτυπηθεί μόνο τότε όταν θα επιτεθεί ενάντια στους εργάτες. Σε αυτή την περίπτωση πάντως πρέπει να χτυπηθεί το ίδιο ανελέητα, όπως και οι στρατιωτικοί.

Όλα έχουν υπολογιστεί, συζητηθεί, ερευνηθεί και αποφασιστεί. Τα μέλη της επιτροπής άμυνας των αναρχικών είναι σιωπηλά. Πίνουν μεγάλες ποσότητες καφέ για να κρατηθούν

ξύπνιοι. Παλεύουν με την ανυπομονησία τους. Ο καθένας σκέφτεται για τον εαυτό του ακόμα μια φορά όλα τα σημεία. Όλοι γνωρίζονται μεταξύ τους από χρόνια, και από χρόνια αγωνίζονται μαζί. Φέρονται ο ένας στον άλλο σαν αδέρφια, ίσως και στενότερα. Υπάρχει περίπτωση η νύχτα αυτή να είναι η τελευταία που βλέπει ο ένας τον άλλο. Ο Φρανσίσκο Ασκάσο καπνίζει νευρικά. Είναι χλομός όπως πάντα, κι όπως πάντα ένα σκεφτικό χαμόγελο πλανιέται στα κρύα λεπτά του χείλη. Ακόμα και ο Ντουρούτι φαίνεται να χαμογελά. Παρά τα σκούρα δασιά του φρύδια και τη βαθιά σχισμή πάνω απ' τη μύτη, το συνοφρυωμένο του πρόσωπο διατηρεί κάτι παιδικό. Τα γκρίζα, ζωηρά του μάτια στρέφονται συνέχεια προς τα όπλα. Ο Ρικάρντο Σανθ, ψηλός, ξανθός, δυνατός, κάθεται ακίνητος, σχεδόν αδιάφορος. Ο Γκρεγκόριο Χοβέρ, που για τα ζυγωματικά του του κόλλησαν το παρατσούκλι «ο Κινέζος», φαίνεται πιο Κινέζος από κάθε άλλη φορά. Παίζει με τα φυσεκλίκια στα πλευρά του. Ο Αουρέλιο Φερνάντεθ ψάχνει στο πρόσωπο του Χοβέρ, σαν σε θερμόμετρο, να διαβάσει τη σοβαρότητα της κατάστασης. Έχει λίγο εξογκωμένα μάτια, στέκεται άκαμπτος και είναι ο μόνος που δίνει σημασία στο καλό ντύσιμό του. Είναι όλοι τους έμπειροι γκεριλιέρος της πόλης και ξέρουν καλά από πιστόλι. Η επιτροπή έχει και δύο νεότερα μέλη: τον Αντόνιο Ορτίθ και τον «Βαλένθια». Ο ένας θέλει να κουβεντιάσει και προσπαθεί μάταια να ανοίξει συζήτηση με τους σιωπηλούς συντρόφους του. Τα μαλλιά του γυρίζουν μπούκλες. Ο «Βαλένθια» είναι γεμάτος περηφάνια που τον έχουν πάρει μαζί τους σ' αυτή τη δουλειά. Είναι μανιώδης καπνιστής και ανάβει το ένα τσιγάρο πίσω από τ' άλλο. Έχουν μεταφέρει εδώ το στρατηγείο τους γιατί οι περισσότεροι μένουν σ' αυτή τη γειτονιά. Από το διαμέρισμα του Χοβέρ βλέπει κανείς λοξά απέναντι το γήπεδο Jupiter. Οι δρόμοι γύρω γύρω φυλάγονται από επίλεκτους μαχητές. Δυο φορτηγά στέκονται έτοιμα στην οδό Πουχάδας, δίπλα στο γήπεδο. Ο Γκαρθία Ολιβέρ μένει μόνο πενήντα μέτρα πιο κάτω, στην οδό Εσπρονθέντα 72, ο Ασκάσο στην οδό Σαν Χουάν ντε Μάλτα, ακριβώς δίπλα στην ταβέρνα *Λα Φαριγκόλα*, όπου πριν από μερικές μέρες είχε συνεδριάσει το προεδρείο των επιτροπών

πόλης με την επιτροπή άμυνας της Βαρκελώνης. Ο Ντουρούτι μένει στο Κλοτ, λιγότερο από ένα χιλιόμετρο μακριά.

Ένα παλιό ρολόι τοίχου, αγορασμένο σε πανηγύρι, χτυπάει με βασανιστική βραδύτητα. Ένα οπλοπολυβόλο Χότσκις, δυο τσέχικα αυτόματα και άφθονα τουφέκια Γουίντσεστερ...

Λουί Ρομέρο

Ανάμεσα στις έντεκα και τα μεσάνυχτα, μερικές ομάδες εγκαταλείπουν την περιφερειακή επιτροπή για να χανονίσουν το θέμα των μεταφορών. Είναι οπωσδήποτε αναγκαίο να βρεθούν αυτοκίνητα για να διευκολυνθούν στην κίνησή τους τα κομάντος επέμβασης. Μια ώρα αργότερα, στη Ράμπλας, βλέπεις να περνούν επιταγμένα αυτοκίνητα, με την επιγραφή CNT-FAI, γραμμένη με μεγάλα γράμματα με κιμωλία. Οι εργάτες στα πεζοδρόμια χαιρετούν τα αυτοκίνητα φωνάζοντας στους οδηγούς: «Viva la FAI».

Την ίδια νύχτα ληστεύονται όλα τα οπλοπωλεία της Βαρκελώνης. Οι ομάδες των αναρχικών αδειάζουν βιτρίνες και ράφια μαζεύοντας πιστόλια και κυνηγετικά όπλα.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 2 / Άμπελ Παζ 1

Στις δύο η ώρα το πρωί οι Ντουρούτι και Γκαρθία Ολιβέρ εμφανίζονται στο αρχηγείο της αστυνομίας. Ζητούν κατηγορηματικά από τον επίτροπο ασφαλείας Εσκοφέτ να αφοπλίσει τους μισούς αστυνομικούς της ειδικής αστυνομίας και να δώσει τα όπλα στους εργάτες. Ο Εσκοφέτ αρνείται. Ισχυρίζεται ότι οι άνθρωποί του θα κάνουν το καθήκον τους μέχρι την τελευταία στιγμή. Δεν μπορεί να στερηθεί ούτε ένα όπλο.

Στις 4.30 χτυπάει το τηλέφωνο στη διεύθυνση της αστυνομίας. «Έφτασε η ώρα. Οι μονάδες της Μοντέσα και του Πεντράλμπες βγαίνουν απ' τους στρατώνες τους». Ο Ασκάσο και ο Ντουρούτι αρπάζουν τα όπλα τους και εγκαταλείπουν το κτήριο. Ο Σαντιγιάν και ο Γκαρθία Ολιβέρ βουτάνε τον αξιωματικό υπηρεσίας από τα πέτα: «Πού είναι τα πιστόλια; Γρήγορα!».

Άμπελ Παζ 1

Στις πέντε το πρωί έξω από το κυβερνητικό μέγαρο γίνεται διαδήλωση. Οι φρουροί είναι νευρικοί. Μια μάζα ανθρώπων από την Μπαρτσελονέτα σπρώχνει την πόρτα. Η κατάσταση είναι κρίσιμη. Ο Ντουρούτι, που μόλις έφτασε, ξέρει τι σημαίνει αυτή η διαδήλωση. Βγαίνει στο μπαλκόνι. Οι λιμενεργάτες τον αναγνωρίζουν και απαιτούν ν' αφήσουν οι φρουροί μια επιτροπή να μπει στο κτήριο για να συζητήσει με τη συντονιστική επιτροπή. Τη στιγμή εκείνη συμβαίνει κάτι παράξενο. Η θανάσιμη ένταση ανάμεσα στους διαδηλωτές και τη φρουρά του κτηρίου, που αποτελείται από αστυνομικούς της ειδικής αστυνομίας, διαλύεται. Η στρατιωτική πειθαρχία κλονίζεται. Εργάτες και φρουροί αδερφώνονται. Ένας φρουρός ξεσφίγγει τη ζώνη του και δίνει το πιστόλι του σ' έναν εργάτη. Σε λίγο μοιράζονται και τα τουφέκια στο πλήθος. Μπροστά στα μάτια των αξιωματικών συμβαίνει ένα σημαντικό γεγονός: αστυνομικοί μεταμορφώνονται σε ανθρώπους.

Άμπελ Παζ 1 / Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 2

Οι σειρήνες

Η πρώτη λάμψη της νέας ημέρας φωτίζει τις φτωχικές προσόψεις των σπιτιών των οδών Πουχάδας, Εσπρονθέντα και Λιούλ. Πολυάριθμοι οπλισμένοι άντρες κρατούν την περιοχή του γηπέδου. Όλοι σχεδόν φορούν μπλε φόρμες. Είκοσι επίλεκτοι αγωνιστές θα συνοδεύουν την επιτροπή άμυνας. Καθένας τους είναι ψημένος στις οδομαχίες. Τα όπλα έχουν φορτωθεί σε δύο φορτηγά. Οι Ρικάρντο Σανθ και Αντόνιο Ορτίθ βάζουν πάνω στη σκεπή του πρώτου φορτηγού ένα MG. «Σύντροφοι, μόλις τηλεφώνησε η επιτροπή του Σανς. Οι μονάδες εγκαταλείπουν τους στρατώνες». Ο αγγελιαφόρος μένει άναυδος. Στα μπαλκόνια της γειτονιάς βλέπεις εκείνους που ξυπνούν νωρίς. Φάτσες γεμάτες προσμονή, αλληλέγγυες μα και φοβισμένες. Οι αγωνιστές της γειτονιάς συγκεντρώνονται στο γήπεδο. Όποιος έχει πιστόλι το δείχνει. Οι άλλοι ζητούν όπλα. Τα αποθέματα μοιράζονται.

«Τι κάνουμε; Περιμένουμε τις σειρήνες;» ρωτά ο Ντουρούτι. Οι οδηγοί ανάβουν τις μηχανές. Μακριά ακούς μια παρατεταμένη στριγκλιά: η πρώτη σειρήνα εργοστασίου. Δεν ακούγεται λέξη. Το ουρλιαχτό δυναμώνει και πλησιάζει. Όλο και περισσότερες σειρήνες ουρλιάζουν τώρα. Ο κόσμος βγαίνει στα μπαλκόνια. Τα μέλη της επιτροπής και οι συνοδοί τους ανεβαίνουν στα φορτηγά.

«Ζήτω η FAI».

«Ζήτω η CNT».

«Εμπρός!»

Τα φορτηγά ξεκινούν, οι άντρες σηκώνουν τα όπλα.

Η μαυροκόκκινη σημαία υψωμένη σ' ένα κοντάρι ανεμίζει. Με πρώτη ταχύτητα κατεβαίνουν τη Ράμπλας του Πουέμπλο-Νουέβο. Όλο και περισσότερα αυτοκίνητα ενώνονται μαζί τους. Οι διοικητές δείχνουν στο πλήθος τα MG, που ο κόσμος τα νιώθει σύμβολα αποφασιστικότητας. Φωνές από σκεπές και μπαλκόνια χαιρετούν τους Ντουρούτι, Ασκάσο, Γκαρθία Ολιβέρ, Χοβέρ και Σανθ. Οι σειρήνες ουρλιάζουν συνέχεια. Ο ήχος τους έρχεται από τη βρόμικη περιοχή της βιομηχανικής ζώνης της Βαρκελώνης. Μια προλεταριακή φωνή που ξεσηκώνει τους εργάτες. Η φωνή της κινητοποίησής τους.

Οι αναρχικοί μαχητές πέρασαν τη νύχτα τους στα γραφεία των συνδικάτων, στις επιτροπές τους και στις κρυψώνες τους. Τώρα ορμούν προς το κέντρο της πόλης. Οι ομάδες του Σανς, του Οσταφράνκς και του Κολμπλάνχ, οι «μουρκιανοί» της Τοράσα και τα μέλη της CNT από την Κάσα Αντούνεθ, προχωρούν προς την Plaza de España και το Paralelo. Στόχος τους είναι το στρατόπεδο του Λεπάντο. Οι υφαντουργοί της εταιρείας La España Industrial, οι εργάτες μετάλλου της Escorsa και της Siemens, οι εργάτες του εργοστασίου λαμπτήρων Ζ που βρίσκονται σε απεργία, χτίστες και βυρσοδέψες, εκδοροσφαγείς και σκουπιδιάρηδες, μεροχαματιάρηδες -ανάμεσά τους και μερικοί τραγουδιστές του del coro Clavé- εξαθλιωμένοι από τα παραπήγματα του Μόντχουιτς και μερικοί pistoleros από το Πουέμπλο-Σέκο. Έρχονται όλοι. Μαζί τους είναι ακόμα και οι παραγωγοί λαχανικών της Γκράτσια, που είχαν πάντα επαναστατικές

και αναρχικές διαθέσεις, εργάτες από τα κλωστήρια και από τα μηχανοστάσια των τραμ, καθώς και πωλητές. Δεν είναι μόνο αναρχικοί αλλά και σοσιαλιστές και καταλανιστές και κομμουνιστές, άνθρωποι του POUM· και όλοι προχωρούν προς το Cinco de Oros, προς την Diagonale. Στις άκρες των συνοικιών τους σηκώνουν οδοφράγματα και φρουρούν τα περάσματα στην πόλη και τις διασταυρώσεις. Οι λούμπεν προλετάριοι του λόφου Καρμέλο κατεβαίνουν στην πόλη και ενώνονται με τους κατοίκους της περιοχής με τους μισοφτιαγμένους δρόμους που τελειώνουν έξω μακριά στα χωράφια και με τους παλιούς συντρόφους από το Πομπλέτ και το Γκουιναρντό, που είχαν ακούσει το μεγάλο δάσκαλο των αναρχικών Φεντερίκο Ουράλες και γνώριζαν την κόρη του, Φεντερίκα Μοντσενύ, από τότε που ήταν κοριτσάκι. Οι εργάτες της Fabra y Coats y Rottier, οι μηχανικοί των εργοστασίων Hispano-Suiza, οι ειδικευμένοι εργάτες του εργοστασίου μηχανών El Maquinista ενώνονται με ανειδίκευτους εργάτες και ανέργους και εισβάλλουν στο στρατόπεδο και στις οπλαποθήκες του Σαν Αντρές, όπου βρίσκονται όπλα αρκετά για να τους εξασφαλίσουν την κυριαρχία σε ολόκληρη την πόλη. Ας μην ξεχνάμε κι αυτούς από τα χυτήρια Cirona, την ηλεκτρική εταιρεία, τα εργοστάσια χαρτιού, τους εργάτες του γκαζιού και των χημικών προϊόντων από το Κλοτ, το Προβενσάλς, τη Λιακούνα και το Πουέμπλο-Νουέβο που ενώνονται με τους ανθρώπους από την Μπαρτσελονέτα, τους ψαράδες, τους λιμενεργάτες, τους εργάτες μετάλλου από τα εργοστάσια Vulcan, τους σιδηροδρομικούς του βόρειου σιδηρόδρομου και τους τσιγγάνους του Σομορόστρο. Όλοι άκουσαν τις σειρήνες.

Τα δυο φορτηγά φτάνουν στην οδό Pedro IV. Και εδώ ενθουσιασμός στα πεζοδρόμια. Στα σπίτια όμως μένουν καλοστεκούμενοι άνθρωποι. Έμποροι, τεχνίτες. Αυτοί βλέπουν γεμάτοι τρόμο τα αυτοκίνητα. Κανένας τους δεν τολμά να αποδοκιμάσει. Ακόμα και η σιωπή τους φαίνεται επικίνδυνη. Γι' αυτό φωνάζουν κι αυτοί: «Ζήτω η CNT. Θάνατος στο φασισμό. Κάτω η εκκλησία».

Στο κέντρο, στην παλιά πόλη, θα γίνει η αποφασιστική μάχη. Ακόμα κι εκεί περιμένουν υποστήριξη οι αναρχικοί. Ακόμη και

στις αστικές συνοικίες μένουν πολλοί σύντροφοι, και οι θυρωροί, οι λούστροι, τα γκαρσόνια και οι οδοκαθαριστές είναι οπαδοί τους.

Λουί Ρομέρο

Η οδομαχία

Οι Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ, Φρανσίσκο Ασκάσο, Αντόνιο Ορτίθ, Χοβέρ και «Βαλένθια» διευθύνουν την επιχείρηση ενάντια στους στασιαστές, που έχουν πάρει θέσεις στη διασταύρωση Παραλέλο-Ρόντα ντε Σαν Πάμπλο. Δίπλα στους αρκετά καλά οπλισμένους εργάτες, που όλο και πληθαίνουν, αγωνίζονται ένας υπαξιωματικός και δύο εργάτες από το στρατόπεδο του Αταραθάνας, που στασίασαν ενάντια στους αξιωματικούς τους και κουβάλησαν μαζί το MG τους. Από την ταράτσα του τελευταίου σπιτιού του Σαν Πάμπλο κατάφεραν ήδη να απωθήσουν τους στρατιώτες που είχαν οχυρωθεί στην πύλη του Σαν Πάμπλο. Ταυτόχρονα οι Χοβέρ και Ορτίθ πέρασαν με πενήντα άντρες από την πίσω είσοδο του Καφέ Πάυ-Πάυ και άνοιξαν από κει πυρ. Οι στρατιώτες οπισθοχώρησαν μέχρι την Παραλέλο. Καλύφτηκαν εκεί, πίσω από τις προθήκες του μανάβικου, στο καμπαρέ *Moulin Rouge* και στην ταράτσα του καφέ *Η Ησυχία*. Από δω επάνω χυριαρχούν με τα MG τους σ' όλη τη λεωφόρο Παραλέλο. Μια ομάδα με τον Φρανσίσκο Ασκάσο που προσπάθησε να διασχίσει την Παραλέλο στην οδό Κοντέ ντελ Ασάλτο είχε σοβαρές απώλειες.

Νωρίς το πρωί είχαν συναντηθεί στη Ράμπλας οι Γκαρθία Ολιβέρ, Ασκάσο και Ντουρούτι. Είχαν συμφωνήσει, ο Ντουρούτι με την ομάδα του να επιτεθεί στο ξενοδοχείο *Falcon*, που από τα παράθυρά του χτυπούσε ο εχθρός. Μετά ο Ντουρούτι έπρεπε να χωθεί στο εστιατόριο *Casa Juan*, αν η κατάσταση στην πλατεία θεάτρου είχε ξεκαθαρίσει, και να στήσει εκεί MG για να χτυπήσει τους φασίστες που είχαν οχυρωθεί στο στρατόπεδο του Αταραθάνας και στην Πύλη της Ειρήνης. Από τη μέση της Ράμπλας θα μπορούσαν να ελέγχουν όλους τους πλάγιους

δρόμους του κέντρου της παλιάς πόλης. Το ότι οι στρατιώτες είχαν καταλάβει τη διασταύρωση Παραλέλο-Σαν Πάμπλο, πολύ σπουδαίο στρατηγικό σημείο, ήταν απρόβλεπτη απειλή για το σχέδιο του Γκαρθία Ολιβέρ. Έτσι κινητοποιεί όλες τις υπάρχουσες δυνάμεις για να εξαρθρώσει τις φωλιές MG των φασιστών. Στην έφοδο κατά μήκος της Σαν Πάμπλο, τα κομάντος θα περνούσαν δύσκολες στιγμές. Και τούτο γιατί έπρεπε να περάσουν μπροστά από το στρατόπεδο των τελωνειακών. Ο Γκαρθία Ολιβέρ, αφού έθεσε σε επιφυλακή όλη την περιοχή για να μην πέσει καμιά παγίδα, διαπραγματεύτηκε μ' έναν αξιωματικό και μερικούς άντρες. Τους ζήτησε να δηλώσουν ποιον υποστηρίζουν. Αυτοί απάντησαν ότι οι τελωνειακοί παραμένουν πιστοί στην κυβέρνηση. Δεν αναλάμβαναν δουλειές της αστυνομίας και υπηρετούσαν μόνο την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου και την ασφάλεια των συνόρων. Η φρουρά του στρατοπέδου υποσχέθηκε με το λόγο της τιμής τους ότι δεν θα χτυπούσε την ομάδα του Γκαρθία Ολιβέρ από πίσω. Καινούριες δυσκολίες παρουσιάστηκαν στις γυναικείες φυλακές της οδού Αμάλια. Έπρεπε να γίνει έρευνα γιατί δεν αποκλειόταν να είχαν φωλιάσει κι εκεί φασίστες. Τελικά δεν είχε γίνει κάτι τέτοιο. Παρ' όλα αυτά όμως, η φυλακή άδειασε για να μπορεί να χρησιμοποιηθεί, σε περίπτωση οπισθοχώρησης, σαν οχυρό. Οι φυλακισμένες γυναίκες εγκατέλειπαν τη φυλακή κλαίγοντας από χαρά ή από φόβο και μερικές έπαθαν υστερία.

Από την οδό Αμπάδ Θαφόντ ο Ασκάσο με τους άντρες του πλησιάζει τώρα την ομάδα του Γκαρθία Ολιβέρ. Φορά ένα τριμμένο καφέ κουστούμι και ελαφρά σαντάλια. Κρατάει το πιστόλι στο χέρι.

«Οπισθοχωρούν προς το *Moulin Rouge*. Τώρα την πάτησαν».

«Εσείς εκεί απέναντι, πιάστε τη σκεπή του σπιτιού, είναι το μπαρ Σικάγο, και βάλτε τους από κει στο σημάδι. Αλλά μη ρίχνετε άσκοπα, μονάχα στο ψαχνό. Όταν θα ακούσουμε τα MG σας, θα επιτεθούμε στην Παραλέλο και θα τους κυνηγήσουμε».

Την ώρα που η ομάδα κρούσης προχωρά στην οδό Φλόρες για το μπαρ *Σικάγο*, οι άλλοι περιμένουν. Κάνουν τσιγάρο. Οι

στρατιώτες χτυπούν ακόμα, αλλά ήδη οπισθοχωρούν και δεν έχουν πια συγκεκριμένο σκοπό. Παρ' όλο που απ' όλες τις μεριές πέφτουν πυροβολισμοί, στους δρόμους κυκλοφορούν αρκετοί περίεργοι. Σταματούν στις εισόδους των σπιτιών για να έχουν σε κάθε στιγμή καταφύγιο.

Επιτέλους από τη σκεπή ακούγεται ένα κροτάλισμα. Τώρα απαντούν απ' όλες τις μεριές πυρά από MG κι ανάμεσά τους ακούγονται μικροί κρότοι πιστολιών.

«Ζήτω η FAI! Εμπρός!»

Οι επικεφαλής των αναρχικών ορμούν μπροστά και διασχίζουν την Παραλέλο. Μια γυναίκα με ροζ μπουρνούζι και χλωμό, άβαφο, ξενυχτισμένο πρόσωπο, σηκώνει τα χέρια στον αέρα και φωνάζει: «Ζήτω οι αναρχικοί».

Λουί Ρομέρο

Στην Πλάθα ντε Καταλούνια οι οπλισμένοι εργάτες ορμούν από τους πλάγιους δρόμους και από τις εισόδους του μετρό ενάντια στους στρατιώτες. Επίσης και η Guardia Civil ανοίγει πυρ ενάντια στους πραξικοπηματίες. Ακόμα και κανόνι μεταφέρθηκε και στήθηκε. Όμως στο ξενοδοχείο *Colón* οι στασιαστές διαθέτουν ακόμη μερικά MG που ρίχνουν τυφλά πάνω στη μάζα που επιτίθεται. Η μάχη κρατάει περισσότερο από μισή ώρα. Η πλατεία γέμισε πτώματα. Επιτέλους, ενώ το ισόγειο βρίσκεται ήδη στα χέρια της Guardia Civil, από τα παράθυρα του ξενοδοχείου εμφανίζονται άσπρες σημαίες. Μόνο στο κτήριο της τηλεφωνικής εταιρείας αντιστέκονται ακόμη οι φασίστες. Είναι η σειρά της Ομάδας Ντουρούτι να επιτεθεί στο κτήριο. Ξεκινούν από το ψηλότερο σημείο της Ράμπλας. Το πεζοδρόμιο στη μέση του δρόμου είναι σκεπασμένο από νεκρούς, ανάμεσά τους και ο γραμματέας της ομοσπονδίας της Βαρκελώνης Ομπρεγκόν. Οι επιτιθέμενοι φτάνουν τέλος στην Πουέρτα ντε Άνχελ. Ο Ντουρούτι μπαίνει πρώτος στο φουαγιέ της Τελεφόνικα, που ξεκαθαρίζεται πάτωμα με πάτωμα. Η Πλάθα ντε Καταλούνια μένει σταθερά στα χέρια των εργατών.

Άμπελ Παζ 1 / Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 2

Στη Ράμπλας είχε στηθεί ένα κανόνι των 7,5 εκ. που χτυπούσε από όλο και μικρότερη απόσταση τους τοίχους του φρουρίου Αταραθάνας και άνοιγε τεράστια ρήγματα. Στο μεταξύ απέναντι απ' το στρατόπεδο μαζεύτηκαν εκατοντάδες εργάτες. Ο ίδιος ο λαός της Βαρκελώνης χτυπούσε το στρατόπεδο. Γυναίκες και παιδιά κουβαλούσαν πυρομαχικά και έφερναν στους άντρες που ήταν στα οδοφράγματα τρόφιμα κι εφόδια.

Ρικάρντο Σανθ

Ο θάνατος του Ασκάσο

Στην τελική μάχη για το στρατόπεδο του Αταραθάνας και το περιφερειακό στρατηγείο, στο κάτω μέρος της Ράμπλας, η πρωτοβουλία ανήκει στους αναρχικούς. Έχουν προχωρήσει ήδη μέχρι τη Ράμπλας ντε Σάντα Μόνικα. Από το άλλο μέρος του στρατοπέδου, στην πύλη της Ειρήνης, δίπλα στους μαχητές της CNT στέκονται μερικές διμοιρίες αστυνομικών και αντιφασίστες από άλλες οργανώσεις με πολιτικά. Οδηγούμενοι από τον Φρανσίσκο Ασκάσο, που κρατάει συνεχώς το Astra του των 9 χιλ., τα μέλη της επιτροπής άμυνας των αναρχικών προχωρούν προσεκτικά προς τα νότια, καλυμμένοι κάτω από τα δέντρα της Ράμπλας: Ντουρούτι, Ορτίθ, «Βαλένθια», Γκαρθία Ολιβέρ και τα μέλη των αναρχικών συνδικάτων: Ο Κορέα από τους οικοδόμους, οι Γιολντί και Μπαρόν από τους εργάτες μετάλλου, ο Γκαρθία Ρουίζ από τους τροχιοδρομικούς. Μαζί είναι και τα αδέρφια του Ασκάσο, Ντομίνγκο και Χοακίν. Δίπλα τους κινείται και το φορτηγό με το MG στη σκεπή και τους Ρικάρντο Σανθ, Αουρέλιο Φερνάντεθ και Ντονόσο. Δεν είναι μόνοι τους σ' αυτή τη μάχη. Εκατοντάδες εργάτες έχουν κινητοποιηθεί.

Όσο πιο κοντά στο στρατόπεδο φτάνουν οι επιτιθέμενοι τόσο και πιο επικίνδυνο γίνεται κάθε βήμα προς τα εμπρός. Οι στασιαστές στρατιωτικοί έχουν οχυρωθεί καλά. Τους χτυπούν απ' τα μπαλκόνια του συνδικάτου μεταφορών και από το κτήριο των υπαλλήλων. Σκοπευτές βρίσκονται σε προωθημένες θέσεις που έχουν γίνει πρόχειρα, μέσα στη νύχτα, από έπιπλα, στρώματα

και τεράστιες μπάλες χαρτιού, που προέρχονται από τα πιεστήρια της *Solidaridad Obrera*.

Οι πρώτοι αναρχικοί εγκαταλείπουν τις θέσεις τους πίσω απ' τα δέντρα και διασχίζουν τη Ράμπλας. Στην οδό Σάντα Μαντρόνα η επίθεση γίνεται πιο δύσκολη. Βρίσκονται και από τις δυο μεριές μέσα στο πεδίο βολής του στρατοπέδου και του περιφερειακού στρατηγείου. Τη μοναδική κάλυψη την προσφέρουν τα παραπήγματα των υπαίθριων βιβλιοπωλών.

Ο Ντουρούτι και οι άνθρωποί του βλέπουν μια δυνατότητα μόνο για να συνεχίσουν. Το πιο παλιό τμήμα του στρατοπέδου, κατεστραμμένο ήδη από κανονιές, το προφύλαγε ένα τείχος. Μερικά μέρη του τείχους ήταν ακόμη όρθια και προσφέρονταν για κάλυψη. Στο μεταξύ ο Ασκάσο έχει δει ένα σκοπευτή που από ένα παράθυρο της οδού Σάντα Μαντρόνα κρατάει με MG όλη την περιοχή, και στο πεδίο βολής του βρίσκονται οι σύντροφοι που προχωρούν πάνω στη Ράμπλας.

Λουί Ρομέρο

Για να φτάσεις σ' αυτή τη θέση, είναι ανάγκη να διανύσεις ακάλυπτος μια απόσταση που βρίσκεται στο πεδίο βολής του περιφερειακού στρατηγείου. Ενώ οι σύντροφοι συζητούν πώς πρέπει να προχωρήσουν, ο Ντουρούτι πληγώνεται από μια αδέσποτη σφαίρα στο στήθος. Οι φίλοι του τον στέλνουν σ' ένα πρόχειρο ιατρείο. Η Λόλα Ιτούρμπε, μια από τις πρώτες μαχήτριες, του βάζει προσωρινό επίδεσμο. Στο μεταξύ, μια μικρή ομάδα κρούσης από τους Ασκάσο, Γκαρθία Ολιβέρ, Γιούστο Μπουένο, Ορτίθ, Βιβάνκος, Λούτσιο Γκόμεθ και Μπαρόν, έχει αρχίσει έναν αγώνα δρόμου με το θάνατο, κάνοντας ζιχ ζαχ από το οδόφραγμα μέχρι τα παραπήγματα των βιβλιοπωλών, στη μέση της Ράμπλας. Αυτά τα παραπήγματα είναι η καλύτερη θέση για επίθεση από την οδό Σάντα Μαντρόνα. Γύρω τους οι σφαίρες πέφτουν σαν χαλάζι. Είναι καλός στόχος και για τους πυργίσκους του στρατοπέδου και για το περιφερειακό στρατηγείο.

Άμπελ Παζ 1

Ο Ασκάσο, ακολουθούμενος από τον Κορέα και μερικούς άλλους

αγωνιστές, φτάνει στα παραπήγματα με τα βιβλία. Ο Ντουρούτι και οι συναγωνιστές του του κάνουν νοήματα, αλλά αυτός δεν τους δίνει σημασία και τους κάνει σινιάλο να μην ασχολούνται μ' αυτόν, για να μην τραβήξουν την προσοχή των εχθρών πάνω του. Η φωλιά του MG στο παράθυρο πρέπει να σωπάσει. Εξετάζει την κατάσταση. Ακριβώς κάτω από το παράθυρο είναι παρκαρισμένο ένα φορτηγό. Ανάμεσα στο τελευταίο παράπηγμα και στο φορτηγό δεν υπάρχει καμιά κάλυψη. Ο Ασκάσο είναι σίγουρος ότι αν καταφέρει να φτάσει στο φορτηγό θα πετύχει το σκοπευτή με το πιστόλι του.

Αρχίζει μισοσκυμμένος να τρέχει. Πολλές σφαίρες που χτυπάνε τον τοίχο πίσω του δείχνουν ότι ο σκοπευτής τον έχει δει.

Λουί Ρομέρο

Ο Ντουρούτι που παρακολουθεί την επιχείρηση από το οδόφραγμα λέει στον Πάμπλο Ρουίζ: «Με κλείσατε εδώ μέσα, το τραύμα μπορούσε να περιμένει». Και διατάσσει συγκεντρωτικά πυρά ενάντια στον πυργίσκο του στρατοπέδου απ' όπου έχουν βάλει στόχο τον Ασκάσο. Αλλά ο σκοπευτής απέναντι έχει ήδη αντιληφθεί τι τρέχει.

Άμπελ Παζ 1

Λίγο πριν φτάσει στο φορτηγό, ο Ασκάσο γονατίζει, σημαδεύει και πυροβολεί. Όταν ξανασηκώνεται και ετοιμάζεται να τρέξει προς το φορτηγό, μια σφαίρα τον βρίσκει στο μέτωπο. Πέφτει.

Οι σύντροφοι τον είδαν να σηκώνει τα χέρια ψηλά και να πέφτει στο έδαφος. Κείτεται με το πρόσωπο στη γη. Δεν κινείται πια.

Λουί Ρομέρο

Ο πρώτος που κατάλαβε τι τρέχει, ο Γκαρθία Ολιβέρ, θέλει να πηδήξει πάνω από το οδόφραγμα και να τρέξει να βοηθήσει τον Πάκο. Μια ενστικτώδης όμως κίνηση του Μπαρόν τον συγκρατεί. Περνούν μερικά λεπτά και σωπαίνει κι αυτός ο σκοπευτής. Μόνο τότε ο Ρικάρντο Σανθ και ο Ορτίθ μπορούν να μαζέψουν το πτώμα του Ασκάσο.

Άμπελ Παζ 1

Τις μέρες του Ιούλη στη Βαρκελώνη τις έζησα από κοντά. Δεν κατέβηκα στο δρόμο. Δεν πυροβόλησα, γιατί δεν μου το επέτρεψαν. Είδα όμως, από το συνδικάτο των εργατών μετάλλου, τον Ασκάσο να πέφτει στη Ράμπλας. Είδα το πτώμα του όταν τον έφεραν μέσα. Ήταν τρυπημένο από σφαίρες. Κόσκινο. Κανείς δεν μπορούσε να εξηγήσει την πράξη του. Όρμησε εντελώς μόνος του, ενώ το στρατόπεδο απέναντι ήταν ακόμα στα χέρια των φρανκιστών. Πήγε μονάχος του σε σίγουρο θάνατο. Δεν ξέρω τι τον έπιασε. Έμοιαζε σαν αυτοχτονία.

Εμιλιέν Μορέν

Η τελευταία σύγκρουση της Ομάδας Nosotros έγινε στις 20 Ιούλη, μπροστά στο στρατόπεδο του Αταραθάνας. Μας συγκέντρωσαν το κροτάλισμα των MG και τα σφυρίγματα από τις βόμβες της FAI που ήταν τόσο γνώριμα σε όλους μας. Ο Ντουρούτι διεύθυνε την επίθεση από την πρώτη γραμμή. Οι Ασκάσο και Γκαρθία Ολιβέρ βρίσκονταν κοντά στο πυρακτωμένο πολυβόλο. Ο Σανθ είχε κουβαλήσει ένα καλάθι με χειροβομβίδες που τις πετούσε στο πολιορκημένο στρατόπεδο. Οι Αουρέλιο Φερνάντεθ, Αντόνιο Ορτίθ και Γκρεγκόριο Χοβέρ βρίσκονταν ακόμα στη θέση τους. Σ' αυτή τη σύγκρουση ήταν που έπεσε ο Φρανσίσκο Ασκάσο.

Ο θάνατός του ήταν το τέλος της ομάδας. Δεν ξανασυγκεντρωθήκαμε πια, ούτε καν στην κηδεία του Ασκάσο. Κι αυτό ίσως ήταν το μεγαλύτερο λάθος που έκανε η ομάδα. Σκορπίστηκε, διαλύθηκε, χάθηκε μέσα στους ανέμους.

Ρικάρντο Σανθ 2

Η αναρχία

«Ζήτω η FAI.» – «Ζήτω η αναρχία!» – «Ζήτω η CNT.»

«Σύντροφοι. Νικήσαμε τους φασίστες. Οι εργάτες-μαχητές της Βαρκελώνης νίκησαν το στρατό».

«Ζήτω η Δημοκρατία!»

«Ας είναι... Ζήτω κι η Δημοκρατία».

Ο αγώνας στη Βαρκελώνη τέλειωσε. Το περιφερειακό στρατηγείο παραδόθηκε. Λίγο αργότερα παραδόθηκε και το πολιορκημένο στρατόπεδο του Αταραθάνας. Ιδρωμένοι, γελώντας, βραχνιασμένοι απ' τις φωνές αγκαλιάζονται οι μαχητές. Σηκώνουν τα όπλα τους ψηλά, σηκώνουν τις γροθιές τους, ζητωκραυγάζουν τους αρχηγούς τους.

Κουρελήδες, εξασθενισμένοι, με μαυρισμένα πρόσωπα, με τα πουκάμισα, με σηκωμένα χέρια και φοβισμένα μάτια, τριγυρισμένοι από απειλητικά όπλα, από ένα παθιασμένο πλήθος που τους βρίζει, μεταφέρονται οι αιχμάλωτοι. Κανείς δεν ξέρει πού να τους πάει, ούτε καν οι φρουροί τους. Ο Γκαρθία Ρουίζ, ένας εργαζόμενος στα τραμ, απευθύνεται στον Γκαρθία Ολιβέρ.

«Τι να τους κάνουμε αυτούς;»

Εδώ σ' αυτή την πόλη, κανένας αστυνομικός, κανένας αξιωματικός της αστυνομίας, κανένας πολιτικός δεν δίνει πια διαταγές. Αυτοί που φορούσαν τις στολές, οι κύριοι με τα καπέλα, τα παράσημα και τις επωμίδες, οι άντρες με τα ζωσμένα ξίφη και με τα μαύρα καπέλα ξόφλησαν, νικήθηκαν. Αυτοί που έδειξαν εδώ τη δύναμή τους και κέρδισαν το παιχνίδι, είναι εκείνοι που λίγο πιο πριν δεν είχαν κανένα δικαίωμα. Εκείνοι που κυνηγήθηκαν και φυλακίστηκαν και που αναγκάστηκαν να συρθούν μέσα σε υπόγεια.

«Πηγαίνετέ τους στο συνδικάτο των μεταφορών και κρατήστε τους εκεί. Θ' αποφασίσουμε αργότερα τι θα γίνει μ' αυτούς».

Ο Ντουρούτι, συνοφρυωμένος, κρατάει ακόμη το ζεστό όπλο στο χέρι του. Τα μάτια του είναι γεμάτα δάκρυα. Ο Χοβέρ σωπαίνει. Δεν ξέρουν τι να πουν. Πνίγεται η χαρά της νίκης από τη θύμηση του Ασκάσο. Του συντρόφου εδώ και τόσα χρόνια στον αγώνα.

«Φτωχέ Πάκο!»

Αλλά δεν έχουν καιρό για αισθήματα, πόνο και μελαγχολία. Είναι η ώρα της δράσης.

«Λοιπόν, πάμε», λέει ο Γκαρθία Ολιβέρ.

Λουί Ρομέρο

Ο Ντουρούτι πληγώθηκε δυο φορές στις 20 Ιούλη. Μια φορά στο

μέτωπο και μια στο στήθος. Πάνω απ' το πτώμα του Ασκάσο έκλαψε με πόνο και λύσσα.

Όταν τέλειωσαν οι μάχες, ο Ντουρούτι, που ο αστικός Τύπος τον περιέγραφε τρομοκράτη και δολοφόνο, πήγε στο επισκοπικό μέγαρο. Έσωσε τη ζωή του επισκόπου της Βαρκελώνης, που το μανιασμένο πλήθος ζητούσε το κεφάλι του, βγάζοντάς τον απ' το σπίτι σκεπασμένο μ' ένα σκονισμένο μανδύα, χωρίς να τον πάρει κανείς είδηση. Τους θησαυρούς που ήταν συγκεντρωμένοι στο επισκοπικό μέγαρο, και που η αξία τους έφτανε σε πολλά εκατομμύρια πεσέτες, τους παρέδωσε όλους στην Generalidad.

Αλεχάντρο Γκιλαμπέρτ

Ο αρχιεπίσκοπος της Βαρκελώνης κατάφερε να διαφύγει στις 20 Ιούλη, με την προστασία που του πρόσφεραν αποκλειστικά οι αναρχικοί. Ίσως μ' αυτό να ξεπλήρωσαν κάποια υποχρέωση. Ο επίσκοπος κάποτε είχε προθυμοποιηθεί να υπογράψει αίτηση χάριτος για τον Ντουρούτι και τον Περέθ Φάρβας, όταν είχαν καταδικαστεί σε θάνατο, μετά τα γεγονότα του Οκτώβρη 1934.

Μαργκερίτε Χουβέ

Όλες οι εκκλησίες της Βαρκελώνης πυρπολήθηκαν, μ' εξαίρεση τη μητρόπολη, που τους αμέτρητους πολύτιμους θησαυρούς της κατάφερε να σώσει η Generalidad. Οι τοίχοι των εκκλησιών στέκονται ακόμη, αλλά οι εσωτερικοί τους χώροι είναι εντελώς κατεστραμμένοι. Μερικές εκκλησίες καπνίζουν ακόμη. Στη γωνία Ράμπλας-Πασέο Κολόν το κτήριο της εφοπλιστικής εταιρείας των ιταλικών γραμμών Cosuchlich είναι ερείπιο. Λέγεται ότι εδώ είχαν οχυρωθεί Ιταλοί σκοπευτές. Οι εργάτες επιτέθηκαν στο κτήριο και το πυρπόλησαν. Εκτός από τις εκκλησίες κι αυτό το κτήριο, πουθενά άλλου δεν έγιναν πυρπολήσεις.

Φραντς Μπορκενάου

Μετά τη νίκη άρχισε στη Βαρκελώνη και στην επαρχία το ανθρωποκυνηγητό. Το κυνήγι των παπάδων, των καλόγερων και των καλογριών, των αριστοκρατών, των πλούσιων αστών. Όλων εκείνων με τους οποίους υπήρχαν ανοιχτοί λογαριασμοί. Τα μο-

ναστήρια και οι εκκλησίες κάηκαν, τα σπίτια των πλουσίων λεηλατήθηκαν. Η ευθύνη όμως γι' αυτό το κύμα τρομοκρατίας δεν πέφτει μόνο στους αναρχικούς. Πολλές απ' αυτές τις ενέργειες γεννήθηκαν αυθόρμητα, από το μίσος του λαού που σιγόκαιγε ενάντια στην άρχουσα τάξη και στην εκκλησία. Εξάλλου είχαν ανοίξει κι οι φυλακές. Ληστές, κλέφτες και δολοφόνοι είχαν οργανωθεί σε συμμορίες και έκαναν ό,τι τραβούσε η καρδιά τους.

Ο απολογισμός αυτών των πρώτων ημερών της επανάστασης δεν θα γίνει ίσως ποτέ. Μόνο στην Καταλανία δολοφονήθηκαν επτακόσιοι παπάδες, καλόγεροι και καλόγριες, που βασανίστηκαν και σφάχτηκαν άγρια. Φριχτές σκηνές διαδραματίστηκαν. Ο αριθμός των σκοτωμένων στην Καταλανία υπολογίζεται σε 25.000 και των φυλακισμένων σε 10.000.

Ζαν Ραϋνώ

Ένας ξένος επιχειρηματίας, που οι Ισπανοί φίλοι του προέρχονταν κυρίως από επιχειρηματικούς κύκλους, μου λέει: «Σαν ξένος εδώ είναι κανείς αρκετά σίγουρος. Αλλά οι Ισπανοί!» Εννοεί φυσικά τους Ισπανούς που γνωρίζει και που οι περισσότεροι ανήκουν στο σύνδεσμο επιχειρηματιών της Καταλανίας. «Εκατοντάδες και χιλιάδες απ' αυτούς σκοτώθηκαν τις πρώτες κιόλας μέρες. Αμέσως μετά την ήττα των στρατιωτικών οι εργάτες άρχισαν να ξεκαθαρίζουν τους λογαριασμούς τους με τους προσωπικούς τους εχθρούς». Αυτή την έκφραση την είχα ήδη ακούσει και προσπάθησα να μάθω ακριβή γεγονότα. Αποκαλύφθηκε έτσι πως αυτοί οι λογαριασμοί δεν ήταν και τόσο προσωπικοί. Στην πραγματικότητα οι παπάδες δεν σκοτώθηκαν γιατί τους μισούσαν ως άτομα (κάτι τέτοιο θα μπορούσε να ονομαστεί ξεκαθάρισμα λογαριασμών με προσωπικούς εχθρούς), αλλά γιατί ήταν παπάδες. Κι οι επιχειρηματίες, ιδιαίτερα των υφαντουργείων της περιοχής της Βαρκελώνης, όσοι δεν είχαν καταφέρει να το σκάσουν, εκτελέστηκαν από τους εργάτες τους. Οι διευθυντές των μεγάλων εταιρειών, όπως της εταιρείας τραμ της Βαρκελώνης, που ήταν γνωστοί σαν εχθροί του εργατικού κινήματος, εκτελέστηκαν από ειδικά κομάντος των συνδικάτων. Οι ηγέτες της δεξιάς υπήρξαν θύματα κομάντος των αναρχι-

κών. Είναι βέβαια φυσικό ο συνομιλητής μου, που σε αυτή τη μάχη έχασε φίλους και μάλιστα πολύ στενούς, να είναι αγανακτισμένος γι' αυτό. «Εικόνα τρόμου», αναφωνεί. «Άνθρωποι εκτελέστηκαν χωρίς δίκη, χωρίς κατηγορία, με βάση μόνο την ιδιότητά τους, την κοινωνική τους θέση ή τις πολιτικές και θρησκευτικές τους πεποιθήσεις! Δολοφονημένοι από τους προσωπικούς τους εχθρούς! Αυτοί οι αναρχικοί, οι οπαδοί του POUM! Οι γκάνγκστερ! Οι σοσιαλιστές και οι κομμουνιστές πρέπει να παραδεχτούμε πως συμπεριφέρονται καλύτερα και η κυβέρνηση της Generalidad με το κόμμα της, την Esquerra, έχει εξοργιστεί και η ίδια με όλα αυτά».

Φραντς Μπορκενάου

Η ειδική αστυνομία κολλούσε όλο και περισσότερο αναρχισμό. Τα τμήματά της άδειαζαν και οι αστυνομικοί κατέβαιναν στο δρόμο. Επίσης και οι Motos de Escuadra, η επαρχιακή φρουρά της καταλανικής κυβέρνησης, είχε διαλυθεί.

Στο μπαλκόνι ενός σπιτιού, μερικά μόνο τετράγωνα από την έδρα του προέδρου της Καταλανίας, τρεις ή τέσσερις άντρες είναι απασχολημένοι να ρίχνουν έπιπλα στο δρόμο. Το επεισόδιο είναι συνηθισμένο. Σε κάθε εξέγερση γίνεται επίθεση στα σπίτια των αντιπάλων. Αν δεν συναντήσουν τους ιδιοκτήτες, τότε καταστρέφουν την περιουσία τους. Αυτό που πραγματικά ανησυχεί τον πρόεδρο Κομπανύς είναι οι συνθήκες κάτω από τις οποίες επιτίθεται κανείς εντελώς ανοιχτά ενάντια στην ατομική περιουσία, κοντά στο κυβερνητικό μέγαρο και με την παρουσία της ειδικής αστυνομίας που κοιτά με σταυρωμένα χέρια. Δεν υπάρχει κίνδυνος να πάει χαμένη η νίκη, αν οι φύλακες της δημόσιας τάξης πάψουν να πειθαρχούν; Ο Κομπανύς συνδέεται τηλεφωνικά με τον επίτροπο Ασφαλείας Εσκοφέτ και τον ρωτά πόσο μπορεί να εγγυηθεί την πειθαρχία των μονάδων του: της ειδικής αστυνομίας, της Guardia Civil και της επαρχιακής φρουράς.

Ο Εσκοφέτ απαντά: «Δεν μπορώ να εγγυηθώ τίποτα. Οι μονάδες μου το σκάνε και περνάνε στη FAI».

Μανουέλ Μπεναβίντες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η διπλή εξουσία

Το ζήτημα της εξουσίας

Και ξαφνικά σε όλη την Καταλανία η εξουσία πέρασε στα χέρια της CNT και της FAI. Οι αναρχικοί έπρεπε μόνο να την κρατήσουν. Η οργάνωσή τους έπρεπε ν' αποφασίσει. Οι αρχηγοί τους έβλεπαν μόνο δύο δυνατότητες: ή δικτατορία των αναρχικών ή συνεργασία με μια διαθέσιμη αλλά αδύναμη κυβέρνηση. Η στιγμή ήταν κρίσιμη. Αν οι αναρχοσυνδικαλιστές είχαν διαλύσει την κρατική μηχανή της Generalidad, τότε θα ήταν ίσως σε θέση να υπερασπίσουν την επανάστασή τους τους επόμενους μήνες πιο δραστικά. Δεν υπάρχει όμως και κανένας λόγος να πιστέψουμε πως η διάλυση της κρατικής μηχανής της Καταλανίας θα είχε αλλάξει τίποτε στην έκβαση του πολέμου. Το γεγονός ότι οι αναρχοσυνδικαλιστές δεν πήραν την εξουσία, ήταν μόνο μία από τις πολλές αιτίες που συνέβαλαν για να διώξουν τον κομήτη της επανάστασης από την τροχιά του.

Στέφεν Τζων Μπράντεμας

Ο Χουάν Κομορέρα, σοσιαλδημοκράτης και μελλοντικός γενικός γραμματέας του σοσιαλιστικού ενωτικού κόμματος της Καταλανίας (PSUC), όπου είχαν ενσωματωθεί το κομμουνιστικό και το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, προσπαθούσε εκείνη τη νύχτα να αποσαφηνίσει στον πρόεδρο την κατάσταση.

«Η FAI και το POUM είναι κύριοι των δρόμων και μπορούν να

κάνουν ό,τι θέλουν. Άρχισε λοιπόν με αυτή την κατάσταση ένας μακρύς πόλεμος, που θα τον χάσουμε, αν δεν φροντίσουμε ώστε μέσα σε λίγες βδομάδες, μήνες το πολύ, να διαλυθούν αυτές οι οργανώσεις... Αυτό για μας σημαίνει να ρίξουμε όλες τις δυνάμεις μας και να φτιάξουμε το σοσιαλιστικό συνδικάτο (UGT) σαν αντίθετη δύναμη στη CNT. Εσείς, κύριε πρόεδρε, δεν πρέπει αυτή τη στιγμή σε καμιά περίπτωση να ενεργήσετε με βία. Πρέπει να προσπαθήσετε να εξασφαλίσετε την επαναστατική τάξη. Πρέπει να υποστηρίξετε τη δημιουργία στρατευμάτων που να υπακούουν στην κυβέρνηση. Είμαστε υποχρεωμένοι να δημιουργήσουμε στρατό. Οι αναρχικοί και οι τροτσκιστές θ' αρχίσουν να ουρλιάζουν όταν το μάθουν. Εμείς θα κάνουμε τους κουφούς. Όταν θα διαθέτουμε μια ένοπλη δύναμη και θα έχουμε ξαναστήσει ένα στέρεο εργατικό και αγροτικό κίνημα, θα κάνουμε τον πόλεμο στο μέτωπο και στα μετόπισθεν· θα υπερασπίσουμε την οικονομία, αντί να κάνουμε μια επανάσταση, που για την ώρα δεν μπορεί ούτε καν να βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη».

Μανουέλ Μπεναβίντες

Η Casa Cambó, έδρα του συνδέσμου επιχειρηματιών της Καταλανίας, ένα συμπαγές κτήριο που μοιάζει με έδρα μεγάλης τράπεζας, βρίσκεται στην οδό Λαγετάνα 32. Λοξά απέναντι, σ' ένα παλιό σκούρο σπίτι, στην οδό Μερκάντερς, είχε την έδρα του το ισχυρό συνδικάτο των οικοδόμων, που ανήκε στη CNT. Στη διάρκεια των μαχών, οι συγκεντρωμένοι εργάτες αυτού του συνδικάτου αποφάσισαν να επιτεθούν στην Casa Cambó. Αρχικά για καθαρά στρατιωτικούς λόγους, μια και ένας σκοπευτής με MG μπορούσε από τον τελευταίο όροφο του κτηρίου να κυριαρχεί πάνω σε μια σπουδαία κυκλοφοριακή αρτηρία. Δεν είχε όμως καλά καλά καταληφθεί το κτήριο και άρχισαν να συγκεντρώνονται εκεί όλο και περισσότερες ομάδες. Έτσι σιγά σιγά μετατράπηκε, από μόνο του, σ' ένα είδος γενικού στρατηγείου της επανάστασης. Ακόμα και η περιφερειακή επιτροπή της CNT μεταφέρθηκε στη διάρκεια των μαχών στο κτήριο. Μετά τη νίκη της επανάστασης το κτήριο είχε ήδη αλλάξει τ' όνομά του: όλη η Βαρκελώνη το ονόμαζε κτήριο της CNT-FAI.

Εκεί που παλιότερα οι μεγάλες επιχειρήσεις και η βιομηχανία είχαν τα διευθυντικά γραφεία τους, συνεδρίαζαν τώρα συνεχώς τα συμβούλια, οι επιτροπές και τα επιτελεία των εργατών της Βαρκελώνης. Την αλλαγή μπορούσες να τη δεις απ' την είσοδο κιόλας: το ημικύκλιο μπροστά στην κυρία είσοδο είχε αποκλειστεί μ' ένα φράγμα από σακιά με άμμο και ήταν εξοπλισμένο με δυο πολυβόλα. Τα φαρδιά μπαλκόνια στην πρόσοψη είχαν τεράστια πανώ. Σ' αυτό το κτήριο άρχισε τις συνεδριάσεις της στις 20 Ιούλη η ολομέλεια της CNT της Καταλανίας, για την πολιτική γραμμή που έπρεπε να ακολουθήσει απέναντι στην Κυβέρνηση.

Άμπελ Παζ 1

Η συνομιλία με τον πρόεδρο

Η έδρα του συνδικάτου των οικοδόμων, όπου μόλις είχε τελειώσει η συνεδρίαση της περιφερειακής επιτροπής της CNT, βρίσκεται μόλις μερικά τετράγωνα μακριά από το κτήριο της Generalidad της Καταλανίας. Παρ' όλα αυτά, τα μέλη της επιτροπής άμυνας αποφάσισαν να κάνουν τη διαδρομή με το αυτοκίνητο. Μια μικρή φάλαγγα από αυτοκίνητα με ενόπλους τους συνοδεύει. Με τα τουφέκια, τα πιστόλια, τα MG και τις χειροβομβίδες τους διαδηλώνουν τη δύναμή τους και ταυτόχρονα προφυλάγονται από μια παγίδα ελάχιστα πιθανή, αλλά όμως δυνατή. Ο Ντουρούτι, παρ' όλο που έχει εμφανιστεί σε αναρίθμητες συγκεντρώσεις σαν ρήτορας, είναι βασικά άνθρωπος της δράσης. Εμπιστεύεται περισσότερο το πιστόλι που έχει στη ζώνη του και το όπλο ανάμεσα στα πόδια του, παρά τις ρητορικές του ικανότητες. Δίπλα του κάθεται ο Χοακίν Ασκάσο, στη θέση του νεκρού αδερφού του.

Τα μέλη της επιτροπής τις τελευταίες ημέρες παίζουν τα πάντα μ' ένα μόνο χαρτί. Η νίκη τους έχει ξεπεράσει όλες τις προσδοκίες τους. Η πόλη τους ανήκει. Η CNT-FAI ελέγχει όλη τη Βαρκελώνη και την Καταλανία. Η ώρα της αναρχίας σήμανε. Πώς θα συμπεριφερθεί η κυβέρνηση; Ο Ντουρούτι και οι άνθρωποί του θα απαιτήσουν αυτό που τους ανήκει: ελεύθερο

δρόμο για την προλεταριακή επανάσταση. Δεν έχουν καμιά όρεξη να σχηματίσουν κυβέρνηση, αλλά, στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, θα υπερασπιστούν τη δύναμη που έχουν κερδίσει με το όπλο στο χέρι. Κανείς δεν μπορεί να τους αρνηθεί τη νίκη. Η Guardia Civil μόνο στο τέλος πήρε το μέρος της κυβέρνησης. Οι άντρες της τα έχουν χαμένα. Η στρατοπεδευμένη αστυνομία δεν θεωρείται πια εργαλείο καταπίεσης. Οι Asaltos είναι στην πλειοψηφία τους με τη μεριά του λαού. Ο στρατός είναι αποδεκατισμένος. Οι αντιφασίστες αξιωματικοί δεν είναι σε θέση να αναδιοργανώσουν τα λίγα νομοταγή τμήματα που έχουν απομείνει σ' ένα νέο αξιόμαχο στρατό. Η επαρχιακή φρουρά είναι αδύναμη. Φτάνει ίσα ίσα για την υπεράσπιση του κυβερνητικού μεγάρου. Οι Καταλανοί εθνικιστές και τα μικροαστικά κόμματα, που θα μπορούσαν ν' αντιταχτούν, δεν προκαλούν καμιά ανησυχία στους αναρχικούς. Το προλεταριάτο της Βαρκελώνης είναι τώρα τέλεια εξοπλισμένο. Σκοπιές και οδοφράγματα έχουν καταλάβει τις θέσεις-κλειδιά. Τα συνδικαλιστικά και εργατικά κέντρα είναι οχυρωμένα. Οι αστοί πολιτικοί είναι απομονωμένοι.

Την ώρα που η περιφερειακή επιτροπή με τους Μαριανέτ, Σαντιγιάν, Αουγκουστίν Σούχυ και άλλους αγωνιστές συνεδρίαζε στο κτήριο των οικοδόμων, χτύπησε το τηλέφωνο. Ο Μαριανέτ Βάσκεθ σήκωσε το ακουστικό. «Ναι, εδώ ο γραμματέας της περιφερειακής επιτροπής». Το πρόσωπό του έδειχνε την έκπληξή του. Όλοι άκουσαν που είπε μ' έναν ειρωνικό τόνο στη φωνή του: «Καταλαβαίνω, θα μιλήσουμε σε λίγο σχετικά». Μετά κατέβασε το ακουστικό, γύρισε και ανακοίνωσε στους άλλους: «Ο πρόεδρος Κομπανύς παρακαλεί την επιτροπή να του στείλει μια αντιπροσωπία. Επιθυμεί να διαπραγματευτεί». Προτού καταλαγιάσει η γενική έκπληξη, ο γραμματέας συνέχισε εντελώς επαγγελματικά: «Σύντροφοι, ανοίγω τη συνεδρίαση της περιφερειακής επιτροπής με τη συμμετοχή και των παρόντων μελών της επιτροπής άμυνας».

Ήταν μια μεγάλη παθιασμένη συνεδρίαση. Άλλοι ήθελαν να αρνηθούν την πρόσκληση και άλλοι νόμιζαν πως είχε έρθει η στιγμή να διώξουν τον πρόεδρο και να κηρύξουν σε όλη την Καταλα-

νία τον ελευθεριακό κομμουνισμό. Άλλοι πάλι φοβούνταν μήπως αυτό ήταν παγίδα. Οι ομιλητές μιλούσαν με βραχνιασμένη φωνή, ενώ προσπαθούσαν με καφέ και καπνό να κρατηθούν ξύπνιοι. Ο Γκαρθία Ολιβέρ έβαλε το δίλημμα ξεκάθαρα: ή συνεργασία με τα κόμματα ή δικτατορία των αναρχικών. Η πρόταση που τελικά έγινε δεκτή ήταν να διερευνήσουν τη συμπεριφορά του Κομπανύς, χωρίς να πτοηθούν ή να δεσμευτούν σε τίποτα. Σ' αυτό οπωσδήποτε έπαιξε ρόλο ότι οι μάχιμες μονάδες χρειάζονταν ησυχία, έστω και για μικρό χρονικό διάστημα, για να ανασυντάξουν τις δυνάμεις τους - κι αυτό σε συνάρτηση και με τους συντρόφους της Σαραγόσας, που το πραξικόπημα των φασιστών τους είχε πιάσει στον ύπνο και είχαν μπλεχτεί σε σκληρές μάχες.

Η φάλαγγα των αυτοκινήτων ανέβηκε την οδό Χάιμε Ι προς το κυβερνείο και έφτασε στην πλατεία της Δημοκρατίας. Στο μπαλκόνι της Generalidad ανέμιζε μια μεγάλη καταλανική σημαία. Στην είσοδο του κτηρίου στεκόταν ένα απόσπασμα της επαρχιακής φρουράς. Στους γύρω δρόμους είχαν πάρει θέσεις αστυνομικοί, έβλεπες όμως και πολίτες με περιβραχιόνια των Καταλανών εθνικιστών. Οι βαριά οπλισμένοι αντιπρόσωποι της CNT-FAI κατέβηκαν από τα αυτοκίνητα. Ο αξιωματικός της φρουράς πλησίασε την ομάδα μπροστά στην είσοδο: ήταν οι Ντουρούτι, Γκαρθία Ολιβέρ, Χοαχίν Ασχάσο, Ρικάρντο Σανθ, Αουρέλιο Φερνάντεθ, Γκρεγκόριο Χοβέρ, Αντόνιο Ορτίθ και ο «Βαλένθια».

«Είμαστε απεσταλμένοι της CNT-FAI. Ο Κομπανύς θέλει να μας μιλήσει. Έχουμε φέρει και τη σωματοφυλακή μας».

Λουί Ρομέρο

Πήγαμε εκεί οπλισμένοι μέχρι τα δόντια, με τουφέκια, πιστόλια και MG. Δεν φορούσαμε πουκάμισα και τα πρόσωπά μας ήταν μαυρισμένα απ' το μπαρούτι.

«Είμαστε οι αντιπρόσωποι της CNT και της FAI», είπαμε στον επικεφαλής, «και αυτή είναι η σωματοφυλακή μας. Θα έρθει μαζί μας. Ο Κομπανύς θέλει να μας μιλήσει».

Ο πρόεδρος μας υποδέχτηκε όρθιος. Ήταν φανερά συγκινημένος. Μας έσφιξε τα χέρια. Παραλίγο θα μας αγκάλιαζε. Η υποδοχή ήταν σύντομη. Καθίσαμε. Καθένας από μας είχε ένα

τουφέκι ανάμεσα στα πόδια του. Ο Κομπανύς μας έβγαλε το παρακάτω λογύδριο:

«Πριν απ' όλα πρέπει να σας πω τα εξής: κανείς μέχρι τώρα δεν συμπεριφέρθηκε προς τη CNT και τη FAI ανάλογα με τη σημασία τους. Κυνηγηθήκατε πάντοτε άγρια, και εγώ, που στεκόμουν κάποτε στο πλευρό σας, αναγκάστηκα παρ' όλο τον πόνο μου, κάτω από τις αναγκαιότητες της πολιτικής, να σας πολεμήσω και να σας καταδιώξω. Σήμερα είσαστε οι κύριοι της πόλης και ολόκληρης της Καταλανίας, μια και μόνο εσείς νικήσατε τους φασίστες. Πιστεύω ότι δεν θα θυμώσετε μαζί μου αν σας υπενθυμίσω, παρ' όλα αυτά, ότι άντρες απ' το κόμμα μου, τη φρουρά μου και τις υπηρεσίες μου, λίγοι ή πολλοί, δεν σας αρνήθηκαν την υποστήριξή τους τις τελευταίες μέρες...» Σκέφτηκε ένα λεπτό και μετά συνέχισε:

«Η αλήθεια όμως είναι αυτή: καταδιωγμένοι προχτές ακόμα, νικήσατε σήμερα τους φασίστες και τους στρατοκράτες. Ξέρω ποιοι είστε και τι είστε, και γι' αυτό πρέπει να σας μιλήσω με όλη την ειλικρίνεια. Νικήσατε. Όλα βρίσκονται στα χέρια σας. Εάν δεν με χρειάζεστε σαν πρόεδρο της Καταλανίας, ή αν δεν με θέλετε, πείτε το τώρα. Θα πολεμήσω τότε σαν απλός στρατιώτης τους φασίστες. Εάν όμως, αντίθετα, νομίζετε ότι θα μπορούσα απ' αυτή τη θέση, που σ' ένα θρίαμβο των φασιστών δεν θα την εγκατέλειπα ζωντανός, να βοηθήσω τον αγώνα που συνεχίζεται σε όλη την Ισπανία και που δεν ξέρουμε ούτε πότε ούτε πώς θα τελειώσει, τότε μπορείτε να υπολογίζετε στους ανθρώπους του κόμματός μου, στο όνομά μου και στο κύρος μου. Μπορείτε να εμπιστευθείτε την εντιμότητά μου, ως άνδρα και πολιτικού, που είναι πεισμένος ότι σήμερα ένα ολόκληρο παρελθόν σβήνει μέσα στο αίσχος του και εύχεται ειλικρινά να προχωρήσει η Καταλανία στην κορυφή των κοινωνικά πρωτοποριακών χωρών».

Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ 1

Σε μια άλλη αίθουσα ο Κομπανύς είχε συγκεντρώσει τους εκπροσώπους όλων των πολιτικών κομμάτων της Καταλανίας. Περίμεναν την έκβαση της συζήτησης με τους αναρχικούς. Οι αντιπρόσωποι της CNT-FAI κλήθηκαν να περάσουν μέσα και με

πρόταση του προέδρου έγινε μια κοινή επιτροπή, που αργότερα πέρασε στην ιστορία σαν Κεντρική Επιτροπή της Αντιφασιστικής Πολιτοφυλακής. Αυτή έπρεπε να επαναφέρει την τάξη στη Καταλανία και να οργανώσει την ένοπλη δράση ενάντια στους στασιαστές στρατιωτικούς, στη Σαραγόσα.

Χοσέ Πέιρατς 2

Ο συμβιβασμός

Αυτή τη μία και μοναδική ημέρα, στις 19 Ιούλη, διαλύθηκαν όλες οι πολιτικές δομές της Καταλανίας και ολόκληρης σχεδόν της Ισπανίας. Η νόμιμη κυβέρνηση είχε από δω και μπρος σκιώδη ζωή. Η πραγματική πολιτική κατάσταση της χώρας απαιτούσε τη δημιουργία ενός καινούριου οργάνου εξουσίας. Έτσι δημιουργήθηκε η Επιτροπή της Αντιφασιστικής Πολιτοφυλακής της Βαρκελώνης.

Πιθανότατα, η πρωτοβουλία για τη δημιουργία αυτού του συμβουλίου των στρατιωτών προήλθε από τους αναρχικούς. Δεν είχαν καμιά διάθεση να μπουν στην κυβέρνηση, δεν ταίριαζε με τις ιδέες τους. Έτσι άφησαν την κυβέρνηση να συνεχίσει το έργο της. Στην πραγματικότητα, όμως, οι πολιτοφύλακες και η επιτροπή τους ήταν αυτοί που είχαν στο χέρι την κυβερνητική εξουσία.

Στην επιτροπή της πολιτοφυλακής εκπροσωπούνταν βέβαια και άλλες αντιφασιστικές ομάδες. Εγώ έπαιρνα μέρος στις συνεδριάσεις σαν αντιπρόσωπος της Esquerra, ενός αριστερού φιλελεύθερου κόμματος. Ερχόμαστε στις συνεδριάσεις σαν τυπικοί αστοί διανοούμενοι, με γραβάτα, σακάκι και κοντυλοφόρο, και βρισκόμαστε ξαφνικά απέναντι σ' ένα μπουλούκι αναρχικών που έμπαιναν μέσα αξύριστοι, με τα ρούχα της μάχης, με ρεβόλβερ, αυτόματα και ζώνες όπου κρέμονταν οι βόμβες τους από δυναμίτη. Αρχηγός τους ήταν ένας άντρας που στην εμφάνιση, στο λόγο και στη συμπεριφορά του έμοιαζε με γίγαντα: ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι.

Χαουμέ Μιραβίτλιες 1

Είχα γράψει κάποτε ένα άρθρο όπου υποστήριζα ότι δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στους φασίστες και στα μέλη της FAI. Ο Ντουρούτι, ένας μανιώδης πολεμιστής, θυμόταν πολύ καλά το άρθρο. Με πλησίασε, έβαλε τις δυο γροθιές του στους ώμους μου και είπε: «Εσείς είσαστε λοιπόν ο Μιραβίτλιες. Προσέχτε. Μην παίζετε με τη φωτιά, θα μπορούσε να σας στοιχίσει ακριβά».

Έτσι ξεκίνησε τις εργασίες της η Κεντρική Επιτροπή της Πολιτοφυλακής, σε μια ατμόσφαιρα έντασης και απειλών.

Χαουμέ Μιραβίτλιες 2

Στις 21 Ιούλη συνήλθε η περιφερειακή ολομέλεια των αναρχικών επιτροπών γειτονιάς, για να εξετάσει την καινούρια κατάσταση. Αποφασίστηκε ομόφωνα να μπει στην άκρη το ζήτημα του ελευθεριακού κομμουνισμού μέχρι να νικήσουν τους φασίστες. Η ολομέλεια επικύρωσε την απόφαση για τη συνεργασία της CNT-FAI με άλλες συνδικαλιστικές οργανώσεις και πολιτικά κόμματα στην Κεντρική Επιτροπή της Πολιτοφυλακής. Μόνο ένα τοπικό τμήμα, η Comarca di Bajo Llobregat, ψήφισε ενάντια στη συνεργασία.

Η Κεντρική Επιτροπή, που κυριαρχούνταν ντεφάκτο από τους αναρχοσυνδικαλιστές, άρχισε τις εργασίες της χωρίς καθυστέρηση στο πρώην μέγαρο του Yacht-Club της Βαρκελώνης.

Τζων Στέφεν Μπράντεμας

Η CNT-FAI βρέθηκε τώρα για πρώτη φορά χωρίς διέξοδο μπροστά στο ζήτημα της εξουσίας. «Είμαστε κύριοι της Καταλανίας. Πρέπει να πάρουμε την εξουσία χωρίς να υπολογίζουμε τους δημοκρατικούς, τους σοσιαλιστές και τους κομμουνιστές ή πρέπει να συνεργαστούμε με την Generalidad;» Με αυτό το θέμα συνεδρίαζαν τα ανώτερα όργανα του αναρχικού κινήματος. Θα απασχολούνταν για αρκετούς μήνες ακόμη με αυτό χωρίς όμως να βρουν τη λύση.

Οι Μαριάνο Βάσκεθ, Γκαρθία Ολιβέρ, Ντουρούτι και Αουρέλιο Φερνάντεθ ήταν της άποψης πως μια δικτατορία των αναρχικών, με τον πραγματικό συσχετισμό δυνάμεων, δεν ήταν

καθόλου ο κατάλληλος δρόμος. Αν καταλάβουμε την εξουσία, υποστήριζαν, θα έχουμε εναντίον μας την κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης και όλες τις ξένες κυβερνήσεις. Πρέπει γι' αυτό να διαλέξουμε τη συνεργασία και να μην επιτρέψουμε να σχηματιστεί κυβέρνηση χωρίς να μετέχουμε.

Η Φεντερίκα Μοντσενύ, ο Εσγκλέα και ο Σαντιγιάν ήταν αντίθετοι: το ζήτημα της εξουσίας έχει ήδη λυθεί, μια και βρίσκεται ήδη στα χέρια της CNT και της FAI. Ελέγχουν ήδη τις πολιτοφυλακές της Αραγονίας και τη δημόσια ασφάλεια και την οικονομία στα μετόπισθεν. Για ποιο λόγο, λοιπόν, συνεργασία με την κυβέρνηση;

Ο Εσκόρθα, η πιο παράξενη φιγούρα από τους ανθρώπους της FAI, είπε μ' ένα μακιαβελικό χαμόγελο: «Έχετε ακόμα την κότα στο καλάθι και τσακωνόσαστε σε ποιον πρέπει ν' ανήκουν τ' αβγά. Αυτό το ζήτημα έχει λυθεί προ πολλού. Ας προσέξουμε καλύτερα τις αλεπούδες: εναντίον τους μόνο η καραμπίνα βοηθάει. Πρέπει να χρησιμοποιήσουμε την κυβέρνηση της Generalidad για να κολεκτιβοποιήσουμε την ύπαιθρο και να δώσουμε τη βιομηχανία στα χέρια των συνδικάτων. Οι εργάτες της πόλης θα γίνουν αυτόματα μέλη της CNT και οι εργάτες της υπαίθρου μέλη της κολεκτίβας. Έτσι βγάζουμε από τη μέση όλες τις καθιερωμένες πολιτικές οργανώσεις και τα κόμματα. Ο συνδικαλισμός θα γίνει η βάση της καινούριας κοινωνίας». Ο Σαντιγιάν, φιλόδοξος και χωρίς ενδοιασμούς, ήταν αρχικά φανατικός αντίπαλος κάθε συνεργασίας με την κυβέρνηση. Δεν πρόλαβε να γίνει υπουργός και τάχθηκε αμέσως φανατικά υπέρ αυτής. Η Φεντερίκα Μοντσενύ, υποστηριζόμενη από τους Εσγκλέα και Εσκόρθα, συνέχισε να εναντιώνεται στη συνεργασία με την κυβέρνηση. Στους δυο μήνες που πέρασαν μ' αυτές τις συζητήσεις εξαντλήθηκε και η ορμή της επανάστασης.

Μανουέλ Μπεναβίντες

Οι υπεύθυνοι αρχηγοί της CNT ήταν τόσο σίγουροι για τη δύναμή τους, η αυτοπεποίθησή τους ήταν τόσο μεγάλη, που τράβηξαν τη γενναιοδωρία μέχρι τα άκρα. Άφησαν να καθοδηγηθεί η επανάσταση, που η CNT είχε ξεκινήσει και επιβάλει και που

μόνο αυτή ήταν σε θέση να συνεχίσει, με νέους θεσμούς όπου βρισκόταν σε μειοψηφία. Αυτή η πορεία δικαιολογήθηκε τότε έτσι: «Αυτή τη φορά δεν πρέπει να ξαναειπωθεί πως το μεγάλο ψάρι τρώει τα μικρά». Αυτή η ανόητη φράση στην πολιτική πραγματικότητα εξελίχθηκε σ' ένα όπλο, που το μεταχειρίστηκαν οι πολιτικοί για να εξουδετερώσουν τους άντρες της CNT και να δώσουν τη χαριστική βολή στην ισπανική επανάσταση.

Κανόβας Θερβάντες

Στο κυβερνητικό μέγαρο βρισκόταν ακόμη το υπουργικό συμβούλιο, ένα είδος σκιώδους κυβέρνησης που κοίταζε παράλυτη την επαναστατική κατάσταση. Με μια εξαίρεση όμως. Ο πρόεδρος της Καταλανίας, ο Λουί Κομπανύς, ήταν ένας άντρας με μεγάλο προσωπικό θάρρος. Είχε υπερασπίσει παλιότερα πολλές φορές τους αναρχικούς μπροστά στο δικαστήριο και είχε φίλους μέσα στη CNT. Όταν πήγε για πρώτη φορά σε μια συνεδρίαση της Επιτροπής της Πολιτοφυλακής, σηκωθήκαμε όλοι από τις θέσεις μας. Οι αναρχικοί έμειναν καθιστοί. Πολύ συχνά έγιναν σκληρές συγκρούσεις ανάμεσα στους ανθρώπους της CNT-FAI και στον Κομπανύς, που τους κατηγορούσε ότι με τις βίαιες ενέργειές τους διακύβευαν τη νίκη της επανάστασης. Μια μέρα το ποτήρι ξεχείλισε για τον Ντουρούτι και είπε στους αντιπροσώπους της κυβέρνησης:

«Πολλά χαιρετίσματα στον πρόεδρο, και θα είναι καλύτερα γι' αυτόν να μην ξαναεμφανιστεί. Αν συνεχίσει να θέλει να μας δίνει μαθήματα, θα μπορούσε στο τέλος να του συμβεί τίποτα κακό».

Χαουμέ Μιραβίτλιες 1

Μετά την πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής της Πολιτοφυλακής, οι Ντουρούτι και Γκαρθία Ολιβέρ είπαν στον Κομορέρα, αντιπρόσωπο του ενωτικού σοσιαλιστικού κόμματος: «Ξέρουμε τι έκαναν οι μπολσεβίκοι στους ρώσους αναρχικούς. Ένα σας λέμε. Δεν θα επιτρέψουμε στους κομμουνιστές να κάνουν τα ίδια και σε μας».

Μανουέλ Μπεναβίντες

Η Επιτροπή της Πολιτοφυλακής ήταν υπεύθυνη για όλα και φρόντιζε για όλα. Διατήρηση της επαναστατικής τάξης στα μετόπισθεν, συγκρότηση ομάδων για το μέτωπο, εκπαίδευση αξιωματικών, ίδρυση σχολής τηλεπικοινωνιών, επιμελητεία τροφών και ιματισμού, αναδιοργάνωση της οικονομίας, νομοθεσία και διοίκηση της δικαιοσύνης, πέρασμα από ειρηνική σε πολεμική παραγωγή, προπαγάνδα, σχέσεις με την κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης, επαφές με το Μαρόκο, αγροτικά θέματα, υγεία, προστασία συνόρων και ακτών, οικονομικά, πληρωμή μισθών στην πολιτοφυλακή και συντάξεων στα προστατευόμενα μέλη των οικογενειών και στις χήρες. Η επιτροπή με τα λίγα μέλη της δούλευε είκοσι ώρες την ημέρα. Έβγαζε τόση δουλειά, που μια κανονική κυβέρνηση διατηρεί για τη διεκπεραίωσή της μια πανάκριβη γραφειοκρατία. Ήταν ταυτόχρονα υπουργείο Πολέμου, Εσωτερικών, Εξωτερικών, όλα μαζί και ταυτόχρονα η πραγματική έκφραση της λαϊκής θέλησης.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 3

Η γνώμη του Τρότσκι

Οι αναρχικοί έδειξαν μόνο τη σχετική τους άγνοια για τους νόμους της επανάστασης και τα προβλήματά της, όταν προσπάθησαν να περιοριστούν στα δικά τους συνδικάτα που ήταν συνηθισμένα στη ρουτίνα ησυχότερων ημερών. Ό,τι γινόταν έξω απ' αυτά τα συνδικάτα, στον κρατικό μηχανισμό, στα πολιτικά κόμματα, στις μάζες, το αγνόησαν. Αν ήταν αληθινοί επαναστάτες, θα είχαν πριν απ' όλα κηρύξει την ίδρυση σοβιέτ, συμβουλίων όπου θα αντιπροσωπεύονταν όλοι οι εργάτες από την πόλη και την ύπαιθρο, ακόμη και οι φτωχότεροι, που δεν ανήκαν ποτέ σε κανένα συνδικάτο. Φυσικά, οι επαναστάτες εργάτες θα είχαν την καθοδήγηση σ' αυτά τα συμβούλια. Το προλεταριάτο θα είχε συνείδηση της αξεπέραστης δύναμής του. Ο μηχανισμός του αστικού κράτους θα κρεμόταν στον αέρα. Ένα και μόνο χτύπημα θα τον έκανε σκόνη.

Αντίθετα, οι αναρχικοί αναζήτησαν καταφύγιο στα συνδικάτα

τους για ν' αποφύγουν τις απαιτήσεις της πολιτικής. Έπαιξαν τον πέμπτο τροχό στο αμάξι της αστικής δημοκρατίας. Σε λίγο έχασαν κι αυτή τη θέση, γιατί κανένας δεν χρειάζεται πέμπτη ρόδα.

Και μονάχα οι δικαιολογίες τους! «Δεν πήραμε την εξουσία, όχι γιατί δεν μπορούσαμε, αλλά γιατί είμαστε ενάντια σε κάθε είδους δικτατορία». Μια τέτοια θεωρία αποδείχνει επαρκώς ότι ο αναρχισμός είναι αντεπαναστατική θεωρία. Όποιος αρνείται την κατάληψη της εξουσίας, την παραδίδει σ' αυτούς που την είχαν πάντα, δηλαδή στους εκμεταλλευτές. Η ουσία κάθε επανάστασης βρίσκεται και πάντα βρισκόταν στο γεγονός ότι φέρνει μια καινούρια τάξη στην εξουσία, που της επιτρέπει να πραγματοποιήσει το πρόγραμμά της. Είναι αδύνατο να σπρώξεις τις μάζες σε εξέγερση χωρίς να τις προετοιμάσεις για την κατάληψη της εξουσίας. Κανένας δεν μπορούσε μετά την κατάληψη της εξουσίας να εμποδίσει τους αναρχικούς να κάνουν αυτό που νόμιζαν αναγκαίο. Αλλά οι αρχηγοί τους δεν πίστευαν πια κι οι ίδιοι ότι το πρόγραμμά τους θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

Λέων Τρότσκι

Ένας άντρας αεικίνητος

Δεν άργησε πολύ και ο Ντουρούτι κατάλαβε πως η Κεντρική Επιτροπή ήταν ένα διοικητικό όργανο. Εκεί γίνονταν συζητήσεις, διαπραγματεύσεις, ψηφοφορίες, υπήρχαν φάκελοι και γραφειοκρατική δουλειά. Ο Ντουρούτι όμως δεν μπορούσε να βάλει τον πισινό του σε μια θέση. Έξω έπεφταν πυροβολισμοί. Δεν μπόρεσε να το αντέξει αυτό για πολύ. Οργάνωσε λοιπόν μια δική του μεραρχία, τη φάλαγγα Ντουρούτι, και έφυγε μαζί της για το μέτωπο της Αραγονίας. Ήμουν εκεί όταν παρέλασαν στους δρόμους της Βαρκελώνης. Ήταν κάτι φοβερό: ένα ανακάτωμα από στολές, εθελοντές από όλα τα μέρη της γης, τα ρούχα πολύχρωμα και ραμμένα σαν κουρελούδες. Είχαν κάτι το χίπικο, αλλά ήταν χίπηδες με χειροβομβίδες και MG και ήταν αποφασισμένοι να πολεμήσουν μέχρι θανάτου.

Χαουμέ Μιραβίτλιες 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η εκστρατεία

Η πρώτη φάλαγγα

Το πρώτο πρόβλημα της Επιτροπής της Πολιτοφυλακής ήταν να οργανώσει ένοπλες ομάδες για το μέτωπο της Αραγονίας. Τέσσερις μέρες μετά την ήττα των στασιαστών στρατιωτικών στη Βαρκελώνη, συγκεντρώθηκαν στο Πασέο ντε Γκράτσια και στην Ντιαγκονάλ τρεις χιλιάδες εθελοντές. Κάτω από την αρχηγία του Ντουρούτι και του Πέρεθ Φαρράς (ενός πιστού στην κυβέρνηση αξιωματικού των Mozos de Escuadra) βάδισαν προς την Αραγονία. Η θρυλική φάλαγγα Ντουρούτι μεγάλωνε στο δρόμο όλο και πιο πολύ. Ο Τύπος των αναρχικών παρακολουθούσε την πορεία του ήρωά του με τεράστιους τίτλους.

Είναι δύσκολο να καθορίσεις με ακρίβεια τον αριθμό των πολιτοφυλάκων. Οι αναρχικοί αντιφάσκουν σ' αυτό το σημείο. Ο Ρούντολφ Ρόκερ μιλά για εργατική πολιτοφυλακή 20.000 ανδρών· απ' αυτούς 13.000 της CNT-FAI, 2.000 από το σοσιαλιστικό συνδικάτο UGT, 3.000 από τα κόμματα του λαϊκού μετώπου. Ταυτόχρονα όμως οι 8.000 άνδρες της φάλαγγας Ντουρούτι δεν είναι μέσα σ' αυτό το λογαριασμό.

Ο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν γράφει πως μερικές ημέρες μετά την αναχώρηση του Ντουρούτι είχαν παρουσιαστεί στη Βαρκελώνη συνολικά 150.000 εθελοντές. Όλοι αυτοί είχαν επανδρώσει τις φάλαγγες των διαφόρων κομμάτων και οργανώσεων.

Οι εφημερίδες εκείνων των ημερών έγραφαν: «Η Επιτροπή της Αντιφασιστικής Πολιτοφυλακής αποφάσισε να στείλει στη Σαραγόσα ένοπλες εργατικές ταξιαρχίες για να χτυπήσει τους στασιαστές στρατιωτικούς. Η Επιτροπή σχεδίαζε την αποστολή 6.000 εθελοντών, όμως ο ενθουσιασμός ήταν τόσο μεγάλος που στην Πλάθα ντε Καταλούνια συγκεντρώθηκαν όχι λιγότεροι από 10.000 εθελοντές που ήθελαν να βαδίσουν ενάντια στη Σαραγόσα».

Αντίθετα ο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν διαπιστώνει: «Παρά το γενικό πυρετό που επικρατούσε, η φάλαγγα Ντουρούτι Πέρεθ Φαρράς δεν έφτασε ούτε κατά προσέγγιση την προβλεπόμενη δύναμη. Από την αρχή έλειπε η αίσθηση της σοβαρότητας της κατάστασης. Αντί να διατεθούν όλες οι δυνάμεις που υπήρχαν, σε ανθρώπους, όπλα, δουλειά και σκέψη για τον πόλεμο, πίστευαν γενικά ότι η πρώτη φάλαγγα που ξεκινούσε για τη Σαραγόσα δεν θα σκόνταφτε σε κανένα εμπόδιο και πως ήταν περισσότερο δυνατή παρά αδύνατη. Όταν τελικά ξεκίνησε, διέθετε 3.000 πολιτοφύλακες».

Χοσέ Πέιρατς 2

Πολύ πριν από την ώρα που είχε καθοριστεί για το ξεκίνημα, συγκεντρώθηκαν στη λεωφόρο της 14ης Απριλίου, της Γκραν βία Ντιαγκονάλ της Βαρκελώνης, 2.000 περίπου άντρες. Ανάμεσά τους πυροβολητές που κουβαλούσαν μαζί τους κανόνια διαφορετικού διαμετρήματος, άλλοι με αυτόματα, εργάτες των τηλεφώνων με όλο το δυνατό τηλεφωνικό υλικό, στην πλειοψηφία όμως εργάτες οπλισμένοι μόνο με τουφέκια. Το απόγευμα της 24ης Ιούλη η φάλαγγα ξεκίνησε.

Ρικάρντο Σανθ 4

Όταν ξεκίνησαν για την Αραγονία, ήθελα να πάω κι εγώ μαζί. Έτσι ανέβηκα σ' ένα φορτηγό. Σε όλη τη Βαρκελώνη γύριζαν τότε αυτοκίνητα με μεγάφωνα και καλούσαν τον πληθυσμό να φέρει τρόφιμα μια και οι πολιτοφύλακες ξεκινούσαν χωρίς ένα κομμάτι ψωμί. Ήταν φανταστικό. Οι άνθρωποι έρχονταν απ' όλες τις μεριές, είχαν σηκωθεί από το μεσημεριανό τραπέζι

και έφερναν όλα όσα είχαν. Ζωμούς, κρέας, λαχανικά, σαρδέλες κονσέρβα. Στο λεπτό γέμισαν τα φορτηγά και ακολουθήσαμε τους πολιτοφύλακες. Διαφορετικά θα είχαν πεθάνει απ' την πείνα. Εννοώ ότι κι οι πιο θαρραλέοι πρέπει να τρώνε κάτι. Η πείνα δεν νικιέται. Μ' αυτό τον τρόπο έφτασα στην Αραγονία, καβάλα στο σαρδελοαυτοκίνητο. Έτσι το ονόμαζαν οι πολιτοφύλακες. Ο Ντουρούτι δεν ήξερε τίποτα. Κάποιος όμως πρέπει να τον ειδοποίησε σχετικά, γιατί κατέβηκε από το αυτοκίνητό του και έριξε μια ματιά στο φορτηγό. Με κοίταξε και γύρισε πίσω, χωρίς να πει κουβέντα.

Εμιλιέν Μορέν

Η πορεία προς τη Σαραγόσα

Ο Ντουρούτι είχε κυριευτεί από την ιδέα να καταλάβει τη Σαραγόσα. Το γεγονός ότι η πρωτεύουσα της Αραγονίας είχε πέσει στα χέρια των φασιστών ήταν φοβερό χτύπημα για τη CNT, για την επανάσταση και για την έκβαση του εμφυλίου. Η Σαραγόσα ήταν το κέντρο βάρους του αναρχισμού της Αραγονίας. Ήδη η εξέγερση των αναρχικών το Δεκέμβρη του 1933 είχε δείξει πόσο δυναμικό κρυβόταν σ' αυτή την πόλη. Ακόμα, η Σαραγόσα αποτελούσε για τους αναρχικούς τη φυσική σύνδεση ανάμεσα στη βάση τους στην Καταλανία και τα οχυρά τους στη χώρα των Βάσκων, στην Μπισκάγια και την Αστούρια.

Δυόμισι μήνες πριν απ' την επανάσταση είχε γίνει στη Σαραγόσα το εθνικό συνέδριο της CNT. Το συνέδριο στην πορεία του είχε εξελιχθεί σε μια διαδήλωση χωρίς προηγούμενο στην ιστορία του εργατικού κινήματος της Ισπανίας. Στην τελική εκδήλωση, στην αρένα των ταυρομαχιών, είχαν έρθει δεκάδες χιλιάδες εργάτες, γυναίκες κι άντρες απ' όλα τα μέρη της Ισπανίας, μέσα σε ξεχειλισμένα έκτακτα τρένα σκεπασμένα με πανώ που πάνω τους ανέμιζε η μαυροκόκκινη σημαία. Η Σαραγόσα ήταν εκείνες τις μέρες ολοκληρωτικά στα χέρια της CNT και της FAI και ο εχθρός είχε βγάλει απ' αυτή τη διαδήλωση τα συμπεράσματά του.

Στα στρατηγικά σχέδια των φασιστών στη Σαραγόσα είχε

δοθεί σαφώς ένας εντελώς ιδιαίτερος ρόλος. Η αντεπανάσταση συγκέντρωνε εκεί όλες τις δυνάμεις της: μια γερή φρουρά τακτικού στρατού και τα στελέχη των Requetés της Ναβάρας, μιας φανατικής εθελοντικής ομάδας, που ήδη είχε διακριθεί στους εμφύλιους πολέμους του προηγούμενου αιώνα για την αντιδραστικότητά της. Αποφασιστικό ρόλο για την τύχη της πόλης έπαιξαν ακόμα ο πολιτικός κυβερνήτης, τυπικός δειλός της δεύτερης δημοκρατίας, και ο διοικητής της φρουράς στρατηγός Καμπανέλας, ένας παμπόνηρος γέρος που εμφανιζόταν πάντα σαν δημοκρατικός και τέκτονας μέχρι που πέρασε με τη μεριά του Φράνκο. Σε ανταμοιβή ονομάστηκε πρώτος πρόεδρος της χούντας στο Μπούργκος.

Η φάλαγγα του Ντουρούτι προχωρούσε με γρήγορη πορεία προς τη Σαραγόσα, με την ελπίδα να σώσει τους αναρχικούς της πόλης από την εξόντωση. Πίστευαν ότι εκεί παιζόταν ακόμη ένας αγώνας ζωής και θανάτου. Στην πραγματικότητα όμως οι φασίστες είχαν καταπνίξει κάθε αντίσταση. Όταν ο Ντουρούτι έφτασε στα περίχωρα της Σαραγόσας, η πόλη ήταν ήδη νεκροταφείο, εξοπλισμένη με πολυβόλα και κανόνια.

Χοσέ Πέιρατς 1

Μετά από τη Αερίντα, ο Ντουρούτι έφτασε με τους ανθρώπους του στο Μπουχαραλόθ, ένα μέρος που απέχει μόνο σαράντα χιλιόμετρα από τη Σαραγόσα. Εκεί έστησε το στρατηγείο του σ' ένα φυλάκιο του δρόμου, σε εντελώς ανοιχτό χώρο, απέναντι ακριβώς από τον εχθρό. Ο χώρος που κερδήθηκε και έφτανε από την αριστερή πλευρά μέχρι τον Έβρο, καθαρίστηκε γρήγορα και προσεκτικά από όσα εχθρικά στοιχεία είχαν απομείνει. Τα προχωρημένα φυλάκια του Ντουρούτι είχαν φτάσει περίπου είκοσι χιλιόμετρα έξω από τη Σαραγόσα και έβλεπαν την πόλη.

Είναι θλιβερό που ο Ντουρούτι δεν υποστηρίχθηκε από τις επαναστατικές δυνάμεις της Σαραγόσα. Σίγουρα οι πολιορκημένοι ήταν κακά οπλισμένοι και γι' αυτό ικανοποιούνταν με το να περιμένουν βοήθεια απ' έξω. Έτσι οι πραξικοπηματίες ήταν κύριοι της πόλης και μπορούσαν να οργανώσουν την άμυνά τους με όλη τους την ησυχία.

Αν ο Ντουρούτι είχε καταλάβει τη Σαραγόσα, ο πόλεμος θα είχε τελειώσει πολύ γρήγορα προς όφελος των δημοκρατικών. Η εκεί φρουρά είχε μεγάλη σημασία. Διέθετε μεγάλα αποθέματα σε ανθρώπους και υλικά. Η πτώση της θα άνοιγε στον Ντουρούτι το δρόμο από το Λογκρόνο και τη Βιτόρια μέχρι το Μπιλμπάο και την ακτή του Ατλαντικού. Ακόμα και το Τερουέλ δεν θα μπορούσε να κρατήσει πάνω από 24 ώρες μετά την πτώση της Σαραγόσα.

Η παραμέληση ή, καλύτερα, το σαμποτάζ του μετώπου της Αραγονίας, είναι χωρίς αμφιβολία υπεύθυνη που χάσαμε τον πόλεμο. Από την αρχή, κάθε επίθεση που ήταν αδύνατη για τον Ντουρούτι ήταν και για τους αρχηγούς των άλλων φαλαγγών. Δεν διέθεταν καθόλου εφεδρείες και υπέφεραν συνέχεια από ελλείψεις σε όπλα και πυρομαχικά. Ο Ντουρούτι μπορούσε να υπολογίζει σε πληροφοριοδότες που περνούσαν τις εχθρικές γραμμές κι έμπαιναν στη Σαραγόσα. Αυτοί ανέφεραν ότι η πόλη ήταν εντελώς γυμνή και ότι θα μπορούσε να καταληφθεί με σχετικά μικρά μέσα. Το κεντρικό στρατηγείο ειδοποιήθηκε πολλές φορές γι' αυτή την κατάσταση. Αποδοκίμαζε όμως κάθε επίθεση και αρνιόταν να δώσει τις απαιτούμενες εντολές και τα μέσα για επίθεση. Για τους διοικητές στο μέτωπο της Αραγονίας η στάση αυτή του στρατηγείου ήταν και έμεινε ακατανόητη.

Ριχάρντο Σανθ 3

Από το ημερολόγιο ενός επαρχιακού παπά

Με το ξέσπασμα του εμφυλίου είχα μια ενορία στο Αγκουινάλιου, στην επαρχία Χουέσκα. Σε μένα ήταν ξεκάθαρο ήδη από την προκήρυξη της δημοκρατίας ότι οι άνθρωποι της εκκλησίας δεν ήταν αγαπητοί σε πολύ κόσμο. Μας ονόμαζαν «τα κοράκια». Μετά τον περίφημο λόγο του Κομπανύς, που άκουσα στο ραδιόφωνο, είχα το συναίσθημα πως αργά ή γρήγορα θα φτάναμε σε κυνηγητό ιερέων. Και, παρ' όλο που οι άνθρωποι στο χωριό με συμπαθούσαν, ήρθε η μέρα που αναγκάστηκα να το

σκάσω. Ήταν 27 Ιουλίου. Είδα ένα αυτοκίνητο γεμάτο ένοπλους νέους που σταμάτησε στην πλατεία της αγοράς. Τότε δεν περίμενα άλλο, ανέβηκα στη μοτοσικλέτα μου και εξαφανίστηκα στα βουνά.

Αυτό αποδείχθηκε καλή ιδέα, γιατί οι πολιτοφύλακες γύρναγαν τα χωριά και συλλάμβαναν τους ιερωμένους. Πολλοί απ' αυτούς εκτελέστηκαν χωρίς δίκη ή πετάχτηκαν στο ποτάμι. Σ' αυτό υπεύθυνες ήταν οι τοπικές επιτροπές που έδιναν στην πολιτοφυλακή μαύρες λίστες. Με βάση αυτές τις λίστες εκτελέστηκαν όλοι.

Μια φορά βρέθηκα σε μπλόκο, μπροστά στο χωριό Μπαρμπάστρο, κι εκεί με σταμάτησαν. Τα 'παιξα όλα για όλα και είπα ότι ήμουν σοφέρ στη λαϊκή πολιτοφυλακή. Φώναξα περισσότερο απ' αυτούς και τελικά κατάφερα και πέρασα σαν σοφέρ. Μετά εξαφανίστηκα όσο μπορούσα γρηγορότερα. Τώρα δεν ήμουν μόνο καταδιωκόμενος ιερέας, αλλά και λιποτάκτης...

Ταξίδεψα με αρκετές περιπέτειες για το Καντάσνος, το χωριό που γεννήθηκα. Κρύφτηκα εκεί στο σπίτι της οικογένειάς μου. Για καλή μου τύχη, πρόεδρος της επιτροπής του χωριού ήταν ένας καλός άνθρωπος. Παντοδύναμος όμως δεν ήταν. Δεν μπορούσε να τα βάλει με τις ένοπλες ομάδες. Στο μεταξύ κάποιος πρέπει να με κατάγγειλε και έτσι συνελήφθηκα. Ο φίλος μου από την επιτροπή κατάφερε να μη με σκοτώσουν αμέσως, αλλά να περάσω πρώτα από δίκη. Ο Τιμοτέο, έτσι λεγόταν, μ' έσπρωξε στο μπαλκόνι του δημαρχείου, εκεί μπροστά είχε συγκεντρωθεί όλο το χωριό, και ρώτησε τον κόσμο τι έπρεπε να γίνει με μένα. Μια οχλαγωγία ξεσηκώθηκε. Οι κάτοικοι του χωριού, από τους οποίους πολλοί ανήκαν σε αριστερές οργανώσεις, αποφάσισαν ότι δεν έπρεπε να καταδικαστώ. Αυτή ήταν η δίκη.

Αλλά και με αυτό δεν ήμουν ασφαλής. Οι ξένοι στο χωριό, που ήταν οπλισμένοι, δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένοι που κυκλοφορούσα ελεύθερος. Τότε ο Τιμοτέο αποφάσισε να μιλήσει με τον Ντουρούτι στο Μπουχαραλόθ. Σ' αυτόν υπαγόταν όλη η περιφέρεια.

Ο Ντουρούτι του είπε: «Άχου να δεις, αν θες να φέρεις τον

άνθρωπο αυτόν σε ασφαλές μέρος, δεν σου μένει τίποτε άλλο παρά να τον φέρεις εδώ, στη φάλαγγά μου».

Ήταν μέσα Αυγούστου. Πήγαμε στο Μπουχαραλόθ και παρουσιάστηκα στον Ντουρούτι. Εκείνος με ρώτησε: «Τι προτιμάς; Να πας στο σπίτι σου ή να μείνεις στη φάλαγγά μου;»

«Έχω τη δυνατότητα να διαλέξω;»

«Φυσικά. Μόνο θέλω να σου πω ένα πράγμα. Αν το σκάσεις, κάποια απ' αυτές τις ομάδες που αλωνίζουν τον τόπο θα σε βρει και θα σε σκοτώσει. Τόση τύχη, όπως τώρα, δεν θα έχεις πάντα. Αν μείνεις εδώ, είσαι τουλάχιστον σε ασφάλεια. Αυτό σου το εγγυώμαι εγώ».

Φυσικά αποφάσισα να μείνω στη φάλαγγα. Ο Ντουρούτι μου είπε ότι χρειαζόταν ένα γραφιά. Με πήγε αμέσως στο γραφείο, όπου καθόταν ήδη μια κοπέλα με κόκκινα μαλλιά. «Αυτή θα σε βοηθήσει. Πρόσεξε όμως μην της βάλεις χέρι», μου είπε. Από κει και πέρα κρατούσα τους καταλόγους των αντρών και έγραφα τους νεόφερτους εθελοντές. Βέβαια με αναγνώριζε πότε ο ένας, πότε ο άλλος, αλλά κανένας δεν τολμούσε να πει τίποτα εναντίον μου, γιατί πολύ γρήγορα είχε διαδοθεί ότι βρισκόμουν υπό την προστασία του Ντουρούτι.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 1

Ένας πόλεμος χωρίς στρατηγό

Όταν ξανασυνάντησα τον Ντουρούτι το 1936, ήταν πια ένας άνθρωπος με μεγάλη επιρροή. Δεν μπόρεσα όμως να διακρίνω έναν πολιτικό αρχηγό μεγάλου αναστήματος. Για κάτι τέτοιο του έλειπε ο απαιτούμενος πνευματικός ορίζοντας. Ήταν βέβαια, όταν παρουσιαζόταν δημόσια, ένας καλός αγκιτάτορας αλλά όχι και σπουδαίος ρήτορας. Διέθετε ένα υγιές ανθρώπινο μυαλό και τη δυνατότητα να εκτιμά την πραγματική αξία των άλλων. Ήταν επίσης αρκετά μετριόφρων. Η δύναμή του προερχόταν περισσότερο από το ότι αιχμαλώτιζε τη φαντασία των μαζών, ιδιαίτερα στην Ισπανία. Η νότια φαντασία δημιουργεί τους δικούς της «μύθους, ξέρετε. Οι στρατιωτικές του ικανό-

τητες ήταν περιορισμένες. Δεν ήταν στρατηγός. Δεν γνώριζε πολλά από στρατηγική. Σαν αρχηγός ομάδων έδειχνε θάρρος και φρόνηση και μια καταπληκτική αίσθηση του σωστού μέτρου. Δεν ανήκε σ' αυτούς που εκτελούσαν τυφλά φασίστες ή υποτιθέμενους φασίστες. Ήξερε πολύ καλά ότι σε τέτοιες σκοτεινές καταστάσεις ευδοκιμούν οι πιο θολές υποψίες. Θυμάμαι, για παράδειγμα, που έσωσε από την εκτέλεση έναν ξένο σύντροφο που είχε διαμαρτυρηθεί για υπερβασίες. Ακόμα, δεν στρατολογούσε τον καθένα που παρουσιαζόταν σαν εθελοντής. Τον είδα από κοντά να λέει σε καταξιωμένους αναρχικούς: «Να τουφεκάει μπορεί ο καθένας, εσύ να πας πίσω στο χωριό σου και στο εργοστάσιό σου. Οι άξιοι οργανωτές είναι σπάνιοι. Πρέπει να πάνε εκεί που τους χρειάζονται. Εδώ στο μέτωπο δεν σας χρειαζόμαστε και τόσο».

Γκαστόν Λεβάλ

Στρατηγός; Όχι δεν ήταν, δεν ήταν κανένας από μας. Είχαμε μια αρκετά ακριβή αντίληψη για το αντάρτικο πόλης, στη Βαρκελώνη και αλλού, στους δρόμους, μέσα σ' ένα πληθυσμό όπου ξέραμε ότι εκεί υπάρχει ένας σύντροφος, απέναντι το αστυνομικό τμήμα, η αποθήκη όπλων, το υπόστεγο στο λιμάνι, μια κρυψώνα, ο εφημεριδοπώλης είναι δικός μας. Αλλά στην ύπαιθρο, ύψος τόσο και τόσο, χαρακώματα, στρατηγικοί χάρτες. Από αυτά λίγα ξέραμε. Δεν ήταν δική μας δουλειά, για ποιο λόγο άλλωστε; Πριν από το πραξικόπημα των στρατηγών, όλα αυτά δεν τα χρειαζόμαστε. Όχι, δεν υπήρξαμε μεγάλοι στρατηγοί. Ούτε ο Ντουρούτι υπήρξε.

Ρικάρντο Σανθ

Ο συνοδός μου, που δεν είναι βέβαια φίλος των αναρχικών, επισκέφθηκε τη φάλαγγα Ντουρούτι και γύρισε πίσω αηδιασμένος. Σίγουρα ο Ντουρούτι είχε προχωρήσει πιο μπροστά απ' όλες τις φάλαγγες προς την κατεύθυνση της Σαραγόσα, χωρίς να υπολογίζει τη ζωή του ή τη ζωή των άλλων, έχοντας εμπιστοσύνη στις ατέλειωτες εφεδρείες που μπορούσε να του διαθέσει το αναρχικό προλεταριάτο της Βαρκελώνης. Τελικά το γενικό

στρατηγείο, κάτω από τις διαταγές του στρατηγού Βιλιάλμπα, τον διέταξε να δώσει ένα τέλος σ' αυτή τη σπατάλη ανθρώπινης ζωής και μετά από πολλά πηγαινέλα κατάφερε να σταματήσει τον Ντουρούτι.

Μέχρι εδώ φτάνει η εξιστόρηση του φίλου μου, που βρίσκεται πολιτικά κοντά στους σοσιαλιστές. Δεν βάζω το χέρι μου στη φωτιά, αλλά έχω αρκετές αμφιβολίες σε ό,τι αφορά τα τελικά του συμπεράσματα. Μετά από όλα αυτά που είδα στο μέτωπο, κατάλαβα πως οι άλλες φάλαγγες απλά δεν έδειχναν καμιά ιδιαίτερη προθυμία να ρισκάρουν το κεφάλι τους. Πρακτικά δεν είχαν καθόλου απώλειες. Με αυτό τον τρόπο, οι Καταλανοί δεν θα κατάφερναν ποτέ να πάρουν τη Σαραγόσα. Είναι δυνατό ο Ντουρούτι να είχε πέσει στο άλλο άκρο. Σε αυτή την περίπτωση όμως, θα ήταν αναγκαίο να βρεθεί ένας μέσος δρόμος, ανάμεσα στην άσκοπη θυσία και στην αναποφάσιστη δειλία. Παίρνοντας υπόψη όλη την κατάσταση στο μέτωπο της Αραγονίας, η φανατική πορεία προς τα εμπρός της φάλαγγας Ντουρούτι ήταν σε κάθε περίπτωση ευνοϊκός παράγοντας, με την προϋπόθεση πως στρατιωτικά θα χρησιμοποιούνταν σωστά.

Από τότε που είδα το μέτωπο, απορώ με την έλλειψη της αίσθησης της πραγματικότητας που έδειχναν οι υπολογισμοί όλων των τοπικών πολιτικών ομάδων. Όλες υπολογίζουν την επικείμενη πτώση της Σαραγόσα. Στην πραγματικότητα, ούτε λόγος δεν μπορεί να γίνει για κάτι τέτοιο. Γι' αυτό βρίσκω ανέντιμο που οι άνθρωποι του POUM κατηγορούν την κυβέρνηση ότι σαμποτάρει με προδοτική πρόθεση τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Θα ήταν πολύ φυσικό η κυβέρνηση να σκεφτόταν με τρόμο τι θα έκαναν οι αναρχικοί μετά την πολυσυζητημένη κατάληψη της Σαραγόσας. Είναι όμως εντελώς ξεκάθαρο πως το πράγμα δεν θα έφτανε ποτέ ως εκεί. Σε αυτό υπεύθυνη δεν ήταν κάποια προδοσία από τα πάνω, όσο η καθαρή τσαπατσουλιά και ανικανότητα σε όλα τα πεδία. Για να ξεπεραστούν οι βασικές αδυναμίες της πολιτοφυλακής, χρειάζονταν οι ηρωικές προσπάθειες ενός πυρήνα από εξαίρετους αξιωματικούς και πολιτικούς.

Φραντς Μπορκενάου

Ο άγγελος της εκδίκησης

Οι κάτοικοι των χωριών και των κωμοπόλεων απ' όπου περάσαμε με αυτοκίνητο, φρουρούν βέβαια με πάθος τη δική τους περιοχή, δεν έστειλαν όμως ούτε έναν άντρα στο μέτωπο. Οι πολιτοφύλαχες στρατολογούνται βασικά από τη Βαρκελώνη.

Στην παλιά, ξεπεσμένη επαρχιακή πόλη Θερβέρα υπήρχε κάποτε μια ιερατική σχολή. Ρωτάω ένα φρουρό από την περιοχή, έναν όμορφο νεαρό που δεν είναι σίγουρα περισσότερο από δεκάξι, τι απόγινε η σχολή, και κείνος μου απαντά μ' ένα γλυκύτατο χαμόγελο: «Α, μ' αυτούς ξεμπερδέψαμε και πολύ καλά μάλιστα!» Όλες οι εκκλησίες, χωρίς εξαίρεση, πυρπολήθηκαν. Μόνο οι τοίχοι στέκουν ακόμη όρθιοι. Οι εμπρησμοί έγιναν με εντολή της CNT ή περαστικών ομάδων της πολιτοφυλακής. Σε όλη την περιοχή δεν έγινε καμιά πραγματική μάχη ανάμεσα στους οπαδούς του Φράνκο και της Generalidad.

Πολύ λίγα σημάδια δείχνουν ότι πλησιάζουμε στο μέτωπο. Ο δρόμος είναι σε καλή κατάσταση. Η κίνηση είναι πολύ μικρότερη απ' ό,τι σε ειρηνικούς καιρούς. Μερικά φορτηγά με τρόφιμα και άλλα, λιγότερα αυτά, με πυρομαχικά μας προσπερνούν. Άλλα γυρίζουν άδεια. Δεν είδαμε ούτε ένα νοσοκομειακό αυτοκίνητο.

Μια και όλοι οι δρόμοι που είναι σημαντικοί για το νότιο τμήμα του μετώπου της Σαραγόσας, περνούν από τη Λερίντα, περίμενα πως η πόλη θα εμφάνιζε μια ένταση. Αλλά εδώ δεν υπήρχε καθόλου κίνηση. Τριάντα ή σαράντα φορτηγά και επιβατικά αυτοκίνητα είναι παρκαρισμένα στην πλατεία, και στους δρόμους της πόλης συναντάς μερικούς πολιτοφύλακες. Στο σύνολό τους δεν είναι παραπάνω από μερικές εκατοντάδες. Οι στρατιώτες μιλούν με συγκίνηση και ενθουσιασμό για τον Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι, τον αρχηγό των αναρχικών και τη φάλαγγά του. Αυτός και οι άνθρωποί του είναι οι λαϊκοί ήρωες του πολέμου στην Καταλανία. Ο Ντουρούτι έχει τη φήμη του άγγελου-εκδικητή των φτωχών. Η φάλαγγά του είναι ονομαστή ως η πιο σκληρή και πιο άτεγκτη στις εκτελέσεις των φασιστών, των παπάδων και των πλουσίων.

Όλοι οι πολιτοφύλακες της Καταλανίας εξυμνούν την πορεία του προς τη Σαραγόσα, που γίνεται χωρίς περίσκεψη για τα θύματα και τις απώλειες. Μερικοί φρουροί στο μέγαρο του κυβερνήτη πολέμησαν κάτω από τις διαταγές του Ντουρούτι. Με ένα ανόητο χαμόγελο, χωρίς σαδισμό, με την έκφραση περισσότερο παιδιών που διηγούνται ένα πετυχημένο παιχνίδι, μας δείχνουν τα βλήματα dum-dum που έχουν κατασκευάσει από χανονικές σφαίρες. Ένας μας εξηγεί: «Για τους αιχμαλώτους», θέλει να πει ότι κάθε φυλακισμένο τον περιμένει μια τέτοια σφαίρα. Έτσι είναι λοιπόν ο εμφύλιος στην Ισπανία. Τείνω να πιστέψω πως κάπως έτσι είναι και στη μεριά του Φράνκο. Και στις δυο μεριές οι ουδέτεροι ξένοι ανταποκριτές πρέπει να σωπάσουν για πολλά, αν δεν θέλουν να μπουν σε σοβαρούς κινδύνους.

Φραντς Μπορκενάου

«Εσείς στη Ρωσία έχετε ένα πραγματικό κράτος, εμείς όμως είμαστε υπέρ της ελευθερίας», μου είπε στον έλεγχο των διαβατηρίων ένας σκοπός με μαυροκόκκινο πουκάμισο. «Θέλουμε να εφαρμόσουμε τον ελευθεριακό κομμουνισμό».

«Comunismo libertario». Μέχρι σήμερα ηχούν στ' αφτιά μου αυτές οι λέξεις. Πόσες φορές τις άκουσα, σαν πρόκληση, σαν όρκο.

Για να εξηγηθεί η ακατανόητη μέχρι τώρα συμπεριφορά των αναρχικών, είπαν μερικές φορές ότι οι γραμμές τους ήταν γεμάτες από κακοποιούς. Χωρίς αμφιβολία, πέρασαν μέσα στις γραμμές των αναρχικών και εντελώς συνηθισμένοι κλέφτες και ληστές. Το κόμμα που βρίσκεται στην εξουσία δεν τραβά μονάχα τους τίμιους ανθρώπους, αλλά και πολύ συρφετό. Τότε, ο καθένας μπορούσε να παραστήσει τον αναρχικό. Το Σεπτέμβρη του 1936, όταν ήμουν στη Βαλέντσια, συνάντησα μπροστά στο μέτωπο της Τερουέλ μια εκατονταρχία της αναρχικής «σιδερένιας φάλαγγας». Οι αναρχικοί μου εξήγησαν ότι ο διοικητής τους είχε πέσει στη μάχη κι αυτοί δεν ήξεραν τι να κάνουν. Στη Βαλέντσια βρήκαν απασχόληση: έκαψαν τα αρχεία των δικαστηρίων και προσπάθησαν να μπουν στις φυλακές για να απελευθερώσουν τους κρατούμενους εγκληματίες. Πιθανόν ανάμεσά τους να ήταν και κάποιος άξιος.

Παρ' όλα αυτά, οι κακοποιοί ήταν δευτερότερο θέμα. Το φθινόπωρο του 1936 η CNT συγκέντρωνε στις γραμμές της τα τρία τέταρτα των εργατών της Καταλανίας. Οι αρχηγοί της CNT και της FAI ήταν εργάτες και συνήθως τίμιοι άνθρωποι. Το άσχημο ήταν ότι ενώ επέκριναν το δογματισμό, ήταν οι ίδιοι πεντακάθαροι δογματικοί. Προσπαθούσαν να χώσουν με το ζόρι τη ζωή στις θεωρίες τους.

Οι εξυπνότεροι κατάλαβαν τη διάσταση ανάμεσα στις μπροσούρες, που ηχούσαν όμορφα στ' αφτί, και στη σκληρή πραγματικότητα. Έπρεπε λοιπόν, αυτοσχεδιάζοντας, κάτω από ένα χαλάζι από βόμβες και μια βροχή από σφαίρες, να αλλάξουν αυτά που μέχρι χτες ήταν γι' αυτούς απαράβατες αλήθειες.

Ηλία Έρενμπουργκ 1

Τις πρώτες μέρες της επανάστασης πυρπολήθηκαν όλες οι εκκλησίες της Λερίντα. Την ημέρα που η φάλαγγα Ντουρούτι περνούσε μέσα απ' την πόλη, στην πορεία της για το μέτωπο της Αραγονίας, οι πολιτοφύλαχες πυρπόλησαν τη μητρόπολη, αφού κατηγόρησαν δειλούς τους συντρόφους τους από τη Λερίντα που δεν είχαν τολμήσει να την κάψουν. Ο ναός καιγόταν επί δύο μέρες.

Ανώνυμος 1

«Ο κόκκινος παπάς», «ο γραμματέας του Ντουρούτι»: αυτό το παρατσούκλι μου έχει μείνει μέχρι σήμερα, παρ' όλο που δεν στέκει καθόλου. Δεν ήμουν ποτέ υπέρ του αναρχισμού και ο Ντουρούτι δεν είχε ποτέ γραμματέα. Ήμουν μονάχα γραφιάς στο γραφείο της φάλαγγας. Πρέπει όμως να ομολογήσω πως ο Ντουρούτι ήταν δίκαιος άνθρωπος, και αν μερικοί τον κατηγορούν ότι ήταν δολοφόνος και λήσταρχος, αυτοί είναι συκοφάντες κι εγώ θα υπερασπιστώ το φίλο μου απέναντι σε τέτοια ψέματα.

Λέγεται συνεχώς, για παράδειγμα, ότι αυτός και η φάλαγγά του έκαψαν τον καθεδρικό ναό της Λερίντα. Αλλά πότε κάηκε η μητρόπολη; Στις 25 Αυγούστου. Η φάλαγγα όμως πέρασε από τη Λερίντα κατά την προέλασή της, στις 24 Ιουλίου, και σας

βεβαιώνω ότι δεν γύρισε πίσω μετά ένα μήνα για να χάψει την εκκλησία. Στην πραγματικότητα να τι έγινε. Μια εκατονταρχία από εξτρεμιστές, στην πορεία της από τη Βαρκελώνη προς το μέτωπο πέρασε μέσα από τη Λερίντα και δεν τους κατέβηκε τίποτα καλύτερο να κάνουν παρά να κάψουν το σπίτι του θεού. Όταν έφτασαν στο στρατηγείο του Ντουρούτι, η είδηση για την παλικαριά τους είχε φτάσει ως εμάς. Ο Ντουρούτι, που ήξερε να είναι και κακόβουλος, τους άφησε να παρουσιαστούν και φώναξε: «Οι θαρραλέοι άντρες, που έφεραν σε πέρας την επιχείρηση στη Λερίντα, να περάσουν μπροστά». Φυσικά οι υπεύθυνοι τιμωρήθηκαν πολύ αυστηρά.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 1

Τρεις δημοσιογράφοι

Τέλη Αυγούστου με αρχές Σεπτέμβρη πήγα με την Κάρμεν και τον Μακασέεβ στο διοικητήριο του Ντουρούτι. Τότε το όνειρό του ήταν να καταλάβει τη Σαραγόσα. Το διοικητήριο βρισκόταν στην όχθη του Έβρου. Είχα πει στους συνοδούς μου ότι ο Ντουρούτι ήταν γνωστός μου. Έτσι ήταν προετοιμασμένοι για μια εγκάρδια υποδοχή. Ο Ντουρούτι όμως τράβηξε ένα ρεβόλβερ από την τσέπη, είπε ότι στο άρθρο μου για την εξέγερση της Αστούρια είχα συκοφαντήσει τους αναρχικούς και συμπλήρωσε πως θα με σκοτώσει επιτόπου. Ο Ντουρούτι δεν έλεγε ποτέ κούφια λόγια. «Κάνε ό,τι θέλεις», του είπα εγώ, «αλλά νομίζω πως αντιλαμβάνεσαι κάπως περίεργα τους νόμους της φιλοξενίας». Ο Ντουρούτι ήταν βέβαια αναρχικός και μάλιστα οξύθυμος, αλλά ήταν και Ισπανός. Η απάντησή μου τον έφερε σε αμηχανία. «Καλά. Εδώ είσαι φιλοξενούμενος. Αλλά το ρεπορτάζ σου θα σ' το πληρώσω. Όχι εδώ. Στη Βαρκελώνη».

Μια και λόγω των αρχών της φιλοξενίας δεν μπορούσε να με σκοτώσει, άρχισε να βλαστημάει άγρια. Φώναζε ότι η Σοβιετική Ένωση δεν είναι ελεύθερη κομμούνα, αλλά κράτος από τα χειρότερα. Ένα κράτος με αμέτρητους γραφειοκράτες που δεν τον είχαν απελάσει τυχαία από τη Μόσχα.

Η Κάρμεν και ο Μακασέεβ αισθάνονταν ότι κάτι κακό συμβαίνει. Η ξαφνική εμφάνιση του ρεβόλβερ δεν χρειαζόταν μετάφραση. Μια ώρα αργότερα τους είπα: «Όλα εντάξει. Μας καλεί για δείπνο».

Στα τραπέζια κάθονταν πολιτοφύλακες, άλλοι με μαυροκόκκινα πουκάμισα κι άλλοι με μπλε φόρμες· έτρωγαν, έπιναν κρασί και γελούσαν. Κανείς δεν πρόσεχε εμάς και τον Ντουρούτι. Ένας απ' τους άντρες μοίραζε το φαγητό και τα κρασοκάνατα ένα γύρω. Δίπλα στο πιάτο του Ντουρούτι έβαλε μια μπουκάλα με μεταλλικό νερό. Αστειεύτηκα: «Μιλάς πάντα για την απόλυτη ισότητα. Και στο μεταξύ όλοι πίνουν κρασί και μόνο εσύ πίνεις μεταλλικό νερό». Δεν μπορούσα να σκεφτώ την αντίδραση του Ντουρούτι. Πήδηξε επάνω και ούρλιαξε: «Πάρτε την μπουκάλα από δω. Φέρτε μου νερό απ' το πηγάδι». Πολλή ώρα μετά προσπαθούσε να δικαιολογηθεί: «Δεν τους παρακάλεσα για κάτι τέτοιο. Ξέρουν ότι δεν το μπορώ το κρασί και ανακάλυψαν κάπου ένα κιβώτιο με μεταλλικό νερό. Κάτι τέτοιο είναι αδύνατο, έχεις απόλυτο δίκιο». Συνεχίσαμε το φαγητό σιωπηλοί και ξαφνικά συμπλήρωσε: «Είναι δύσκολο να τ' αλλάξεις όλα μ' ένα χτύπημα. Οι αρχές και η ζωή δεν αλληλοκαλύπτονται».

Τη νύχτα επισκεφτήκαμε τους προμαχώνες. Ο αέρας έφερνε ένα φοβερό θόρυβο. Μια φάλαγγα από φορτηγά περνούσε από μπροστά μας. «Γιατί δεν με ρωτάς τι σημαίνουν αυτά τα φορτηγά;» ρώτησε ο Ντουρούτι. Του απάντησα ότι δεν είχα την πρόθεση να του αποσπάσω τα πολεμικά του μυστικά. Εκείνος γέλασε: «Μυστικά; Το ξέρει δα ο καθένας πως αύριο θα περάσουμε τον Έβρο. Αυτό είναι», Μερικά λεπτά αργότερα ξανάρχισε: «Δεν θέλεις να μάθεις γιατί πήρα την απόφαση να περάσω το ποτάμι;» «Θα έχεις οπωσδήποτε τους λόγους σου», είπα εγώ. «Στο κάτω κάτω εσύ είσαι ο διοικητής της φάλαγγας». Ο Ντουρούτι ξαναγέλασε: «Αυτό δεν έχει να κάνει με στρατηγική. Χτες μας ήρθε εδώ τρέχοντας ένας πιτσιρικάς περίπου δέκα χρονών από την κατεχόμενη από τους φασίστες περιοχή. Μας ρώτησε: Τι τρέχει με σας; Στο χωριό μου όλοι απορούν γιατί δεν επιτεθήκατε ακόμα. Οι άνθρωποι λένε: τώρα και ο Ντουρούτι τα 'κανε στο βρακί του. Αν ένα παιδί λέει τέτοια

πράγματα, τότε με το στόμα του μιλά όλος ο λαός. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να επιτεθούμε. Η στρατηγική έρχεται από μόνη της...» Κοίταξα το χαρούμενο πρόσωπό του και σκέφτηκα: «Μα και ο ίδιος είσαι ακόμη ένα παιδί».

Αργότερα πήγα πολλές φορές στον Ντουρούτι. Η φάλαγγά του αριθμούσε δέκα χιλιάδες άντρες. Ο Ντουρούτι πίστευε όπως πάντα σταθερά στις ιδέες του, αλλά δεν ήταν δογματικός και καθημερινά αναγκαζόταν να κάνει κάποια παραχώρηση στην πραγματικότητα. Ήταν ο πρώτος αναρχικός που κατάλαβε ότι χωρίς πειθαρχία δεν μπορείς να κάνεις πόλεμο. «Ο πόλεμος είναι βρομιά», έλεγε γεμάτος πίκρα. «Δεν καταστρέφει μόνο σπίτια, αλλά και τις μεγαλύτερες αρχές». Στους ανθρώπους του φυσικά δεν ομολογούσε τίποτε απ' αυτά.

Κάποια μέρα αρκετοί πολιτοφύλακες εγκατέλειψαν τα παρατηρητήριά τους. Τους ανακάλυψαν στο διπλανό χωριό να πίνουν ήσυχοι το κρασί τους. Ο Ντουρούτι ωρυόταν: «Δεν καταλαβαίνετε ότι χυλάτε στη λάσπη την τιμή της φάλαγγας; Δώστε μου τις ταυτότητές σας της CNT». Οι παραβάτες έβγαλαν με όλη τους την ησυχία τις ταυτότητες απ' την τσέπη. Αυτό αγρίεψε τον Ντουρούτι ακόμα πιο πολύ: «Δεν είσαστε αναρχικοί, είσαστε τομάρια, θα σας διώξω από τη φάλαγγα και θα σας στείλω σπίτια σας». Πιθανότατα αυτό ακριβώς περίμεναν οι τύποι. Αντί να διαμαρτυρηθούν είπαν μόνο «σύμφωνοι». «Ξέρετε ακόμη σε ποιον ανήκουν τα ρούχα που φοράτε; Βγάλτε αμέσως τα παντελόνια σας, ανήκουν στο λαό». Οι πολιτοφύλακες έβγαλαν με όλη τους την ησυχία τα παντελόνια τους. Ο Ντουρούτι διέταξε να τους πάνε με τα σώβρακα στη Βαρκελώνη – «για να δει ο καθένας ότι αυτοί δεν είναι αναρχικοί, αλλά εντελώς συνηθισμένοι βρομιάρηδες».

Ηλία Έρενμπουργκ

Οι αναρχοσυνδικαλιστές διαθέτουν παντού αξιωματικούς νομοταγείς στη Δημοκρατία. Σε μια φάλαγγα όμως που βασίζεται στην αρχή της «οργανωμένης αντιπειθαρχίας», δεν υπάρχει χώρος για αξιωματικούς. Αγνοείται λοιπόν ο βαθμός των συμβούλων. Λογίζονται σαν μηχανικοί που έχουν την υποχρέωση

να κρατούν σε κίνηση τη στρατιωτική μηχανή. Όταν γίνονται μάχες, οι άντρες αυτοί δίνουν τις απαραίτητες εντολές και αν τους μείνει χρόνος, προσπαθούν να μοιράσουν σωστά τη δύναμη πυρός, να στήσουν συρματοπλέγματα ή να πάρουν άλλα μέτρα που βρίσκονται έξω από τις εμπειρίες των συμπολεμιστών τους. Όταν οι μονάδες του Φράνκο επιτίθενται, οι αναρχικοί δεν έχουν να αντιτάξουν πολλά πράγματα, πέρα από θάρρος κι ενθουσιασμό. Τελικά όμως η ανακατάληψη ενός χωρίς σημασία χωριού δεν πρόκειται να αποδώσει κανένα στρατηγικό πλεονέκτημα στους φασίστες και έτσι οι κάτοικοι του χωριού Σάντα Μαρία θα μπορούν ανενόχλητοι να συζητούν για τον ελευθεριακό κομμουνισμό και να συντηρούν την πολιτοφυλακή.

Αν βέβαια απειληθεί μια θέση με πραγματική στρατιωτική σημασία, όπως η γραμμή Σαραγόσα-Χουέσκα, τότε γίνονται σκληρές μάχες και υπάρχουν φοβερές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Είναι σκληρό για έναν Άγγλο ανταποκριτή να βλέπει πως η δημοκρατική πλευρά, άοπλη από το σύμφωνο μη ανάμειξης, αντιστέκεται με γυμνά χέρια ενάντια στα πυροβόλα, τα πολυβόλα, τις βόμβες και τα αεροπλάνα, που ρίχνει εναντίον της ο διεθνής φασισμός.

Τζων Λάνγκχντον-Ντέιβις

Μπουχαλαρόθ, 14 Αυγούστου 1936

«Πώς είναι λοιπόν η κατάσταση σε σας εδώ;» ρώτησα.

Ο Ντουρούτι πήρε ένα χάρτη στο χέρι και έδειξε τη διάταξη των μονάδων. «Εμάς μας σταματά ο σιδηροδρομικός σταθμός της Πίνα. Η περιοχή της Πίνα βρίσκεται στα χέρια μας, αλλά το σταθμό τον κρατούν οι άλλοι. Αύριο μεθαύριο περνάμε τον ποταμό, χτυπάμε το σταθμό, τον ξεκαθαρίζουμε. Μετά θα έχουμε τη δεξιά πλευρά ελεύθερη, θα καταλάβουμε το Κουίντο, το Φουέντες ντελ Έμπρο και θα βρεθούμε μπροστά στα τείχη της Σαραγόσας. Το Μπελχίτε θα παραδοθεί γιατί θα βρεθεί ξαφνικά στα μετόπισθέν μας. Και σεις», έδειξε με το κεφάλι τον Τρουέμπα, «είσαστε ακόμη στη Χουέσκα;»

«Θα ήμαστε πρόθυμοι να περιμένουμε στη Χουέσκα και να υποστηρίξουμε το χτύπημά σας από τη δεξιά πλευρά», είπε ο Τρουέμπα μετριόφρονα. «Φυσικά μόνο αν η επιχείρησή σας είναι σοβαρά προετοιμασμένη».

Ο Ντουρούτι σώπασε. Μετά απάντησε νευριασμένα: «Αν θέλετε, βοηθήστε, αν δεν θέλετε, αφήστε το. Η επίθεση στη Σαραγόσα, αυτή είναι η επιχείρησή μου και από στρατιωτική και από πολιτική αλλά και από στρατιωτικοπολιτική άποψη. Φέρω την ευθύνη γι' αυτό. Πιστεύετε ότι θα μοιράζαμε μαζί σας τη Σαραγόσα, αν μας δίνατε χίλιους άντρες; Στη Σαραγόσα θα κυριαρχήσει ο ελευθεριακός κομμουνισμός ή ο φασισμός. Πάρτε όλη την Ισπανία, αλλά τη Σαραγόσα αφήστε την σε μένα».

Ηρέμησε σε λίγο και συζήτησε μαζί μας χωρίς εχθρικότητα. Κατάλαβε ότι δεν είχαμε έρθει με κακή πρόθεση αλλά ότι θα απαντούσαμε στην οξύτητα με ακόμα μεγαλύτερη οξύτητα. (Εδώ δεν τολμούσε κανείς, παρ' όλη την ισότητα, να τσακωθεί μαζί του.) Ζήτησε με πολύ ενδιαφέρον να πληροφορηθεί με λεπτομέρειες για τη διεθνή κατάσταση, για δυνατότητες να βρεθεί βοήθεια για την Ισπανία, για στρατηγικά και τακτικά θέματα. Με ρώτησε πώς είχαμε δουλέψει εμείς πολιτικά στον πόλεμο της Ρωσίας. Μετά μας είπε ότι η φάλαγγά του ήταν καλά εξοπλισμένη και διέθετε πολλά πυρομαχικά. Η δυσκολία βρίσκεται στη διοίκηση. Ο «tecnico» έχει μόνο συμβουλευτικές λειτουργίες, για όλα τ' άλλα αποφασίζει μόνος του. Σύμφωνα με τα ίδια του τα λόγια, βγάζει γύρω στους είκοσι λόγους την ημέρα, πράγμα που τον εξαντλεί. Η εκπαίδευση προχωράει πολύ αργά. Οι φαντάροι δεν αγαπούν αυτό το είδος της εκπαίδευσης, αν και ήταν εντελώς άπειροι και είχαν πολεμήσει μόνο στους δρόμους της Βαρκελώνης. Η λιποταξία ήταν πολύ συχνή. Ο σχηματισμός αριθμούσε χίλιους διακόσιους άντρες τώρα.

Ξαφνικά μας ρώτησε αν είχαμε φάει για μεσημέρι και μας κάλεσε να περιμένουμε μέχρι να έρθουν τα καζάνια. Αρνηθήκαμε. Δεν θέλαμε να φάμε το φαΐ που ανήκε στους στρατιώτες. Τότε ο Ντουρούτι έδωσε στη Μαρίνα ένα δελτίο τροφίμων.

Αποχαιρετώντας τον του είπα ειλικρινά: «Καλή αντάμωση Ντουρούτι. Θα σας βρω στη Σαραγόσα. Αν δεν πέσετε εδώ,

αν δεν πέσετε πολεμώντας τους κομμουνιστές στη Βαρκελώνη, τότε σ' έξι χρόνια περίπου μπορεί να έχετε γίνει μπολσεβίκος».

Γέλασε, μου γύρισε αμέσως τη φαρδιά του πλάτη και μίλησε σε κάποιον που τυχαία βρισκόταν εκεί.

Μιχαήλ Κολτσόβ

Σημειώσεις μιας εθελόντριας

Κυριακή, 16 Αυγούστου. Ο Ντουρούτι στην Πίνα.

(Guardia Civil, Guardia de Asalto, αγρότες.) Άντρας από τη Σεβίλη. Λόγος του Ντουρούτι στους χωρικούς: είμαι εργάτης σαν και σας. Όταν τελειώσουν όλα, θα γυρίσω πάλι στο εργοστάσιο να δουλέψω.

Ο Ντουρούτι στην Οσέρα.

Διαταγή: Να μη ζητάμε φαγητό από τους χωρικούς, να μην κοιμόμαστε το βράδυ στα σπίτια τους, να υπακούμε στον «στρατιωτικό ειδικό». Βίαιη συζήτηση.

Οργάνωση: εκλεγμένοι αντιπρόσωποι. Έλλειψη ειδικών γνώσεων. Έλλειψη κύρους. Στη μονάδα δεν περνάει ούτε το κύρος του στρατιωτικού ειδικού.

Ένας χωρικός διαμαρτύρεται στο σύντροφο από το Οράν (Μάρκετ) ότι οι σκοποί κοιμούνται τη νύχτα.

Επιστροφή στο στρατόπεδο.

Σύντροφος που το έχει σχάσει από τη Σαραγόσα. Εκεί διατηρούσε ένα μικρό γραφείο μεταφορών. Κατάγεται από τη Σεβίλη. Ένας που δεν θέλει να χωρίσει από το φίλο του. Ένας άλλος που θέλει να παραδώσει τα όπλα του.

Τριακόσιοι άοπλοι άντρες από τη Λερίντα στέλνονται στο μέτωπο. Πέντε κανόνια δανεικά στη φάλαγγα της Χουέσκα (σταλμένα δηλαδή από τη Λερίντα, με συγκατάθεση του Ντουρούτι). Ο Γκαρθία Ολιβέρ ταξιδεύει με αεροπλάνο για τη Βαλέντσια. Εξαφανίστηκε αξιωματικός. Οργάνωση των τηλεφωνητών και των τηλεγραφητών.

Φτάνουν ενισχύσεις: 2.000 οπλισμένοι, τάγμα ιππικού, δύο μπαταρίες 15 εκ., δύο τεθωρακισμένα αυτοκίνητα.

Τηλεφωνική συνομιλία Ντουρούτι-Σαντιγιάν. Κατάληψη του Κουίντο χωρίς πυροβολικό θα κόστιζε 1.200 άντρες. Με κανόνια θα έφτανε η φάλαγγα μέχρι τις πύλες της Σαραγόσα.

Πολύ δραστήριος: γιατί δεν βομβαρδίζεται η Σαραγόσα; (Γέρος «Sí, Señor...»)

Δευτέρα 17 Αυγούστου.

Το αρχηγείο μεταφέρεται στο αγροτόσπιτο, που έχει μπροστά του το χωράφι με το καλαμπόκι (αστεία μεταχόμιση). Το πρωί με το αυτοκίνητο για την Πίνα. Ο μικρός οδηγός έχει και τη φιλενάδα του μαζί. Φιλιούνται σ' όλη τη διαδρομή. Βρίσκω την ομάδα μας στρατωνισμένη στο σχολείο. Περίφημα. (Πατριωτικά αναγνώσματα...) (Και το νοσοκομείο βρίσκεται στο σχολείο.) Φαγητό πάλι στο χωρικό του αριθμού 18. Κάποιος μου δίνει ένα τουφέκι: ωραία κοντή καραμπίνα. Το απόγευμα άσκοπος βομβαρδισμός. Τηλεφωνώ στον Μπόρις: «Δεν άκουσα ακόμα κανένα βλήμα». (Πράγματι, εκτός από βολές άσκησης.) Την ίδια στιγμή βροντάει. Φριχτή έκρηξη. «Αυτά είναι βομβαρδιστικά». Παίρνουμε τα τουφέκια. Διαταγή: Όλοι έξω στα καλαμποχοχώραφα. Καλυπτόμαστε. Πέφτω στη λάσπη και πυροβολώ προς τα πάνω. Μερικά λεπτά μετά σηκώνονται όλοι. Τα αεροπλάνα είναι πολύ ψηλά, δεν τα φτάνουμε. Οι μισοί Ισπανοί συνεχίζουν να ρίχνουν ομοβροντίες, ένας πυροβολεί οριζόντια προς το ποτάμι. (Και πυροβολισμοί με ρεβόλβερ;) Βρίσκουμε μια βόμβα. Πολύ μικρή. Κρατήρας με διάμετρο μισού μέτρου. Δεν αισθάνομαι καμιά ένταση.

Πάντα περίεργοι χωρικοί στην πλατεία, λιγότεροι όμως από πριν.

Αουί Μπερτομιέ (αντιπρόσωπος): «Εμπρός, στην άλλη όχθη. Πρόκειται να κάψουμε τρία εχθρικά πτώματα». Περνάμε με μια βάρκα απέναντι (μετά από ένα τέταρτο συζήτηση). Ψάχνω. Επιτέλους ένα πτώμα, μελανιασμένο, φαγωμένο, απαίσιο. Καίγεται. Οι άλλοι ψάχνουν παρακάτω. Ανάπαυλα. Πρόταση να φτιάξουμε μια ομάδα κρούσης. Ο κύριος όγκος περνά πάλι απέναντι. Μετά αποφασίζεται (;) η ομάδα κρούσης να χτυπήσει την επομένη. Επιστροφή στην όχθη, σχεδόν χωρίς κάλυψη. Απομο-

νωμένο αγροτόσπιτο. Πασχουάλ (από το συμβούλιο πολέμου): «Γιατί δεν ψάχνουμε για χαρπούζια;» (εντελώς σοβαρά). Συνέχεια μέσα από θάμνους. Ζέστη, λίγος φόβος. Τα βρίσκω όλα ηλίθια. Ξαφνικά καταλαβαίνω ότι είναι σοβαρά. Επίθεση (στο σπίτι). Ξαφνικά φοβερά ταραγμένη (δεν βλέπω ότι η υπόθεση είναι άσκοπη, ξέρω όμως ότι οι αιχμάλωτοι τουφεκίζονται). Χωριζόμαστε σε δυο ομάδες. Ο αντιπρόσωπος, ο Ρίντελ και οι τρεις Γερμανοί χυλιούνται προς το σπίτι. Εμείς στους λάκκους (σε λίγο ο αντιπρόσωπος μας σφυρίζει: έπρεπε να είχαμε προχωρήσει κι εμείς προς το σπίτι). Περιμένουμε. Ακούμε φωνές... Πολύ κουραστική ένταση. Βλέπουμε τους συντρόφους να επιστρέφουν, χωρίς κάλυψη, ενωνόμαστε μαζί τους και περνάμε με όλη μας την ησυχία το ποτάμι. Η λάθος τακτική μας θα μπορούσε να είχε κοστίσει τη ζωή των άλλων. Υπεύθυνος γι' αυτό είναι ο Πασχουάλ (Καρπεντιέ, σε μας Ζιράλ).

Κοιμόμαστε στο άχυρο (δυο μπότες στη γωνιά, καλές κουβέρτες). Ο νοσοκόμος που θέλει να σβήσει το φως ακούει τα σχολιανά του. Σ' αυτή την επιχείρηση φοβήθηκα για πρώτη και μοναδική φορά σε όλη τη διάρκεια της παραμονής μου στην Πίνα.

Τρίτη, 18 Αυγούστου.

Συνέχεια καινούριες προτάσεις να περάσουμε το ποτάμι. Κατά το τέλος του πρωινού αποφασίζεται ν' αποτολμηθεί η διάβαση μέσα στη νύχτα, και μάλιστα από την ομάδα μας, και να κρατηθεί η θέση στην όχθη μέχρι την άφιξη της φάλαγγας Σαστάνο, για δυο μέρες. Η μέρα περνάει με προετοιμασίες. Το πιο πιεστικό ζήτημα: πολυβόλα. Το συμβούλιο πολέμου της Πίνα αρνείται να μας δώσει μερικά. Μετά από πολλά πάρεδώσε καταφέρνουμε, με τη βοήθεια του Ιταλού συνταγματάρχη που διευθύνει την Banda Negra, να πάρουμε τουλάχιστον ένα. Τελικά μάλιστα δύο. Δεν δοκιμάζονται.

Βέβαια ο συνταγματάρχης ήταν εκείνος που έριξε την ιδέα, αλλά τελικά και το συμβούλιο πολέμου συμφωνεί για την ομάδα κρούσης.

Φυσικά είναι εθελοντική. Το προηγούμενο βράδυ μας συγκέ-

ντρωσε ο Μπερτομιέ στις έξι και μας ρώτησε τη γνώμη μας. Επιμένει να πουν όλοι αυτό που σκέφτονται. Πάλι σιωπή. Στο τέλος ο Ρίντελ: «Μα τι θες λοιπόν, όλοι είναι σύμφωνοι». Αυτό είναι όλο.

Πέφτουμε για ύπνο. Ο νοσοκόμος θέλει πάλι να σβήσει το φως... Κοιμάμαι με τα ρούχα και σχεδόν δεν κλείνω μάτι. Έγερση στις 2.3ο. Ο γυλιός μου είναι έτοιμος. Φρίκη για τα γυαλιά. Μοιράζεται το φορτίο (για μένα χάρτες και σκεύη κουζίνας). Διαταγές.

Σιωπηλή πορεία. Λίγο νευρικοί. Περνάμε σε δυο σημεία. Ο Λουί θυμώνει με μας, φωνάζει (αν οι άλλοι είναι απέναντι). Πορεία στην ύπαιθρο. Αναμονή. Ξημερώνει. Ο Γερμανός θα μαγειρέψει τη σούπα. Ο Λουί ανακαλύπτει μια καλύβα, αφήνουμε τα πράματα εκεί, εγώ σκοπός. Μένω και προσέχω τη σούπα. Παντού μπαίνουν σκοπιές. Συγύρισμα της καλύβας, ετοιμασία της κουζίνας, κάλυψη στα παράθυρα για να μη φαινόμαστε.

Στο μεταξύ οι άλλοι κατευθύνονται προς το σπίτι. Βρίσκουν μια οικογένεια. Γιος δεκαεφτάχρονος (ωραίος). Πληροφορίες: Έχουμε γίνει αντιληπτοί, από την κατόπτευση ήδη. Από τότε η όχθη υπό επιτήρηση. Όταν περάσαμε οι φρουρές αποτραβήχτηκαν. Εκατόν δώδεκα άντρες. Ο λοχαγός ορκίστηκε, θα μας πετύχει, θα έρθουν πάλι. Μεταφράζω στο Γερμανό τις πληροφορίες. Ρωτούν: «Τι γίνεται, ξαναπερνάμε το ποτάμι;» «Όχι, μένουμε φυσικά». (Ίσως να ήταν καλύτερα αν τηλεφωνούσαμε στον Ντουρούτι από την Πίνα.)

Διαταγή: όλοι πίσω, να πάρουμε μαζί και την οικογένεια. (Στο μεταξύ ο Γερμανός που τον είχαμε χάνει μάγειρα βρίζει μόνος του: ούτε αλάτι, ούτε λάδι, ούτε λαχανικά.) Ο Μπερτομιέ θυμωμένος (είναι επικίνδυνο να ξαναπάει κανείς στο σπίτι), συγκεντρώνει όλη την ομάδα γύρω του. Μου λέει: «Εξαφανίσου στην κουζίνα». Δεν τολμώ να διαμαρτυρηθώ. Εξάλλου η επιχείρηση δεν μου πολυαρέσει... Κοιτάζω γεμάτη φόβο που φεύγουν... (σε τελευταία ανάλυση, δεν βρίσκομαι σε λιγότερο κίνδυνο απ' αυτούς).

Παίρνουμε τα όπλα, περιμένουμε. Σε λίγο ο Γερμανός προτείνει να πάμε στο μικρό χαράκωμα κάτω απ' το δέντρο, όπου

έχουν πιάσει θέσεις ο Ρίντελ και ο Καρπεντιέ (κι οι δυο τους είναι φυσικά εκεί). Ξαπλώνουμε στη σκιά με τα τουφέκια (όχι γεμάτα). Πάλι αναμονή. Από καιρό σε καιρό αναστεναγμός του Γερμανού. Φοβάται. Εγώ όχι. Πόσο έντονα υπάρχουν όλα γύρω μου. Πόλεμος χωρίς αιχμαλώτους. Αν πέσει κανείς στα χέρια των άλλων εκτελείται.

Οι σύντροφοι γυρνούν. Ένας αγρότης, ο γιος του και ο μικρός... Ο Φοντάνα χαιρετά με σηκωμένη τη γροθιά, ενώ ταυτόχρονα κοιτάει τους νεαρούς. Χαιρετούν κι εκείνοι, αλλά ο γιος το κάνει γιατί δεν μπορεί να κάνει τίποτε άλλο. Φρικτοί καταναγκασμοί. Ο χωρικός γυρίζει ακόμα μια φορά πίσω, θέλει να φέρει τους δικούς του. Καθόμαστε πάλι. Ένα αναγνωριστικό. Καλυπτόμαστε. Ο Λουί εκφράζεται ουρλιάζοντας για την ανοησία. Ξαπλώνω με την πλάτη, κοιτάω το γαλάζιο ουρανό, τα φύλλα. Πολύ ωραία μέρα. Αν με ανακαλύψουν θα με σκοτώσουν... Δεν το κάνουν χωρίς λόγο, οι δικοί μας έχουν χύσει αρκετό αίμα. Είμαι συνεργός τους, ηθικά τουλάχιστον. Τέλεια ησυχία. Σηκωνόμαστε, και τότε ξαναρχίζει. Κρύβομαι στην καλύβα. Βομβαρδισμός. Τρέχω από την καλύβα προς το MG. Ο Λουί λέει: «Μη φοβόσαστε». Με στέλνει μαζί με το Γερμανό στην κουζίνα, με το όπλο στην πλάτη. Αναμονή. Επιτέλους επιστρέφει ο χωρικός με την οικογένειά του (τρεις κόρες, ένας οχτάχρονος γιος), όλοι φοβισμένοι (δυνατός βομβαρδισμός). Φοβούνται και μας, σε λίγο ανοίγονται λιγάκι. Στενοχωριούνται για τα ζώα που άφησαν στους στάβλους (στο τέλος θα καταλήξουμε να στείλουμε τα ζώα τους στην Πίνα). Πολιτικά όχι εντελώς με τη μεριά μας.

Σιμόν Βέιλ

Faits divers

Μια φορά μας έφεραν κάποιον που είχε στη Σαραγόσα μια αρκετά υψηλή θέση. Δεν θέλω να πω τ' όνομά του. Θα τον εκτελούσαν. Ο Ντουρούτι κάλεσε αυτούς που τον φύλαγαν και τους ρώτησε: «Πώς συμπεριφερόταν ο άνθρωπος αυτός στο κτήμα του; Πώς μεταχειριζόταν τους κολίγους του;» Η απάντηση ή-

ταν: «Όχι άσχημα». «Ε, λοιπόν, τι θέλετε τώρα; Πρέπει να τον σκοτώσουμε γιατί ήταν κάποτε πλούσιος; Αυτό είναι ανόητο». Μου παρέδωσε τον άνθρωπο και είπε: «Να φροντίσεις να γίνει δάσκαλος εδώ στο χωριό και να δουλεύει πολύ».

Γιέσους Αρνάλ Πένα 1

Στο αρχηγείο του Ντουρούτι, στο δρόμο Λερίντα-Σαραγόσα, εμφανίστηκε ένα μεσημέρι του Αυγούστου μια ομάδα από καλλιτέχνιδες, από τη Βαρκελώνη. Ήθελαν να δώσουν μια μουσική βραδιά για τους φαντάρους. Μαζί ήταν και η γυναίκα του Ντουρούτι, η Εμιλιέν. Ο Ντουρούτι έστειλε τα κορίτσια πίσω στη Βαρκελώνη. Στη γυναίκα του είπε: «Έχουμε πολλά να κάνουμε εδώ. Αφήστε μας πρώτα να κερδίσουμε τον πόλεμο. Όταν θα μπορούν και οι άλλοι να έχουν τις γυναίκες τους εδώ, τότε να έρθεις και συ. Τώρα όχι».

Ραμόν Γκαρθία Λόπεθ

Στην πολιορκία της Χουέσκα ο Ντουρούτι έκανε μια αναγνωριστική πτήση πάνω απ' την πόλη με ένα μικρό Breguet. Ήταν γιορτή και οι άνθρωποι έβγαιναν εκείνη την ώρα από την εκκλησία. Ο πιλότος του αεροπλάνου, ο λοχαγός Εργκουίντο, ο επονομαζόμενος Κόκκινος Διάβολος, ρώτησε αν θα έπρεπε να ρίξει μερικές χειροβομβίδες. Ο Ντουρούτι όμως αρνήθηκε να βομβαρδίσει τον άμαχο πληθυσμό.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 3

Τον Αύγουστο, ένα αμάξι της επιμελητείας σταμάτησε μπροστά στο αρχηγείο του Ντουρούτι και ξεφόρτωσε ένα βαρέλι κρασί. Ο Ντουρούτι που στεκόταν στην αυλή και είδε το βαρέλι, είπε: «Αν δεν έχετε κρασί για το μέτωπο, δεν χρειάζεται να πιει ούτε το επιτελείο». Τράβηξε το πιστόλι του και πυροβόλησε το βαρέλι, έτσι που όλο το κρασί χύθηκε στα πλακάκια.

Ραμόν Γκαρθία Λόπεθ

Ένα άλλο πρόβλημα για τη φάλαγγα ήταν οι πόρνες από τη Βαρκελώνη, που είχαν ακολουθήσει τους αναρχοσυνδικαλιστές

στο μέτωπο της Αραγονίας. Μέσα σε λίγο διάστημα τα αφροδίσια προκάλεσαν περισσότερες απώλειες απ' ό,τι οι εχθρικές σφαίρες. Στο τέλος ο Ντουρούτι αναγκάστηκε να φροντίσει να φτιαχτεί στο Μπουχαλαρόθ ένα νοσοκομείο γι' αυτές τις περιπτώσεις. Γενικά έπρεπε να φροντίζει για όλα. Θυμάμαι ότι μας είχε διατάξει να δίνουμε στους φαντάρους, που πήγαιναν για διακοπές στη Βαρκελώνη, ένα σωληνάριο Μπλενοκόλ.

Στο τέλος μου είπε: «Αυτή η ιστορία με τις γυναίκες που τριγυρνάνε μέσα στη φάλαγγα, πρέπει να σταματήσει οριστικά».

«Αυτή είναι θαυμάσια ιδέα αρχηγέ. Αλλά πώς;»

«Θα έρθεις σε επαφή με την επιμελητεία και θα ζητήσεις τόσα αμάξια όσα νομίζεις ότι σου χρειάζονται. Τα αυτοκίνητα θα περάσουν απ' όλες τις εκατονταρχίες και θα φορτώσουν τα κορίτσια. Έτσι που να μη μείνει ούτε μία εδώ πέρα. Μετά θα πας με όλη τη φάλαγγα των αυτοκινήτων στη Σαρινιένα. Εκεί θα φορτώσεις τα κορίτσια σ' ένα σφραγισμένο βαγόνι, και δρόμο για τη Βαρκελώνη».

«Αχά! Αυτό σκέφτηκες λοιπόν! Και γι' αυτή τη δουλειά δεν μπορούσες να βρεις κανέναν άλλο παρά τον Γιέσους. Ίσως θέλεις να τους βγάλω στη διαδρομή και κανένα κηρυγματάκι για την έβδομη εντολή;»

«Δεν θέλω τίποτα. Το μόνο που θέλω είναι να τις πάρεις μακριά από δω».

Ήταν διαταγή. Δεν είχα άλλη επιλογή.

Δεν είχα βέβαια και τρομερή επιτυχία, γιατί μετά από λίγο καιρό ξαναεμφανίστηκαν στις εκατονταρχίες ένα σωρό παρδαλά κορίτσια. Ίσως να ήταν τα ίδια που είχα φορτώσει για τη Βαρκελώνη.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 1

Η άλλη όψη

Μια μικρή διεθνής ομάδα από 22 πολιτοφύλακες, απ' όλες τις δυνατές χώρες, συνέλαβε μετά από μια εύκολη μάχη, στην Αραγονία, ένα δεκαπεντάχρονο νεαρό που πολεμούσε από τη μεριά

των φασιστών. Έτρεμε ακόμη γιατί είχε δει τους συντρόφους του να πεθαίνουν δίπλα του. Στην πρώτη ανάκριση, ανέφερε ότι είχε μπει με τη βία στο στρατό του Φράνκο. Τον έψαξαν. Πάνω του βρήκαν ένα εικονισματάκι της Παναγίας και μια ταυτότητα της φάλαγγας. Στάλθηκε στον Ντουρούτι που, αφού του ανέπτυξε για αρκετή ώρα τα προτερήματα των αναρχικών ιδανικών, τον έβαλε να διαλέξει ή να πεθάνει ή να μπει αμέσως στις γραμμές εκείνων που τον είχαν συλλάβει και να αγωνιστεί ενάντια στους παλιούς συντρόφους του. Ο Ντουρούτι έδωσε στο παιδί είκοσι τέσσερις ώρες καιρό να σκεφτεί. Ο νεαρός είπε όχι και εκτελέστηκε. Σίγουρα ο Ντουρούτι ήταν από άλλη άποψη θαυμάσιος άνθρωπος. Ο θάνατος όμως αυτού του νεαρού δεν έπαψε να μου βαραίνει τη συνείδηση, παρ' όλο που τον πληροφορήθηκα πολύ αργότερα.

Μια άλλη περίπτωση. Σ' ένα χωριό, που οι κόκκινοι και οι λευκοί το κατέλαβαν, το έχασαν, το ξανακατέλαβαν και πάλι το ξανάχασαν δεν ξέρω πόσες φορές, οι κόκκινοι πολιτοφύλακες βρήκαν στο χωριό, όταν πια είχε περάσει στα χέρια τους, σ' ένα υπόγειο, μια χούφτα ταραγμένες, φοβισμένες κι αποσκελετωμένες φιγούρες. Ανάμεσά τους τρεις ή τέσσερις άντρες. Οι πολιτοφύλακες έκαναν τούτη τη σκέψη: το γεγονός ότι αυτοί οι νέοι άντρες δεν μας ακολούθησαν στην τελευταία μας υποχώρηση, αλλά περίμεναν τον ερχομό των φασιστών, μπορεί να σημαίνει μονάχα πως κι οι ίδιοι είναι φασίστες. Αυτός ήταν αρκετός λόγος για να τους εκτελέσουν στο λεπτό. Στους άλλους έδωσαν να φάνε και φάνηκαν πολύ ανθρώπινοι.

Μια τελευταία ιστορία, αυτή τη φορά από τα μετόπισθεν. Δύο αναρχικοί μου διηγήθηκαν μια φορά πως είχαν συλλάβει δυο παπάδες. Τον ένα τον σκότωσαν αμέσως μπροστά στα μάτια του άλλου με μια σφαίρα. Στον άλλο είπαν ότι μπορούσε να πάει όπου θέλει. Όταν έκανε είκοσι βήματα, τον σκότωσαν. Ο αφηγητής ξαφνιάστηκε που δεν μπορούσα να γελάσω με την ιστορία του.

Μια ατμόσφαιρα, όπου κάτι τέτοιο είναι καθημερινό, σβήνει εντελώς το στόχο του αγώνα που γίνεται εκεί. Γιατί αυτός ο στόχος δεν εκφράζεται χωρίς την προσφυγή στο γενικό καλό,

στην ευτυχία του ανθρώπου. Στην Ισπανία όμως μια ανθρώπινη ζωή δεν αξίζει τίποτα. Σε μια χώρα, όπου οι φτωχοί είναι στην πλειοψηφία τους γεωργοί, η καλυτέρευση της θέσης των γεωργών πρέπει να είναι, για κάθε ομάδα ακραίων αριστερών, βασικός σκοπός. Και ο εμφύλιος ήταν, στην αρχή ίσως, ένας πόλεμος για το (και ενάντια στο) μοίρασμα της γης στους γεωργούς. Τι συνέβη; Αυτοί οι πάμπτωχοι υπέροχοι γεωργοί της Αραγονίας, που κάτω από τόσες ταπεινώσεις είχαν διατηρήσει την περηφάνια τους, δεν ήταν για τους πολιτοφύλακες από την πόλη ούτε καν αντικείμενο περιέργειας. Χωρίς επιθέσεις, ασχημονίες ή προσβολές -εγώ πάντως δεν αντιλήφθηκα κάτι τέτοιο, και ξέρω ότι στις φάλαγγες των αναρχικών υπήρχε η ποινή του θανάτου για ληστεία ή βιασμό- μια άβυσσος χώριζε τους στρατιώτες από τον άοπλο πληθυσμό. Μια άβυσσος το ίδιο βαθιά όσο και ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς. Αυτό ήταν εύκολο να το καταλάβεις από τη συνεχώς ταπεινή, υποτακτική και φοβισμένη στάση των χωρικών και από τη φυσικότητα, την ανωτερότητα και την καταδεχτικότητα των άλλων.

Σιμόν Βέιλ

Το Σεπτέμβρη του 1936, το μέτωπο της Αραγονίας παγιώθηκε σε πόλεμο θέσεων. Οι αναρχικές φάλαγγες σ' αυτό τον πόλεμο τόσο καλύτερα ήταν εξοπλισμένες όσο πιο ανεξάρτητες μπορούσαν να είναι από την κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης. Για τις εφεδρείες τους φρόντιζαν μόνες τους. Σε περίπτωση ανάγκης κινητοποιούσαν τα συνδικάτα της Καταλανίας. Και οικονομικά η φάλαγγά μας ήταν ανεξάρτητη. Κανόνιζε μάλιστα τον εφοδιασμό της σε τρόφιμα με τον ακόλουθο τρόπο. Όταν συγκεντρωνόταν η σοδειά των δημητριακών, η επιμελητεία μας αγόραζε από τις επιτροπές των χωριών όλη τη σοδειά στις συνηθισμένες τιμές των δημητριακών και μετά τη μετέφερε μέσα σε σακιά, με τα δικά μας φορτηγά, στην ανατολική ακτή, στην επαρχία Βαλέντσια. Εκεί η τιμή των σιτηρών ήταν πολύ υψηλότερη. Τα φορτηγά επέστρεφαν έτσι γεμάτα λαχανικά και φρούτα, αλλά και με χρήματα με τα οποία αγοράζαμε καινούρια δημητριακά.

Με αυτή τη μέθοδο, η φάλαγγα εξοικονομούσε όλα όσα εί-

ναι αναγκαία για έναν πόλεμο χαρακωμάτων: τρόφιμα, ξύλα, ρουχισμό και καπνό. Στο μέτωπο ήταν πολύ ήσυχα, ησυχότερα απ' ό,τι ήταν στα μετόπισθεν, όπου οι βομβαρδισμοί εντείνονταν. Πολλοί στρατιώτες άρχισαν να θεωρούν τον πόλεμο χάσιμο χρόνου. Πολύ συχνά απομακρύνονταν απ' τις θέσεις τους και πήγαιναν για μερικές μέρες στα μετόπισθεν. Αυτό βέβαια ίσχυε λιγότερο για τη φάλαγγα Ντουρούτι, αφού ο αρχηγός μας κατάφερνε να κρατά την κατάσταση στα χέρια του.

Στο δρόμο για τα μετόπισθεν, οι φαντάροι περνούσαν πάντα μέσα από την πόλη Λερίντα. Εκεί άρχιζαν να «επιτάσσουν» στα μαγαζιά και τις αποθήκες ό,τι ήθελαν. Αυτό βέβαια δεν ήταν τίποτε άλλο από μια μισονόμιμη μορφή λεηλασίας. Οι αρχές κοιτούσαν με τα χέρια ψηλά. Σιγά σιγά αυτές οι «επιτάξεις» πήραν τέτοια έκταση, που κανείς δεν μπορούσε να αισθάνεται σίγουρος στη Λερίντα. Η συνήθεια των πολιτοφυλάκων ήταν κολλητική. Σε λίγο «επίτασσε» ο καθένας που είχε ένα όπλο στο χέρι. Δημιουργήθηκαν ολόκληρες ομάδες από «incontrolados», που ενεργούσαν για λογαριασμό τους. Στη Λερίντα εκπροσωπούνταν όλες οι υπάρχουσες οργανώσεις: τα κόμματα, η CNT, η UGT, το POUM, ο έλεγχος των δρόμων, και όλοι υπέγραφαν κουπόνια που στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτε άλλο παρά εισιτήρια για τη λεηλασία της πόλης. Όλα αυτά καλύπτονταν στο όνομα της φάλαγγας Ντουρούτι, παρ' όλο που αυτή δεν είχε καμιά σχέση μ' αυτή την κατάσταση. Ο Ντουρούτι ούτε υπέγραψε ούτε διέταξε ποτέ τέτοιες «επιτάξεις».

Στο τέλος αυτή η κατάσταση τον ενόχλησε. Με φώναξε και μου είπε: «Αυτές οι ληστείες δυσφημούν τη φάλαγγα. Πρέπει να σταματήσουν. Θα πας σαν αντιπρόσωπος της φάλαγγας στη Λερίντα και θα επιβάλεις την τάξη. Θα σου δώσω δυο ανθρώπους από τη διοίκηση που ξέρουν τα πράγματα. Θα μου τηλεφωνείς κάθε βράδυ και θα μου αναφέρεις».

«Καλώς», απάντησα, «αλλά γιατί πρέπει εγώ ειδικά να πάω εκεί; Κάτι τέτοιο είναι εντελώς αδύνατο. Στη Λερίντα υπάρχει πολύς κόσμος που με ξέρει. Αν ακουστεί πως ένας παπάς θέλει να σταματήσει τις "επιτάξεις", δεν θα διστάσουν και πολύ. Θα μου ρίξουν μερικές ουγκιές μολύβι στο κεφάλι».

«Τότε θα σου δώσω συνοδεία», είπε ο Ντουρούτι. «Πάρε μια ολόκληρη εκατονταρχία. Έπειτα θα έχεις και γραπτή εξουσιοδότηση να κάνεις ό,τι θέλεις».

Ξεκίνησα λοιπόν με δύο ανθρώπους από τη διοίκηση και δύο πολιτοφύλακες για τη Λερίντα. Καθένας τους κρατούσε ένα αυτόματο και ένα ρεβόλβερ. Μείναμε στο ξενοδοχείο *Σουίθο*. Πρώτα πρώτα μίλησα με τους αντιπροσώπους της Generalidad, της κυβέρνησης της Καταλανίας, που μου υποσχέθηκαν κάθε δυνατή υποστήριξη. Το γραφείο τους ήταν πνιγμένο με αποδείξεις για επιταγμένα είδη. Οι έμποροι και οι καταστηματάρχες τα έφερναν με την ελπίδα να αποζημιωθούν κάποτε για τις ζημιές τους. Μερικά από τα σημειώματα ήταν πραγματικά περίεργα. Για παράδειγμα ένα έγραφε: «Απόδειξη για τόσα κραγιόν για τα χείλη. Για το τμήμα Ιππικού Φαρλέτε. Υπογραφή: δυσανάγνωστος».

Ξεχωρίσαμε τις σπουδαιότερες αποδείξεις, κάναμε έναν κατάλογο και μετά επισκεφτήκαμε τις διάφορες υπηρεσίες που είχαν εκδώσει τα χαρτιά. Όσα από τα κλεμμένα πράγματα υπήρχαν ακόμη και ήταν χρήσιμα για τους σκοπούς μας, τα στέλναμε στη φάλαγγά μας στο μέτωπο. Στους εκδότες των χαρτιών όμως ανακοινώναμε τα εξής: «Η φάλαγγα Ντουρούτι θα σταματήσει στο μέλλον τις καταχρήσεις, που γίνονται στο όνομά της. Αυτή είναι η τελευταία προειδοποίηση. Αν οι κατασχέσεις δεν σταματήσουν, θα έρθουμε με μια ολόκληρη εκατονταρχία στη Λερίντα. Τότε όμως δεν θα αναζητήσουμε τα κλοπιμαία, αλλά τους κλέφτες. Η φάλαγγα θα τους τιμωρήσει».

Εγώ περισσότερο έψαχνα για έναν απ' αυτούς τους ενόχους. Ήταν ο εξουσιοδοτημένος της φάλαγγάς μας για ζητήματα τροφοδοσίας. Είχε αρχίσει να δουλεύει για δικό του λογαριασμό. Στο καπνοπωλείο, για παράδειγμα, είχε βουτήξει μερικές κούτες «ξανθών» τσιγάρων, αλλά δεν είχε δώσει ούτε ένα πακέτο στη φάλαγγα. Δεν μπορούσαμε όμως να τον βρούμε πουθενά. Φυσικά μάντεψα πού θα τον βρίσκαμε. Πήρα τους πολιτοφύλακες, και ψάξαμε σε όλα τα μπορντέλα της πόλης για έναν άντρα που είχε μοιράσει στα κορίτσια το τόσο σπάνιο τότε «ξανθό» εμπόρευμα. Και πράγματι, βρήκαμε γρήγορα τον

άνθρωπό μας σ' ένα ύποπτο ξενοδοχείο στην Κάλιε ντε Καμπαλιέρος.

Η ξεδιαντροπιά του ήταν τέτοια ώστε να προσφέρει και σε μας μερικά «ξανθά». Του έδειξα την εξουσιοδότησή μου. Τρομοκρατήθηκε λιγάκι. «Μέχρι αύριο το πρωί στις 9 η ώρα, θα παραδώσεις εκεί τόσες κούτες ξανθά τσιγάρα. Αν λείπει έστω και μία θα σε μεταφέρουμε στο στρατηγείο του Ντουρούτι με συνοδεία. Μπορείς να σκεφτείς τι θα συμβεί κατόπιν».

Μετά την αποστολή μας, οι «κατασχέσεις» στη Λερίντα σταμάτησαν σχεδόν εντελώς. Οι ένοχοι είχαν τρομερό φόβο για τον Ντουρούτι. Η παρέμβασή του έβαλε τέρμα στις λεηλασίες.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 2

Τα πολυβόλα

Ξημέρωνε, όταν σταμάτησαν το αμάξι μας στην είσοδο του Μπουχαλαρόθ. Ένας ψηλός, δυνατός νεαρός ήρθε καταπάνω μας, μέσα από την ομίχλη. Το πρόσωπό του, στο χρώμα της ελιάς, και το βλέμμα του ήταν καθαρά μαυριτανικά. Καθόταν στη μέση του δρόμου, με το όπλο παρά πόδα ενώ ένας άλλος πολιτοφύλακας εξέταζε τα χαρτιά μας. Μας γνωστοποίησε ότι τα χαρτιά μας δεν μας επέτρεπαν να προχωρήσουμε πιο πέρα. Για να πάμε στο μέτωπο και να μπορέσουμε να γυρίσουμε πίσω, χρειαζόμαστε μια ειδική άδεια, υπογραμμένη από τον ίδιο τον Ντουρούτι. «Ευχαριστώ. Καλό ταξίδι». Ανάψαμε τη μηχανή και κινηθήκαμε μέσα από το κοιμισμένο ακόμα χωριό προς το σπίτι στην άκρη του δρόμου, που ξέραμε πως ήταν το διοικητήριο.

Πλησιάσαμε μια μεγάλη ομάδα από άντρες, που είχε συγκεντρωθεί γύρω από μια σειρά πολυβόλα. Τα όπλα βρίσκονταν στο έδαφος. Ένας ψηλός, στιβαρός άντρας με ηλιοκαμένο πρόσωπο, μαύρα μαλλιά και μικρά ζωηρά μάτια, προχώρησε προς την ομάδα και διέταξε να στήσουν τα MG και να τα δοκιμάσουν για να μπορέσουν αμέσως να μεταφερθούν στην πρώτη γραμμή. Μερικά λεπτά αργότερα, τα όπλα ήταν έτοιμα για βολή. Ο Ντουρούτι, γιατί αυτός ήταν ο γίγαντας που μας είχε πλησιά-

σει, έδωσε ένα στόχο και για μερικά λεπτά τα MG χακάρισαν. Ο στόχος, περίπου πεντακόσια μέτρα μακριά, στη ρίζα ενός λόφου, έγινε κομμάτια. «Έτσι πρέπει να ρίχνετε στον εχθρό, χωρίς να τρέμετε», είπε ο Ντουρούτι. «Είναι καλύτερα να πεθάνετε, παρά να παρατήσετε το MG. Αν κανείς από σας παρατήσει ένα MG και τη γλιτώσει από τους φασίστες, τότε θα τον σκοτώσω εγώ με τα ίδια μου τα χέρια. Η ελευθερία ενός ολόκληρου λαού, κρέμεται από την καλή βολή σας. Ένα χαμένο MG είναι ένα MG που θα στραφεί εναντίον μας. Μ' αυτά τα όπλα θα καταλάβουμε τη Σαραγόσα και θα παρελάσουμε μέσα στην Παμπλόνα. Εγώ θα μπω εκεί με το κεφάλι του προδότη Καμπανέλας κρεμασμένο στο ψυγείο του αυτοκινήτου μου. Και δεν θα σταματήσουμε μέχρι που να κυματίσει σε όλα τα χωριά της ιβηρικής χερσονήσου η μαυροκόκκινη σημαία. Όταν φύγαμε από τη Βαρκελώνη, ορκιστήκαμε να νικήσουμε. Ένας άντρας πρέπει να βαστά το λόγο του. Πάρτε λοιπόν αυτά τα όπλα και να τα προσέχετε καλά. Δεν επιτρέπεται να κάνετε ούτε βήμα προς τα πίσω, όσο υπάρχει ακόμα μια σφαίρα». Δέκα λεπτά κοντά στον Ντουρούτι αρκούσαν για να πλημμυρίσουν οι άνθρωποι με την αισιοδοξία του. Αυτή η αισιοδοξία ήταν που τραβούσε τις μάζες. Συνδύαζε ένα σπάνιο θάρρος, μια ολοκληρωτική ειλικρίνεια, μια μεγάλη αλληλεγγύη και μια καλή στρατηγική. Σ' αυτές τις αρετές χρωστούσε η φάλαγγα Ντουρούτι τις νίκες της.

Καράσκο ντε λα Ρουμπία

Ήμουν τότε υπεύθυνος επιμελητείας της πολιτοφυλακής στην Καταλανία και είχα το γραφείο μου στο στρατόπεδο Πεντράλμπες στη Βαρκελώνη, που είχε το όνομα «Μιχαήλ Μπακούνιν». Κάθε μέρα τηλεφωνιόμουν με τους αρχηγούς των διαφόρων φαλαγγών, που μου διαβίβαζαν τις ανάγκες τους. Ζητούσαν συνήθως άντρες, πολεμικό υλικό, φάρμακα και ρούχα. Έστελνα κάθε μέρα στο μέτωπο όσα μπορούσα, με το τρένο ή με φορτηγά.

Ο Ντουρούτι ήταν απ' όλους τους αρχηγούς ο πιο απαιτητικός. Μου τηλεφωνούσε πάντα βράδυ, γύρω στις οκτώ.

«Εσύ είσαι Ρικάρντο;»

«Ναι, τι τρέχει;»

«Τι τρέχει; Τίποτα δεν τρέχει. Τα εξαρτήματα για τα MG που είχα ζητήσει χτες, δεν έχουν έρθει ακόμα».

«Δεν μπόρεσα να σου τα στείλω, γιατί δεν είχαμε καθόλου στην αποθήκη. Έδωσα στην Hispano-Suiza μια παραγγελία, αλλά πρέπει να φτιαχτούν πρώτα».

«Τα χρειάζομαι επειγόντως. Κάνε γρήγορα. Πόσες καραμπίνες έχεις ακόμα;»

«Περίπου διακόσιες».

«Καλά, στείλε μου διακόσιες».

«Και οι άλλες φάλαγγες;»

«Ας κοιτάξουν να δουν τι θα κάνουν».

«Θα σου στείλω ένα φορτίο, αλλά όχι και τις διακόσιες».

«Τι γίνεται με νοσοκομειακά;»

«Έχουμε ακόμα έξι εδώ».

«Στείλε μου τα τέσσερα».

«Όχι. Το πολύ ένα. Περισσότερα δεν γίνεται. Αντί γι' αυτά, μπορώ να σου στείλω διακόσιους εθελοντές, που έχουν δηλώσει για τη φάλαγγά σου».

«Δεν τους χρειάζομαι. Κάθε μέρα έρχονται εδώ εκατοντάδες από τα γύρω χωριά και δεν ξέρω τι να τους κάνω. Αυτό που χρειάζομαι είναι MG, κανόνια και πολλά πυρομαχικά».

«Εντάξει, θα ενδιαφερθώ γι' αυτά».

«Λοιπόν, μην ξεχάσεις το νοσοκομειακό, και καραμπίνες όσες μπορείς».

«Σύμφωνοι. Αύριο πάλι».

«Ένα λεπτό. Μην ξεχάσεις τα εξαρτήματα για τα MG».

«Σε καμιά περίπτωση. Είσαι χειρότερος από καλόγερο που ζητιανεύει. Άντε ως αύριο».

Με την επιμονή του, ο Ντουρούτι κατάφερε να εξοπλίσει τη φάλαγγά του με όλα όσα χρειάζονταν για τη διεξαγωγή του πολέμου. Είχε δικό του Υγειονομικό σταθμό, διοίκηση, μαγειρείο, ραδιοφωνικό σταθμό με ισχυρό πομπό, που εξέπεμπε σε όλη τη διάρκεια του πολέμου ειδήσεις και σχόλια και ήταν γνωστός σε ολόκληρη την Ευρώπη, ένα κινητό τυπογραφείο και μια βδομα-

διάτιχη εφημερίδα, την *El Frente*, που μοιραζόταν δωρεάν στους στρατιώτες της φάλαγγας.

Ρικάρντο Σανθ 3

Όταν άρχισε ο εμφύλιος, η οργάνωσή μας, η CNT, είπε: Να μείνετε εδώ πέρα. Δεν γίνεται να τρέξετε όλοι στο μέτωπο τώρα που τα εργοστάσια, το εμπόριο και όλα τα άλλα βρίσκονται στα χέρια των εργατών. Τώρα όλα αυτά πρέπει να οργανωθούν και πρέπει να μείνετε εδώ, στα μετόπισθεν. Έτσι έμεινα ολόκληρο τον πρώτο μήνα στην Μπανταλόνα. Περισσότερο όμως δεν το άντεξα, γιατί ξαφνικά ο καθένας άρχισε να χώνεται σε όλα. Τώρα όλοι ήθελαν να πάρουν μέρος και να ανακατεύονται στην οργάνωση, γιατί είχαν εδώ ένα φίλο, εκεί έναν άλλο. Κι αυτό δεν μου πήγαινε. Ήμουν πάντα ένας άντρας που τραβά επάνω στα πράγματα και ήθελα να πάω στο μέτωπο. Είχαμε ακόμα στα χέρια μας 24 πολυβόλα και ένα σωρό τουφέκια, που είχαμε πάρει όταν κάναμε έφοδο στο στρατόπεδο του Σαν Αντρές. Συγκεντρωθήκαμε λοιπόν, μαζέψαμε τα όπλα, βουτήξαμε δυο φορτηγά και τρία επιβατικά αυτοκίνητα και ξεκινήσαμε από το συντομότερο δρόμο για τον Ντουρούτι, στο μέτωπο. Όταν φτάσαμε και μας είδε, ευχαριστήθηκε φοβερά και φώναξε: «Να που βλέπει κανείς τι μπορεί να πάρει από τα μετόπισθεν. Πού βρήκατε τα πολυβόλα;»

«Από το στρατόπεδο», είπαμε εμείς. «Ήταν ένας τοίχος γύρω γύρω, του βάλαμε λίγο δυναμίτη και ανοίξαμε μια τρύπα. Μαζί σκοτώθηκαν και όλοι οι αξιωματικοί.»

«Εσύ όμως δεν θα πας στα χαρακώματα», είπε ο Ντουρούτι, «γιατί σε χρειάζομαι εδώ. Από το Μπουχαλαρόθ περνούν τώρα τα πάντα και πρέπει να μπει μια τάξη. Θα γίνεις ο αντικαταστάτης μου και θα μείνεις στη φάλαγγα». Έτσι έμεινα εκεί, πέντε έξι χιλιόμετρα μακριά από το αρχηγείο του. Είχα το τηλέφωνό μου κι εκείνος είχε το δικό του και όταν υπήρχε τίποτα τηλεφωνιόμαστε.

Μια φορά στεκόμαστε στο μπαλκόνι ο Ντουρούτι κι εγώ και ξαφνικά μαύρισε η πλατεία από κόσμο. «Κύριε ελέησον», είπε εκείνος, «τι θέλει όλος αυτός ο κόσμος εδώ πέρα;». Οι άνθρω-

ποι φώναζαν: «Θέλουμε να μιλήσουμε μαζί του». Τότε αυτός μίλησε απ' το μπαλκόνι και τους είπε: «Οι άνθρωποι από τα μετόπισθεν να μείνουν εκεί που είναι» -ήταν δηλαδή ένα σωρό κόσμος που είχε έρθει από τη Βαρκελώνη- «και μεις θα μείνουμε στο μέτωπο. Ο καθένας στη θέση του. Μη φοβόσαστε και δεν πρόκειται να το σκάσουμε από δω, μέχρι που να τους νικήσουμε. Τότε θα αφεθούμε στην κρίση του λαού και θα δούμε. Σήμερα όμως δεν έχει συζητήσεις. Καταλάβατε; Σήμερα ξεχνάμε τα πάντα. Υπάρχει μόνο ένα πράγμα, κι αυτό είναι ο πόλεμος». Αυτό όμως ήταν πολύ σκληρό για μένα. «Τι είπες», του λέω, «θα ξεχάσουμε όλα τα άλλα; Μέχρι εκεί θα φτάσουμε; Αν εσείς ξεχάσετε την επανάσταση, τότε να πάω κι εγώ σπίτι μου, και στα παλιά μου τα παπούτσια ο πόλεμος». «Δεν με κατάλαβες», είπε αυτός. «Τι νομίζεις; όλα αυτά τα χρόνια σκεπτόμουν την επανάσταση μονάχα. Τότε δεν είχαμε καθόλου όπλα και τώρα που τα έχουμε νομίζεις πως θα τα αφήσω έτσι; Δεν με ξέρεις καλά μου φαίνεται». Οι άνθρωποι φώναζαν σαν τρελοί και ξέσπασε ένα τρομερό χειροκρότημα. Οι εφημερίδες έγραψαν στραβά και κρύα τα όσα είπε.

Ριχάρντο Ριόντα Κάστρο

Οι αρχές

Ταξίδευα νύχτα από το Μπουχαλαρόθ για την Πίνα. Μέσα απ' το σκοτάδι ξεπρόβαλλαν συντρίμμια από μηχανές, κατεστραμμένες από γερμανικά βομβαρδιστικά. Αγωνιστές με μαυροκόκκινους σκούφους ρωτούσαν τα συνθηματικά. Εδώ στεκόταν η φάλαγγα που διοικούσε ο αναρχικός Ντουρούτι.

Πριν από πέντε χρόνια είχα τσακωθεί με τον Ντουρούτι μιλώντας για δικαιοσύνη και ελευθερία. Οι αναρχικοί συγκεντρώνονταν τότε σ' ένα μικρό καφέ στη Βαρκελώνη. Ονομαζόταν *Café Tranquilidad*. Ο Ντουρούτι δεν ήταν αναρχικός του σαλονιού. Ήταν εργάτης και δούλευε καθημερινά στο εργοστάσιο. Τέσσερις χώρες τον είχαν καταδικάσει σε θάνατο. Ήταν τολμηρός και ήξερε τις αδυναμίες των ανθρώπων. Δεν θέλω να μιλήσω

για τις ιδέες του. Ξέμαθα να συζητώ με το παρελθόν. Τον συνάντησα και πίστεψα στο ένστικτο του εργάτη. Στην Πίνα τον ξανασυνάντησα. Μιλούσε στο τηλέφωνο για ενισχύσεις. Μου έδειξε τα χαρακώματα. Τότε άρχισε να μιλά γι' αυτό που ονομάζω παρελθόν. Οι αγωνιστές έπιναν νερό από ένα κανάτι. Στον τοίχο κρεμόταν μια ταμπέλα διαφημιστική: «Πίνετε κρασί Νέγκους. Ανοίγει την όρεξη».

Ο Ντουρούτι έχτιζε το στρατό. Χωρίς λύπηση εκτελούσε τους κλέφτες και τους λιποτάκτες. Αν κανείς στη συνεδρίαση του πολεμικού συμβουλίου άρχιζε να τσακώνεται για αρχές, ο Ντουρούτι χτυπούσε οργισμένα με τη γροθιά του στο τραπέζι. «Εδώ δεν μιλάμε για προγράμματα, εδώ πολεμάμε». Απαιτούσε ενότητα με τους κομμουνιστές και τους δημοκρατικούς. Έλεγε στους πολιτοφύλακες: «Δεν είναι τώρα ώρα για τσακωμούς. Πρώτα πρέπει να συντριβεί ο φασισμός». Στην κωμόπολη Πίνα έβγαινε η εφημερίδα *Frente* (Το μέτωπο), το όργανο της φάλαγγας Ντουρούτι. Συντασσόταν και τυπωνόταν κάτω από τη φωτιά του πυροβολικού. Διάβασα σ' αυτή την εφημερίδα ένα άρθρο για την υπεράσπιση της πατρίδας: «Οι φασίστες παίρνουν ξένες βόμβες, θέλουν να συντρίψουν τον ισπανικό λαό. Σύντροφοι, υπερασπίζουμε την Ισπανία».

Οι εργάτες των εργοστασίων Φορντ στη Βαρκελώνη, οπαδοί της CNT και της UGT, έστειλαν στη φάλαγγα Ντουρούτι φορτηγά. Είδα αναρχικούς εργάτες να αγκαλιάζονται με νεαρούς κομμουνιστές. Έμαθαν πολλά αυτοί οι αιώνιοι Δον Κιχώτες. Δεν μιλούσαν πια για την «οργάνωση της αντιπειθαρχίας». Σφυροκοπούσαν: «πειθαρχία».

Η έκφραση του προσώπου του ήταν λεπτή και επιεικής. Είχε σκούρα, φλογερά μάτια. Μιλούσε με μεγάλη ένταση: «Πρέπει να φτιάξουμε έναν πραγματικό στρατό». Στο επιτελείο του υπήρχαν πολλοί ξένοι αναρχικοί. Έρχονταν σ' αυτή την καλύβα, όπου υπήρχε μια γραφομηχανή και γύρω γύρω σακιά με άμμο. Κουβαλούσαν νεφελώδεις διακηρύξεις της δεκαετίας του 1890. Ένας διέκοψε τον Ντουρούτι: «Εμείς όμως παραμένουμε σταθεροί στην αρχή μας του παρτιζάνικου πολέμου». Ο Ντουρούτι ούρλιαξε: «Όχι. Αν είναι αναγκαίο, θα εφαρμόσουμε τη γενική

επιστράτευση, θα καθιερώσουμε σιδερένια πειθαρχία. Παραιτούμαστε απ' όλα. Από τη νίκη όμως ποτέ». Πάνω στο δρόμο γλιστρούν σιγά, χωρίς φώτα, φορτηγά με όπλα.

Ηλία Έρενμπουργκ 2

Καταλάβαινε ότι με τους φασίστες απέναντι δεν μπορείς να τσακώνεσαι για θέματα αρχών. Υποστήριξε μια συμφωνία με τους κομμουνιστές και με το κόμμα της Esquerra και έγραψε ένα χαιρετισμό στους σοβιετικούς εργάτες. Όταν οι φασίστες πλησίαζαν στη Μαδρίτη, αποφάσισε πως η θέση του είναι εκεί όπου υπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος: «Θα δείξουμε ότι οι αναρχικοί ξέρουν να πολεμάνε».

Μίλησα μαζί του λίγο πριν από την αναχώρησή του για τη Μαδρίτη. Ήταν όπως πάντα χαρούμενος και ευδιάθετος. Πίστευε στην επικείμενη νίκη. «Βλέπεις», μου είπε, «εμείς οι δυο είμαστε φίλοι. Γι' αυτό μπορούμε να ενωθούμε. Μάλιστα, πρέπει να ενωθούμε. Όταν θα έχουμε νικήσει τότε θα δούμε παρακάτω... Κάθε λαός έχει την ιδιοσυγκρασία του. Οι Ισπανοί δεν μοιάζουν ούτε με τους Ρώσους, ούτε με τους Γάλλους. Κάτι θα σκεφτούμε τελικά... Πρώτα όμως πρέπει να συντρίψουμε τους φασίστες». Στο τέλος της συζήτησης δεν μπόρεσε πια να κυριαρχήσει στα αισθήματά του: «Πες μου, την ξέρεις αυτή την εσωτερική πάλη; Να σκέφτεσαι το ένα και να κάνεις το άλλο; όχι από δειλία, μα από ανάγκη». Του απάντησα ότι μπορώ να τον καταλάβω πολύ καλά. Για αποχαιρετισμό με χτύπησε στην πλάτη, όπως συνηθίζεται στην Ισπανία. Τα μάτια του έμειναν στο μυαλό μου. Μέσα τους ζευγάρωνε σιδερένια θέληση με παιδική ευαισθησία. Ένα εντελώς ασυνήθιστο μείγμα.

Ηλία Έρενμπουργκ 1

Ντουρούτι: Όχι, ακόμα δεν τρέψαμε σε φυγή τους φασίστες. Κρατούν ακόμα τη Σαραγόσα και την Παμπλόνα, όπου βρίσκονται οι αποθήκες και τα εργοστάσια πυρομαχικών. Πρέπει να πάρουμε τη Σαραγόσα με κάθε θυσία.

Οι μάζες εξοπλίστηκαν. Ο παλιός στρατός δεν μετρά πια. Κάθε εργάτης ξέρει τι σημαίνει θρίαμβος του φασισμού: πείνα

και σκλαβιά. Αλλά και οι φασίστες ξέρουν τι τους περιμένει αν νικηθούν. Γι' αυτό τούτος εδώ είναι ένας αγώνας χωρίς οίκτο. Εμείς θέλουμε να συντρίψουμε για πάντα το φασισμό. Ακόμα κι αν αυτό δεν αρέσει στην κυβέρνηση.

Ναι, ακόμα και τότε. Το λέω αυτό, γιατί δεν υπάρχει καμιά κυβέρνηση στον κόσμο που θα πολεμήσει μέχρι τέλους το φασισμό. Όταν η αστική τάξη αντιλαμβάνεται ότι της ξεφεύγει η εξουσία, τότε καταφεύγει στο φασισμό για να επικρατήσει. Η φιλελεύθερη κυβέρνηση της Ισπανίας θα μπορούσε να έχει αρπάξει κάθε εξουσία από τα φασιστικά στοιχεία αυτής της χώρας. Όμως δίστασε, ελίχθηκε και προσπάθησε να κερδίσει χρόνο. Ακόμα και σήμερα υπάρχουν στην κυβέρνησή μας άνθρωποι που θα ήθελαν να μεταχειριστούν τους κινηματίες με το γάντι. Ποτέ δεν ξέρει κανείς, ψέματα; (γελά). Ίσως κάποια μέρα να χρειαστεί η κυβέρνησή μας τους στασιαστές στρατιωτικούς για να χτυπήσει το εργατικό κίνημα...

Βαν Πάαζεν: Προβλέπετε λοιπόν, ακόμα και όταν θα έχει νικηθεί η εξέγερση των στρατιωτικών, δυσκολίες;

Ντουρούτι: Ναι, κάτι τέτοιο δεν θα γίνει χωρίς αντίσταση.

Βαν Πάαζεν: Αντίσταση από ποια μεριά;

Ντουρούτι: Από τη μεριά της αστικής τάξης φυσικά. Αν η επανάσταση νικήσει, η αστική τάξη δεν θα δεχτεί την ήττα της με τα χέρια ψηλά.

Είμαστε αναρχοσυνδικαλιστές. Αγωνιζόμαστε για την επανάσταση. Ξέρουμε τι θέλουμε. Για μας μετράει πολύ λίγο ότι κάπου στον κόσμο υπάρχει μια Σοβιετική Ένωση, που για χάρη της ησυχίας της και της ειρήνης της ο Στάλιν παρέδωσε τους Γερμανούς και τους Κινέζους εργάτες στη φασιστική βαρβαρότητα. Θέλουμε να κάνουμε την επανάσταση εδώ, στην Ισπανία, και μάλιστα όχι μετά τον επόμενο ευρωπαϊκό πόλεμο, αλλά τώρα, αυτή τη στιγμή. Αυτή τη στιγμή εμείς με την επανάστασή μας προκαλούμε περισσότερο πονοκέφαλο στον Χίτλερ και στον Μουσολίνι παρά ολόκληρος ο Κόκκινος Στρατός. Με το παράδειγμά μας δείχνουμε στη γερμανική και ιταλική εργατική τάξη τι πρέπει να κάνει κανείς με το φασισμό.

Δεν περιμένω από καμιά κυβέρνηση στον κόσμο υποστήριξη

για μια επανάσταση του ελευθεριακού κομμουνισμού. Ίσως οι αντιθέσεις μέσα στο ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο να έχουν συνέπειες στον αγώνα μας. Είναι πολύ πιθανό. Ο Φράνκο βάζει τα δυνατά του να τραβήξει ολόκληρη την Ευρώπη σ' αυτή τη διένεξη. Δεν θα διστάσει να στείλει τους Γερμανούς εναντίον μας. Εμείς όμως δεν περιμένουμε βοήθεια από κανένα, τελικά ούτε καν από την ίδια μας την κυβέρνηση.

Βαν Πάαζεν: Αν νικήσετε όμως θα βρεθείτε πάνω σ' ένα σωρό από συντρίμμια.

Ντουρούτι: Πάντοτε σε καλύβια και τρύπες μέναμε, θα καταφέρουμε λοιπόν να συνεχίσουμε να μένουμε εκεί μέσα για λίγο καιρό. Μη ξεχνάτε όμως πως ξέρουμε και να χτίζουμε. Εμείς είμαστε εκείνοι που χτίσαμε τα παλάτια και τις πόλεις στην Ισπανία, στην Αμερική και σε ολόκληρο τον κόσμο. Εμείς οι εργάτες μπορούμε να χτίσουμε καινούρια στη θέση τους. Καινούρια και καλύτερα. Δεν φοβόμαστε τα συντρίμμια. Τη γη εμείς θα την κληρονομήσουμε. Γι' αυτό δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία. Ας κάνει η αστική τάξη τον κόσμο της κομμάτια προτού αποχωρήσει από τη σκηνή της ιστορίας. Κουβαλάμε μέσα μας έναν καινούριο κόσμο, που μεγαλώνει κάθε στιγμή. Μεγαλώνει κι αυτή την ώρα που μιλώ μαζί σας.

Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι 2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Τα μετόπισθεν

Η νέα πόλη

Βαρκελώνη, 5 Αυγούστου. Ήσυχη άφιξη. Κανένα ταξί στο σταθμό. Στη θέση τους παλιά αμάξια με άλογα μας μεταφέρουν στο κέντρο. Στο Πασέο ντε Κολόν λίγοι άνθρωποι. Όταν όμως στρίψαμε στη Ράμπλας, την κεντρική λεωφόρο της Βαρκελώνης, ήρθε η μεγάλη έκπληξη: ξαφνικά είχαμε μπροστά στα μάτια μας την επανάσταση. Ήταν καταπληκτικό. Σαν να είχαμε αποβιβαστεί σε μια καινούρια ήπειρο. Ποτέ πριν δεν είχα ξαναδεί κάτι παρόμοιο.

Η πρώτη εντύπωση: οπλισμένοι εργάτες με πολιτικά, με το όπλο στον ώμο. Σχεδόν κάθε τρίτος άνθρωπος στη Ράμπλας κρατούσε ένα τουφέκι, παρ' όλο που δεν έβλεπες κανέναν αστυνομικό και κανέναν κανονικό στρατιώτη. Όπλα, όπλα και πάλι όπλα. Πολύ λίγοι απ' αυτούς τους οπλισμένους προλετάριους φορούσαν την όμορφη καινούρια στολή της πολιτοφυλακής. Κάθονταν στα παγκάκια ή περπατούσαν στο κέντρο της Ράμπλας πάνω κάτω, το όπλο στο δεξιό ώμο και πολύ συχνά με το κορίτσι τους στο αριστερό χέρι. Σχημάτιζαν περιπολίες για να φρουρούν τις ακραίες συνοικίες της πόλης. Φύλαγαν σκοπιά μπροστά στις εισόδους των ξενοδοχείων, των υπηρεσιών και των καταστημάτων. Στέκονταν πίσω από τα λίγα οδοφράγματα που υπήρχαν ακόμα και που ήταν άψογα φτιαγμένα από πέτρες και σακιά με άμμο. Έτρεχαν με μεγάλη ταχύτητα μέσα

σε κομψά αυτοκίνητα που είχαν κατασχέσει και που πάνω τους είχαν γράψει μ' άσπρα γράμματα τα αρχικά των οργάνωσεών τους. CNT-FAI, UGT, PSUC, POUM, ή με όλα αυτά τα γράμματα μαζί. Μερικά αμάξια είχαν μόνο την επιγραφή UHP (ενωθείτε, αδέρφια προλετάριοι! - Uniaos, hermanos proletarios!), το περίφημο σύνθημα της εξέγερσης της Αστούρια το 1934. Το ότι όλοι αυτοί οι ένοπλοι με τα καθημερινά τους ρούχα έκαναν περίπατο, παρέλαυναν, οδηγούσαν αυτοκίνητο, έκανε την εκδήλωση δύναμης των εργατών ακόμα πιο εντυπωσιακή. Οι αναρχικοί, που τους γνώριζες από τα μαυροκόκκινα σήματα και εμβλήματά τους, αποτελούσαν την συντριπτική πλειοψηφία. Πουθενά το παραμικρό ίχνος «μπουρζουαζίας». Καμιά χαλοντυμένη κυρία ή μοντέρνοι Señoritos στη Ράμπλας. Ούτε καν καπέλα δεν έβλεπες πια, μόνο εργάτες και εργάτριες. Η κυβέρνηση είχε προειδοποιήσει τον κόσμο να μη φορά καπέλο, θα μπορούσε να θεωρηθεί «αστικό» και να κάνει άσχημη εντύπωση. Η Ράμπλας δεν είναι λιγότερο πολύχρωμη από πριν. Της δίνουν χρώμα τα μπλε, κόκκινα και μαύρα σήματα, τα μαντίλια και οι παρδαλές στολές της πολιτοφυλακής. Τι αντίθεση όμως με την αλλοτινή χρωματική μεγαλοπρέπεια των πλούσιων Καταλανίδων που έκαναν εδώ τον περίπατό τους.

Φραντς Μπορχενάου

Μόλις μπορεί να πιστέψει κανείς πως η Βαρκελώνη είναι πρωτεύουσα μιας περιοχής όπου γίνεται εμφύλιος πόλεμος. Όποιος ξέρει τη Βαρκελώνη από ειρηνικούς καιρούς, την ώρα που κατεβαίνει στο σταθμό δεν έχει το συναίσθημα ότι έχουν αλλάξει πολλά. Οι συνοριακές διαδικασίες γίνονται στο Πορτ-Μπου. Αφήνεις το σταθμό της πρωτεύουσας σαν ένας τυχαίος τουρίστας και περιδιαβαίνεις τους δρόμους της που φαίνονται πολυσύχναστοι και ήσυχοι. Τα καφέ είναι ανοιχτά, αν και πιο άδεια από ό,τι συνήθως. Το ίδιο και τα μαγαζιά. Το χρήμα παίζει ακόμα τον παλιό του ρόλο. Αν υπήρχαν περισσότεροι αστυνομικοί και λιγότεροι νεαροί με τουφέκια, δεν θα καταλάβαινε κανείς τίποτα. Πρέπει πρώτα να συνηθίσεις στην ιδέα ότι εδώ έχει γίνει επανάσταση και ότι εδώ ζεις αυτό που έχεις διαβάσει στα

βιβλία και ονειρεύεσαι από τα παιδικά σου χρόνια. Ιστορικές στιγμές σαν το 1792, το 1871, το 1917. Μακάρι να είναι αυτή τη φορά πιο καλά τα αποτελέσματα.

Τίποτα δεν έχει αλλάξει εδώ στην πραγματικότητα, με μια μικρή εξαίρεση όμως: η εξουσία ανήκει στο λαό. Οι άντρες με τις μπλε στολές έχουν τη διοίκηση. Μια εξαιρετική περίοδος έχει αρχίσει, μια από κείνες τις εποχές που μέχρι τώρα δεν έχουν κρατήσει πολύ, κι όπου εκείνοι που πάντα υπάκουαν έχουν αναλάβει την υπευθυνότητα για όλα. Είναι φυσικό πως κάτι τέτοιο δεν γίνεται χωρίς δυσκολίες. Όταν μέσα σ' έναν άμαχο πληθυσμό δίνεις σε δεκαεφτάχρονους γεμάτα τουφέκια στο χέρι...

Σιμόν Βέιλ

8 Αυγούστου 1936.

Το αυτοκίνητο διένυσε σαν αστραπή τα δέκα χιλιόμετρα από το Πρατ, όπου βρίσκεται το αεροδρόμιο, μέχρι τη Βαρκελώνη. Στην έξοδο του αεροδρομίου, πάνω απ' όλο το δρόμο, ένα πλακάτ: Viva Sandino! - Ζήτω ο Σαντίνο! Πάνω στη λεωφόρο όλο και περισσότερα οδοφράγματα με σακιά από μπαμπάκι, πέτρες και άμμο. Πάνω στα οδοφράγματα κόκκινες και μαυροκόκκινες σημαίες. Δίπλα, ένοπλοι με μεγάλα, μυτερά, ψάθινα καπέλα, τραγιάσκες, κεφαλομάντιλα, ντυμένοι εντελώς ανόμοια, αρκετοί μάλιστα μισόγυμνοι. Μερικοί έρχονταν τρέχοντας στο σοφέρ, ρωτούσαν για χαρτιά, άλλοι χαιρετούσαν μόνο και έκαναν νόημα με τα όπλα. Σε μερικά οδοφράγματα έτρωγαν, γυναίκες κουβαλούσαν φαγητό, τα πιάτα έστεκαν πάνω στις πέτρες, τα παιδιά αφού έτρωγαν μια δυο κουταλιές σούπα χώνονταν στις πολεμίστρες και έπαιζαν με σφαίρες και ξιφολόγχες.

Όσο πλησιάζουμε στην πόλη, ήδη στους πρώτους δρόμους των προαστίων της, πέφτουμε σε ένα ποτάμι από καυτή ανθρώπινη λάβα, στο ασύλληπτο πανδαιμόνιο της τεράστιας μητρόπολης, που τώρα ζει τις μέρες της μεγαλύτερής της ανόδου, ευτυχίας και τόλμης.

Υπήρξε ποτέ μια τόσο μεθυστική από νίκη, θριαμβευτική Βαρκελώνη; Εδώ είναι η ισπανική Νέα Υόρκη, η ωραιότερη πόλη της Μεσογείου. Με τα υπέροχα βουλεβάρτα της με τους

φοίνικες, τις γιγάντιες λεωφόρους και τις ακτές της, τις φανταστικές βίλες της που σε μεγαλοπρέπεια ξαναζωντανεύουν τα βυζαντινά και τούρκικα παλάτια του Βοσπόρου. Ατέλειωτα εργοστασιακά τετράγωνα, γιγάντια ναυπηγεία, χυτήρια, εργοστάσια ηλεκτρισμού και αυτοκινήτων, υφαντουργεία, παπουτσάδικα και ραφτάδικα, τυπογραφεία, αποθήκες των τραμ και αμαξοστάσια. Τράπεζες σε ουρανοξύστες, θέατρα, καμπαρέ, πάρκα διασκέδασης. Παγωμένα, σκοτεινά, άθλια σπίτια, η απαίσια, εγκληματική κινέζικη συνοικία, στενές πέτρινες τρώγλες μέσα στο κέντρο της πόλης, πιο βρόμικες και πιο επικίνδυνες απ' όλους τους υπονόμους των λιμανιών της Μασσαλίας και της Ισταμπούλ. Όλα αυτά είναι τώρα γεμάτα, μπουκωμένα από μια σφιχτή, παθιασμένη ανθρώπινη μάζα. Όλα έχουν ανακατευτεί, έχουν βγει στο φως της ημέρας με μεγάλη ένταση και κοχλάζουν. Ακόμη κι εγώ κολλάω το παθιασμένο αίσθημα που υπάρχει στην ατμόσφαιρα κι ακούω τους υπόκωφους χτύπους της καρδιάς μου. Με κόπο σπρώχνομαι προς τα εμπρός μέσα απ' αυτή τη σφιγμένη μάζα, περικυκλωμένος από νέους ανθρώπους με τουφέκια, από γυναίκες με λουλούδια στα μαλλιά και γυμνά σπαθιά στο χέρι, από γέρους με τα φυσεκλίκια της επανάστασης στους ώμους, από τα πορτρέτα του Μπακούνιν, του Λένιν, του Ζωρές, μέσα σε τραγούδια, μουσική ορχήστρας και φωνές των εφημεριδοπωλών. Περνώ δίπλα από έναν κινηματογράφο, που κοντά του γίνεται φασαρία και πέφτουν πιστολιές, δίπλα σε συγκεντρώσεις μέσα στη μέση του δρόμου και πανηγυρικές μετακινήσεις της πολιτοφυλακής, δίπλα σε καρβουνιασμένα ερείπια εκκλησιών και χρωματιστά πλακάτ. Μέσα στα φώτα από τις ρεκλάμες του νέον, του τεράστιου φεγγαριού και των προβολέων των αυτοκινήτων που διασταυρώνονται, συναντάμε τους θαμώνες των καφενείων, που τα τραπέζια τους πιάνουν όλο το πεζοδρόμιο. Κοπιαστικά φτάνουμε στη λεωφόρο και τέλος στο ξενοδοχείο *Οριέντ* στη Ράμπλας ντε λα Φλορές.

Μιχαήλ Κολτσόβ

Οι αναρχικοί στέκονταν παλιότερα στο περιθώριο της ζωής. Ζούσαν τους μύθους του προηγούμενου αιώνα και την τόλμη

τους. Δεν θα ξεχάσω ποτέ το μισοαναλφάβητο εργάτη γης από το Φερνάν Νουνιέθ, που επαναλάμβανε: «Γιατί τσακωνόσαστε για τη Δεύτερη και την Τρίτη Διεθνή; Υπάρχει και η Πρώτη Διεθνής». Γι' αυτόν, ο σύντροφος Μιγκέλ Μπακούνιν ήταν κάποιος σύγχρονος.

Στη Βαρκελώνη μέσα στους εργάτες υπήρχαν πολλοί αναρχικοί. Στις 19 Ιούλη, επιτέθηκαν δίπλα δίπλα με τους κομμουνιστές και τους σοσιαλιστές στο ξενοδοχείο Colón.· Πάνω στους τοίχους των σπιτιών, στις πλάκες του πεζοδρομίου, είναι βουνά από λουλούδια. Εδώ έπεσαν οι ήρωες της Βαρκελώνης. Ο άοπλος λαός νίκησε το στρατό.

«Φεύγουμε για τη Σαραγόσα». Αυτές οι λέξεις άστραφταν πάνω στα ταξί. Λεπτεπίλεπτα κορίτσια είχαν πετάξει τις βελόνες και κουβαλούσαν με κόπο τα βαριά όπλα. Οι εργάτες της Βαρκελώνης σκέπασαν με στρώματα μια Hispano-Suiza και ξεκίνησαν οπλισμένοι με ρεβόλβερ για τον αγώνα. Έπαιζαν με τις κιθάρες τους επαναστατικούς ύμνους. Φωτογραφίζονταν με πλατύγυρα καπέλα. Ανάμεσά τους υπήρχαν εκατοντάδες Πάντσο Βίλα. Οι φασίστες στη Σαραγόσα είχαν τανκς και αεροπλάνα.

Ο 19ος αιώνας ζούσε ακόμα στις αποθήκες και στα υπόγεια της Βαρκελώνης. Στους τοίχους κρέμονταν πλακάτ: «Οργάνωση της αντιπειθαρχίας». Ανάμεσα σε δυο ομοβροντίες, μιλούσαν οι αναρχικοί για τη δημιουργία μιας καινούριας ανθρωπότητας. Ένας απ' αυτούς μου είπε: «Ξέρεις γιατί η σημαία μας είναι μαυροκόκκινη; Κόκκινη - αυτό είναι ο αγώνας, και μαύρη - γιατί το ανθρώπινο πνεύμα είναι σκοτεινό».

Ηλία Έρενμπουργκ

Η απαλλοτρίωση

Είναι σχεδόν απίστευτο πόσες απαλλοτριώσεις έγιναν μέσα σε λίγες μέρες, μετά τις 19 Ιούλη. Τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία, εκτός από κάνα δυο εξαιρέσεις, επιτάχτηκαν από τις οργανώσεις της εργατικής τάξης (και δεν κάηκαν, όπως έγραψαν πολλές

εφημερίδες). Το ίδιο και τα μεγάλα καταστήματα. Πολλές τράπεζες έκλεισαν, και στις υπόλοιπες, ταμπέλες ανακοίνωναν πως βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο της Generalidad. Σχεδόν όλοι οι βιομήχανοι εκτελέστηκαν ή το 'σκασαν. Τα εργοστάσια τα ανέλαβαν οι εργάτες. Παντού στις προσόψεις των καταστημάτων βλέπεις τεράστια πλακάτ που γνωστοποιούν την απαλλοτρίωση και εξηγούν ότι η CNT ανέλαβε τη διεύθυνση ή ότι αυτή ή η άλλη οργάνωση χρησιμοποιεί το κτήριο σαν έδρα της επιτροπής της.

Φραντς Μπορκενάου

Οι οργανώσεις της εργατικής τάξης εγκαταστάθηκαν στα γραφεία και τις βίλες των πλουσίων. Τα μοναστήρια απελευθερωμένα από τα παράσιτα, λειτουργούν σαν σχολεία. Σ' ένα μοναστήρι καλογριών μάλιστα αρχίζει τις εργασίες του ένα καινούριο πανεπιστήμιο. Λαϊκά εστιατόρια, οργανωμένα από χωρικούς, εξυπηρετούν την πολιτοφυλακή και τους οργανωμένους εργάτες. Από τους εμπόρους που σπεκουλάρουν ανεβάζοντας τις τιμές, κατάσχονται τα αποθέματα τροφίμων και μοιράζονται.

Η μεγαλύτερη αλλαγή, όμως, αφορά τη σφαίρα παραγωγής. Πολλοί επιχειρηματίες, τεχνικοί, διευθυντές, τσιφλικάδες και επιστάτες το 'σκασαν. Άλλοι συνελήφθησαν από τους εργάτες και πέρασαν από δίκη. Το συνδικάτο των υφαντουργών υπολογίζει ότι το έχουν σκάσει οι μισοί επιχειρηματίες του τομέα του· 40% «απομακρύνθηκαν από την κοινωνική σφαίρα» και το υπόλοιπο δέκατο προσφέρθηκε να δουλέψει σαν υπαλληλικό προσωπικό των εργατών κάτω από τις νέες συνθήκες. Τα εργατικά συμβούλια και οι επιτροπές ελέγχουν τα εργοστάσια και κατάσχουν επιχειρήσεις και ιδιωτικές εταιρείες. Τα βασικά μέσα παραγωγής περνούν στα χέρια των συνδικάτων, των γεωργικών συνεταιρισμών, των κρατικών υπηρεσιών. Στον τομέα των καταναλωτικών αγαθών, μόνο οι μικρές μονάδες παραμένουν σε χέρια ιδιωτών.

Επίσης κοινωνικοποιήθηκαν οι συγκοινωνίες και τα τρένα, οι εταιρείες πετρελαίου, τα εργοστάσια της Φορντ και της Hispano-Suiza, οι εγκαταστάσεις του λιμανιού, τα εργοστάσια πα-

ραγωγής ενέργειας, τα μεγάλα καταστήματα, τα θέατρα και οι κινηματογράφοι, τα εργοστάσια μετάλλου που μπορούν να χρησιμεύσουν στον εξοπλισμό, οι εξαγωγικές εταιρείες αγροτικών προϊόντων και τα μεγάλα οινοποιεία. Η νομική μορφή της κατάσχεσης διέφερε από περίπτωση σε περίπτωση. Ένα μέρος από τις επιχειρήσεις έγιναν δημόσια ιδιοκτησία, σε άλλες περιπτώσεις κλείστηκε συμφωνία με τον προηγούμενο ιδιοκτήτη και αλλού έγινε κανονική απαλλοτρίωση. Ξένες εταιρείες κρατικοποιήθηκαν, τα τραστ διαλύθηκαν. Πάντως, οι ίδιοι οι εργάτες ανέλαβαν τη διεύθυνση μέσα από μια επιτροπή ελέγχου, όπου εκπροσωπούνταν τα δύο μεγάλα συνδικάτα, των αναρχικών και των σοσιαλιστών. Επίσης, καταστρώθηκαν σχέδια για την άνοδο της παραγωγικότητας, κτίστηκαν υγειονομικά κέντρα και σχολεία μέσα στα εργοστάσια και η διάθεση της παραγωγής κανονίστηκε σε συμφωνία με τα συνδικάτα.

Ανρί Ραμπασεΐρ

Το εργοστάσιο που επισκέφτηκα σήμερα, μιλά χωρίς αμφιβολία από μόνο του για τις επιτυχίες που σημείωσαν οι αναρχικοί της CNT στην κολεκτιβοποίηση των εργοστασίων. Είναι μόνο τρεις εβδομάδες από το ξεκίνημα του εμφύλιου, δυο εβδομάδες μετά το τέλος της γενικής απεργίας και φαίνεται να λειτουργεί τόσο τέλεια, σαν να μην είχε συμβεί τίποτα. Επισκέφτηκα τα εργαστήρια, ήταν πολύ τακτικά. Οι άντρες στις μηχανές δούλευαν κανονικά. Από την κοινωνικοποίηση και μετά, είχαν επιδιορθωθεί εδώ δύο λεωφορεία, είχε τελειώσει ένα αρχινισμένο από τα πριν και ένα άλλο εντελώς καινούριο στεκόταν έτοιμο. Πάνω του ήταν γραμμένο: «ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΟ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΕΛΕΓΧΟ». Η διεύθυνση του εργοστασίου μου είπε ότι η κατασκευή του καινούριου είχε διαρκέσει πέντε μέρες, δηλαδή δυο μέρες λιγότερο απ' ό,τι συνήθως.

Αν και θα ήταν βιαστικό να γενικεύσουμε την καλή εντύπωση που κάνει αυτό το εργοστάσιο, πρέπει να έχουμε υπόψη πως πρόκειται για εξαιρετική επιτυχία, όταν μια ομάδα εργατών αναλαμβάνει ένα εργοστάσιο και καταφέρνει, ακόμα και κάτω από ευνοϊκές συνθήκες, μέσα σε μερικές μέρες να θέσει

σε κίνηση την παραγωγή, χωρίς φασαρίες. Αυτό δείχνει την ικανότητα των Καταλανών εργατών γενικά και τις οργανωτικές ικανότητες των συνδικάτων της Βαρκελώνης. Δεν πρέπει να ξεχάσουμε ότι το εργοστάσιο είχε χάσει εντελώς το διοικητικό του προσωπικό. Μπόρεσα να ρίξω μια ματιά στη μισθολογική κατάσταση. Έδειχνε πως ο γενικός διευθυντής, οι διευθυντές, ο αρχιμηχανικός και ο δεύτερος μηχανικός «είχαν εξαφανιστεί», ένας ευφημισμός ίσως για το ότι είχαν εκτελεστεί. Τα μέλη της εργοστασιακής επιτροπής μου εξήγησαν με ηρεμία πως αυτό σημαίνει αρκετή οικονομία για το εργοστάσιο, για να μη μιλήσουμε για την κατάργηση των «συντάξεων», που πήγαιναν παλιότερα σε φίλους της διεύθυνσης, καθώς και για την επιβολή ενός ανώτατου ορίου μισθών από 1.000 πεσέτες το μήνα. Οι μισθοί δεν είχαν ανεβεί από τη μέρα της κοινωνικοποίησης.

Φραντς Μπορκενάου

Η αντίφαση

Μερικές φορές δεν μπορώ να πιστέψω στ' αφτιά μου. Αυθεντικοί εκπρόσωποι του σοσιαλιστικού ενωτικού κόμματος (PSUC) μου εξήγησαν ότι σήμερα στην Ισπανία δεν υπάρχει καμιά επανάσταση. Αυτοί οι άνθρωποι, με τους οποίους έκανα σήμερα μια μεγάλη συζήτηση, δεν είναι, όπως θα μπορούσε να υποτεθεί, παλιοί Καταλανοί σοσιαλδημοκράτες, αλλά ξένοι κομμουνιστές. Γι' αυτούς η Ισπανία βρίσκεται σε μια περίεργη κατάσταση: η κυβέρνηση αγωνίζεται ενάντια στον ίδιο το στρατό της, αυτό είναι όλο. Τους ανέφερα μερικά γεγονότα: ότι οι εργάτες είχαν οπλιστεί, ότι η κρατική διοίκηση είχε περάσει στα χέρια επαναστατικών επιτροπών, ότι χιλιάδες άνθρωποι εκτελούνται χωρίς δίκη, ότι εργοστάσια και τσιφλίκια έχουν απαλλοτριωθεί και διοικούνται από τους μισθωτούς σκλάβους. Αν αυτό δεν ήταν επανάσταση, τότε τι θα έπρεπε να εννοεί κανείς με τον όρο επανάσταση; Μου απάντησαν ότι γελιέμαι. Όλα αυτά δεν έχουν καμιά πολιτική σημασία. Πρόκειται μόνο για μέτρα ανάγκης, χωρίς πολιτικό περιεχόμενο. Αναφέρθηκα στη στάση της κεντρι-

κής επιτροπής του κομμουνιστικού κόμματος στη Μαδρίτη, που χαρακτήριζε το σημερινό κίνημα «αστική επανάσταση», κάτι τέλος πάντων που έδειχνε ότι πρόκειται για μια επαναστατική διαδικασία. Οι κομμουνιστές του PSUC όμως δεν δίστασαν καθόλου να διαψεύσουν τους ηγέτες τους. Δεν μπορώ να καταλάβω πώς είναι δυνατόν κομμουνιστές, που στα τελευταία δεκαπέντε χρόνια είχαν αναχαλύψει σε ολόκληρο τον κόσμο επαναστατικές καταστάσεις και κει ακόμα που, στην πραγματικότητα, δεν μπορούσε καν να γίνει λόγος για κάτι τέτοιο (και όπου όμως δημιούργησαν έτσι τεράστιες ζημιές), δεν μπορώ να καταλάβω πως αυτοί οι κομμουνιστές εδώ, όπου για πρώτη φορά ξέσπασε μια επανάσταση στην Ευρώπη μετά από το 1917 με τη ρώσικη επανάσταση, δεν καταλαβαίνουν τι έχει συμβεί.

Φραντς Μπορχενάου

10 Αυγούστου 1936.

Το μεσημέρι επισκέφτηκα τον Γκαρθία Ολιβέρ. Διοικούσε τώρα όλα τα καταλανικά τμήματα της πολιτοφυλακής. Η διοίκηση βρισκόταν στο κτήριο του ναυτικού μουσείου. Ένα θαυμάσιο οικοδόμημα, με μεγάλες γαλαρίες και τεράστιες αίθουσες, γυάλινες προθήκες, τεράστια μοντέλα από παλιά πλοία φτιαγμένα αριστοτεχνικά, όπλα, κουτιά με πυρομαχικά. Τεράστιο πλήθος ανθρώπων.

Ο ίδιος ο Ολιβέρ δουλεύει σ' ένα πολύ άνετα επιπλωμένο γραφείο, μέσα σε χαλιά και αγάλματα. Μου πρόσφερε αμέσως ένα πούρο Αβάνας και ένα κονιάκ. Μαυρισμένη επιδερμίδα, ωραίος, με μια χαρακιά στο πολύ φωτογενές, σκοτεινό πρόσωπο, ένα τεράστιο Παραμπέλουμ στη ζώνη. Στην αρχή σιωπούσε και φαινόταν σαν να ήταν γενικά λιγόλογος, αλλά ξαφνικά ξέσπασε σ' έναν υπέροχο παθιασμένο μονόλογο, που έφερε στο φως έναν έμπειρο, φλογερό, επιτηδευμένο ρήτορα. Τεράστιοι ύμνοι για το θάρρος προπάντων των αναρχικών εργατών. Βεβαίωνε ότι μόνο εκείνοι έσωσαν την κατάσταση στις οδομαχίες της Βαρκελώνης κι ότι αυτοί αποτελούν τώρα την πρωτοπορία της αντιφασιστικής πολιτοφυλακής. Οι αναρχικοί είχαν θυσιάσει τη ζωή τους για την επανάσταση και συνεχίζουν να θέλουν να δώσουν τη

ζωή τους γι' αυτήν. Και περισσότερα από τη ζωή: είναι πρόθυμοι να συνεργαστούν ακόμη και με μια αστική αντιφασιστική κυβέρνηση. Σ' αυτόν, τον Ολιβέρ, πέφτει βέβαια δύσκολο να σπρώξει τις αναρχικές μάζες σε κάτι τέτοιο, αλλά αυτός και οι σύντροφοί του έκαναν τα πάντα για να πειθαρχήσουν τους αναρχικούς εργάτες και να τους βάλουν κάτω από τη διοίκηση του λαϊκού μετώπου, και τελικά θα το καταφέρουν. Ναι, αυτός, ο Ολιβέρ, κατηγορήθηκε σε συγκεντρώσεις για συμβιβασμό και προδοσία των αναρχικών αρχών. Οι κομμουνιστές πρέπει να τα λάβουν υπόψη τους όλα αυτά και να μην παρατεντώνουν το σχοινί. Οι κομμουνιστές τραβούν πολύ την εξουσία στα χέρια τους. Αν συνεχιστεί αυτό, η CNT και η FAI δεν θα μπορούν να αντεπεξέλθουν στις συνέπειες. Μετά άρχισε νευρικά, μάλλον πολύ νευρικά, να διαψεύδει. Δεν είναι αλήθεια ότι οι αναρχικοί είχαν αποκρύψει όπλα. Δεν είναι αλήθεια ότι οι αναρχικοί ήταν μόνο υπέρ της πολιτοφυλακής και ενάντια στον τακτικό στρατό. Δεν είναι αλήθεια ότι οι αναρχικοί συνεργάζονταν με το POUM. Δεν είναι αλήθεια ότι αναρχικές ομάδες λεηλατούσαν μαγαζιά και σπίτια. Πιθανόν κάτι τέτοιο να ήταν έργο συμμοριών που καλύπτονταν κάτω από τη μαυροκόκκινη σημαία. Δεν είναι αλήθεια ότι οι αναρχικοί ήταν ενάντια στο λαϊκό μέτωπο. Η προσήλωσή τους είχε αποδειχτεί με λόγια και έργα. Δεν είναι αλήθεια ότι οι αναρχικοί ήταν ενάντια στη Σοβιετική Ένωση. Αγαπούσαν και σέβονταν τους Ρώσους εργάτες. Δεν αμφέβαλλαν ποτέ ότι οι Ρώσοι εργάτες θα βοηθούσαν την Ισπανία. Και αν ήταν δυνατό οι αναρχικοί θα βοηθούσαν τη Σοβιετική Ένωση. Ας μην υποτιμήσει στα σχέδιά της η Σοβιετική Ένωση μια δύναμη σαν τους Ισπανούς αναρχικούς εργάτες. Δεν είναι σωστό ότι στις άλλες χώρες δεν υπάρχει αναρχικό κίνημα, το κέντρο του όμως βρίσκεται στην Ισπανία. Γιατί δεν τιμάται στη Σοβιετική Ένωση ο Μπακούνιν; Εδώ αποδίδονται οι αρμόζουσες τιμές στον Μπακούνιν, για τη δράση του και στην Ισπανία και στη Ρωσία. Δεν είναι σωστό ότι οι αναρχικοί δεν παραδέχονται τον Μαρξ. Έπρεπε να μιλήσω με το φίλο του Ολιβέρ, τον Ντουρούτι. Αχ, ο Ντουρούτι ήταν στο μέτωπο. Μπροστά στις πύλες της Σαραγόσας. Είχα την πρόθεση να πάω στο μέτωπο;

Ναι, είχα την πρόθεση να πάω στο μέτωπο. Αύριο κιόλας, αν είχα το ελεύθερο. Δεν θα μπορούσε ο Ολιβέρ να μου δώσει κάτι τέτοιο; Ναι, ο Ολιβέρ ήταν πρόθυμος να μου δώσει αμέσως άδεια. Μίλησε με τον υπασπιστή του και αυτός έγραψε αμέσως μπροστά μου μια άδεια, που ο Ολιβέρ την υπέγραψε. Μου έσφιξε το χέρι και παρακάλεσε να πληροφορηθούν σωστά οι Ρώσοι εργάτες για τους Ισπανούς αναρχικούς. Δεν είναι αλήθεια ότι οι αναρχικοί είχαν ληστέψει χτες το οινοποιείο Pedro Domecq. Μάλλον κάποιοι κακοποιοί θα ήταν, που είχαν αυτοονομαστεί μέλη της FAI. Δεν είναι αλήθεια ότι οι αναρχικοί αρνιούνται τη συμμετοχή στην κυβέρνηση....

Μιχαήλ Κολτσόβ

Ανυπόφορες καταστάσεις

Οι εμπειρίες που είχαμε από τις μέρες του Ιούλη και μετά επιβεβαιώνουν την παλιά θέση ότι μια επανάσταση μπορεί να πραγματοποιήσει αυτό μόνο που βρίσκεται ήδη σε λανθάνουσα κατάσταση στη συνείδηση των μαζών, σαν ανάγκη και σκοπός. Μόνο μια καθαρή συνείδηση, μια κοινωνική κουλτούρα των μαζών, μπορεί να αποτρέψει να πάρουν το πάνω χέρι, στις μεγάλες αλλαγές, η μικρότητα, η προσωπική επιθυμία εκδίκησης και η απληστία εκείνων που βρίσκονταν πάντα στο περιθώριο.

Ήδη μερικές εβδομάδες πριν την επανάσταση, είχαμε συζητήσει αυτό το θέμα σε εσωτερικές συνεδριάσεις της FAI. Ο Γκαρθία Ολιβέρ υποστήριζε τότε την άποψη ότι η επανάσταση διαπερνά όλα τα φράγματα της ηθικής και μεταμορφώνει το λαό σ' ένα επικίνδυνο τέρας, που αν δεν το αντιπαλέψεις με οργανωμένες δυνάμεις, θα λεηλατήσει, θα κάψει και θα σκοτώσει ανεμπόδιστα. Εγώ υποστήριζα το αντίθετο και έλεγα ότι η δράση των μαζών φέρνει στην επιφάνεια μεγάλες ηθικές δυνάμεις. Περιέγραψα ένα λαό εξεγερμένο έτσι όπως τον είχα συναντήσει στα βιβλία. Μετά τις μέρες του Ιούλη αναγκάστηκα να αλλάξω την άποψή μου και να δώσω δίκιο στον Γκαρθία Ολιβέρ. Σε ό,τι αφορά τις τρεις μέρες του αγώνα, δεν έχουμε να κατηγορήσουμε

σε τίποτα τους εαυτούς μας. Ήταν υπέροχες. Αλλά μετά, όταν βρεθήκαμε αντιμέτωποι με την ασυνείδητη αχαλινωσιά και τη σπατάλη των μαζών, τα χάσαμε. Η χώρα ζούσε σε μακάρια άγνοια, χωρίς να σκέφτεται τις απώτερες συνέπειες που θα ήταν αδύνατο να επανορθωθούν. Βλέπαμε την καταστροφή να έρχεται, αλλά ήμαστε αδύναμοι να τη σταματήσουμε. Βέβαια – προσπαθούσαμε να αρπάξουμε τα χαλινάρια από την επιτροπή της πολιτοφυλακής. Μια τέτοια αντίδραση όμως πρέπει, αν θέλουμε να πετύχει, να ξεκινάει άμεσα και αυθόρμητα από τη βάση, και κάτι τέτοιο είναι δυνατό μόνο σ' ένα λαό που η συνειδητότητά του βρίσκεται σ' ένα ψηλότερο σκαλοπάτι.

Ένα παράδειγμα γι' αυτό είναι τα λαϊκά μαγειρεία, που στήθηκαν πρόχειρα παντού, σε όλες τις γειτονιές, και μοίραζαν φαγητό στον καθένα, όσο ζητούσε. Λειτούργησαν αρκετές εβδομάδες και ξόδεψαν όλα τα αποθέματα που διέθετε η πόλη και η χώρα. Ζητούσαν από μας όλο και περισσότερες προμήθειες, και όταν εμείς δεν είχαμε τίποτα να τους δώσουμε, έπαιρναν μόνοι τους από τα μαγαζιά ό,τι χρειάζονταν. Για την πολιτοφυλακή στο μέτωπο δεν άφηναν τίποτε. Οι «κατασχέσεις» τους κατέστρεψαν την οικονομία της περιοχής. Για την Επιτροπή ήταν ένας συνεχής εφιάλτης, που μας έφερνε συνεχώς βάσανα και αντιδημοτικότητα. Η έλλειψη συνείδησης δεν διέκρινε μόνο ορισμένα κόμματα ή οργανώσεις, ήταν γενικό φαινόμενο. Για πολλούς ανθρώπους η επανάσταση σήμαινε βασικά να μοιράσουν και να απολαύσουν τη λεία. Ελάχιστοι μόνο σκέφτηκαν να ξαναγεμίσουν τις λεηλατημένες αποθήκες και να εντατικοποιήσουν τη δουλειά στη βιομηχανία και τη γεωργία.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν

Η FAI ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ ΑΝΥΠΟΦΟΡΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Βαρκελώνη, 30.7. – Είμαστε ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας και δεσποτισμού. Κάθε αίμα που χύνεται και δεν προέρχεται από την αποφασιστικότητα του λαού να αποδώσει δικαιοσύνη, το βρίσκουμε αποκρουστικό. Δηλώνουμε όμως με κάθε ψυχραιμία ότι είμαστε ακλόνητα αποφασισμένοι να κάνουμε αυτό που ανακοινώνουμε εδώ: αν δεν σταματήσουν οι ανεύθυνες πράξεις,

εμείς θα βυθίσουμε όλη τη Βαρκελώνη στον τρόμο, *εκτελώντας τον καθένα χωρίς εξαίρεση*, για τον οποίο είναι αποδειγμένο ότι έχει διαπράξει εγκλήματα εναντίον της ανθρωπότητας.

Η τιμή του λαού της Βαρκελώνης και η αξιοπρέπεια της CNT και της FAI απαιτούν να δοθεί τέλος σ' αυτές τις παρεκτροπές. Κι εμείς θα δώσουμε ένα τέλος.

Solidaridad Obrera

Τι τρέχει στην Ισπανία; Καθένας που έρχεται από κει, έχει κάτι να πει, να αφηγηθεί μια ιστορία, να κάνει μια κριτική. Έχει γίνει σήμερα της μόδας να ρίχνεις μερικές ματιές εκεί, να κάνεις μια επισκεψούλα στην επανάσταση και τον εμφύλιο και να επιστρέφεις με μια χούφτα άρθρα για τις εφημερίδες. Δεν μπορείς ν' ανοίξεις ένα περιοδικό και μια εφημερίδα χωρίς να βρεις ένα ρεπορτάζ για τα ισπανικά γεγονότα. Τι μπορεί να βγει απ' αυτό, εκτός από επιπολαιότητα; Πρώτα πρώτα, μια κοινωνική αλλαγή μπορεί να εκτιμηθεί σωστά μόνο από το πώς επιδρά στην καθημερινή ζωή του καθενός. Σ' αυτή την καθημερινή ζωή «του λαού» όμως δεν είναι εύκολο να διεισδύσεις. Εξάλλου, αλλάζει από μέρα σε μέρα. Εξαναγκασμός και αυθορμητισμός, ιδανικό και αναγκαιότητα ανακατεύονται τόσο πολύ, που όχι μόνο στις αντιχειμενικές καταστάσεις, αλλά και στη συνείδηση αυτών που είναι ανακατεμένοι σαν δρώντα πρόσωπα ή σαν παρατηρητές αυτών που συμβαίνουν, γεννιέται μια απέραντη σύγχυση. Εκεί βρίσκεται μάλιστα και ο πραγματικός χαρακτήρας, και ίσως το χειρότερο κακό του εμφυλίου. Αυτό είναι το πρώτο συμπέρασμα που βγαίνει, από μια γρήγορη εξέταση αυτών που έγιναν στην Ισπανία. Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνεται ακόμα περισσότερο με αυτά που ξέρουμε για τη ρώσικη επανάσταση. Δεν είναι αλήθεια ότι η επανάσταση γεννά αυτόματα μια ψηλότερη, καθαρότερη και εντονότερη συνείδηση της κοινωνικής διαδικασίας. Το αντίθετο συμβαίνει, τουλάχιστον όταν η επανάσταση παίρνει τη μορφή του εμφύλιου πολέμου. Στη θύελλα του εμφύλιου χάνεται κάθε σχέση ανάμεσα στις αρχές και στην πραγματικότητα. Εξαφανίζεται κάθε κριτήριο, με το οποίο θα μπορούσες να κρίνεις πράξεις και θεσμούς. Η αλλαγή της κοι-

νωνίας γίνεται παιχνίδι απλών συμπτώσεων. Πώς θα μπορούσε λοιπόν, μετά από μια μικρή παραμονή, με βάση κομματιαστές παρατηρήσεις, να βγει ένας σωστός απολογισμός; Στην καλύτερη περίπτωση μπορείς να περιγράψεις μερικές εντυπώσεις και να βγάλεις μερικά συμπεράσματα.

Σιμόν Βέιλ

Θα σοκάρω πολλούς καλούς συντρόφους. Ξέρω ότι θα προκαλέσω σκάνδαλο. Αλλά όταν επικαλείσαι την ελευθερία, πρέπει να έχεις το θάρρος να λες αυτό που σκέφτεσαι, ακόμη και όταν δεν ευχαριστείς κανέναν.

Παρακολουθούμε όλοι, μέρα με τη μέρα, με κρατημένη την ανάσα, τον αγώνα που γίνεται στην άλλη μεριά των Πυρηναίων. Προσπαθούμε να βοηθήσουμε τη δική μας μεριά. Αυτό όμως δεν μας εμποδίζει να βγάλουμε διδάγματα από μια εμπειρία που τόσοι εργάτες και αγρότες πληρώνουν με το αίμα τους. Τέτοια εμπειρία υπήρξε ξανά στην Ευρώπη: η ρώσικη. Και εκείνη κόστισε πολύ αίμα.

Ο Λένιν ζητούσε τότε μπροστά σε όλο τον κόσμο ένα κράτος, όπου δεν θα υπήρχαν αστυνομίες, στρατοί και γραφειοκρατίες που θα ξεχώριζαν από τον πληθυσμό. Όταν όμως αυτός και οι δικοί του πήραν την εξουσία, ξανάφτιαξαν στη διάρκεια ενός μεγάλου και επίπονου εμφύλιου την πιο καταπιεστική γραφειοκρατική, στρατιωτική και αστυνομική μηχανή, που γνώρισε και υπέστη ένας δυστυχισμένος λαός.

Ο Λένιν ήταν αρχηγός ενός πολιτικού κόμματος, ενός μηχανισμού για την κατάκτηση και άσκηση της εξουσίας. Πολλοί αμφέβαλαν τότε για την ειλικρίνεια και τη δική του και των συντρόφων του. Επικρατούσε τέλος πάντων η γνώμη ότι ανάμεσα στους στόχους που διακήρυσσε ο Λένιν και στη δομή του κόμματός του υπήρχε μια αντίφαση. Αντίθετα δεν μπορείς να έχεις αμφιβολίες για την ειλικρίνεια των αναρχικών συντρόφων μας στην Καταλανία. Και όμως, τι διαδραματίζεται στην Ισπανία, μπροστά στα μάτια μας; Βλέπουμε να αναπτύσσονται μορφές καταναγκασμού και έχουμε περιπτώσεις απανθρωπιάς που έρχονται σε αντίθεση με τα ανθρώπινα και φιλελεύθερα ιδανικά

των αναρχικών. Οι αναγκαιότητες του εμφυλίου και η ατμόσφαιρά του παίρνουν το πάνω χέρι, πέρα από τα ιδεώδη για τα οποία άρχισε ο εμφύλιος.

Μισούμε εδώ, στη δική μας κοινωνία, το στρατοκρατικό καταναγκασμό, την αστυνομία, την καταπίεση στη δουλειά, τα ψέματα που διαδίδουν Τύπος και ραδιόφωνο. Μισούμε τις ταξικές διαφορές, την αυθαιρεσία και τη σκληρότητα.

Στην Ισπανία όμως επικρατεί στρατιωτικός καταναγκασμός. Παρ' όλο που το ρεύμα των εθελοντών δεν σταματά, έχει αποφασιστεί η επιστράτευση, η γενική στρατιωτική θητεία. Το συμβούλιο άμυνας της Generalidad, όπου οι σύντροφοί μας της FAI ασκούν διοικητικές λειτουργίες, έχει διατάξει να χρησιμοποιείται στην πολιτοφυλακή ο παλιός στρατιωτικός ποινικός κώδικας.

Και στα εργοστάσια επίσης επικρατεί καταναγκαστικό καθεστώς. Η καταλανική κυβέρνηση, όπου οι σύντροφοί μας κατέχουν τα κύρια οικονομικά υπουργεία, μόλις τώρα διέταξε τους εργάτες να κάνουν απλήρωτες υπερωρίες τόσες όσες η κυβέρνηση θεωρεί αναγκαίες. Ένα άλλο διάταγμα προβλέπει ότι κάθε εργάτης που δεν πραγματοποιεί τη νόρμα του θα θεωρείται στασιαστής και θα του συμπεριφέρονται ανάλογα. Αυτό σημαίνει, εντελώς απλά, χρησιμοποίηση της θανατικής ποινής στη βιομηχανική παραγωγή.

Η παραδοσιακή αστυνομία, που υπήρχε μέχρι πριν τις 19 Ιούλη, έχασε εντελώς την εξουσία της. Στη θέση της τους τρεις πρώτους μήνες του εμφυλίου οι ανακριτικές επιτροπές ανέλαβαν τις πολιτικά υπεύθυνες και, πολύ συχνά επίσης, ανεύθυνες μεμονωμένες εκτελέσεις, χωρίς καν την υποψία μιας δικαστικής απόφασης ή τον έλεγχο από τη μεριά των συνδικάτων ή κάποιου άλλου. Μόλις πριν από λίγες μέρες δημιουργήθηκαν επιτέλους λαϊκά δικαστήρια που έχουν να αποφασίσουν για στασιαστές πραγματικούς ή απλά έτσι τιτλοφορημένους. Είναι ακόμη πολύ νωρίς για να πούμε τι επίδραση θα έχει αυτή η μεταρρύθμιση.

Ακόμα και το οργανωμένο ψέμα ξαναζωντάνεψε από τις 19 Ιούλη και δώθε.

Σιμόν Βέιλ

Από τα παιδικά μου χρόνια συμπαθούσα τις πολιτικές ομάδες που στέκονταν στο πλευρό των καταφρονεμένων, στο πλευρό εκείνων που καταπιέζονται από την κοινωνική ιεραρχία, μέχρι που κατάλαβα ότι αυτές οι ομάδες δεν αξίζουν τελικά καμιά συμπάθεια. Από την τελευταία που περίμενα κάτι ήταν η ισπανική CNT. Είχα ταξιδέψει πριν τον εμφύλιο στην Ισπανία και ήξερα τη χώρα, όχι καλά αλλά αρκετά για να αγαπήσω αυτό το λαό που είναι δύσκολο να του αντισταθείς. Στο αναρχικό κίνημα είχα δει τη φυσική έκφραση του μεγαλείου του και των λαθών του, των θεμιτών αναγκών του και των αθέμιτων επιθυμιών του. Η CNT και η FAI ήταν ένα περίεργο ανακάτωμα. Καθένας ήταν ευπρόσδεκτος και μπορούσε να μπει σ' αυτές τις οργανώσεις και συνεπώς συναντιόνταν εκεί μέσα, σε αρκετά στενό χώρο, ασυμβίβαστες μεταξύ τους αντιθέσεις: από τη μια κυνισμός, ηθικός ξεπεσμός, φανατισμός και απανθρωπιά κι από την άλλη αδελφότητα, αγάπη για τον άνθρωπο και μια βασική απαίτηση για αξιοπρέπεια, που είναι χαρακτηριστικό των απλών ανθρώπων. Αυτό που κινούσε τους πρώτους ήταν η κλίση τους στη βία και την αταξία. Οι άλλοι όμως έρχονταν για να πραγματοποιήσουν ένα ιδανικό. Αυτοί και καθόριζαν, όπως μου φάνηκε, τη CNT.

Τον Ιούλη του 1936 βρισκόμουν στο Παρίσι. Δεν αγαπώ τον πόλεμο. Εκείνο όμως που μου φαινόταν πιο φριχτό σε κάθε πόλεμο είναι η κατάσταση όσων μένουν στα μετόπισθεν. Όταν αναγκάστηκα να δω πώς εγώ, κι ας ήταν παρά τη θέλησή μου, έπαιρνα ηθικά μέρος σ' αυτό τον πόλεμο, που σημαίνει πως κάθε ώρα, κάθε μέρα έπαιρνα θέση για τη νίκη των μεν και για την ήττα των δε, αναγκάστηκα να πω πως το Παρίσι, όσο με αφορά, ήταν μετόπισθεν. Πήρα το τρένο για τη Βαρκελώνη, για να πάω σαν εθελόντρια. Αυτό ήταν στις αρχές Αυγούστου 1936.

Ένα ατύχημα με ανάγκασε να διακόψω την παραμονή μου στην Ισπανία. Περίμενα μερικές μέρες στη Βαρκελώνη, μετά στην ύπαιθρο, στην Αραγονία, στην όχθη του Έβρου, δεκαπέντε χιλιόμετρα από τη Σαραγόσα, στην ίδια θέση που πριν λίγο οι μονάδες του Γιαγκύες πέρασαν τον ποταμό. Μέσα στο

παλάτι του Σίτγκες, που σήμερα χρησιμεύει σαν νοσοκομείο. Μετά πάλι στη Βαρκελώνη. Όλα μαζί περίπου δυο μήνες. Εγκατέλειψα την Ισπανία παρά τη θέλησή μου. Είχα την πρόθεση να ξαναγυρίσω. Παραιτήθηκα απ' αυτήν μόνη μου. Δεν αισθανόμουν καμιά εσωτερική ανάγκη να πάρω μέρος σ' έναν πόλεμο που δεν έφερνε αντιμέτωπες, όπως είχα σκεφτεί στην αρχή, πεινασμένες αγροτικές μάζες με τους τσιφλικάδες και τους συμμάχους τους, τους παπάδες, αλλά έθετε σε αντιπαράθεση τις ευρωπαϊκές δυνάμεις μεταξύ τους: Ρωσία, Γερμανία και Ιταλία.

Σιμόν Βέιλ

Οι ελλείψεις

Όταν άνοιξε το μέτωπο της Αραγονίας και δημιουργήθηκε η δεύτερη φάλαγγα, είχαμε ήδη τις πρώτες δυσκολίες με ορισμένα σημαντικά πολιτικά στελέχη των δικών μας αναρχικών οργανώσεων. Ενώ εμείς ήμαστε της γνώμης ότι οι δημοτικότεροι και ικανότεροι σύντροφοι έπρεπε να πάνε στο μέτωπο και να διοικήσουν εκεί εκατονταρχίες, ταξιαρχίες και φάλαγγες, αυτοί υποστήριζαν τα εντελώς αντίθετα: ήθελαν να διατηρήσουν τους καλύτερους, αρχηγούς για μετά τον πόλεμο. Αυτό όμως οδηγούσε στα σίγουρα να καταληφθούν οι διοικητικές θέσεις εντελώς τυχαία και να πέσει η αγωνιστικότητα των ομάδων μας. Δεν διαθέταμε σχεδόν καθόλου εκπαιδευμένους αξιωματικούς, και αυτούς που είχαμε τους διορίζαμε γενικούς επιτελάρχες ή τεχνικούς συμβούλους. Οι στρατιώτες της πολιτοφυλακής δεν συμπαθούσαν τους επαγγελματίες στρατιωτικούς. Δεν τους εμπιστεύονταν, πράγμα που ήταν κατανοητό μετά απ' όσα είχαν γίνει παλιότερα.

Ολόκληρη σχεδόν η ηγεσία των οργανώσεών μας και μάλιστα αυτοί που βρίσκονταν στα ψηλότερα αξιώματα έδειχναν να ενδιαφέρονται περισσότερο για το δικό τους συμφέρον, όπως ακριβώς και τα άλλα κόμματα που δεν ήθελαν να στείλουν κανένα από τα ηγετικά στελέχη τους στο μέτωπο. Περίμεναν

όλοι να μοιράσουν το δέρμα της αρκούδας, που όμως δεν είχε σφαχτεί ακόμα. Γι' αυτό τα μετόπισθεν ήταν γεμάτα από εμπόρους της πολιτικής. Συχνά ήταν πιο αηδιαστικοί από τους παλιούς επαγγελματίες της πολιτικής του καιρού πριν την επανάσταση.

Δεν μπορούμε να αφήσουμε να περάσει σιωπηλά αυτή η στάση τους, γιατί αυτή είναι υπεύθυνη που δεν μπορέσαμε να δυναμώσουμε το μέτωπο τόσο όσο ήταν αναγκαίο. Στην Αραγονία, για παράδειγμα, δεν διαθέταμε παρά μια αδύνατη πρώτη γραμμή, που σε σχέση με το μήκος της ήταν πολύ άσχημα εξοπλισμένη. Πρέπει να το πούμε ξεκάθαρα: ενώ το μέτωπο της Αραγονίας δεν διέθετε πάνω από 30.000 τουφέκια, οι οργανώσεις και τα κόμματα στα μετόπισθεν κρατούσαν κρυμμένα περίπου 60.000 τουφέκια και περισσότερα πυρομαχικά απ' όσα είχαν ποτέ στη διάθεσή τους οι μονάδες στο μέτωπο.

Δεκάδες φορές είχαμε ζητήσει από τις ίδιες τις οργανώσεις μας να δώσουν για το μέτωπο το πολεμικό υλικό που βρισκόταν στα χέρια τους και να οργανώσουν αρκετές μονάδες για τον αγώνα. Για την ασφάλεια των μετόπισθεν μπορούσαν να φροντίσουν οι γυναίκες, ακόμη και τα παιδιά. Μας αντέτειναν ότι είναι αδύνατο να αφοπλίσουμε τους ανθρώπους μας, τη στιγμή που οι άλλες πολιτικές ομάδες και κόμματα καραδοκούσαν την ευκαιρία για να μας χτυπήσουν από πίσω. Εξετάσαμε κι αυτό το επιχείρημα. «Αν οι άνθρωποί μας είναι έτοιμοι να παραδώσουν τα όπλα, είπαμε, και να πάνε στο μέτωπο, θα φροντίσουμε εμείς ώστε να αφοπλιστούν και οι άλλες οργανώσεις και θα αναθέσουμε σε σας αυτό το καθήκον, που δεν εμπιστευόσαστε στις άλλες οργανώσεις. Επίσης θα αφοπλίσουμε και όλα τα τμήματα της αστυνομίας και της χωροφυλακής που έχουν απομείνει και θα τα στείλουμε στο μέτωπο. Αλλά δεν μπορούμε να δικαιολογήσουμε μια τέτοια ενέργεια εάν δεν είμαστε εμείς οι ίδιοι έτοιμοι για κάτι τέτοιο».

Οι διαμαρτυρίες λοιπόν των αγωνιστών στο μέτωπο ήταν δικαιολογημένες. Κάθε φορά που ο Ντουρούτι ερχόταν στη Βαρκελώνη άφριζε βλέποντας πόσα όπλα έκαναν περίπατο στο δρόμο. Μια μέρα έμαθε ότι στο Σαμπαντέλ βρίσκονταν κρυμμένα οκτώ

με δέκα MG. Στην αρχή τα ζήτησε με το καλό. Όταν του τα αρνήθηκαν, έστειλε μια εκατονταρχία στο Σαμπαντέλ για να τα πάρει με τη βία. Ευτυχώς που μας ειδοποίησε έγκαιρα. Μπορέσαμε να επέμβουμε και να αποτρέψουμε μια αιματηρή μάχη. Ένα μέρος των όπλων δόθηκε. Ήταν στα χέρια των κομμουνιστών, πράγμα όμως που δεν λέει πολλά, όταν ξέρεις ότι οι δικοί μας σύντροφοι κρατούσαν κρυμμένα στη Βαρκελώνη περίπου 40 πολυβόλα, περισσότερα δηλαδή απ' όσα υπήρχαν σε ολόκληρο το μέτωπο της Αραγονίας. Πόσα είχαν οι υπόλοιπες ομάδες και κόμματα, αυτά δεν τα μετρούσαμε πια.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 3

Και όταν επιτέλους του έστελναν πολυβόλα, τότε δεν υπήρχαν καθόλου πυρομαχικά. Και όταν έρχονταν τα πυρομαχικά, τα πολυβόλα ήταν κατεστραμμένα. Και τότε ο Ντουρούτι τηλεφωνούσε και ξανατηλεφωνούσε, μέχρι που στο τέλος πήγε ο ίδιος στη Βαρκελώνη και πήρε ό,τι χρειαζόταν. Και όχι μονάχα από την κυβέρνηση, όχι, και από τη CNT την ίδια. Μας έβγαζε τα πιστόλια από την τσέπη, εμάς των συντρόφων του, μέχρι που έπρεπε να αμυνθούμε, αλλά αυτός τίποτα. «Τι χρειάζεσαι εσύ το πιστόλι», ούρλιαζε, «εδώ στα μετόπισθεν, δώσ' το ή έλα μαζί στο μέτωπο αν δεν θέλεις να το δώσεις». Έτσι συμπεριφερόταν στους αναρχικούς. Στους δικούς του ανθρώπους.

Μανουέλ Ερνάντεθ

Η επίθεση του Ντουρούτι δυσκολευόταν επειδή του έλειπε πολεμικό υλικό. Βράχνιαζε φωνάζοντας στο τηλέφωνο για να του στείλουν περισσότερα πυρομαχικά, περισσότερα όπλα, περισσότερο πυροβολικό. Οι προσπάθειές του έμεναν δυστυχώς χωρίς αντίκρισμα στα μετόπισθεν. Αν είχαμε στείλει τον Ιούλη και τον Αύγουστο στο μέτωπο της Αραγονίας, αντί για 25.000-30.000 άντρες, τους 60.000-80.000 που μπορούσαμε να συγκεντρώσουμε και όλα τα κρυμμένα όπλα, θα είχαμε τη νίκη με το μέρος μας.

Θυμάμαι μια μέρα που γύρισε ο Φρανσίσκο Μπαρνές, πρώην υπουργός Παιδείας, από μια επίσκεψη στον Ντουρούτι, στο

Μπουχαλαρόθ. Είχε βρεθεί εκεί εντελώς τυχαία σε μια εχθρική επίθεση και είχε δει τον Ντουρούτι να κλαίει από λύσσα όταν του τέλειωσαν τα πυρομαχικά και οι πολιτοφύλακες αναγκάζονταν να αμύνονται οπλισμένοι μόνο με χειροβομβίδες. Αν ο αντίπαλος γνώριζε την κατάσταση της φάλαγγας και ήξερε ότι τους είχαν τελειώσει τα πυρομαχικά, θα τους είχε διαλύσει ή θα τους είχε πιάσει αιχμαλώτους. Τέτοιες καταστάσεις ήταν καθημερινές στο μέτωπο της Αραγονίας.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 1

Όσα όπλα είχαμε αγοράσει στη διάρκεια του πολέμου, τα είχε πληρώσει μόνη της η CNT. Στην κυβέρνηση της Μαδρίτης δεν υπολογίζαμε καθόλου. Ακόμα κι αν ο Λάργκο Καμπαλιέρο ήθελε να είναι πιο ανοιχτοχέρης, αυτό δεν θα βοηθούσε καθόλου. Γιατί εκείνος που κρατούσε τα οικονομικά της χώρας στα χέρια του ήταν ο Νεγκρίν. Για το ρόλο του θα μπορούσαν σίγουρα να ειπωθούν πολλά. Όμως είμαι σίγουρη ότι βρισκόταν από την αρχή με τη μεριά εκείνων που δεν ήθελαν να δοθεί στους αναρχικούς ένας ρόλος αποφασιστικής σημασίας.

Σ' αυτό ήταν όλοι τους σύμφωνοι: μας έδιναν όσο το δυνατόν λιγότερα όπλα, μας άφηναν τα δυσκολότερα μέρη του μετώπου και προσπαθούσαν με κάθε δυνατό τρόπο να σπείρουν ζιζάνια στις γραμμές μας βάζοντάς μας μπροστά σε άλυτα προβλήματα.

Όσον αφορά τον Ντουρούτι, εκεί δεν κατάφεραν τίποτα. Ήταν πάντα σύμφωνος με τη γραμμή της CNT, με την περιφερειακή επιτροπή της Καταλανίας και της Αραγονίας και με το συμβούλιο της Αραγονίας. Μόνο μια φορά έγινε σάλος. Ήταν τότε που ο Ντουρούτι θέλησε να προχωρήσει από το Γιέλσα προς τη Σαραγόσα. Σ' αυτό αντιτάχθηκε πολύ ο παλιός του φίλος, ο Γκαρθία Ολιβέρ, που ήταν τότε γραμματέας της επιτροπής της πολιτοφυλακής της Καταλανίας. Ο Ντουρούτι είχε γίνει έξω φρενών.

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Η προειδοποίηση

Ο Ντουρούτι είχε δίκιο όταν έλεγε στους συντρόφους του: «Η αντιπειθαρχία στο μέτωπο και η αστικοποίηση στα μετόπισθεν θα φέρουν τη νίκη των φασιστών αν δεν κάνουμε αμέσως κάτι ενάντια σ' αυτά. Στο μέτωπο για κάθε διαταγή γίνεται ολόκληρη συζήτηση. Κανείς δεν θέλει να υπακούσει. Στα μετόπισθεν οι νεόπλουτοι εγκαθίστανται σε ωραία αστικά σπίτια και πάνε περίπατο με πολυτελή αυτοκίνητα. Τα καφέ, τα καμπαρέ και τα χορευτικά κέντρα είναι γεμάτα σαν να ζούμε στον καλύτερο κόσμο, και ακόμη και οι σύντροφοί μας της FAI τείνουν όλο και περισσότερο να παίρνουν μέρος σ' αυτό το βρόμικο παιχνίδι».

Ζαν Ραϋνώ

Με το πιο σαραβαλιασμένο αυτοκίνητο που μπορούσε να βρει, ο Ντουρούτι έκανε ένα από τα σπάνια ταξίδια του στα μετόπισθεν. Στις 5 Νοέμβρη μίλησε στη Βαρκελώνη από το ραδιόφωνο. Όλη η πόλη ήταν στο πόδι για να ακούσει στη Ράμπλας την αναμετάδοση. Πιο πριν, είχε στείλει με την ισπανική αντιπροσωπία, που πήγαινε στη Σοβιετική Ένωση για τη δέκατη ένατη επέτειο της Οκτωβριανής επανάστασης, ένα χαιρετιστήριο μήνυμα στον Στάλιν. Κανείς δεν είχε καταλάβει την αναγκαιότητα της ενότητας καλύτερα από τον Ντουρούτι. Μερικοί από τους πιο δογματικούς αναρχικούς, ήταν της γνώμης ότι αυτός, ο περιφημότερος ηγέτης τους, το παράκανε με τις «παραχωρήσεις του στη σταλινική γραφειοκρατία», όπως την ονόμαζε και το POUM.

Φρανκ Γιέλινεκ

(Πρώτη περίληψη του λόγου του Ντουρούτι).

Απευθύνομαι προς τον καταλανικό λαό, που εδώ και τέσσερις μήνες τίναξε από πάνω του το ζυγό των στρατιωτικών, που ήθελαν να του βάλουν την μπότα στο στήθος. Σας φέρνω τους χαιρετισμούς των φίλων και συντρόφων σας που μάχονται στο μέτωπο της Αραγονίας, μερικά χιλιόμετρα έξω από τη Σαρα-

γόσα, έχοντας μπροστά στα μάτια τους τους πύργους της Μητρόπολης.

Η Μαδρίτη κινδυνεύει. Ας θυμηθούμε πως δεν υπάρχει τίποτα στον κόσμο που να μπορεί να γονατίσει έναν επαναστατημένο λαό. Κρατάμε το μέτωπο στην Αραγονία και απευθυνόμαστε στους συντρόφους στη Μαδρίτη με την ελπίδα πως κι αυτοί δεν θα υποχωρήσουν. Η καταλανική πολιτοφυλακή θα κάνει το καθήκον της, όπως το έκανε και στους δρόμους της Βαρκελώνης τον Ιούλη, όταν χτύπησε τους φασίστες. Οι οργανώσεις της εργατικής τάξης δεν πρέπει να ξεχάσουν ούτε για μια στιγμή ποιο είναι σήμερα το κύριο καθήκον τους: ο φασισμός πρέπει να συντριβεί.

Καλούμε το λαό της Καταλανίας να δώσει ένα τέλος σε όλες τις ίντριγκες, τις αντιζηλίες και τις εσωτερικές διαμάχες. Παλιές μνησικακίες και πολιτικά τεχνάσματα πρέπει να εξαφανιστούν μπροστά σε μία και μοναδική σκέψη: βρισκόμαστε καταμεσής του πολέμου. Ο καταλανικός λαός δεν επιτρέπεται να μείνει στον αγώνα του πίσω από τους μαχητές του μετώπου.

Δεν μας μένει πια καμιά άλλη εκλογή: να κινητοποιήσουμε τις τελευταίες μας δυνάμεις. Κανείς δεν πρέπει να πιστέψει πως αρκεί να προσέρχονται σαν εθελοντές όλο οι ίδιοι. Όταν οι Καταλανοί εργάτες πηγαίνουν στο μέτωπο, είναι δίκαιο και εύλογο να απαιτούμε θυσίες και απ' αυτούς που μένουν στα μετόπισθεν. Μια δραστήρια κινητοποίηση των εργατών στις πόλεις είναι αναγκαία. Εμείς στο μέτωπο πρέπει να ξέρουμε ποιος είναι μαζί μας και σε ποιον μπορούμε να έχουμε εμπιστοσύνη.

Είναι αλήθεια ότι αγωνιζόμαστε για έναν ανώτερο σκοπό. Οι πολιτοφύλακες είναι εκείνοι που σας δείχνουν για ποιο πράγμα αγωνίζονται, και στους πολιτοφύλακες δεν αρέσει που οι εφημερίδες μαζεύουν λεφτά γι' αυτούς και που στους τοίχους κρέμονται αφίσες που ζητούν βοήθεια. Και δεν τους αρέσει, γιατί στις προκηρύξεις που ρίχνουν οι φασίστες βλέπουν την ίδια ζητιανιά και τις ίδιες εκκλήσεις. Αν θέλετε να νικήσετε τον κίνδυνο, πρέπει να δημιουργήσετε ένα ατσάλινο μπλοκ.

Εμείς, στο μέτωπο, ένα μόνο ζητάμε: να αισθάνονται τα μετόπισθεν υπεύθυνα για μας, κι εμείς να μπορούμε να τους έ-

χουμε εμπιστοσύνη. Απαιτούμε να φροντίσουν οι οργανώσεις για τις γυναίκες μας και τα παιδιά μας.

Όποιος βλέπει τη γενική κινητοποίηση σαν μέσο για να επιβάλει σε μας σιδερένια πειθαρχία και να μας φοβίσει, αυτός έκανε το λογαριασμό του χωρίς εμάς. Καλούμε στο μέτωπο όλους αυτούς που μαγειρεύουν τέτοιες διατάξεις. Εκεί μπορούν να πάρουν μια εικόνα του ηθικού και της πειθαρχίας μας. Και μετά θα γυρίσουμε το νόμισμα και θα ρίξουμε μια ματιά στο ηθικό και στην πειθαρχία των μετόπισθεν.

Μπορείτε να είσαστε ήσυχοι. Στο μέτωπο ούτε χάος επικρατεί ούτε έλλειψη πειθαρχίας. Ξέρουμε τα καθήκοντά μας και ξέρουμε ποια υπόθεση μας έχετε αναθέσει. Μπορείτε λοιπόν να κοιμόσαστε ήσυχοι. Εμείς πάλι έχουμε παραδώσει την οικονομία της Καταλανίας στα χέρια σας. Γι' αυτό λοιπόν απαιτούμε κι εμείς να μένετε άγρυπνοι και να φροντίζετε για αυστηρή πειθαρχία. Ας προσέξουμε να μη βάλουμε, με την ανικανότητά μας, το σπόρο για ένα δεύτερο εμφύλιο, προτού καν τελειώσει ο πρώτος. Όποιος νομίζει ότι το κόμμα του είναι το ισχυρότερο και μπορεί να καταπιέσει όλα τ' άλλα, πρέπει να του πούμε: αυτό είναι σοβαρό λάθος. Ενάντια στη φασιστική τυραννία πρέπει να αντιπαραθέσουμε ενωμένες δυνάμεις, ενιαία οργάνωση και ενιαία πειθαρχία.

Δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση ν' αφήσουμε τους φασίστες να προχωρήσουν. Αυτό είναι το σύνθημα του μετώπου: Δεν θα περάσουν! No pasarán!

Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι 3

(Δεύτερη περίληψη).

Αυτή τη στιγμή κανείς από μας δεν επιτρέπεται να σκέφτεται για λιγότερες ώρες εργασίας ή για αυξήσεις μισθών. Είναι καθήκον όλων των εργατών και ιδιαίτερα των μελών της CNT να δουλέψουν τόσο όσο τους ζητήσουν.

Απευθύνομαι σε όλες τις οργανώσεις και τις καλώ να σταματήσουν τους φραξιονισμούς και τις συνωμοσίες. Εμείς στο μέτωπο ζητάμε ειλικρίνεια και μάλιστα ιδιαίτερα από τη CNT και τη FAI. Απαιτούμε από τους αρχηγούς μας να είναι ειλικρινείς.

Δεν αρκεί να μας στέλνετε γράμματα που να μας καλούν σε αγώνα, ούτε να μας στέλνετε ρούχα, τρόφιμα και πυρομαχικά. Αυτός ο πόλεμος είναι ιδιαίτερα δύσκολος, γιατί γίνεται με τα τελειότερα τεχνικά μέσα. Θα κοστίσει ακριβά στην Καταλανία. Οι αρχηγοί μας πρέπει να καταλάβουν ότι πρόκειται για μακροχρόνιο πόλεμο. Πρέπει ν' αρχίσουν να οργανώνουν ανάλογα την καταλανική οικονομία. Πρέπει να μπει τάξη στην οικονομία μας.

Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι 4

«Μπορείτε να κοιμάστε ήσυχοι», είπε στη Βαρκελώνη, αλλά ταυτόχρονα είπε ότι «θα μπορούσε η δική μας ανικανότητα να ρίξει το σπόρο για ένα δεύτερο εμφύλιο». Ήσυχη κοιμόταν και η κυβέρνηση του Λάργκο Καμπαλιέρο στη Μαδρίτη, παρ' όλο που είχε να αντιμετωπίσει ένα πολύ πιο επιτακτικό κίνδυνο. Το επιτελείο ή ήταν ανίκανο ή πρόδιδε. Ο υπουργός Παιδείας Γιέσους Ερνάντεθ δήλωσε αργότερα δημόσια πως ένας επιτελάρχης σε συζήτηση με τον Καμπαλιέρο είπε ότι πάντως η πολιτοφυλακή είναι καλή για να λύσει το πρόβλημα της ανεργίας. Πολεμούσαν μόνο για τις δέκα πεσέτες τους τη μέρα. Τα γεγονότα αντέκρουσαν αυτό το φρικτό κυνισμό πολύ γρήγορα.

Φρανκ Γιέλινεκ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Οι χωρικοί

Η απελευθέρωση

Ας ακολουθήσουμε λοιπόν τη φάλαγγα της CNT σ' ένα από τα τυπικά χωριά του άνυδρου οροπεδίου της Αραγονίας. Ας το ονομάσουμε Σάντα Μαρία. Διακόσια σπίτια μαζεμένα γύρω από την εκκλησία, το δημαρχείο, η φυλακή. Καλλιεργημένη γη λίγη, κι αυτή χάρη σ' ένα μικρό χείμαρρο που ξεραίνεται σαν έρθει ο Ιούλης. Μερικές ελιές και ίσως και μερικές συκιές. Οι εποχές χωρίζονται, όπως λένε οι ντόπιοι, σε τρεις μήνες χειμώνα και εννιά μήνες κόλαση.

Οι κάτοικοι του χωριού είναι όλοι αντιφασίστες, εκτός από τον πλούσιο γαιοκτήμονα – θεωρείται πλούσιος γιατί το κτήμα του βγάζει περίπου δυο χιλιάδες μάρκα το χρόνο εισόδημα, περνά τον περισσότερο καιρό στη Σαραγόσα και τον Ιούλη φεύγει τρέχοντας για την πόλη. Ένας ή δυο υπάλληλοι, ο δήμαρχος και ο αστυνομικός της Guardia Civil. Ένας «καπιταλιστής» που έχει στην ιδιοκτησία του ένα μικρό εργοστάσιο, ένα ελαιοτριβείο ή μια μικρή γεννήτρια. Και ο παπάς. Ένας απ' αυτούς, όχι φυσικά ο παπάς, έχει συνήθως ένα γιο ή και δυο, που αγοράζουν τα κοστούμια τους στη Σαραγόσα και που κάθονται τη μισή μέρα στο καφενείο και πειράζουν όποιο κορίτσι περάσει από μπροστά τους. Στη Βαρκελώνη ή στη Σαραγόσα, αυτοί οι Señoritos είναι μικρά ψάρια, στο χωριό όμως εμφανίζονται σαν τα μεγάλα αφεντικά. Συνήθως ανήκουν στη Φάλαγγα. Με την πεποίθηση ότι

ο νόμος και η τάξη είναι με το μέρος τους, δεν στενοχωριούνται καθόλου και εκφράζουν τις αντίδραστικές απόψεις τους εντελώς ανοιχτά.

Παρελαύνει λοιπόν η φάλαγγα Ντουρούτι γεμάτη ενθουσιασμό, άλλα κακά εξοπλισμένη. Το πρώτο της βήμα ονομάζεται limpiar: αναλαμβάνουν να εξαλείψουν κάθε ίχνος φασισμού που μπορεί να υπάρχει στη Σάντα Μαρία. Με άλλα λόγια, όποιος απ' αυτούς που αναφέραμε παραπάνω δεν το έχει ήδη σκάσει για τη Σαραγόσα εκτελείται, εκτός βέβαια αν οι κάτοικοι δώσουν γι' αυτόν καλά πιστοποιητικά. Σε αυτή την περίπτωση, τον αφήνουν στην ησυχία του. Το δεύτερο: η φάλαγγα βγάζει από το δημαρχείο το κτηματολόγιο και τα πιστοποιητικά ιδιοκτησίας, τα φέρνει στην πλατεία και τα καίει. Αυτή η διαδικασία έχει πρακτική σημασία, αλλά αποτελεί ταυτόχρονα και μια τελετουργία. Όλοι οι κάτοικοι του χωριού συγκεντρώνονται και ο επικεφαλής της φάλαγγας τους εξηγεί τις αρχές του ελευθεριακού κομμουνισμού. Ταυτόχρονα ρίχνει και μερικές πλάγιες βολές για τους κινδύνους του σταλινισμού, που θα έβρισκαν ίσως απήχηση και σ' ένα συντηρητικό χώρο. Στο χωριό ξυπνά ένα αίσθημα ελευθερίας και μερικές ελπίδες αρχίζουν να αναζωογονούνται.

Τζων Λάνγκντον-Ντέιβις

Όταν η φάλαγγα Ντουρούτι έφτανε σ' ένα χωριό, οι πολιτικοί της σύμβουλοι καθαιρούσαν αρχικά το δικαστή. Μετά έλυναν τα τοπικά προβλήματα με τις παρακάτω τρεις ερωτήσεις: «Πού είναι το δικαστήριο; Πού είναι η κτηματολογική υπηρεσία; Πού είναι η φυλακή;» Έκαιγαν τους δικαστικούς φακέλους και το κτηματολόγιο και απελευθέρωναν τους φυλακισμένους.

Μανουέλ Μπεναβίντες

Χωριά ολόκληρα έστελναν, με ενωμένες δυνάμεις, φορτία με τρόφιμα στο μέτωπο. Μερικοί τραβούσαν τον ενθουσιασμό τόσο μακριά, που έσφαζαν τα καλύτερα ζώα και πουλερικά τους και έφταναν έτσι στο χείλος της οικονομικής καταστροφής. Ιδιαίτερα εκπληκτική ήταν η συμπεριφορά των χωρικών της Αραγονίας.

Σ' αυτή την περιοχή, ο πατριωτισμός είναι ανύπαρκτος και έτσι δεν θα είχε προξενήσει σε κανέναν εντύπωση αν οι κάτοικοι αρνιόνταν στην Καταλανία και τη Ναβάρα να επεκτείνουν τον αγώνα τους και στα δικά τους εδάφη. Κι όμως, οι αγρότες της Αραγονίας υποδέχτηκαν τις φάλαγγες, που προέλαυναν από τη Βαρκελώνη, με πλούσια τραπέζια και όσους έφτασαν αργότερα, με μελαγχολική ευγένεια και συγγνώμες που δεν μπορούσαν να τους προσφέρουν τίποτε άλλο παρά κρασί και ψωμί. Θα προσβάλλονταν πολύ αν οι πολιτοφύλακες αρνούνταν να δεχτούν τα δώρα τους.

Φρανχ Γιέλινεκ

Έτρεχα με τη μοτοσικλέτα μου προς το Νότο και περνούσα το ένα οχυρωμένο χωριό μετά το άλλο. Παντού οι άνθρωποι δούλευαν στα χωράφια. Μπορούσες ακόμα και να ξεχάσεις την πρόσφατη φρίκη, μέσα στο γαλάζιο της ημέρας, κάτω απ' τα λιόδεντρα, για τα οποία λέγεται ότι «ξυπνάνε μόνο στο σεληνόφως για να ζήσουν».

Ήμουν λιγάκι ανήσυχος, γιατί η μηχανή μου έκανε περίεργους θορύβους. Την είχα αφήσει το προηγούμενο βράδυ σ' ένα γκαράζ, και οι κομμουνιστές πολιτοφύλακες που δούλευαν εκεί μου είχαν υποσχεθεί να τη φτιάξουν. Την είχαν φτιάξει τόσο καλά που τώρα μπορούσα να τρέχω μόνο πατώντας όλο το γκάζι: έτσι προσγειώθηκα με πρώτη ταχύτητα και τριάντα πέντε χιλιόμετρα την ώρα μπροστά στις ξιφολόγχες ενός οδοφράγματος.

«Καλή μέρα», είπα. «Μήπως υπάρχει στο χωριό κανένας μηχανικός που να μπορεί να με βοηθήσει;»

Αυτή ήταν μια ερώτηση περιττή, μια και σε κάθε ισπανικό χωριό υπάρχει ένας μηχανικός που δεν έχει τίποτε να κάνει, ξέρει καλά τη δουλειά του και είναι κάθε στιγμή πρόθυμος να βοηθήσει. Μερικές μέρες αργότερα διηγιόμουν στο φίλο μου τον Μαρκίς την περιπέτειά μου. Έλαμψε από ευχαρίστηση σαν άκουσε πως ακόμα και ένας αναρχοσυνδικαλιστής πολιτοφύλακας, σε μια χαμένη εκκλησία, παρέμενε Ισπανός, καλός τεχνίτης και gentleman. Ο σκοπός στο οδόφραγμα απευθύνθηκε σ'

ένα νεαρό με μπλε φόρμα: «Χουάν», φώναξε, «πήγαινε το σύντροφο στο Κέντρο της Βιομηχανίας Μεταφορών». Ο Χουάν κι εγώ σπρώξαμε τη μοτοσικλέτα στον κατηφορικό δρόμο. Το Κέντρο βρισκόταν στη γωνία. Πριν από ένα μήνα εδώ βρισκόταν η εκκλησία. Τώρα σε κάθε σηκό που παλιά χρησίμευε σαν παρεκκλήσι, ήταν παρκαρισμένο ένα φορτηγό. Δυο άντρες με φόρμα μηχανικού γκρέμιζαν με αξίνες και φτυάρια τα τελευταία υπόλοιπα από επίχρυσες χοντροκοπιές και ψεύτικα μάρμαρα. Η σκόνη από τις οροφές πλανιόταν στον αέρα. Κοίταξα και οι πολιτοφύλακες με κοίταζαν και αυτοί στο πρόσωπο ερευνητικά για να διαβάσουν τι σκεφτόμουν για τη δουλειά τους.

«Είχαν χτίσει πολύ γερά σπίτια για τους αγίους τους», είπε στο τέλος ένας που προσπαθούσε μάταια να γκρεμίσει μια κολόνα. «Και να σκεφτεί κανείς ότι όλοι αυτοί οι άγιοι δεν είχαν υπάρξει ποτέ. Αν ήταν το σπίτι κανενός εργάτη, θα γκρεμιζόταν με την πρώτη αξινιά. Για τους ζωντανούς δεν ενδιαφέρθηκαν ποτέ τους».

«Πάντως τώρα έχετε ένα καλό γκαράζ», είπα εγώ.

«Ένα υπέροχο γκαράζ, σύντροφε».

«Θα μείνει όμως για πάντα γκαράζ; Τι νομίζετε;»

«Για πάντα όχι. Μόνο ώσπου να ξεμπερδέψουμε με τον εχθρό. Κοιτάχτε εκεί απέναντι, σύντροφε». Κοίταξα έξω. Στην άλλη μεριά της πλατείας, μερικοί άντρες έσκαβαν με σπουδή ένα χαντάκι.

«Εκεί απέναντι θα χτίσουμε μια αγορά. Τώρα μπαίνουν οι σωλήνες του νερού. Παλιότερα οι γυναίκες μας ήταν αναγκασμένες να πουλούν τις πραμάτειες τους στο δρόμο. Όλα γέμιζαν μύγες. Τώρα θα χτιστεί μια καθαρή αγορά. Είναι καλό για την υγεία μας, ξέρετε».

Οι δυο μηχανικοί στο μεταξύ είχαν ετοιμάσει τη μοτοσικλέτα μου. Ήθελαν να με ευχαριστήσουν και είχαν καθαρίσει κάθε βίδα της με λάδι.

«Τι σας χρωστώ;» ρώτησα.

«Δύσκολο να σου πω σύντροφε», είπε ο μηχανικός.

«Ψιλοδουλειά ήταν. Κάτι τέτοιο το κάνουμε δωρεάν».

«Σας κόστισε πάντως δυο ώρες από τη ζωή σας. Αυτό δεν

είναι ψιλοδουλειά. Επιτρέψτε μου να σας δώσω μια συνδρομή για το ταμείο της αντιφασιστικής πολιτοφυλακής». Γι' αυτό ήταν σύμφωνοι. Άφησα πέντε μάρκα για το τοπικό ταμείο και συνέχισα.

Τζων Λάνγκντον-Ντέιβις

Η κολεκτιβοποίηση

13 Αυγούστου. – Στην ταβέρνα της περιοχής γίνεται μια γενική συγκέντρωση αγροτών. Είναι συνέχεια της χτεσινής συγκέντρωσης για το ίδιο θέμα. Μια ομάδα αναρχικών συγκέντρωσε τους γεωργούς και κήρυξε την Ταρδιέντα σε κομμούνα. Κανείς δεν έφερε αντίρρηση. Το επόμενο πρωί όμως έγιναν τσακωμοί και διαμαρτυρίες και μερικοί χωρικοί πήγαν στον Τρουέμπα και τον παρακάλεσαν να τακτοποιήσει την υπόθεση με την ιδιότητα του του κομισάριου πολέμου.

Πολύ σπουδαία ζητήματα έχουμε τώρα: μοίρασμα της γης και της σοδειάς, μορφές διοίκησης. Σχεδόν παντού μοιράζονται τα κατασχεμένα από τους φασίστες τσιφλικάδες εδάφη στους φτωχότερους αγρότες και στους εργάτες γης. Τις σοδειές τις μαζεύουν αγρότες και κολίγοι μαζί και τις μοιράζουν μετά, ανάλογα με την προσφερόμενη δουλειά. Πολλές φορές παίρνονται και άλλες αρχές υπόψη: λογαριάζουν τα στόματα που πρέπει να φάνε. Όμως στην καθυστερημένη περιοχή του μετώπου εμφανίζονται ομάδες από αναρχικούς και τροτσκιστές. Αυτοί ζητούν πρώτο: άμεση κολεκτιβοποίηση όλων των αγροτικών νοικοκυριών, δεύτερο: επίταξη της σοδειάς των κτηματιών μέσω των τοπικών επιτροπών και τρίτο: κατάσχεση της γης των μεσαίων αγροτών που έχουν πέντε με έξι εκτάρια. Με διαταγές και απειλές είχαν δημιουργηθεί ήδη μερικές κολεχτίβες.

Η μικρή αίθουσα με το πέτρινο πάτωμα και τις ξύλινες κολόνες είναι γεμάτη μέχρι και την τελευταία θέση. Μια λάμπα πετρελαίου καπνίζει – το ρεύμα φυλάγεται για κινηματογραφικές παραστάσεις. Μυρωδιά δέρματος και πιπεράτου καπνού από τα Κανάρια νησιά. Αν δεν υπήρχαν τριακόσιες τραγιάσκες,

αν οι άντρες δεν κρατούσαν χάρτινες βεντάλιες, θα νόμιζες ότι βρισκόμαστε σ' ένα κοζάκικο χωριό του Κουμπάν.

Ο Τρουέμπα ανοίγει τη συγκέντρωση μ' ένα μικρό λόγο. Εξηγεί ότι ο αγώνας γίνεται ενάντια στους φασίστες τσιφλικάδες για τη δημοκρατία, την ελευθερία των αγροτών και το δικαίωμά τους να διαμορφώσουν τη ζωή τους και τη δουλειά τους όπως αυτοί θεωρούν σωστό. Κανένας δεν μπορεί να επιβάλει τη θέλησή του στους αγρότες της Αραγονίας. Σχετικά με την κομμούνα: μόνο οι αγρότες μπορούν ν' αποφασίσουν. Κανένας άλλος εκτός απ' αυτούς ή αντί γι' αυτούς. Ο στρατός και αυτός ο ίδιος σαν κομισάριος πολέμου μπορούν μόνο να υποσχεθούν ότι θα υπερασπίσουν τους αγρότες από κάθε δικτατορικό μέτρο, από οπουδήποτε και αν προέρχεται.

Γενική ευχαρίστηση. Φωνές: Muy bien, πολύ καλά.

Από τη σάλα γίνεται ερώτηση στον Τρουέμπα αν είναι κομμουνιστής. Αυτός απαντά: Ναι, κομμουνιστής, δηλαδή, πιο σωστά, μέλος του Ενιαίου Σοσιαλιστικού Κόμματος. Αυτό όμως δεν έχει τώρα καμιά σημασία, γιατί αυτός αντιπροσωπεύει ολόκληρο τον αγωνιστικό συνασπισμό και το Λαϊκό Μέτωπο.

Δεν είναι ψηλός αλλά δεμένος, δυνατός, ήταν ανθρακωρύχος, μετά μάγειρας, φυλακίστηκε. Είναι ακόμη νέος, ντυμένος μισοστρατιωτικά, με δερμάτινη ζώνη και πιστόλι.

Γίνεται η ακόλουθη πρόταση: θα 'πρεπε να επιτραπεί μόνο σε αγρότες και εργάτες γης από την Ταρδιέντα να πάρουν μέρος σ' αυτή τη συγκέντρωση. Άλλη πρόταση: μέρος μπορούν να πάρουν όλοι, αλλά να μιλούν μπορούν μόνο οι αγρότες. Αυτή η πρόταση εγκρίνεται.

Μιλά ο πρόεδρος του συνδικάτου της Ταρδιέντα (ένωση των εργατών γης και των αγροτών με μικρή έκταση, κάτι σαν τις επιτροπές των φτωχών χωρικών). Είναι της γνώμης ότι η χτεσινή απόφαση για την κολεκτιβοποίηση δεν προέρχεται από την πλειοψηφία, αλλά από ένα μικρό αριθμό αγροτών. Οπωσδήποτε πρέπει να ξαναγίνει συζήτηση γι' αυτό. Η συγκέντρωση είναι σύμφωνη.

Μια φωνή από το βάθος καταγγέλλει ότι χτες στην ουρά για τον καπνό ακούστηκαν βρισιές για το συνδικάτο. Ο ομιλητής

καλεί τους χτεσινούς επικριτές να παρουσιαστούν. Θύελλα στην αίθουσα, διαμαρτυρίες και χειροκροτήματα, σφυρίγματα, φωνές: Muy bien. Κανείς δεν ζητά το λόγο.

Ένας μεσήλικας αγρότης προτείνει παραξενεμένος να δουλέψουν στην αρχή ατομικά και αργότερα, μετά τον πόλεμο, να επανέλθουν σ' αυτό το ζήτημα. Χειροκρότημα. Δύο ακόμα ομιλητές είναι της ίδιας γνώμης.

Συζήτηση για το μοίρασμα της σοδειάς από τα κατασχεμένα εδάφη. Άλλοι ζητούν ίση μοιρασιά σε κάθε νοικοκυριό, άλλοι να μοιραστεί από το συνδικάτο σύμφωνα με τις ανάγκες και τον αριθμό των ατόμων που πρέπει να φάνε. Στα χωράφια βρίσκεται ακόμα σοδειά που εξαιτίας του πολέμου δεν έχει συγκεντρωθεί ακόμα. Ένας νεαρός αγρότης προτείνει να μαζέψει ο καθένας για τον εαυτό του και με δικό του κίνδυνο όσα σιτηρά μπορεί κάτω από τα εχθρικά πυρά. Όποιος ρισκάρει περισσότερο αυτός να πάρει και τα περισσότερα. Πάλι χειροκρότημα. Ο Τρουέμπα επεμβαίνει. Αυτή η πρόταση δεν του αρέσει. «Είμαστε όλοι αδέρφια και δεν θέλουμε να εκτεθούμε σε άσκοπους κινδύνους για ένα σακί σιτάρι». Συμβουλεύει να θεριστούν τα χωράφια που είναι κοντά στα εχθρικά πυρά απ' όλους. Την προστασία των αγροτών θα την αναλάβουν στρατιώτες. Το στάρι θα πρέπει μετά να μοιραστεί σύμφωνα με την εργασία που πρόσφερε ο καθένας και τις ανάγκες του. Η συγκέντρωση συμφωνεί με την πρόταση του Τρουέμπα.

Είναι ήδη οκτώ η ώρα και σε λίγο όλα τελειώνουν. Κι όμως, σε μια στιγμή, ένας καινούριος ομιλητής ανατρέπει πάλι τα πάντα. Με θερμά, παθιασμένα λόγια μιλά στους κατοίκους της Ταρδιέντα και τους ζητά να ξεπεράσουν επιτέλους τον εγωισμό τους και να τα μοιραστούν όλα ίσα. Μήπως γι' αυτό δεν γίνεται αυτός ο αιματηρός πόλεμος; Πρέπει λοιπόν να ξαναγυρίσουν στη χτεσινή απόφαση και να κηρύξουν τον ελευθεριακό κομμουνισμό. Πρέπει να κατάσχουν όχι μόνο τη γη των τσιφλικάδων αλλά και των πλούσιων αγροτών και των μεσαίων αγροτών.

Κραυγές, σφυρίγματα, βλαστήμιες, χειροκροτήματα, φωνές: Muy bien.

Μετά απ' αυτόν τον πρώτο ομιλητή, πέντε ακόμα αναρχι-

κοί περνούν στην αντεπίθεση. Η συγκέντρωση είναι εντελώς σε αναβρασμό, άλλοι χειροκροτούν, άλλοι σιωπούν. Όλοι είναι κουρασμένοι. Ο πρόεδρος του συνδικάτου ρωτά αν θα γίνει ψηφοφορία. Ο πρώτος αναρχικός ομιλητής εναντιώνεται: μπορούν να αποφασιστούν αυτά τα πράγματα με ψηφοφορία; Εδώ χρειάζεται ένα κοινό χτύπημα, μια ομαδική προσπάθεια, θύελλα, ενθουσιασμός. Στην ψηφοφορία σκέφτεται ο καθένας τον εαυτό του. Ψηφοφορία: αυτό είναι εγωισμός. Δεν χρειάζεται ψηφοφορία.

Οι αγρότες βρίσκονται σε σύγχυση. Οι ηχηρές φράσεις τους ενθουσιάζουν. Παρ' όλο που η πλειοψηφία είναι ενάντια στον αναρχικό ομιλητή, δεν είναι δυνατό να επαναφερθεί η τάξη και να γίνει ψηφοφορία. Η συγκέντρωση έχει πέσει σε λάθος γραμμή.

Τώρα δεν υπάρχει συγκρατημός. Κι όμως ο Τρουέμπα βρίσκει ξαφνικά μια διέξοδο. Προτείνει: μια και τώρα δεν είναι δυνατό να φτάσουν σε συμφωνία, μπορούν όσοι θέλουν να εργαστούν ατομικά να συνεχίσουν ήσυχα. Οι άλλοι όμως, που θέλουν να φτιάξουν κολεχτίβα, να παρουσιαστούν σε μια καινούρια συγκέντρωση την άλλη μέρα στις εννιά. Αυτή η λύση αρέσει σε όλους. Μόνο οι αναρχικοί φεύγουν θυμωμένοι.

Μιχαήλ Κολτσόβ

Φάλαγγα Ντουρούτι. Παρασκευή 14 και Σάββατο 15 Αυγούστου.

Συζήτηση με τους αγρότες της Πίνα: Αν είναι σύμφωνοι με τη συλλογική επιχείρηση.

Πρώτη απάντηση (πολλές φορές): «Κάνουμε ό,τι αποφασίζει η επιτροπή».

Ένας γέρος: «Σύμφωνος, δηλαδή αυτό σημαίνει ότι παίρνεις όλα όσα χρειάζεσαι και δεν είσαι συνέχεια αναγκασμένος να τρέχεις από δω κι από κει για να πληρώσεις τον ξυλουργό και το γιατρό...»

Ένας άλλος: «Ας περιμένουμε να δούμε πώς θα ξεκινήσει η υπόθεση...»

Είναι καλύτερα να καλλιεργούν συλλογικά τη γη ή ο καθένας μόνος του;

«Καλύτερα μαζί». (Όχι και τόσο σίγουροι).

Πώς ζούσαν πριν;

Μέρα και νύχτα δουλειά, πολύ κακό φαγητό. Οι περισσότεροι δεν ξέρουν να διαβάσουν. Τα παιδιά δουλεύουν. Μια μικρή δεκατεσσάρων χρονών δουλεύει ήδη δυο χρόνια πλύστρα. (Γελούν ενώ τα διηγούνται όλα αυτά.) Μισθός είκοσι πεσέτες το μήνα (για μια εικοσάχρονη), ή 17 ή 16... Περπατάνε ξυπόλυτοι.

Οι πλούσιοι κτηματίες από τη Σαραγόσα.

Ο παπάς: Δεν δίνει ελεημοσύνες, αλλά παίρνει πουλερικά. Αν τον συμπαθούσαν; Πολλοί ναι. Γιατί; Καμιά ξεκάθαρη απάντηση.

Αυτοί με τους οποίους μιλούσαμε δεν είχαν πάει ποτέ στη ζωή τους στη λειτουργία. (Άνθρωποι διαφορετικής ηλικίας.) Υπάρχει πολύ μίσος για τους πλούσιους; Ναι, αλλά περισσότερο μέσα στους φτωχούς.

Μήπως αυτό είναι κακό για την κοινή εργασία; Όχι, γιατί τώρα δεν θα υπάρχει πια ανισότητα.

Θα δουλεύουν όλοι το ίδιο πολύ; Όποιος δεν δουλεύει πολύ, αυτόν πρέπει να τον αναγκάσουν. Όποιος δεν δουλεύει, δεν τρώει.

Η ζωή στην πόλη είναι καλύτερη από το χωριό; Δυο φορές καλύτερη. Λιγότερη δουλειά, καλύτερα ρούχα, περισσότερη διασκέδαση κ.λπ. Οι εργάτες στην πόλη ξέρουν τι γίνεται... Ένας απ' το χωριό πήγε στην πόλη, βρήκε δουλειά, γύρισε πίσω ύστερα από τρεις μήνες με καινούρια ρούχα.

Ζηλεύουν τους κατοίκους της πόλης; Αυτό δεν τους απασχολεί.

Στρατιωτικό: Ένα χρόνο. Μόνο μια σκέψη: Να γυρίσουν πίσω στο σπίτι όσο γίνεται πιο γρήγορα. Γιατί; Άσχημο φαγητό, κούραση, πειθαρχία, ξύλο (όποιος αντιστέκεται, εκτελείται). Χαστούκια, χτυπήματα με κοντάκια, κ.λπ. Για τους πλούσιους, προνόμια. Πρέπει να καταργηθεί η στρατιωτική θητεία; Ναι, δεν λυπούνται καθόλου γι' αυτό.

Εκείνοι που ήταν υπέρ του παπά δεν έχουν αλλάξει γνώμη αλλά σιωπούν.

Κατάσταση των αγροτών: ενοικιαστές που πληρώνουν νοίκι στον ιδιοκτήτη της γης. Πολλοί διώχτηκαν από τη γη τους

γιατί δεν είχαν να πληρώσουν το νοίκι. Πρέπει να δουλεύουν σαν μεροκαματιάρηδες, δύο πεσέτες την ημέρα. Έντονη αίσθηση της κατωτερότητάς τους.

Σιμόν Βέιλ

Ιστορίες του χωριού

Μετά την κατάληψη του Μονεγκρίλιο, μερικοί πολιτοφύλακες πήγαν σ' ένα εγκαταλειμμένο σπίτι και πήραν τα ρούχα των ανθρώπων που έλειπαν. Τα δικά τους κουρέλια τα άφησαν εκεί. Όταν οι φυγάδες ξαναγύρισαν στο σπίτι, κατάγγειλαν στην επιτροπή τη λεηλασία. Οι ένοχοι βρέθηκαν. Ο Ντουρούτι διέταξε να τους εκτελέσουν. Το τελευταίο λεπτό τους χάρισε τη ζωή. Είπε: «Είσαστε στρατιώτες μου, γι' αυτό και θα τη γλιτώσετε ακόμα μια φορά. Αν σας ξαναπιάσω όμως, θα σας εκτελέσω. Δεν χρειάζομαι ληστές και κλέφτες».

Γιέσους Αρνάλ Πένα 3

Αυτά που είχε να μου διηγηθεί ο συνοδός μου για τη φάλαγγα Ντουρούτι ήταν πράγματι φριχτά. Όπως φαίνεται, μέσα στο γενικό ενθουσιασμό που επικρατούσε για την υπόθεση της Δημοκρατίας, είχε ανακαλύψει μια μυστική συνταγή για να γίνεται μισητή παντού. Αναγκάστηκε μάλιστα να εγκαταλείψει το χωριό Πίνα, όχι για κανένα άλλο λόγο, αλλά εξαιτίας της βουβής αντίστασης των χωρικών, που εναντίον της δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε. Όπως φαίνεται, η σκληρότητά της στην κατάσχεση κτηρίων και τροφών και η εκτέλεση πραγματικών και μη φασιστών, είχε οδηγήσει σε μια παρά τρίχα αγροτική εξέγερση ενάντια στην πολιτοφυλακή. Οι τουφεκισμοί δεν έλεγαν να σταματήσουν. Είναι, όπως λέγεται, στις καθημερινές δουλειές των ανθρώπων του Ντουρούτι, όπου κι αν πάνε. Το φίλο μου τον είχαν καλέσει να παραβρεθεί σε μια εκτέλεση, σαν να επρόκειτο για κανένα ιδιαίτερο θέαμα.

Φραντς Μπορχενάου

Η 18 Αυγούστου είναι η γιορτή του αγίου Αυγουστίνου, του πολιούχου του Μπουχαλαρόθ. Αυτή την ημέρα γίνεται το παραδοσιακό εκκλησιαστικό πανηγύρι. Την παραμονή της γιορτής οι άνθρωποι δεν ήξεραν τι να κάνουν. Δεν ήθελαν να στερηθούν το πανηγύρι, παρ' όλο που δεν ταίριαζε και πολύ με τις νέες συνθήκες. Πήγαν λοιπόν στον Ντουρούτι για να συζητήσουν το πρόβλημα μαζί του.

«Δεν έχω αντίρρηση» είπε αυτός, «παλιότερα γιορτάζατε προς τιμή του αγίου Αυγουστίνου, από αύριο θα γιορτάζουμε προς τιμή του συντρόφου Αυγουστίνου, και τέλειωσε η υπόθεση».

Και μένα με άφηνε πάντα στην ησυχία μου, όσον αφορά τα θρησκευτικά ζητήματα. Μια φορά μάλιστα μου χάρισε μια Βίβλο στη λατινική γλώσσα, που δεν ξέρω πού τη βρήκε.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 1

Μια φορά στο στρατόπεδο του Ντουρούτι εμφανίστηκαν μερικοί χωρικοί από το Μονέγκρος. Πρότειναν μια ανταλλαγή: ζάχαρη και σοκολάτα για δυο καμπάνες. Ο Ντουρούτι κόντεψε να σκάσει από τα γέλια.

Ν. Ραγκατσίνι

Η ησυχία στο μέτωπο επέτρεπε στον Ντουρούτι να ασχολείται με τα προβλήματα των μετόπισθεν. Στον τομέα του το κύριο πρόβλημα ήταν το αγροτικό ζήτημα. Στην περιοχή του Λος Μονέγκρος κατάφερε σε συμφωνία με τους αγρότες να ιδρύσει μεγάλες αγροτικές κολεκτίβες. Και μια και σε ολόκληρη την περιοχή υπήρχε έλλειψη δρόμων, οργάνωσε μια ταξιαρχία δουλειάς για να τους φτιάξει. Εκεί τοποθέτησε εθελοντές που είχαν έρθει στο μέτωπο χωρίς να είναι ικανοί για μάχη. Αυτή η ταξιαρχία άρχισε και την καλλιέργεια καινούριων εδαφών. Ένας απ' αυτούς τους καινουριοφτιαγμένους δρόμους οδηγούσε από την Πίνα ντελ Έμπρο, μέσα από την κύρια αρτηρία Λερίντα-Σαραγόσα, μέχρι το απομονωμένο χωριό Μονεγκρίλιο.

Αυτός ο δρόμος ονομάζεται ακόμα και σήμερα από τους κατοίκους «δρόμος των τσιγγάνων». Ο Ντουρούτι βρήκε πράγματι

στο πεδίο των επιχειρήσεών του μερικές κατασκηνώσεις τσιγγάνων και κατάφερε να πείσει τον «περιπλανώμενο λαό» να πάρει μέρος στο φτιάξιμο των δρόμων. Αυτό που σε άλλους φαίνεται σαν θαύμα, οι τσιγγάνοι το ονόμαζαν «τιμωρία από το θεό».

Ο Ντουρούτι βοηθούσε τους αγρότες όπου μπορούσε. Όταν τα αυτοκίνητα και τα τρακτέρ της φάλαγγας δεν χρειάζονταν στο μέτωπο, τα διέθετε για το ξεχέρσωμα καινούριας γης. Τα φορτηγά της φάλαγγας μετέφεραν σιτηρά, λιπάσματα και νερό στις στέρνες, όταν αυτές άδειαζαν.

Ρικάρντο Σανθ 3

Όταν η φάλαγγα Ντουρούτι προχωρούσε προς την Αραγονία, έπεσε πάνω σε μια κατασκήνωση τσιγγάνων. Ολόκληρες οικογένειες ζούσαν εκεί στο ύπαιθρο. Αυτό δεν ήταν ευχάριστο, αφού οι άνθρωποι αυτοί δεν ενδιαφέρονταν για την κατάσταση στο μέτωπο και πήγαιναν πότε με τη μια και πότε με την άλλη πλευρά. Δεν αποκλειόταν καθόλου να χρησιμοποιούνται και σαν κατάσκοποι του Φράνκο. Ο Ντουρούτι σκέφτηκε πολύ γι' αυτό το πρόβλημα. Μετά πήγε στους τσιγγάνους και τους είπε: «Αρχικά, κύριοί μου, θα ντυθείτε αλλιώς και θα φορέσετε τα ίδια ρούχα που φοράμε κι εμείς». Όλοι οι πολιτοφύλακες φορούσαν τότε φόρμες μηχανικού, με σακάκι και μάλιστα μέσα στην κάψα του Ιούλη. Οι τσιγγάνοι δεν ενθουσιάστηκαν και πολύ γι' αυτό. «Κάτω τα κουρέλια σας, ό,τι φοράνε οι εργάτες ταιριάζει και σε σας». Οι τσιγγάνοι κατάλαβαν πως ο Ντουρούτι δεν αστειευόταν και άλλαξαν. Αυτό όμως δεν έφτανε. «Τώρα που φοράτε εργατικά ρούχα, μπορείτε και να δουλέψετε», συνέχισε ο Ντουρούτι. Τότε έγινε θρήνος και οδυρμός. «Οι αγρότες εδώ έστησαν μια κολεχτίβα και αποφάσισαν να στρώσουν ένα δρόμο για να έχει το χωριό τους διέξοδο στον κεντρικό. Εδώ υπάρχουν αξίνες και φτυάρια, εμπρός». Τι άλλο μπορούσαν να κάνουν οι τσιγγάνοι; Κι από καιρό σε καιρό ο Ντουρούτι περνούσε ο ίδιος από κει και κοιτούσε πώς πήγαινε η δουλειά. Μέσα του χαιρόταν που είχε καταφέρει τους τσιγγάνους να χρησιμοποιήσουν τα χέρια τους. «Ο Seño Ντουρούτι είναι εδώ», ψιθύριζαν οι τσιγγάνοι, με την ανδαλουσιανή προφορά τους και σήκωναν

τη γροθιά σε αντιφασιστικό χαιρετισμό. Του έδειχναν δηλαδή τη σφιγμένη γροθιά τους και ο Ντουρούτι καταλάβαινε πολύ καλά τι ήθελαν να πουν μ' αυτό.

Γκαστόν Λεβάλ

Μια τελευταία προσπάθεια

Στα τέλη Σεπτεμβρίου η περιφερειακή επιτροπή της CNT συγκάλεσε μια συνεδρίαση στο Μπουχαλαρόθ, όπου παραβρέθηκαν αγωνιστές από την Αραγονία και εκπρόσωποι των αναρχικών εκατονταρχιών και φαλαγγών. Η συνεδρίαση έγινε για να συγκροτηθεί ένα διοικητικό όργανο, όπου να αντιπροσωπεύονται όλα τα κόμματα και οι οργανώσεις. Αυτό το «συμβούλιο» όφειλε να συμβάλει στην ανόρθωση της οικονομίας της περιοχής, που είχε πέσει με τον πόλεμο, να την ενοποιήσει και να την αναπτύξει πάνω σε ορθολογική βάση, να εναντιωθεί στην κυριαρχία των Καταλανών στην Αραγονία και να προφυλάξει τον πληθυσμό από τις επεμβάσεις της πολιτοφυλακής, που συμπεριφερόταν σχεδόν σαν κατακτητική δύναμη και ξέφευγε από κάθε έλεγχο.

Ο Ντουρούτι υποστήριξε τη δημιουργία του συμβουλίου. Αποφασίστηκε με μεγάλη πλειοψηφία. Η CNT ήθελε έτσι να χτυπήσει την προπαγάνδα των μαρξιστών (POUM και PSUC). Κι αυτό γιατί οι μαρξιστές υποστήριζαν πως οι αγροτικές κολεκτίβες ήταν παράνομες. Πρόεδρος αυτής της μελλοντικής επαναστατικής επαρχιακής κυβέρνησης εκλέχτηκε ο Χοακίν Ασκάσο.

Οι αναρχικοί της Αραγονίας άρχισαν αμέσως να συνεννοούνται με τους σοσιαλιστές και τους λίγους φιλελεύθερους της περιοχής. Οι πρώτοι συμπεριφέρθηκαν αρνητικά, σχεδόν εχθρικά, ενώ οι άλλοι συμφώνησαν κατ' αρχήν, προτίμησαν όμως να περιμένουν... Η CNT παρ' όλα αυτά, αποφάσισε να συγκροτήσει το συμβούλιο που συνήλθε για πρώτη φορά στις 15 Όχτώβρη του 1936 στη Φράγκα.

Οι αναρχικοί της Αραγονίας λοιπόν προσπαθούσαν να κάνουν αυτό που οι Καταλανοί σύντροφοί τους πάντοτε απέφευγαν: να

καταλάβουν ολόκληρη και ακέρια την εξουσία. Το προσπαθούσαν χωρίς να υπολογίζουν τις καταστροφές από τον πόλεμο, την ένοπλη παρουσία του POUM και του PSUC και των Καταλανών εθνικιστών με τις δικές τους στρατιωτικές μονάδες, χωρίς να υπολογίζουν τις αντιδράσεις στο εξωτερικό, σε πείσμα της κυβέρνησης στη Μαδρίτη, ενάντια μάλιστα στην ίδια τη θέληση της CNT, που η εθνική της επιτροπή ούτε ρωτήθηκε ούτε ενημερώθηκε, αλλά βρέθηκε μπροστά σε τετελεσμένα γεγονότα.

Δεν είναι λοιπόν παράξενο που το συμβούλιο της Αραγονίας έγινε στόχος γενικής αποδοκιμασίας. Φιλελεύθεροι, σοσιαλιστές και κομμουνιστές το καταδίκαζαν σαν όργανο μιας καμουφλαρισμένης αναρχικής δικτατορίας και το κατηγορούσαν για αυτονομιστικές τάσεις. Ακόμα και η ηγεσία της CNT πήρε μέρος στη χορωδία των επιθέσεων.

Αργότερα, το Δεκέμβρη του 1936, το συμβούλιο, μετά από μακρόχρονες διαπραγματεύσεις, αναγνωρίστηκε από τις κυβερνήσεις της Βαρκελώνης και της Μαδρίτης, αναγκάστηκε όμως να συμπεριλάβει και εκπροσώπους άλλων κομμάτων, να περιορίσει τις εξουσίες του και να υποταχτεί στις αρχές του συγκεντρωτικού κράτους.

Τσέσαρ Λορέντσο

Διακήρυξη του περιφερειακού συμβουλίου άμυνας της Αραγονίας

Όλο και συχνότερα ακούμε καταγγελίες από τα χωριά για διάφορες φάλαγγες και μονάδες. Το συμβούλιο της Αραγονίας καταδικάζει τις ανεύθυνες πράξεις ορισμένων μονάδων. Θέλει να προλάβει ώστε να μην αρχίσει ο αγρότης της Αραγονίας να μισεί τους αντιφασίστες αδερφούς του, που πάντα τους βοήθησε με όλες του τις δυνάμεις. Δεν μπορούμε να ανεχτούμε να καταπατούνται τα δικαιώματα του λαού μας.

Μερικοί αρχηγοί φαλαγγών μιας ορισμένης πολιτικής μερίδας εμφανίζονται στην περιοχή μας σαν εκπρόσωποι μιας δύναμης κατοχής σε εχθρικό έδαφος. Προσπαθούν να εξαναγκάσουν

το λαό μας σε πολιτικούς και κοινωνικούς κανόνες που του είναι ξένοι. Επιτροπές εκλεγμένες από το λαό καθαιρούνται. Άντρες που δίνουν τη ζωή τους για την επανάσταση αφοπλίζονται. Απειλούνται με σωματικές ποινές, με φυλακή, με τουφεκισμό. Νέες επιτροπές εγκαθίστανται, σύμφωνα με το πολιτικό πιστεύω εκείνων που τις υπερασπίζουν με τα όπλα. Χωρίς περίσκεψη και έλεγχο, χωρίς σεβασμό στις ανάγκες των κατοίκων κατάσχονται τρόφιμα, σφαχτά και πράγματα όλων των ειδών. Πρέπει να σπείρουμε και δεν έχουμε ούτε σπόρο ούτε λιπάσματα και μηχανές. Μ' αυτό τον τρόπο καταστρέφονται τα χωριά μας συστηματικά.

Γι' αυτό καλούμε τους διοικητές απ' όλες τις φάλαγγες:

1. Να ζητούν κατευθείαν από το συμβούλιο άμυνας όλα τα αναγκαία είδη, ζώα και μηχανήματα, που θα τους τα προμηθεύει σύμφωνα με τις δυνατότητές του, και να απαγορεύσουν ενεργητικά τις ατομικές επιτάξεις, εκτός βέβαια αν η στρατιωτική κατάσταση δεν επιτρέπει καμιά αναβολή.

2. Να εμποδίσουν κάθε ανάμειξη των αντιφασιστικών φαλαγγών στην πολιτική, κοινωνική και ιδιωτική ζωή ενός λαού που είναι από τη φύση του ελεύθερος και έχει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του.

Διατάζουμε τους κατοίκους των χωριών και τις επιτροπές τους:

1. Να μην παραδίνουν τα όπλα τους σε κανένα χωρίς την άδεια του συμβουλίου και να μην επιτρέπουν σε καμιά περίπτωση την καθαίρεση των σημερινών επιτροπών τους, μέχρι που να αποφασίσει το συμβούλιο για την αλλαγή τους.

2. Να μη δέχονται καμία επίταξη που δεν είναι υπογραμμένη από το συμβούλιο της Αραγονίας, με εξαίρεση ιδιαίτερα βιαστικές περιπτώσεις για τις οποίες αναλαμβάνει την ευθύνη ο διοικητής της φάλαγγας.

3. Κάθε παραβίαση αυτών των εντολών να ανακοινώνεται αμέσως στο συμβούλιο μαζί με τα ονόματα των υπευθύνων.

Ελπίζουμε πως όλοι, χωρίς εξαίρεση, θα τηρήσουν αυτές τις οδηγίες και απαιτήσεις. Μόνο έτσι μπορούμε να μη φτάσουμε σ' ένα θλιβερό παράδοξο: ένας ελεύθερος λαός να αρχίσει να σιχαί-

νεται την ελευθερία του και τους ελευθερωτές του, και επίσης στην όχι λιγότερο θλιβερή περίπτωση να καταστρέφεται ένας λαός από μια επανάσταση που την είχε πάντοτε επιθυμήσει.

Για το περιφερειακό συμβούλιο άμυνας της Αραγονίας

Ο πρόεδρος: Χοακίν Ασκάσο.

Φράγκα, Οχτώβρης του 1936.

Χοσέ Πέιρατς 2

ΠΕΜΠΤΟ ΣΧΟΛΙΟ

Για τον εχθρό

Μα που είναι ο εχθρός; Σε αυτή την αφήγηση εμφανίζεται μόνο στο περιθώριο του ιστορικού πλαισίου: μια κινούμενη κηλίδα στο παράθυρο πίσω από το πολυβόλο, μια σκιά στην άλλη μεριά του οδοφράγματος, ένας γέρος σ' ένα γραφείο, μια σιλουέτα στα χαρακώματα. Παραμένει σχεδόν πάντα ανώνυμος. Αλλά ταυτόχρονα είναι πανταχού παρών. Αυτό δεν είναι κάποια τρελή παραίσθηση. Επανάσταση και πόλεμος είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Για όποιον δεν θέλει μονάχα να νικήσει ένα στρατιωτικό αντίπαλο, αλλά και να αλλάξει την κοινωνία που μέσα της ζει, δεν υπάρχει μια κύρια γραμμή αγώνα που με βάση αυτή να ξεχωρίζουν καθαρά οι εχθροί και οι φίλοι.

Η ισπανική επανάσταση σε καμιά περίπτωση δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο τον Φράνκο και την κλίκα του από φασίστες στρατηγούς. Από την πρώτη μέρα οι αντίπαλοί της είχαν πιάσει δουλειά μέσα στο ίδιο της το στρατόπεδο. Τον Ιούλη του 1936, οι αναρχικοί βρέθηκαν αναγκασμένοι να συνεργαστούν με τους πατροπαράδοτους εχθρούς τους. Η αστάθεια αυτής της συνεργασίας ήταν ολοφάνερη. Η CNT-FAI αγωνιζόταν ενάντια στους φασίστες δίπλα δίπλα με τα κατάλοιπα ενός στρατού και μιας αστυνομίας που λίγο πριν οργάνωναν πογκρόμ εναντίον της. Ο Λουί Κομπανύς καθόταν στο κυβερνητικό του μέγαρο απέναντι σε ανθρώπους που χρόνια ολόκληρα έκλεινε στη φυλακή. Η ισπανική δημοκρατία ενδιαφερόταν σε όλο το διάστημα του εμφυλίου μόνο για τη νομιμότητά της και την πίστη της στο Σύνταγμα. Ξεχώριζε «κινηματίες», δηλαδή τους πραξικοπηματίες στρατηγούς, και «νομοταγείς», που ήταν οι υπερασπιστές της. Η κεντρική δύναμη όμως της αντίστασης, οι αναρχικοί, δεν επιθυμούσαν καθόλου τη νομιμότητα σ' ένα κράτος που το αντιπαθούσαν από το βάθος της καρδιάς τους και το πολεμούσαν με όλη

τους τη δύναμη. Μόνο για τους «ρεπουμπλικάνους», δηλαδή τα αστικά κόμματα του κέντρου και τους συμμάχους τους, τους σοσιαλδημοκράτες, η ένοπλη σύρραξη ήταν αμυντικός πόλεμος. Ήθελαν να διατηρήσουν την προηγούμενη τάξη πραγμάτων, την εξουσία στα χέρια τους και μαζί την ταξική κυριαρχία που εκπροσωπούσαν ενάντια στις απαιτήσεις των φασιστών. Ταυτόχρονα δεν απέκλειαν εντελώς το συμβιβασμό, τη συμφωνία με τον αντίπαλο. Αντίθετα η CNT-FAI, η οργανωμένη πρωτοπορία του ισπανικού προλεταριάτου της πόλης και της υπαίθρου, ενδιαφερόταν να ξεκαθαρίσει την κατάσταση. Ο αγώνας της ήταν επιθετικός. Στόχος της μια νέα κοινωνία. Έτσι το αδύνατο, και αποδειγμένα ανίκανο να επιζήσει, κράτος των μικροαστών και τα κόμματά τους έπρεπε να φύγουν από τη μέση. Πιστοί στις αρχές τους, οι αναρχικοί είχαν στο μυαλό τους να καταργήσουν εντελώς το κράτος και να οικοδομήσουν στην Ισπανία μια χώρα ελευθερίας. Στο μικρό κομμουνιστικό κόμμα της Ισπανίας δεν μπορούσαν φυσικά να υπολογίζουν. Αυτό πήγε από την αρχή και τελεσίδικα με το μέρος των αστών ρεπουμπλικάνων. Οι αντιθέσεις μέσα στο ίδιο το στρατόπεδο δεν εξασφάλιζαν καμιά κατοχύρωση. Ο εμφύλιος μέσα στον εμφύλιο ήταν μια συνεχής απειλή. Αντίθετα ο Φράνκο κατάφερε να συγκαλύψει και να καταπιέσει τις αντιθέσεις μέσα στο δικό του στρατόπεδο, ανάμεσα στη στρατιωτική χούντα, στη φάλαγγα, τους οπαδούς των Βουρβόνων και τους καρλιστές. Προς τα έξω υπήρχε μια εικόνα μονολιθικής ενότητας: «Ένα κράτος, μία χώρα, ένας αρχηγός».

Οι στρατηγοί πίστευαν ότι ήταν αδύνατο ο ισπανικός λαός να άρχιζε αγώνα εναντίον τους. Η πεποίθησή τους πήγαζε από την υλική υπεροχή του στρατού. Κάθε αντιπαράθεση σε άνδρες, οικονομικά μέσα, όπλα και πολεμοφόδια, αεροπλάνα και τανκς, οδηγούσε στο συμπέρασμα πως η αντίσταση ενάντια στον Φράνκο ήταν μάταιη. Κάθε επανάσταση όμως έχει να κάνει μ' έναν αντίπαλο πιο δυνατό στρατιωτικά. Ο λαός που παίρνει την απόφαση ν' ανατρέψει βίαια την εξουσία βρίσκεται πάντα απέναντι σ' ένα στρατό που είναι ασύγκριτα πιο καλά εκπαιδευμένος και εξοπλισμένος. Δεν έχει καμιά δυνατότητα όσο τα στρατεύματα «παραμένουν πιστά» και υπακούουν στους ανωτέρους τους. Αποφασιστική για την έκβαση του αγώνα είναι η πολιτική δύναμη των επαναστατών. «Βρίσκεται πέρα από κάθε αμφιβολία ότι η μοίρα κάθε επανάστασης σ' ένα ορισμένο στάδιο εξαρτάται από την αλλαγή της διάθεσης του στρα-

τού», λέει ο Τρότσκι στο βιβλίο του Ιστορία της ρώσικης επανάστασης. «Στην πλειοψηφία τους οι στρατιώτες τόσο πιο πολύ είναι διατεθειμένοι να πετάξουν τις λόγχες τους ή να περάσουν στη μεριά του λαού όσο πιο πολύ έχουν πεισθεί ότι οι εξεγερμένοι έχουν όντως εξεγερθεί. Ότι δεν έχουν να κάνουν με μια διαδήλωση και μετά να επιστρέψουν στους στρατώνες τους και να πρέπει να δικαιολογήσουν τη στάση τους. Ότι πρόκειται για αγώνα ζωής και θανάτου. Ότι ο λαός είναι σε θέση να νικήσει, αν ενωθεί μαζί τους».

Το συμπέρασμα είναι πως η νίκη του Φράνκο δεν εξηγείται, ή τέλος πάντων δεν εξηγείται εντελώς, μόνο με την υλική υπεροχή, με τη βοήθεια των ξένων δυνάμεων ή με το φόβο και την καταπίεση στο εσωτερικό. Όπως φαίνεται, ο φασισμός και στην Ισπανία έριξε στο παιχνίδι ισχυρά ιδεολογικά κίνητρα. Ο ρόλος που έπαιξε αυτός ο παράγοντας στην ήττα της ισπανικής επανάστασης παραγνωρίζεται πολλές φορές. Πρέπει λοιπόν να τον προσέξουμε.

Η ιδεολογική πλατφόρμα των αναρχικών ήταν απλή μέχρι πρωτογονισμού. Ήταν κατανοητή με το πρώτο για τον καθένα που ζούσε από τη δουλειά του, και τόσο ορθολογική όσο να γίνει πράξη. Δεν επέβαλε μόνο μια άμεση κρίση, αλλά το έκανε και με τον πιο παιδαριώδη τρόπο. Από την παραδοσιακή επιφύλαξη των μαρξιστών, που υπολογίζουν σε μακρινές δυσδιάκριτες περιόδους μετασχηματισμού, οι αναρχικοί απείχαν πάντα πολύ. Η απεριόριστη βεβαιότητά τους, η αμεσότητα με την οποία υπόσχονται το πέρασμα στο βασίλειο της ελευθερίας, τους δυναμώνει και δίνει φτερά στη φαντασία των οπαδών τους, σε βαθμό που η δοκιμή να μη χρειάζεται. Αποδείχνεται όμως πολιτική αδυναμία μόλις η επανάσταση κερδίσει τις πρώτες της νίκες και συναντήσει τις ατελείωτες δυσκολίες της οικοδόμησης. Η εμπιστοσύνη των μαζών μετατρέπεται σε πτώση ηθικού, όταν η επαγγελία δεν μπορεί να εκπληρωθεί, όταν η πράξη διαψεύδει την ιδεολογία.

Ταυτόχρονα όμως η σταθερότητα των αρχών τους δίνει μια ιδιαίτερη απόχρωση στους αναρχικούς. Οι αρχηγοί τους, της CNT και της FAI, δεν ήταν διεφθαρμένοι. Αυτό μπορούσε να το διαπιστώσει ο καθένας. Οι περισσότεροι ήταν εργάτες. Η οργάνωση δεν τους πλήρωνε. Βρίσκονταν πάνω από κάθε υποψία για παραγοντισμό, συμβιβασμό ή γραφειοκρατία. Η απόλυτη όμως ηθική επιταγή που έθεταν στον εαυτό τους και στο κίνημά τους απέβαινε μοιραία γι' αυτούς. Κινιόταν εναντίον τους σαν δι-

αβρωτική αμφιβολία, σαν σχολαστικός δισταγμός, αμέσως μόλις έπρεπε να κάνουν το πρώτο τακτικό βήμα στο δρόμο προς την εξουσία. Δεν ήταν φτιαγμένοι για τα προβλήματα μιας πολιτικής συμμαχιών. Ήταν μπλεγμένοι στα χωρίς συμβιβασμούς ναι-όχι της ιδεολογίας τους.

Οι επαγγελίες του φασισμού, αντίθετα, από την αρχή δεν συγκρούονταν με την πρακτική. Μια σύγκρουση με την κοινωνική πραγματικότητα ήταν απίθανη. Τι προστάζει η τιμή του ισπανικού έθνους ή πού οδηγούν οι επιθυμίες της Αγίας Παρθένου, δεν μπορεί να προσδιοριστεί ορθολογικά. Ο ουρανός συνηθίζει να μην αφήνει στα κρύα του λουτρού εκείνους που ζουν απ' αυτόν. Όσο πιο μεταφυσικές είναι οι αξίες που επικαλείται μια ιδεολογία, τόσο πιο αδίσταχτοι είναι συνήθως οι υπερασπιστές της. Ο χριστιανισμός του Φράνκο ήταν και είναι το κάλυμμα για φωτιά και χρήμα. Το εθνικιστικό του αίσθημα εκφραζόταν με τη διεθνοποίηση του εμφυλίου και το ρίξιμο πάνω στον ισπανικό λαό των Μαυριτανών μισθοφόρων του. Παρουσίαζε σαν παράδοση τον τρομοκρατικό εκσυγχρονισμό της χώρας με τα μέσα του φασισμού και ονόμαζε Νόμο και Τάξη την καταστροφή όλων των καθιερωμένων κανόνων και αντιλήψεων περί δικαίου.

Αυτός ακριβώς ο πλήρης ανορθολογισμός των συνθημάτων του βοηθούσε πολύ την ιδεολογική γοητεία του φασισμού. Στην Ισπανία, όπως πιο πριν στην Ιταλία και στη Γερμανία, κινητοποιούσε ασυνείδητες δυνάμεις που την ύπαρξή τους δεν είχε ποτέ αντιληφθεί η αριστερά: φόβους και μνησικακίες, ζωντανές και μέσα στην εργατική τάξη. Αυτό που οι αναρχικοί υπόσχονταν αλλά δεν μπορούσαν να το πραγματοποιήσουν ήταν ένας εντελώς άγνωστος, μελλοντικός κόσμος, όπου το κράτος, η εκκλησία, η οικογένεια και η ιδιοκτησία έπρεπε να πάψουν να υπάρχουν. Αυτοί οι θεσμοί όμως δεν ήταν μόνο μισητοί αλλά και αποδεκτοί ταυτόχρονα, και το μέλλον της αναρχίας δεν ξυπνούσε μόνο νοσταλγία αλλά, με ακαταμάχητη δύναμη, και λανθάνοντες φόβους. Ο φασισμός αντίθετα πρότεινε το παρελθόν σαν καταφύγιο, ένα παρελθόν όμως που δεν είχε υπάρξει ποτέ. Το μίσος για τον καινούριο κόσμο που η Ισπανία είχε τόσο άσχημα μεταχειριστεί από τον καιρό της Αναγέννησης, μπόρεσε να οχυρωθεί σ' έναν πλασματικό Μεσαίωνα, και η απειλούμενη προσωπική ταυτότητα να γαντζωθεί στα θεσμικά κάγκελα του αυταρχικού κράτους.

Οι αναρχικοί θεωρητικοί δεν ήταν σε θέση να καταλάβουν τέτοιους

μηχανισμούς. Ο ορίζοντάς τους έφτανε μέχρι το επόμενο οδόφραγμα. Καταλάβαιναν το ίδιο ελάχιστα το εσωτερικό του φασισμού όσο και το διεθνές παιχνίδι δυνάμεων όπου αυτός έπαιρνε μέρος. Παρ' όλο που από την εποχή του Μπακούνιν μιλούσαν για τη διεθνή επανάσταση και αισθάνονταν διεθνιστές, έβλεπαν κατάπληκτοι και πικραμένοι πως οι δυτικές δημοκρατίες σκηνοθετούσαν με τον Μουσολίνι και τον Χίτλερ την κωμωδία της μη επέμβασης. Για τη διεθνή οργάνωση του κεφαλαίου είχαν διαβάσει στις μπροσούρες τους, δεν ήταν όμως και προετοιμασμένοι για τις συνέπειες. Μέχρι έναν ορισμένο βαθμό, πρέπει να ήταν υποταγμένοι σ' έναν εθνικό μυστικισμό. Σε τελευταία ανάλυση, οι αγωνιστικές τους εμπειρίες είχαν μείνει για δεκαετίες ολόκληρες περιχαρακωμένες στα όρια του χωριού τους, στη φάμπρικα, στη συνοικία, που τα ήξεραν. Η εξαιρετικά αποκεντρωμένη μορφή οργάνωσης που διέθεταν, αποδεικνυόταν πολλές φορές προτέρημα γι' αυτούς. Επηρεαζόταν όμως από μια πολύ ευαίσθητη στενότητα προσώπων. Το παιχνίδι της σοβιετικής πολιτικής, που είχε μάθει από καιρό να κινείται σε διεθνές επίπεδο, οι αναρχικοί το έβλεπαν με τα χέρια ψηλά. Η βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης στη δημοκρατική Ισπανία σε όπλα ήταν μάλλον περιορισμένη στο σύνολό της, αλλά για ορισμένες στιγμές αποφασιστική. Το πολιτικό τίμημα που απαιτούνταν και προσφερόταν ήταν αστρονομικό. Η επίδραση του ΚΚΙ ανέβαινε από μέρα σε μέρα, παρ' όλο που δεν είχε ποτέ ρίζες στο ισπανικό προλεταριάτο. Σοβιετικοί χομισάριοι και πράκτορες εμφανίζονταν στη Μαδρίτη, στη Βαλένθια και στη Βαρκελώνη, και αναλάμβαναν θέσεις «συμβούλων» στο στρατιωτικό και αστυνομικό μηχανισμό. Ο Στάλιν έπαιζε με την ισπανική επανάσταση όπως μ' ένα πιόνι σκακιού. Την έχανε αντικείμενο της ρώσικης εξωτερικής πολιτικής. Οι αναρχικοί ενοχλημένοι συναντούσαν ένα διεθνισμό που δεν υπήρχε σε κανένα βιβλίο. Όταν κατάλαβαν τι γινόταν, ήταν ήδη πολύ αργά. Η CNT και η FAI βρέθηκαν με την πλάτη στον τοίχο όχι μόνο στρατιωτικά αλλά και πολιτικά. Για μια επανάσταση έχει φτάσει η αρχή του τέλους της όταν αφεθεί να αφοπλιστεί ιδεολογικά και υποχρεωθεί σε άμυνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Οι πολιτοφύλακες

Ένα φανταστικό βιβλίο με εικόνες

Το πρώτο που κάνει εντύπωση στον ξένο που έρχεται σήμερα στην Καταλανία, είναι η πολιτοφυλακή. Με τα χρωματιστά διακριτικά της και τις πολύχρωμες στολές της, βρίσκεται παντού. Οι άντρες και οι γυναίκες της πολιτοφυλακής θα έδιναν ένα φανταστικό βιβλίο με εικόνες. Ο καθένας είναι διαφορετικός απ' τον άλλο και η μονοτονία του τακτικού στρατού έχει εξαφανιστεί. Υπάρχει μια πλημμύρα από άγριους και πολύχρωμους τύπους.

Η ακριβής περιγραφή της σύνθεσης και της δομής τους είναι κάτι αδύνατο.

Όσον αφορά τον παλιό ισπανικό στρατό, στην Καταλανία μόνο η αεροπορία και μερικές αμελητέες ομάδες παρέμειναν πιστές στη δημοκρατία. Τα συντάγματα που είχαν ξεσηκωθεί ενάντια στο λαό διαλύθηκαν και οι φαντάροι στάλθηκαν σπίτια τους. Από τους αξιωματικούς, πολύ λίγοι είχαν μείνει νομοταγείς και στάθηκε δυνατό να χρησιμοποιηθούν στον αγώνα ενάντια στο φασισμό.

Την κατάσταση βοήθησαν διάφορες μονάδες της αστυνομίας, που μεγάλα τους τμήματα στάλθηκαν στο μέτωπο. Στην πραγματικότητα όμως η επανάσταση στηριζόταν στους εθελοντές της. Τα συνδικάτα, τα κόμματα, οι εργατικές οργανώσεις και η κυβέρνηση σχημάτιζαν το καθένα μια δική του φάλαγγα. Τα

γραφεία των συνδικάτων και των κομμάτων έγιναν στρατολογικά γραφεία και οι μάζες έρχονταν για να καταταχτούν στις πολιτοφυλακές. Αντρες και γυναίκες στέκονταν στην ουρά. Πολλοί έπρεπε να παραμεριστούν.

Οι πρώτες φάλαγγες έφευγαν με φορτηγά και λεωφορεία για να πολεμήσουν ενάντια στο στρατό. Κανείς όμως δεν ήξερε πού βρισκόταν αυτός ο στρατός, αφού το μέτωπο δεν είχε σχηματιστεί ακόμα. Ύστερα από 24 ώρες διαπίστωσαν πως κανένας δεν είχε σκεφτεί να φροντίσει για πολεμοφόδια και τροφές. Οι προμήθειες στάλθηκαν αργότερα με φορτηγά. Λίγοι πολιτοφύλακες ήταν εκπαιδευμένοι στρατιωτικά, κι οι περισσότεροι ήταν άσχημα οπλισμένοι. Πολλοί έπαιρναν μαζί τους μόνο το πιστόλι τους και τις σφαίρες τις είχαν στην τσέπη του παντελονιού τους.

Για έναν εξοπλισμό σύμφωνο με τους στρατιωτικούς κανόνες ούτε λόγος να γίνεται. Πολλοί πολιτοφύλακες κυκλοφορούσαν με σαντάλια. Το κλασικό ισπανικό δίχοχο παρουσιάστηκε πολύ αργότερα. Ήταν κόκκινο-μαύρο για τους αναρχικούς, κόκκινο για τους κομμουνιστές και τους σοσιαλιστές και μπλε για την καταλανική Esquerra. Η μπλε φόρμα των μηχανικών έγινε ένα είδος στολής.

Αξιωματικοί, αν μπορείς να τους ονομάσεις έτσι, είχαν αναλάβει τα στελέχη των πολιτικών ομάδων, που οι προλετάριοι τους είχαν την ίδια εμπιστοσύνη όπως και παλιότερα στις απεργίες και στις συγκεντρώσεις. Και σ' αυτούς έλειπε φυσικά κάθε στρατιωτική εκπαίδευση. Δεν ήξεραν μήτε καν το αλφάβητο της στρατιωτικής τακτικής. Την τέχνη να ανοίγουν χαρακώματα και να στήνουν συρματοπλέγματα, να ρίχνουν χειροβομβίδες και να καλύπτονται, οι πολιτοφύλακες την έμαθαν στη διάρκεια του πολέμου. Οι καθοδηγητές τους ήταν συνήθως ξένοι επαναστάτες, με εμπειρίες από τον παγκόσμιο πόλεμο. Έρχονταν όλο και περισσότεροι στην Ισπανία να αγωνιστούν για την παγκόσμια επανάσταση και ενάντια στο φασισμό.

Στην αρχή δεν υπήρχε καθόλου στρατηγική για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Οι εργάτες ήξεραν μόνο τις οδομαχίες και την τακτική των οδοφραγμάτων. Με τον καιρό έμαθαν πως

ένας σωρός από πέτρες δεν προσφέρει καμιά κάλυψη απέναντι σε σύγχρονα όπλα. Μόνο στην υπεράσπιση ενός τόπου, ιδιαίτερα αν αυτός ήταν το χωριό τους, αισθάνονταν στο στοιχείο τους. Την αναγκαιότητα να μετακινούν μονάδες και να αναπτύσσουν μια ευέλικτη τακτική την αγνοούσαν ακόμα. Στρατηγεία, επιτελεία, τηλεπικοινωνίες δεν υπήρχαν. Κάθε φάλαγγα ενδιαφερόταν για τις δικές της προμήθειες. Αν χρειαζόταν πολεμοφόδια ή τρόφιμα, έστελνε μερικούς αντιπροσώπους της στη Βαρκελώνη για να φέρουν τα αναγκαία. Είναι σαφές ότι το μόνο που έκαναν όλες αυτές οι ομάδες ήταν λάθη. Νυχτερινές επιθέσεις συνοδεύονταν με ζητωκραυγές για την επανάσταση, τα κανόνια στήνονταν συχνά στις πρώτες γραμμές του πεζικού. Μερικές φορές διαδραματίζονταν κωμικές καταστάσεις. Έτσι ένας πολιτοφύλακας μου διηγήθηκε μια φορά, πως μια ολόκληρη μονάδα πήγε μετά το μεσημεριανό φαγητό σ' ένα διπλανό αμπέλι για να φάει σταφύλια. Όταν γύρισαν οι πολιτοφύλακες βρήκαν τις θέσεις τους κυριευμένες από τον αντίπαλο.

Παρ' όλα αυτά, αυτός ο εθελοντικός στρατός κατόρθωσε να σταματήσει τους φασίστες, που τα βασικά τους τμήματα ήταν ολόκληρος σχεδόν ο παλιός τακτικός στρατός της Ισπανίας, και να κυριεύσει τη μισή Αραγονία.

Χ. Ε. Καμίνσκι 1

Οι πρώτοι εθελοντές έφτασαν αρχές Αυγούστου από τη Γαλλία. Ήταν Γάλλοι και Ιταλοί αναρχικοί. Ήρθαν στη Βαρκελώνη περνώντας τα Πυρηναία, για να πάρουν μέρος στους αγώνες ενάντια στο διεθνή φασισμό. Μπήκαν στις ισπανικές μονάδες και αγωνίστηκαν στο μέτωπο της Αραγονίας. Σε λίγο τους ακολούθησαν μεγαλύτερες μάζες Ιταλών αντιφασιστών όλων των αποχρώσεων: αναρχικοί, σοσιαλιστές, συνδικαλιστές και φιλελεύθεροι. Οι Ιταλοί εθελοντές έφτιαξαν την ταξιαρχία Garibaldi. Αυτή η ταξιαρχία διακρίθηκε ιδιαίτερα στις μάχες για τη Χουέσκα. Πολυάριθμοι Ιταλοί αναρχικοί και φιλελεύθεροι σοσιαλιστές έδωσαν τη ζωή τους σ' αυτό τον αγώνα. Το Σεπτέμβρη του 1936 ιδρύθηκε η φάλαγγα «Σάκο και Βαντσέτι» από ξένους μαχητές. Μετά ενώθηκε με τις ομάδες που βρίσκονταν κάτω

από τις διαταγές του Ντουρούτι. Ο συνολικός αριθμός αυτών των πολιτοφυλάκων δεν πρέπει να ξεπέρασε τους 3.000. Ήταν βασικά άγνωστοι στο εξωτερικό, κι αυτό γιατί δεν ανήκαν στις οργανωμένες από τους κομμουνιστές διεθνείς ταξιαρχίες.

Οι αναρχοσυνδικαλιστές δεν είχαν βέβαια καμιά διάθεση να προσελκύσουν στη χώρα ξένους αγωνιστές. Δεν τους έλειπαν οι άνθρωποι. Στα συνδικάτα τους είχαν αρκετούς αγωνιστές. Το ίδιο συνέβαινε και με τη σοσιαλιστική UGT. Και στους δυο έλειπαν μόνο τα όπλα.

Η κατάσταση όμως ήταν διαφορετική για το κομμουνιστικό κόμμα. Οι κομμουνιστές στην Ισπανία είχαν τόσο λίγους οπαδούς, που σε ολόκληρη τη χώρα δεν μπορούσαν να φτιάξουν περισσότερες από δυο ως τρεις φάλαγγες. Έτσι ενδιαφέρονταν πολύ να δυναμώσουν τις ομάδες τους και το κύρος τους με τη βοήθεια των κομμουνιστικών κομμάτων του εξωτερικού.

Τους πρώτους τρεις μήνες μετά τις 19 Ιούλη, η Καταλανία βρισκόταν εντελώς στα χέρια των αναρχοσυνδικαλιστών και τα γαλλο-ισπανικά σύνορα φρουρούνταν από τη FAI. Οι άνθρωποι της FAI άφηναν τους δικούς τους ξένους ομοϊδεάτες να περνούν αλλά είχαν αντιρρήσεις να ανοίξουν τα σύνορα για τους πολυάριθμους κομμουνιστές. Οργανωτής της αντιφασιστικής πολιτοφυλακής της Καταλανίας ήταν ο αναρχικός Γκαρθία Ολιβέρ, αργότερα υπουργός Δικαιοσύνης στην κυβέρνηση του Λάργκο Καμπαλιέρο. Ο Ολιβέρ έδωσε διαταγή να κλείσουν τα σύνορα για όλους τους εθελοντές από το εξωτερικό.

Αουγκουστίν Σούχυ 2

Η πειθαρχία

Καταναγκασμός και σκληρή πειθαρχία είναι εντελώς περιττά στην πολιτοφυλακή. Ο καθένας ξέρει γιατί πολεμά. Δεν πρόκειται εδώ για έναν άγνωστο και σχετικά αντικειμενικό εχθρό, όπως στους ιμπεριαλιστικούς πολέμους. Πρόκειται για έναν εχθρό που οι εργάτες και οι αγρότες τον ξέρουν και τον μισούν πάρα πολύ. Γνωρίζουν ακόμα πως οι φασίστες δεν χαρίζονται

ούτε σε τραυματίες ούτε σε αιχμαλώτους και ότι δεν υπάρχει έτσι καμιά δυνατότητα για παράδοση ή συμβιβασμό.

Αυτός ο πολιτικός στρατός δεν αγωνίζεται σε τούτο τον εμφύλιο για την υπεράσπιση αφηρημένων αξιών, την κατάκτηση επαρχιών, αποικιών ή διεθνών οδών, αλλά για τη ζωή και το κορμί του καθενός.

Ο εχθρός είναι οι στρατιωτικοί, τα μέλη των φασιστικών οργανώσεων και οι καπιταλιστές. Γι' αυτούς δεν υπάρχει επιείκεια. Αντίθετα οι αιχμάλωτοι φαντάροι αφήνονται πολλές φορές ανενόχλητοι. Καταλογίζεις υπέρ τους το ότι τους είχαν πιέσει και κακομεταχειριστεί. Και αυτό είναι πραγματικότητα. Δεν είναι ασυνήθιστο να τρέχουν οι αξιωματικοί της αντίπαλης πλευράς και οι φαλαγγίτες με τα πιστόλια πίσω από τις μονάδες τους για να τις αναγκάσουν σε επίθεση. Και βέβαια κάθε μέρα εμφανίζονται λιποτάκτες και αποστάτες, που θέλουν να πολεμήσουν στις γραμμές της πολιτοφυλακής.

Γι' αυτό το λόγο η προπαγάνδα παίζει τόσο σπουδαίο ρόλο, ακόμα και στην πρώτη γραμμή. Ο εμφύλιος έχει τους δικούς του νόμους.

Χ. Ε. Καμίνσκι

Το φθινόπωρο ταξίδευα με την Έμμα Γκόλντμαν, την περίφημη Αμερικανίδα αναρχική, από τη Βαρκελώνη στον Ντουρούτι, στο μέτωπο. Είχε τότε εννιά χιλιάδες άντρες στις διαταγές του και ήταν σαν να λέμε ένας αναρχικός στρατηγός. Αυτή η λέξη όμως δεν ακούστηκε ποτέ. Μας είπε: «Ήμουνα αναρχικός σε όλη μου τη ζωή και τώρα πρέπει να αναγκάζω με το κνούτο τους ανθρώπους μου σε πειθαρχία; Δεν πρόκειται να κάνω κάτι τέτοιο. Ξέρω ότι η πειθαρχία στον πόλεμο είναι αναγκαία. Πρέπει όμως να υπάρχει μια εσωτερική πειθαρχία, που να ξεκινά από το σκοπό για τον οποίο αγωνίζεσαι». Και σ' αυτό διαφέρει απ' όλους τους στρατηγούς του κόσμου. Ζούσε με τους ανθρώπους του, κοιμόταν μ' αυτούς στο ίδιο άχυρο, φορούσε τα ίδια σχοινένια παπούτσια όπως και οι άλλοι, έτρωγε το ίδιο φαγητό. Και οι άνθρωποί του έλεγαν: αυτός είναι ένας από μας. Ένας στρατιωτικός αρχηγός από στρατιωτική ακαδημία δεν θα είχε κα-

ταφέρει να διοικήσει μια ολόκληρη στρατιά χωρίς στρατιωτική πειθαρχία. Ο Ντουρούτι όμως δεν ήταν κάποιος επαγγελματίας αξιωματικός, αλλά ένας μηχανικός.

Αουγκουστίν Σούχυ 1

Μια ομάδα από νεαρούς πολιτοφύλαχες, που ανήκε στη φάλαγγα Ντουρούτι, έφυγε και ήθελε να γυρίσει στη Βαρκελώνη. Ο Ντουρούτι τους συνάντησε στο δρόμο, σταμάτησε το αυτοκίνητό του, κατέβηκε και τους πλησίασε με προτεταμένο το πιστόλι. Τους ανάγκασε να σταθούν με το πρόσωπο στον τοίχο. Ένας άλλος φαντάρος, που περνούσε τυχαία από κει, του ζήτησε ένα ζευγάρι παπούτσια. «Κοίτα μόνος σου τι παπούτσια φοράνε αυτοί εκεί και αν σου κάνει κανένα ζευγάρι, μπορείς να το πάρεις. Γιατί να θάψουμε και τα παπούτσια μαζί; Για να λειώσουν;»

Φυσικά ο Ντουρούτι δεν εκτέλεσε τους λιποτάκτες. Συνήθιζε πάντα να λέει: «Εδώ δεν πρόκειται να εξαναγκαστεί κανείς για να μείνει. Όποιος φοβάται μπορεί να εξαφανιστεί». Συνήθως όμως αρκούσε να πει δυο σταράτες κουβέντες σ' αυτούς που ήθελαν να πάνε σπίτια τους και μετά τον παρακαλούσαν να τους επιτρέψει να ξαναγυρίσουν στο μέτωπο.

España Libre

Το σοβιετικό παράδειγμα: δυο παραλλαγές ενός γράμματος

CNT, FAI, αντιφασιστικές πολιτοφυλακές, φάλαγγα Ντουρούτι, στρατηγείο.

Προς το προλεταριάτο της Σοβιετικής Ένωσης

Σύντροφοι, έχω την ευκαιρία να σας στείλω αδερφικούς χαιρετισμούς από το μέτωπο της Αραγονίας, όπου χιλιάδες αδερφοί σας αγωνίζονται, όπως και σεις πριν από είκοσι χρόνια, για την απελευθέρωση της τάξης μας, που εδώ και αιώνες καταπιέζεται και ταπεινώνεται. Πριν είκοσι χρόνια οι εργάτες της Ρωσίας ύψωσαν στην Ανατολή την κόκκινη σημαία, το σύμβολο της δι-

εθνούς αδελφοσύνης όλων των εργατών. Είχατε τότε αποθέσει τις ελπίδες σας στη διεθνή εργατική τάξη και περιμένατε να σας βοηθήσει στο μεγάλο έργο που είχατε ξεκινήσει. Οι εργάτες όλου του κόσμου δεν σας πρόδωσαν, αλλά σας βοήθησαν με όλες τις δυνάμεις που διέθεταν.

Σήμερα γεννιέται στη Δύση μια καινούρια επανάσταση και ανεμίζει πάλι η σημαία, σύμβολο του κοινού μας αγώνα. Αδελφικότητα ενώνει τους δυο λαούς μας, που καταπιέστηκαν ο ένας από τον τσαρισμό και ο άλλος από μια δεσποτική μοναρχία. Σε σας, τους εργάτες της ΕΣΣΔ, έχουμε εμπιστοσύνη για την υπεράσπιση της επανάστασής μας. Στους πολιτικούς, που ονομάζονται αντιφασίστες και δημοκράτες, δεν έχουμε καμιά εμπιστοσύνη. Πιστεύουμε μονάχα στα ταξικά μας αδέρφια. Μόνο οι εργάτες μπορούν να υπερασπίσουν την ισπανική επανάσταση, όπως υπερασπιστήκαμε και μεις είκοσι χρόνια πριν τη ρώσικη.

Μπορείτε να μας πιστέψετε. Είμαστε εργάτες όπως και σεις. Δεν πρόκειται σε καμιά περίπτωση να προδώσουμε τις αρχές μας και δεν θα ντροπιάσουμε τα σύμβολα του προλεταριάτου, τα εργαλεία της δουλειάς μας, το σφυρί και το δρεπάνι.

Σας στέλνω χαιρετισμούς απ' όλους εκείνους που με το όπλο στο χέρι αγωνίζονται στο μέτωπο της Αραγονίας ενάντια στο φασισμό.

Ο σύντροφός σας Μπ. Ντουρούτι
Οσέρα, 22 Όχτώβρη 1936

Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι 3

Προς τους Ρώσους εργάτες

Πολυάριθμοι ξένοι επαναστάτες, που μας συμπαραστέκονται με τα αισθήματα και τη σκέψη τους, ζουν στη Ρωσία. Δεν είναι όμως ελεύθεροι. Βρίσκονται στην απομόνωση, σε φυλακές πολιτικών κρατουμένων και κάτεργα. Πολλοί απ' αυτούς ζήτησαν να αφεθούν ελεύθεροι και να σταλούν στην Ισπανία για να πολεμήσουν στην πρώτη γραμμή τον κοινό εχθρό. Το διεθνές προλεταριάτο δεν καταλαβαίνει γιατί κρατούνται αυτοί οι σύντροφοι. Το ίδιο και μεις δεν μπορούμε να καταλάβουμε γιατί οι ενισχύσεις και τα όπλα που σκοπεύει να στείλει η Ρωσία στην

Ισπανία έχουν γίνει αντικείμενο πολιτικού παζαριού, που θέλει να στερήσει την ελευθερία κινήσεων από τους Ισπανούς επαναστάτες.

Η ισπανική επανάσταση πρέπει να πάρει άλλο δρόμο από τη ρώσικη. Δεν επιτρέπεται να εξελιχτεί σύμφωνα με το σύνθημα: «Ένα κόμμα στην εξουσία, όλα τα άλλα στη φυλακή». Πρέπει να ακολουθήσει το σύνθημα που περισσότερο θα τη βοηθήσει στη νίκη, εκείνο που πραγματικά εξυπηρετεί το ενωτικό μέτωπο και που δεν θα το υποβαθμίσει σε αυταπάτη: «Όλες οι μερίδες στη δουλειά, όλες οι μερίδες στον αγώνα ενάντια στον κοινό εχθρό. Ο λαός να αποφασίσει ποιο καθεστώς προτιμά!»

Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι 5

14 Αυγούστου 1936.

Το Μπουχαλαρόθ είναι στολισμένο με μαυροκόκκινες σημαίες, ενώ σε κάθε βήμα συναντάς διαταγές με την υπογραφή του Ντουρούτι ή απλά πλακάτ:

«Ο Ντουρούτι διέταξε....» Η πλατεία της αγοράς ονομάζεται «πλατεία Ντουρούτι». Ο Ντουρούτι και το στρατηγείο του έχουν στρατοπεδεύσει στο σπιτάκι ενός επιθεωρητή δρόμων, στη λεωφόρο, δυο χιλιόμετρα μακριά από τον εχθρό. Αυτό δεν είναι και πολύ συνετό, αλλά εδώ είναι όλα άρρωστα από την επιδημία επίδειξης έντονου θάρρους. «Θα πέσουμε ή θα νικήσουμε», «Θα πεθάνουμε αλλά θα κυριεύσουμε τη Σαραγόσα», «Θάνατος, όμως δοξασμένος», συνθήματα τέτοια μπορείς να διαβάσεις σε σημαίες, πλακάτ ή προκηρύξεις.

Ο περίφημος αναρχικός ήταν στην αρχή αφηρημένος, όταν όμως διάβασε στο γράμμα του Ολιβέρ «Μόσχα, Πράβδα» έδειξε ενδιαφέρον. Άρχισε αμέσως μια σκληρή πολεμική συζήτηση πάνω στη λεωφόρο, μέσα σ' έναν κύκλο στρατιωτών του και με φανερή την πρόθεση να τραβήξει την προσοχή τους. Ο λόγος του ήταν γεμάτος από ένα σκοτεινό, φανατισμένο πάθος.

«Ίσως από μας όλους να επιζήσουν μονάχα εκατό. Αυτοί όμως οι εκατό θα παρελάσουν στη Σαραγόσα, θα συντρίψουν το φασισμό, θα ξεδιπλώσουν το λάβαρο των αναρχοσυνδικαλιστών και θα κηρύξουν τον ελευθεριακό κομμουνισμό. Πρώτος θα μπω

στη Σαραγόσα και θα κηρύξω την ελεύθερη κομμούνα. Δεν πρόκειται να υποταχτούμε ούτε στη Μαδρίτη, ούτε στη Βαρκελώνη, ούτε στον Αθάνια, ούτε στον Γκιράλ, ούτε στον Κομπανύς, ούτε στον Κασανόβας. Αν θέλουν, ας ζήσουν μαζί μας εν ειρήνη, αν όχι τότε θα βαδίσουμε ενάντια στη Μαδρίτη... Θα δείξουμε σε σας τους μπολσεβίκους, Ρώσους και Ισπανούς, πώς κάνει κανείς επανάσταση και πώς την προχωράει μέχρι το τέλος. Εκεί έχετε δικτατορία. Στον Κόκκινο Στρατό σας υπάρχουν ταξίαρχοι και στρατηγοί. Στη φάλαγγά μου δεν υπάρχουν ούτε διοικούντες ούτε διοικούμενοι. Όλοι έχουμε τα ίδια δικαιώματα, όλοι είμαστε στρατιώτες, ακόμα κι εγώ είμαι μονάχα ένας στρατιώτης».

Φορά μπλε λινή φόρμα κι ένα δίκοχο με μαύρο και κόκκινο σατέν. Ψηλός, αθλητικός. Ένα ωραίο, ελαφρά γκρίζο κεφάλι. Αρχοντικά κυριαρχεί ο Ντουρούτι στο περιβάλλον του, αλλά στα μάτια έχει κάτι το έντονα συναισθηματικό, σχεδόν γυναικείο, και μερικές φορές έχει το βλέμμα θανάσιμα πληγωμένου θηρίου. Μου φαίνεται ότι του λείπει η θέληση.

«Σε μένα κανείς δεν υπηρετεί από υποχρέωση ή πειθαρχία. Όλοι είναι εδώ μόνο και μόνο γιατί θέλουν να πολεμήσουν, γιατί είναι έτοιμοι ακόμα και να πεθάνουν για την ελευθερία. Χτες δύο μου ζήτησαν άδεια για να πάνε στη Βαρκελώνη να επισκεφτούν τους συγγενείς τους. Τους πήρα τα όπλα και τους έδιωξα. Τέτοιους άντρες δεν τους χρειάζομαι. Ο ένας είπε μετά πως το ξανασκέφτηκε και θέλει να μείνει - δεν τον ξαναπήρα όμως. Έτσι θα κάνω με όλους, ακόμα κι αν μου μείνει μοναχά μια ντουζίνα. Έτσι κι όχι αλλιώς πρέπει να είναι οργανωμένος ένας επαναστατικός στρατός. Ο πληθυσμός είναι υποχρεωμένος να μας βοηθήσει, γιατί αγωνιζόμαστε ενάντια σε κάθε δικτατορία, για την ελευθερία όλων. Όποιον δεν μας βοηθά θα τον εξοντώσουμε, θα εξοντώσουμε όλους όσοι μας κλείνουν το δρόμο για την ελευθερία. Χτες διέλυσα το τοπικό συμβούλιο του Μπουχαλαρόθ, γιατί δεν βοηθά τον πόλεμο και δυσχολεύει το δρόμο για την ελευθερία».

«Αυτό σίγουρα μυρίζει δικτατορία», είπα εγώ. «Όταν οι μπολσεβίκοι στον εμφύλιο διέλυαν κάθε τόσο μια λαϊκή οργάνωση, οργανωμένη από τον εχθρό, τους κατηγορούσαν για δι-

χτατορία. Εμείς όμως δεν κρυβόμαστε πίσω από φράσεις για γενική ελευθερία. Δεν αρνηθήκαμε ποτέ τη δικτατορία του προλεταριάτου αλλά τη διακηρύξαμε ανοιχτά παντού. Και μετά: τι στρατός μπορεί να είναι αυτός χωρίς διοικητές, χωρίς πειθαρχία, χωρίς υπακοή. Ή δεν σκεφτόσαστε σοβαρά να αγωνιστείτε ή κοροϊδεύετε και έχετε μια κάποια ιεραρχία, μόνο που έχει άλλο όνομα».

«Έχουμε την οργανωμένη αντιπειθαρχία. Ο καθένας έχει ευθύνη για τον εαυτό του και για την κολεκτίβα. Δειλούς και πλιατσικολόγους τους τουφεκίζουμε. Δικάζονται από επιτροπή».

«Αυτό δεν λέει τίποτε. Τίνος αυτοκίνητο είναι αυτό;»

Όλοι έστρεψαν το κεφάλι στην κατεύθυνση που έδειχνα. Στην πλατεία πάνω στη λεωφόρο στέκονταν περίπου δεκαπέντε μισοκατεστραμμένα αυτοκίνητα, χτυπημένα Φορντ και Άντλερ. Ανάμεσά τους μια υπέροχη, ανοιχτή Hispano Suiza, ασημί χρώμα, με κομψά δερμάτινα καθίσματα.

«Αυτό είναι το δικό μου αμάξι», είπε ο Ντουρούτι. «Έπρεπε να πάρω κάποιο που να τρέχει γρήγορα, για να μπορώ να πηγαίνω έγκαιρα σε όλα τα μέρη του μετώπου».

«Πολύ σωστά», απάντησα εγώ. «Ο διοικητής πρέπει να έχει ένα καλύτερο αμάξι, αν αυτό είναι δυνατό. Θα ήταν γελοίο να πηγαίνει μ' αυτό ένας απλός στρατιώτης κι εσείς να τρέχατε με τα πόδια ή να ταλαιπωρείστε μέσα σ' ένα χαλασμένο Φορντ. Έπειτα, είδα όλες τις διαταγές σας, κρέμονται παντού στο Μπουχαλαρόθ. Όλες αρχίζουν με τις λέξεις: «Ο Ντουρούτι διέταξε...».

«Ναι, κάποιος βέβαια πρέπει να διατάζει», αντέκρουσε ο Ντουρούτι γελώντας. «Είναι εκδήλωση πρωτοβουλίας. Στους κομμουνιστές μπορεί φυσικά να μην αρέσει αυτό...» Στραβοκοίταξε τον Τρουέμπα που όλη αυτή την ώρα στεκόταν στο βάθος.

«Οι κομμουνιστές δεν αρνήθηκαν ποτέ την αξία μεμονωμένων προσωπικοτήτων και το ατομικό κύρος. Το προσωπικό κύρος δεν εμποδίζει καθόλου το μαζικό κίνημα. Μερικές φορές μάλιστα ενώνει τις μάζες και τους δίνει δύναμη. Είστε διοικητής, μην παίζετε τον απλό στρατιώτη, δεν προσφέρει τίποτε και

δεν υψώνει σε καμιά περίπτωση την αγωνιστική δύναμη του στρατεύματος».

«Με το θάνατό μας», είπε ο Ντουρούτι, «με το θάνατό μας θα δείξουμε στη Ρωσία και σ' ολόκληρο τον κόσμο τι σημαίνει στην πραγματικότητα αναρχισμός και τι είναι οι αναρχικοί της Ιβηρίας».

«Με το θάνατο δεν μπορείς να αποδείξεις τίποτα», απάντησα εγώ, «με τη νίκη πρέπει να αποδείξεις κάτι. Ο σοβιετικός λαός εύχεται στον ισπανικό τη νίκη με όλη του την καρδιά, εύχεται αυτή τη νίκη το ίδιο στους αναρχικούς εργάτες και στους ηγέτες τους, όπως και στους κομμουνιστές και σ' όλους τους αντιφασίστες αγωνιστές».

Τότε γύρισε στο πλήθος που μας τριγύριζε και φώναξε, όχι πια γαλλικά, αλλά ισπανικά: «Αυτός ο σύντροφος έχει έρθει για να φέρει σε μας, τους αγωνιστές της CNT και της FAI, το φλογερό χαιρετισμό του ρώσικου προλεταριάτου και τις ευχές του για τη νίκη μας πάνω στους καπιταλιστές. Ζήτω η CNT και η FAI. Ζήτω ο ελευθεριακός κομμουνισμός».

«Ζήτω», φώναξε το πλήθος. Τα πρόσωπα φωτίστηκαν και έγιναν πολύ φιλικότερα.

Μιχαήλ Κολτσόβ

Η στρατιωτικοποίηση

Την πρώτη Αυγούστου η κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης διέταξε την επιστράτευση των κλάσεων 1933 και 1935. Η Generalidad ήταν σύμφωνη με αυτή την απόφαση. Αμέσως η Καταλανία, ή μάλλον η μόνη σημαντική πολιτική δύναμη της Καταλανίας, εναντιώθηκε στην κυβέρνηση: η CNT αρνήθηκε να συμπράξει στη συγκρότηση ενός παραδοσιακού, ιεραρχικά δομημένου, ντυμένου με στολές, κανονικού στρατού. Δέκα χιλιάδες νέοι άντρες και φαντάροι συγκεντρώθηκαν στις 4 Αυγούστου στο θέατρο *Ολύμπια* και διαδήλωσαν την απόφασή τους να μην ακολουθήσουν καμιά διαταγή των στρατιωτικών αρχών. «Θα μπούμε στην πολιτοφυλακή και θα πάμε στο μέτωπο. Αλλά

στρατιώτες μέσα σε στρατόπεδα δεν γινόμαστε. Δεν πρόκειται να υποταχτούμε σε καμιά πειθαρχία και σε καμιά διαταγή που δεν προέρχεται από τον ένοπλο λαό».

Τζων Στέφεν Μπράντεμας

Στις 4 Σεπτέμβρη, ο νέος αρχηγός της κυβέρνησης, ο σοσιαλιστής Λάργκο Καμπαλιέρο, δήλωνε στον ξένο Τύπο: «Πρώτα πρέπει να κερδίσουμε τον πόλεμο και μετά θα μπορούμε να μιλάμε όσο θέλουμε για την επανάσταση».

Στις 27 Σεπτέμβρη ανασχηματίστηκε η καταλανική κυβέρνηση και ονομάστηκε συμβούλιο της Generalidad. Τρεις αναρχοσυνδικαλιστές μπήκαν στο συμβούλιο. Στις δηλώσεις της η κυβέρνηση είπε: «Θα συγκεντρώσουμε όλες μας τις προσπάθειες στον πόλεμο και δεν θα λυπηθούμε κανένα μέσο για να τον τελειώσουμε γρήγορα και νικηφόρα: ενοποιημένη γενική διοίκηση, οργάνωση όλων των μαχόμενων μονάδων, συγκρότηση πολιτοφυλακής στη βάση της γενικής στρατιωτικής θητείας, δυνάμωμα της πειθαρχίας».

Με τη συγκρότηση του συμβουλίου της Generalidad διαλύθηκε και η Κεντρική Επιτροπή της Αντιφασιστικής Πολιτοφυλακής. «Από σήμερα δεν χρειαζόμαστε πια την Επιτροπή. Αντιπροσωπευόμαστε στην Generalidad», δήλωνε ο Γκαρθία Ολιβέρ. Τις αιτίες αυτής της αλλαγής τις εξήγησε μετά τον πόλεμο ο Σαντιγιάν: «Ξέραμε ότι χωρίς τη νίκη στον πόλεμο, δεν θα νικούσε η επανάσταση. Έτσι όλα έπρεπε να θυσιαστούν στον πόλεμο. Στο τέλος του θυσιάσαμε και την επανάσταση, χωρίς να καταλάβουμε ότι μαζί θυσιάζαμε και τους στόχους του πολέμου... Η Επιτροπή της Πολιτοφυλακής εγγυόταν την αυτονομία της Καταλανίας, τη θεμιτότητα του πολέμου και την ανάσταση της αληθινής Ισπανίας. Μας είπαν όμως και μας επαναλάμβαναν ακούραστα: όσο θα προσπαθείτε να στηρίξετε μόνοι σας την κυριαρχία του λαού, δεν πρόκειται να στείλουμε κανένα όπλο στην Καταλανία. Δεν θα σας δώσουμε συνάλλαγμα για να αγοράσετε όπλα στο εξωτερικό. Δεν θα σας στείλουμε πρώτες ύλες για τη βιομηχανία σας... Γι' αυτό αφήσαμε να διαλυθεί η Επιτροπή της Πολιτοφυλακής και πήραμε μέρος στην κυβέρ-

νηση της Generalidad. Αναλάβαμε το υπουργείο Άμυνας και άλλα ζωτικά υπουργεία, μόνο και μόνο για να μη χάσουμε τον πόλεμο και μαζί του όλα τα άλλα».

Χοσέ Πέιρατς 1

Ο Σαντιγιάν είναι ένας από τους λίγους διανοούμενους του ισπανικού αναρχισμού. Σπούδασε φιλοσοφία στη Μαδρίτη και ιατρική στο Βερολίνο. Τον καιρό της δημοκρατίας συνελήφθη πέντε φορές μέσα σε δυόμισι χρόνια. Πέρασε πολύ καιρό στις φυλακές.

«Είναι η τραγωδία της ζωής μου», έλεγε, «να πρέπει εγώ να ασχολούμαι με τον πόλεμο και τις συνέπειές του. Ήμουν πάντα πασιφιστής».

Και όμως στις οδομαχίες της 19 Ιούλη ήταν ένας από τους πιο μαχητικούς ηγέτες και η πολιτοφυλακή σε μεγάλο μέρος είναι έργο δικό του. Ωστόσο μου είπε: «Η πολιτοφυλακή εκτέλεσε την αποστολή της. Πρέπει τώρα να περάσει στον καινούριο επαναστατικό στρατό. Δεν υπάρχει αναρχικός πόλεμος. Υπάρχει ένα μόνο είδος πολέμου και σ' αυτόν πρέπει να νικήσουμε. Θα τον κερδίσουμε, αλλά με τίμημα πολλές απ' τις αρχές μας. Ο αναρχισμός αποκλείει τον πόλεμο και τις αναγκαιότητές του και αντίστροφα. Το ένα είναι ασυμβίβαστο με το άλλο».

Χ. Ε. Καμίνσκι

Τις μέρες του Αυγούστου, οι υπηρεσίες προπαγάνδας της CNT-FAI ασχολήθηκαν πολύ με μια πρόταση του Ντουρούτι σ' ένα λόγο του στο ραδιόφωνο, από το στρατηγείο του στο Μπουχαλαρόθ: «Παραιτούμαστε απ' όλα, εκτός απ' τον πόλεμο». Οι αναρχικές μονάδες αντιστέκονταν πεισματικά στη στρατιωτικοποίηση και οι αντίπαλοί τους χρησιμοποιούσαν κάθε μέσο για να τους πείσουν. Έτσι υποστήριζαν πως ο μεγάλος αντάρτης με αυτά τα λόγια εκδήλωνε τη διάθεσή του να θυσιάσει την επανάσταση στον πόλεμο. Μια τέτοια υποψία είναι απόλυτα λαθεμένη. Όποιος ήξερε την ιδιοσυγκρασία και τις πεποιθήσεις του Ντουρούτι δεν θα μπορούσε να πιστέψει κάτι τέτοιο. Ο επαναστατικός μετασχηματισμός, που καθοδηγούσε ο ίδιος στους

δικούς του τομείς του μετώπου, αποδεικνύει από μόνος του το αντίθετο.

Χοσέ Πέιρατς 1

Ο χαρακτήρας των στρατευμάτων άλλαξε πολύ σε σχέση με τις πρώτες εβδομάδες και μήνες της επανάστασης. Δεν αποτελούνται πια από προλετάριους, που εξοπλίστηκαν σε μια νύχτα και έβλεπαν τη μονάδα τους σαν συνέχεια του συνδικάτου ή του κόμματός τους. Αυτά τα στρατεύματα ξαφνικά στρατιωτικοποιήθηκαν. Οι πολιτοφύλακες έγιναν «τακτικοί στρατιώτες». Οι Centurias ή εκατονταρχίες τους μεταμορφώθηκαν ντεφάκτο σε λόχους, οι φάλαγγές τους σε συντάγματα. Τα παλιά ονόματα ισχύουν πια μονάχα στα χαρτιά.

Οι αξιωματικοί ονομάζονται ακόμα αντιπρόσωποι. Κάθε ομάδα (διμοιρία), κάθε εκατονταρχία (λόχος), κάθε τομέας (τάγμα) και κάθε φάλαγγα (σύνταγμα), εκλέγει έναν αντιπρόσωπο, με βάση την εκλογή από κάτω προς τα πάνω: οι αντιπρόσωποι των κάτω εκλέγουν τον αντιπρόσωπο της αμέσως επόμενης βαθμίδας. Το κύρος όμως των αξιωματικών αυξήθηκε. Και όσο πάει, δυναμώνει και πιο πολύ. Η εκλογιμότητά τους δρα σαν κατάλοιπο περασμένων καιρών, που όμως ξεπέφτει όλο και περισσότερο.

Ο καθένας αντιλαμβάνεται ότι χωρίς πειθαρχία είναι αδύνατο να γίνει πόλεμος. Στη θεωρία, η πολιτοφυλακή στηρίζεται ακόμα στην ελεύθερη θέληση, αλλά αυτή στην πράξη είναι πλασματική. Η ιεραρχία, που κυριαρχεί σε όλους τους στρατούς, επικρατεί σιγά σιγά. Διάβασα στα χαρακώματα τους κανονισμούς. Οι εντολές θέτουν αυτόματα το ζήτημα της τιμωρίας των παραβάσεων. Σ' έναν εθελοντικό στρατό, αν το δούμε αυστηρά, δεν θα 'πρεπε να υπάρχουν ποινές. Στην πράξη όμως, δεν μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο. Βέβαια οι πολιτοφύλακες αρνούνται τον παλιό στρατιωτικό κανονισμό, που η κυβέρνηση έθεσε πάλι σε ισχύ. Υπάρχουν όμως πάλι στρατοδικεία. Τα μικρά παραπτώματα κανονίζονται από τον αντιπρόσωπο της διμοιρίας, οι σοβαρότερες περιπτώσεις φτάνουν στον αρχηγό της φάλαγγας. Έχουν επιβληθεί και θανατικές ποινές. Ένας τηλεφωνητής που

είχε αποκοιμηθεί στη διάρκεια μιας επίθεσης, εκτελέστηκε.

Το ζήτημα της λιποταξίας θεωρητικά δεν έχει λυθεί. Μένει ανοιχτό το θέμα αν ένας εθελοντής έχει το δικαίωμα να ξαναγυρίσει απλά στο σπίτι του. Στην πραγματικότητα, όμως, μόνο στους ξένους αφήνει κανείς αυτή την επιλογή. Αν ένας Ισπανός θέλει να εγκαταλείψει το μέτωπο, του γίνονται στην αρχή παρατηρήσεις, μετά τον απειλούν ότι θα το δηλώσουν στην οργάνωσή του και θα του δημιουργήσουν έτσι φασαρίες. Όταν όλα δεν βοηθούν, του αρνούνται μεταφορικό μέσο.

Χ. Ε. Καμίνσκι

Με τον καιρό δημιουργήθηκε ένα είδος καταλανικού στρατού, που εξαρτιόταν πιο πολύ από την Generalidad παρά από την κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης. Ήδη απ' αυτό φαίνεται ότι το περιβόητο σύνθημα για την πειθαρχία δεν αποσκοπούσε παρά να ρίξει στάχτη στα μάτια του λαού. Οι Καταλανοί πολιτικοί κοιτούσαν τα συμφέροντά τους. Όσον αφορά την κεντρική κυβέρνηση, αποδείχτηκε πως η υπόσχεσή της να στείλει όπλα στην πολιτοφυλακή των αναρχικών μόλις θα στρατιωτικοποιούνταν, ήταν εκβιαστικός ελιγμός. Ακόμα και όταν η κυβέρνηση πέτυχε το σκοπό της, οι μονάδες των αναρχικών έμειναν οι πιο άσχημα οπλισμένες μέσα σ' όλο το στρατό.

Χοσέ Πέιρατς 1

Η αρχή του τέλους

Δημοσιογράφος: Είναι αλήθεια ότι θα ισχύσουν ξανά στην πολιτοφυλακή ο κανονισμός και η ιεραρχία του παλιού στρατού;

Ντουρούτι: Όχι, δεν πρόκειται γι' αυτό. Κλήθηκαν μερικές ηλικίες εφέδρων και δημιουργήθηκε μια ενιαία διοίκηση. Όσον αφορά την πειθαρχία, οι οδομαχίες δεν έχουν πολλές απαιτήσεις στο ζήτημα αυτό, όπως μια μεγάλη και δύσκολη εκστρατεία, όπου έχεις να αντιπαρατεθείς σ' ένα σύγχρονα εξοπλισμένο στρατό. Ήταν αναγκαίο να γίνει κάτι προς αυτή την κατεύθυνση.

Δημοσιογράφος: Και πώς εκφράζεται τώρα το δυνάμωμα της πειθαρχίας;

Ντουρούτι: Μέχρι πριν από λίγο καιρό είχαμε αναρίθμητες διαφορετικές μονάδες, καθεμιά με τον αρχηγό της, και με αριθμό αντρών που παρουσίαζε καθημερινά διαφορές, με το δικό της εξοπλισμό, το μεταγωγικό της, την υπηρεσία ανεφοδιασμού της. Καθεμιά με τη δική της πολιτική απέναντι στον άμαχο πληθυσμό και πολλές φορές με τις δικές της αντιλήψεις για τον πόλεμο. Αυτό δεν μπορούσε να συνεχιστεί. Το διορθώσαμε και πρέπει να φροντίσουμε και για άλλες αλλαγές.

Δημοσιογράφος: Και τι γίνεται με τους βαθμούς, τον υποχρεωτικό χαιρετισμό, τις ποινές και τις αμοιβές;

Ντουρούτι:'Ολα αυτά δεν μας χρειάζονται. Εμείς εδώ είμαστε όλοι αναρχικοί.

Δημοσιογράφος: Η κυβέρνηση όμως στη Μαδρίτη επανέφερε σε ισχύ τον παλιό στρατιωτικό κανονισμό.

Ντουρούτι: Αυτό είναι αλήθεια. Η απόφαση αυτή της κυβέρνησης έκανε πολύ άσχημη εντύπωση στις μονάδες. Τέτοια διατάγματα δείχνουν μια τέλεια έλλειψη κατανόησης της πραγματικότητας. Αυτά εκφράζουν ένα πνεύμα που είναι εντελώς αντίθετο με το πνεύμα της πολιτοφυλακής. Δεν θέλουμε χαβγάδες αλλά είναι φανερό ότι αυτές οι δύο νοοτροπίες είναι θεμελιωδώς αντίθετες, η μία αποκλείει την άλλη. Πρέπει λοιπόν να εξαφανιστεί η μία από τις δύο.

Δημοσιογράφος: Δεν πιστεύεις ότι, αν ο πόλεμος κρατήσει πολύ ακόμα, η στρατιωτικοποίηση θα σταθεροποιηθεί σε τέτοιο βαθμό που θα βάλει σε κίνδυνο την επανάσταση;

Ντουρούτι: Ακριβώς. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να κερδίσουμε γρήγορα τον πόλεμο.

Ο Ντουρούτι το είπε αυτό γελώντας και μας έσφιξε το χέρι αποχαιρετώντας μας.

Α. και Ντ. Προυντομώ

Ο εμφύλιος εξελίσσεται όλο και περισσότερο σε μια σύρραξη ανάμεσα σε δυο στρατούς, που γίνεται με όλα τα μέσα της σύγχρονης τεχνικής. Η πολιτοφυλακή όμως είναι αναγκασμένη να

παραμείνει πάντα περιορισμένη σε δύναμη, αφού μπορεί να επανδρωθεί μόνο με συνειδητοποιημένους επαναστάτες. Έτσι έγινε αναγκαίο να ιδρυθεί ένας μεγάλος τακτικός στρατός, έξω από την πολιτοφυλακή, και γι' αυτό κλήθηκαν πολλές κλάσεις εφέδρων.

Μια τέτοια κινητοποίηση είναι αντίθετη στην εθελοντικότητα της πολιτοφυλακής. Δεν μπορείς να δώσεις τα ίδια δικαιώματα σε απλούς νεοσύλλεκτους και σε πολιτικά πιστούς επαναστάτες.

Η στρατιωτικοποίηση αμφισβητήθηκε σκληρά. Μεγάλο μέρος των πολιτοφυλάκων δεν είναι σύμφωνο με αυτήν. Ιδιαίτερα οι αναρχικοί βλέπουν σ' αυτή την εξέλιξη την αρχή του τέλους της επανάστασης.

Είναι γοητευμένοι από το παράδειγμα του Ρώσου αναρχικού Μαχνό, που σαν αρχηγός ενός εθελοντικού στρατού αναγκάστηκε από τους μπολσεβίκους να διαλύσει την πολιτοφυλακή του και να εκπατριστεί. Με την απέλαση του Μαχνό, που πέθανε το 1934 εξόριστος στο Παρίσι, έσπασε η ραχοκοκκαλιά του αναρχισμού στη Ρωσία. Οι Ισπανοί αναρχικοί φοβούνται ότι η δημιουργία ενός καινούριου στρατού τους επιφυλάσσει την ίδια τύχη.

Όμως αναγκάστηκαν να δουν ότι δεν μπορείς να κάνεις ένα σύγχρονο πόλεμο με μικρές μονάδες από πεισμένους ομοϊδεάτες συντρόφους, που φροντίζουν μόνοι τους για όλα, παίρνουν μόνοι τους όλες τις αποφάσεις, συντονίζουν στο ελάχιστο τις κινήσεις τους με άλλες μονάδες και ασχολούνται ζηλότυπα με την αυτονομία τους.

Χ. Ε. Καμίνσκι

Λαϊκός στρατός και συμβούλια των στρατιωτών.

Οι Γερμανοί σύντροφοι του διεθνούς τμήματος στη φάλαγγα Ντουρούτι παίρνουν θέση στο ζήτημα της στρατιωτικοποίησης της πολιτοφυλακής γενικά και της φάλαγγας Ντουρούτι ιδιαίτερα. Τους κανόνες για τη στρατιωτικοποίηση αυτή τους επεξεργάστηκαν μακριά από τους μαχητές του μετώπου. Θεωρούμε λοιπόν αυτά τα μέτρα προσωρινά, και θα τα αφήσουμε να ισχύσουν προσωρινά μόνο. Απαιτούμε καινούρια ρύθμιση, που πρέπει να γίνει το ταχύτερο για να μπει τέρμα στην τωρινή κατάσταση

της συνεχούς ανοργανωσιάς. Αυτή η ρύθμιση πρέπει να εκπληρώνει τους παρακάτω όρους για να την αναγνωρίσουμε:

1. Κατάργηση του υποχρεωτικού χαιρετισμού.
2. Ίδιος μισθός για όλους.
3. Ελευθερία Τύπου για τις εφημερίδες του μετώπου.
4. Ελεύθερη συζήτηση.
5. Συμβούλιο στρατιωτών σε επίπεδο τάγματος (τρεις αντιπρόσωποι για κάθε λόχο).
6. Κανένας αντιπρόσωπος δεν μπορεί να είναι αξιωματικός.
7. Αν τα δύο τρίτα των αντιπροσώπων των λόχων το απαιτούν, το συμβούλιο των στρατιωτών πρέπει να συγκαλεί συγκέντρωση των στρατιωτών όλου του τάγματος.
8. Συμβούλιο στρατιωτών θα ιδρυθεί και σε επίπεδο συντάγματος, όπου οι αντιπρόσωποί του θα μπορούν να συγκαλούν γενική συνέλευση των στρατιωτών.
9. Ένας αντιπρόσωπος θα παρίσταται ως παρατηρητής στο αρχηγείο της μεραρχίας.
10. Αυτός ο τρόπος της αντιπροσώπευσης των στρατιωτών πρέπει να επεκταθεί σε όλο το στράτευμα.
11. Το συμβούλιο των στρατιωτών θα πρέπει να αντιπροσωπεύεται και στο γενικό αρχηγείο με έναν αντιπρόσωπο.
12. Τα στρατοδικεία στο πεδίο της μάχης θα πρέπει να αποτελούνται αποκλειστικά από φαντάρους. Μόνο στην περίπτωση δίκης αξιωματικού, στη σύνθεση του δικαστηρίου θα μπορεί να πάρει μέρος και αξιωματικός.

Αυτή η απόφαση πάρθηκε παμψηφεί στις 22.12.1936 και στις 29.12 επικυρώθηκε στη Βαρκελώνη από το συνέδριο της FAI.

Α. και Ντ. Προυντομώ

Όλο και πιο πιεστικά μπαίνει το ερώτημα αν θα καταφέρουν οι στασιαστές στρατηγοί να υποχρεώσουν τους Ισπανούς επαναστάτες να δεχτούν τη δική τους μορφή πολέμου, ή αν αντίθετα θα καταφέρουν οι σύντροφοί μας να τσακίσουν το μιλιταρισμό. Κάτι τέτοιο όμως είναι δυνατό μόνο αν εφαρμόσεις άλλες μεθόδους, διαλύσεις το στρατιωτικό «μέτωπο», τη βασική γραμμή μάχης, και απλώσεις την κοινωνική επανάσταση σε όλη την Ισπανία.

Προς όφελος των φασιστών δρουν οι παρακάτω παράγοντες: υπεροχή σε στρατιωτικό υλικό, δρακόντεια πειθαρχία στους στρατώνες, πλήρης στρατιωτική οργάνωση, αστυνομική τρομοκρατία σε βάρος του πληθυσμού. Μακροπρόθεσμα η τακτική του πολέμου θέσεων, οι σταθερές γραμμές μετώπου, οι μετακινήσεις μονάδων και τα συγκεντρωτικά χτυπήματα σε στρατηγικά επιλεγμένα σημεία θα επιβάλουν αποφασιστικές μάχες.

Οι παράγοντες που δρουν προς όφελος του λαού είναι εντελώς αντίθετοι: η πληθώρα ομάδων, η παθιασμένη πρωτοβουλία και διάθεση για αγώνα του καθένα ξεχωριστά και των πολιτικά συνειδητοποιημένων ομάδων, η συμπάθεια των εργαζόμενων μαζών σε όλη τη χώρα, το οικονομικό όπλο της απεργίας και του σαμποτάζ στα κατεχόμενα από τον εχθρό εδάφη. Αυτές όμως οι ηθικές και φυσικές δυνάμεις, που υπερέχουν μπροστά στον εχθρό, μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο από αντάρτικο, που με τις επιθέσεις του και τα χτυπήματά του θα αγκάλιαζε ολόκληρη τη χώρα.

Ορισμένα τμήματα όμως του ισπανικού λαϊκού μετώπου έχουν τη γνώμη, πολιτικά καλά θεμελιωμένη, να παλέψουν το μιλιταρισμό με μιλιταρισμό, να χτυπήσουν τον εχθρό με τα ίδια του τα μέσα, να κάνουν έναν κανονικό πόλεμο με στρατιωτικά σώματα και υλικά, καταφεύγοντας στη γενική στρατιωτική θητεία, σε ενιαία διοίκηση, σε στρατηγικά σχέδια μάχης, μιμούμενοι με λίγα λόγια, περισσότερο ή λιγότερο, το φασισμό. Ακόμα και μερικοί από τους συντρόφους μας, που επηρεάστηκαν από τον μπολσεβικισμό, ζητούν τη δημιουργία ενός «Κόκκινου Στρατού». Αυτή η στάση μας φαίνεται από κάθε άποψη επικίνδυνη. Δεν χρειαζόμαστε σήμερα στην Ισπανία έναν επαγγελματικό στρατό. Χρειαζόμαστε μια πολιτοφυλακή που θα κάνει αντάρτικο.

L' Espagne Antifasciste

ΕΚΤΟ ΣΧΟΛΙΟ

Το τέλος των αναρχικών

Η ισπανική δημοκρατία ήταν πάντα, από την ανακήρυξή της το 1931 μέχρι την πτώση της το Μάρτη του 1939, ένα αστικό κράτος. Ποτέ δεν υπήρξε μια «κόκκινη κυβέρνηση» στη Μαδρίτη. Η ισπανική επανάσταση του Ιούλη 1936 ούτε κατέστρεψε τον υπάρχοντα κρατικό μηχανισμό ούτε τον ιδιοποιήθηκε. Στην αρχή τον άφησε να επιζήσει και μετά τον παράτησε. Η μόνη οργανωμένη κινητήρια δύναμή της ήταν το αναρχικό κίνημα. Οι πρώτες νίκες στον εμφύλιο οφείλονται στην κινητοποίησή του.

Από την πρώτη στιγμή λοιπόν βρέθηκαν αντιμέτωπα στο ελεύθερο τμήμα της Ισπανίας δυο στρατόπεδα αδιάλλακτα. Στη μια μεριά το καθεστώς της επαναστατικής δημοκρατίας, που ο πολιτικός της βραχίονας ήταν τα αυθόρμητα συμβούλια και οι επιτροπές, ο στρατιωτικός της η πολιτοφυλακή και η οικονομική της έκφραση οι παραγωγικές κολεχτίβες στη γεωργία και τη βιομηχανία. Από την άλλη μεριά το παλιό αστικό κράτος της Δημοκρατίας, με την πολιτική του διεύθυνση, τον τακτικό στρατό του και την καπιταλιστική του δομή στην ιδιοχτησία και την παραγωγή. Διαμετρικά αντίθετες και μεταξύ τους ασυμβίβαστες ήταν οι μέθοδοι διεξαγωγής του πολέμου, που η κάθε πλευρά νόμιζε σωστές. Ενώ η παραδοσιακή κρατική μηχανή, με έναν ιεραρχικά διαρθρωμένο στρατό διοικούμενο από επαγγελματίες στρατηγούς, ήθελε να κάνει μια συμβατική εκστρατεία, οι νικητές της 19ης Ιούλη σκόπευαν σε έναν επαναστατικό λαϊκό πόλεμο, που θα μπορούσε να φτάσει σε νικηφόρο τέλος μόνο με πολιτικοποιημένη πολιτοφυλακή και με μεθόδους αντάρτικου.

Το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η διπλή εξουσία, που κράτησε από τον Ιούνη μέχρι και το φθινόπωρο του 1936. Η αντίθεση

στη βάση της ήταν βέβαια ανταγωνιστική. Μπορούσε να λυθεί μόνο με τη βία. Το αποτέλεσμα ήταν ένας εμφύλιος πόλεμος μέσα στον εμφύλιο, που στην αρχή έγινε ψυχρά και καλυμμένα, μετά όμως όλο και πιο φανερός. Οι δυνάμεις που βρίσκονταν αντιμέτωπες ήταν: από τη μια μεριά η CNT-FAI, που υποστηριζόταν από το POUM (Partito Obrero de Unificación Marxista), μια αριστερίστικη μικροφράξια των κομμουνιστών, και από την άλλη, τα αστικά κόμματα της δημοκρατίας, καθοδηγούμενα από τους σοσιαλδημοκράτες με τον Λάργκο Καμπαλιέρο, και το κομμουνιστικό κόμμα της Ισπανίας που το υποστήριζε δυναμικά η Σοβιετική Ένωση. Στην πορεία οι κομμουνιστές κατόρθωσαν να ξεπεράσουν από τα δεξιά τους σοσιαλδημοκράτες και να παρουσιαστούν σαν το καθαυτό κόμμα των μικροαστών. Φυσικά δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να ακολουθούν τις εντολές που έπαιρναν από τη Μόσχα. Τα συμφέροντα των Ισπανών εργατών δεν έπαιζαν κανένα ρόλο.

Η ηγεσία της CNT-FAI δεν ήταν καθόλου ώριμη για την κατάσταση που βρέθηκε το φθινόπωρο του 1936. Πιασμένη στην τανάλια της φασιστικής επίθεσης από τη μια και της αντεπανάστασης μέσα στο ίδιο της το στρατόπεδο από την άλλη, δεν μπορούσε πια να κρατηθεί στις απλές πατροπαράδοτες αρχές της αναρχικής θεωρίας χωρίς να τις αναθεωρήσει. Σπρώχτηκε έτσι, μπροστά στην πραγματικότητα, βήμα βήμα προς τα πίσω. Είναι παλιό λάθος των αναρχικών να αγνοούν επίμονα το καθαυτό πολιτικό μέσο, δηλαδή το συμβιβασμό ανάμεσα στις αρχές και στην τακτική αναγκαιότητα. Το ίδιο φάνηκε και σ' αυτή την περίπτωση. Μια πρώτη υποχώρηση από το «σωστό μονοπάτι» της επαναστατικής αμεσότητας και μετά δεν υπήρχε συγκρατημός. Οι παραχωρήσεις της CNT-FAI προς τον πολιτικό της αντίπαλο στο ίδιο της το στρατόπεδο εξελίχθηκαν σε καταστροφικό όλεθρο. Η σταθερότητα στις αρχές μετατράπηκε σ' ένα χωρίς όρια οπορτουνισμό. Μέσα σε λίγους μήνες εξαφανίστηκε μέσα από τα δάχτυλα των αναρχικών ηγετών η επαναστατική ουσία του μαζικού τους κινήματος. Μερικά στάδια αυτής της χαλπάζουσας διαδικασίας αξίζει να αναφερθούν.

8 Σεπτέμβρη 1936: Ο ηγέτης της CNT Χουάν Λόπεθ ανακοινώνει στη Βαλέντσια τη συμμετοχή των αναρχικών στην κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης και την υποστήριξή τους στο κυβερνητικό πρόγραμμα.

26 Σεπτέμβρη 1936: Η CNT δέχεται τρεις ασήμαντες υπουργικές θέσεις στην τοπική κυβέρνηση της Καταλανίας.

1 Οχτώβρη 1936: Η CNT ψηφίζει τη διάλυση της Κεντρικής Επιτροπής της Πολιτοφυλακής.

9 Οχτώβρη 1936: Στην Καταλανία διαλύονται με διάταγμα όλα τα τοπικά συμβούλια και επιτροπές. Η CNT συμφωνεί μ' αυτό το βήμα.

Αρχές Δεκέμβρη 1936: Στη Μαδρίτη γίνονται άγριες συμπλοκές ανάμεσα σε μονάδες της CNT και σχηματισμούς του κομμουνιστικού κόμματος.

4 Δεκέμβρη 1936: Είσοδος της CNT στην κεντρική κυβέρνηση της Μαδρίτης. Οι αναρχικοί αρχούνται σε υπουργικές θέσεις δεύτερης διαλογής (δικαιοσύνη, υγεία, εμπόριο και βιομηχανία). Δεν κερδίζουν καμιά πραγματική θέση δύναμης.

15 Δεκέμβρη 1936: Το ανώτατο συμβούλιο ασφαλείας συγκεντροποιεί την πολιτική αστυνομία.

17 Δεκέμβρη 1936: Η Πράβντα *της Μόσχας δημοσιεύει άρθρο όπου αναφέρεται: «Στην Ισπανία άρχισε η εκκαθάριση των τροτσκιστών και των αναρχοσυνδικαλιστών. Θα συνεχιστεί με την ίδια ενεργητικότητα που έγινε και στη Σοβιετική Ένωση».*

24 Δεκέμβρη 1936: Στη Μαδρίτη απαγορεύεται η οπλοφορία.

Τέλος Δεκέμβρη 1936: Το κομμουνιστικό κόμμα αρχίζει την καμπάνια του ενάντια στο POUM.

Φλεβάρης-Μάρτης 1937: Ηγεσία και βάση της CNT-FAI φτάνουν σε μεγάλες διαφορές. Η επαναστατική αντιπολίτευση μέσα στο αναρχικό κίνημα σχηματίζει μια δική της ομάδα αγώνα μέσα στη CNT, τους «Φίλους του Ντουρούτι».

Στις τελευταίες μέρες του Απρίλη γίνονται γνωστές οι προθέσεις της κυβέρνησης να αφοπλίσει τους εργάτες της Βαρκελώνης και να επαναφέρει το μονοπώλιο εξουσίας της αστυνομίας. Με αυτό αρχίζει και η τελευταία πράξη του δράματος της CNT-FAI, «η ματωμένη βδομάδα του Μάη της Βαρκελώνης». Γίνονται οι πρώτες συμπλοκές. Εργάτες και αστυνομία προσπαθούν να αφοπλίσουν ο ένας τον άλλο. Στις 3 Μάη αρχίζουν ανοιχτά οι οδομαχίες. Ένοπλοι κομμουνιστές επιτίθενται στο κτήριο της τηλεφωνικής εταιρείας που βρισκόταν στα χέρια της CNT. Χωρίς να περιμένουν κάποια έκκληση, όλοι οι εργάτες της Βαρκελώνης κατεβαίνουν σε γενική απεργία. Στήνονται οδοφράγματα και τα κυριότερα σημεία της πόλης καταλαμβάνονται από τους εργάτες. Η ηγεσία της CNT εφησυχάζει. Η κεντρική κυβέρνηση στέλνει πέντε χιλιάδες ά-

ντρες της αστυνομίας, που μπαίνουν στην πόλη στις 7 Μάη. Η τελευταία ανοιχτή επαναστατική κίνηση της ισπανικής εργατικής τάξης τσαχίζεται μέχρι τέλος. Οι νεκροί φτάνουν τους πενταχόσιους. Η CNT δηλώνει: «Δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα άλλο παρά να περιμένουμε τα γεγονότα και να προσαρμοζόμαστε σ' αυτά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο» (Γκαρθία Ολιβέρ).

Έτσι έσπασε η ραχοκοκκαλιά του ισπανικού αναρχισμού. Η CNT διάγει από δω και μπρος σκιώδη ζωή και κοιτάζει ανήμπορη να διαλύονται τα τελευταία υπόλοιπα της ισπανικής επανάστασης. Η FAI ήδη μέσα στο Μάη χαραχτηρίζεται παράνομη οργάνωση. Ο κομμουνιστής υπουργός Ουρίμπε ζήτησε την απαγόρευση του POUM, προκαλώντας έτσι κυβερνητική κρίση στη Μαδρίτη. Ο Λάργκο Καμπαλιέρο έπεσε, γιατί φαινόταν πολύ αριστερός στους κομμουνιστές. Στη θέση του μπήκε ο Νεγκρίν, αποφασιστικός εχθρός κάθε κολεκτιβοποίησης και δοκιμασμένος υπερασπιστής της ατομικής ιδιοχτησίας. Τον Ιούνη 1937 συνελήφθη όλη η ηγεσία του POUM. Το χυνήγι ενάντια στους «τροτσκιστές» (για τους οποίους ο Τρότσκι βασικά δεν ήθελε να ξέρει τίποτε) κορυφώθηκε με τη δολοφονία του ηγέτη τους Αντρές Νιν από πράκτορες της NKWD. Τον Αύγουστο, μια εγκύκλιος της κυβέρνησης απαγόρευε κάθε κριτική ενάντια στη Σοβιετική Ένωση. Η νέα κρατική υπηρεσία ασφαλείας SIM (Servicio de Investigación Militar), όπου το κομμουνιστικό κόμμα κρατούσε πολλές θέσεις-κλειδιά, άνοιξε δικές της φυλακές και στρατόπεδα συγκέντρωσης, που γέμισαν αμέσως με αναρχικούς και «υπεραριστερούς». Τον ίδιο μήνα, η κεντρική κυβέρνηση αποφάσισε τη διάλυση του συμβουλίου άμυνας της Αραγονίας. Αυτό ήταν και το τελευταίο επαναστατικό όργανο εξουσίας που είχε παραμείνει πάνω στο ισπανικό έδαφος. Ο Χοακίν Ασκάσο, ο πρόεδρος του, συνελήφθη. Η κομμουνιστική 11η μεραρχία επιτέθηκε ενάντια στις επιτροπές χωριού και διέλυσε τις αγροτικές κολεχτίβες. Το Σεπτέμβρη 1937, το χτήριο της επιτροπής άμυνας της CNT-FAI δέχτηκε επίθεση από κυβερνητικά στρατεύματα με κανόνια και τανκς και κατελήφθη.

Στη διάρκεια του 1938 οι τσιφλικάδες ξαναγύρισαν και απαιτούσαν την επιστροφή των περιουσιών τους. Η κολεκτιβοποίηση απαγορεύτηκε, όπως και ο εργατικός έλεγχος στα καταλανικά εργοστάσια. Οι διοικήσεις των εργοστασίων και οι επιστάτες ξαναπήραν τις θέσεις τους. Στους ξένους μετόχους δόθηκαν και πάλι τα μερίσματά τους. Ο μισθός των α-

πλών στρατιωτών μειώθηκε από 10 σε 7 πεσέτες, ενώ των αξιωματικών ανέβηκε από 25 σε εκατό πεσέτες. Διακριτικά, υποχρεωτικός χαιρετισμός και υποχρεωτική εκπαίδευση ξαναγύρισαν. Η ποινή του θανάτου ορίστηκε για προσβολή ανωτέρου. Οι αγωνιστές της CNT-FAI και του POUM βρίσκονταν στις φυλακές. Η επανάσταση είχε διαλυθεί, η αστική εξουσία είχε εδραιωθεί ξανά, ο εμφύλιος είχε χαθεί. Τις τελευταίες μέρες του Μάρτη 1939, η κυβέρνηση της ισπανικής δημοκρατίας κατέφυγε στη Γαλλία.

«Ποιο είναι τώρα το συμπέρασμα όλης μας της έρευνας;

Οι μπακουνιστές ήταν αναγκασμένοι να πετούν στα σκουπίδια όλο το μέχρι τότε πρόγραμμά τους, μόλις βρίσκονταν μπροστά σε μια σοβαρή επαναστατική κατάσταση. Στην αρχή θυσίασαν τη θεωρία της υποχρεωτικής πολιτικής και ιδιαίτερα της εκλογικής αποχής. Μετά ακολούθησε η αναρχία, η κατάργηση του κράτους. Αντί όμως να καταργήσουν το κράτος, προσπάθησαν μάλλον να δημιουργήσουν μερικά μικρά κράτη. Μετά εγκατέλειψαν τη βασική αρχή ότι οι εργάτες δεν πρέπει να παίρνουν μέρος σε μια επανάσταση που δεν έχει σκοπό της την άμεση και πλήρη απελευθέρωση του προλεταριάτου, και πήραν μέρος σ' ένα καθαρά αστικό κίνημα. Στο τέλος ήρθαν σε αντίθεση και με τη μόλις πριν από λίγο δηλωμένη αρχή τους, ότι η συγκρότηση μιας επαναστατικής κυβέρνησης είναι απλώς καινούρια απάτη και προδοσία προς την εργατική τάξη – εμφανιζόμενοι με πλήρη άνεση στις κυβερνητικές επιτροπές των διαφόρων πόλεων, και μάλιστα σχεδόν παντού σαν μειοψηφία ανήμπορη, νικημένη αριθμητικά και πολιτικά εκμεταλλευόμενη από τους αστούς.

Οι υπεραριστερές λοιπόν κραυγές των μπακουνιστών βρήκαν την πραγμάτωσή τους μόλις ήρθε η ώρα της πράξης ή σε εφησυχασμό ή σε εκ των προτέρων άδοξα ξεσηκώματα ή σε σχέση με ένα αστικό κόμμα, που αφού εκμεταλλεύτηκε επονείδιστα τους εργάτες, τους συμπεριφέρθηκε μετά με κλοτσιές».

Αυτή η κρίση, του 1873, προέρχεται από τον Ένγκελς. Είναι μια χωρίς έλεος κριτική των αναρχικών. Η μεγάλη όμως ειρωνεία βρίσκεται στο ότι το «αστικό κόμμα», για το οποίο μιλά ο Ένγκελς, ήταν στον ισπανικό εμφύλιο όχι άλλο από το κομμουνιστικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Η υπεράσπιση της Μαδρίτης

Επίσκεψη στην πρωτεύουσα

Το φθινόπωρο του 1936 δούλευα ανταποκριτής της *Solidaridad Obrera* στη Μαδρίτη. Στα μέσα του Σεπτέμβρη ο Ντουρούτι ήρθε, για πρώτη φορά στη διάρκεια του εμφυλίου, στη Μαδρίτη. Τον συνόδευε ο αδερφός μου Εντουάρντο. Αμέσως μετά την άφιξή του, το βράδυ, με επισκέφτηκαν στο γραφείο της εφημερίδας, στο Αλκαλά.

Ο Ντουρούτι φορούσε το τυπικό πέτσινο καπέλο του που αργότερα πήρε τ' όνομά του, ένα σακάκι επίσης δερμάτινο με ζώνη και ένα ρεβόλβερ. Για πρώτη φορά βρέθηκα απέναντι στον περίφημο «γορίλα» των αναρχικών. Ήταν ψηλός, δυνατός, σκουρομάλλης. Το βλέμμα του ήταν επίμονο και διεισδυτικό, η παρουσία του κυριαρχική και αυθόρμητη. Παρ' όλη την ενεργητικότητά του, οι χειρονομίες του είχαν κάτι το παιδικό. Φαινόταν τεράστιος και μυώδης. Ηλιοκαμένος. Τα χέρια του ήταν μεγάλα και νευρώδη. Ένα ενθαρρυντικό, καλόκαρδο χαμόγελο έστεκε συνέχεια στα χείλια του. Η απλότητα και η φυσικότητά του τον έκανε συμπαθητικό με την πρώτη ματιά. Η φωνή του ήταν σοβαρή και πειστική. Τα μαλλιά του κατσαρά και εντελώς μαύρα, το στόμα μεγάλο και σαρκώδες, το στήθος τεράστιο, οι χειρονομίες ήσυχες, χαρούμενες και εκφραστικές. Το βήμα του ήταν αργό, αλλά φαινόταν δύσκολο να κατορθώσεις να τον στα-

ματήσεις. Έδινε την εμφάνιση ενός τυπικού τέκνου της ορεινής Καστίλης.

Αριέλ

Πολλοί από τους ανθρώπους μας δεν χόρταιναν να εμφανίζονται στις εφημερίδες και να δίνουν συνεντεύξεις. Ο Ντουρούτι δεν είχε καμιά όρεξη για κάτι τέτοιο. Δεν ήθελε καμιά δημοσιότητα για το άτομό του. Μισούσε τις θεατρινίστικες εμφανίσεις. Στη Μαδρίτη, εμφανίστηκε σοβαρός όπως κάθε άλλη φορά.

«Αυτά τα καπέλα και τα δερμάτινα σακάκια», έλεγε, «θα τα φτιάξουμε για όλους τους ανθρώπους μας. Θα φοράμε όλοι τα ίδια ρούχα. Σε μας όλα γίνονται αδερφικά, δεν υπάρχει καμιά διάκριση».

Γελούσε με το παιδικό του γέλιο και έδειχνε τα μεγάλα άσπρα δόντια του, σαν ένας έμπιστος λύκος.

«Ήρθα να φροντίσω για όπλα, για τους συντρόφους της Αραγονίας. Αν η κυβέρνηση μας δώσει ό,τι χρειαζόμαστε, θα πάρουμε τη Σαραγόσα μέσα σε λίγες μέρες. Δεν είναι αλήθεια ότι δεν υπάρχουν όπλα. Ξέρω ανθρώπους που μας προσφέρουν τόσα όπλα όσα ακριβώς θέλουμε. Έχουν μόνο μια μικρή επιθυμία, θέλουν να πληρωθούν με χρυσάφι. Αυτοί οι μπουρζουάδες δεν αισθάνονται τίποτα προχειμένου να πάρουν χρήματα. Η κυβέρνησή μας έχει τόνους χρυσάφι. Και το κρατάει, για ποιο λόγο; Για να κερδίσουμε τον πόλεμο; Αυτό λένε πάντα, θέλουμε λοιπόν τώρα να δούμε αν λένε αλήθεια. Αύριο θα πάμε στο υπουργείο Πολέμου και θα συνεννοηθούμε, θα τους πω εγώ από πού μπορούμε να πάρουμε όπλα, αν τα πληρώσουν φυσικά. Για ποιο λόγο άλλωστε χρειαζόμαστε όλο αυτό το χρυσάφι που βρίσκεται στην Τράπεζα της Ισπανίας;»

Για φαγητό πήγαμε σ' ένα ρεστοράν στην Γχραν Βία, που το λειτουργούσε το συνδικάτο των μαγείρων. Ήταν ένα απλό φαγητό. Ο Ντουρούτι διηγούνταν για τους αγώνες στη Βαρχελώνη και το μέτωπο της Αραγονίας. Γελούσε πολύ και έμοιαζε να βλέπει χωρίς στενοχώριες το μέλλον.

Μετά το φαγητό πήγαμε στο υπουργείο Πολέμου, όπου ο Ντουρούτι μίλησε με τον Λάργκο Καμπαλιέρο. Αργότερα τον

δέχτηκε και ο Ινταλέτσιο Πριέτο στο υπουργείο Ναυτικών. Η κυβέρνηση εκείνη την εποχή είχε αποθέσει μεγάλες ελπίδες σε εισαγωγές όπλων από τη Ρωσία σαν βοήθεια. Ο Λάργκο Καμπαλιέρο περνούσε τότε για «Ισπανός Λένιν». Ο Ντουρούτι ήταν απογοητευμένος από τις διαπραγματεύσεις. Τον υποδέχτηκαν βέβαια καλά και του αράδιασαν ένα σωρό λόγους για τον ελλιπή εξοπλισμό των αναρχικών. Όλα όμως έμειναν όπως ήταν. Οι υποσχέσεις αποδείχτηκαν σύντομα κούφια λόγια.

Αριέλ

Ο Λάργκο Καμπαλιέρο, που μπορεί να επιβεβαιώσει αυτό το επεισόδιο, φώναξε μια μέρα τον Ντουρούτι στη Μαδρίτη για να του προσφέρει μια θέση υπουργού στη νέα κυβέρνηση, όπου είχαν πάρει μέρος και οι αναρχικοί. Ο Ντουρούτι δεν είχε δει ποτέ πιο πριν τον Καμπαλιέρο. Δεν ήξερε ούτε πώς μοιάζει. Όταν τον ρώτησα τι εντύπωση του άφησε η συζήτηση, μου απάντησε: «Περίμενα να συναντήσω κανένα σαραντάρη και ξαφνικά βρέθηκα μπροστά σ' ένα γέρο. Τον νόμιζα πάντα για ένα συνηθισμένο πολιτικό. Ήταν όμως τόσο προσκολλημένος στην ιδεολογία του, που σχεδόν με φόβισε».

Ο Ντουρούτι δεν δέχτηκε τη θέση του υπουργού, θεωρούσε σπουδαιότερη την παρουσία του στην πρώτη γραμμή. Και είναι αλήθεια ότι στο μέτωπο ήταν αναντικατάστατος. Η φάλαγγά του ήταν φανατικά προσκολλημένη σ' αυτόν και τον υπάκουε τυφλά.

Αντόνιο ντε λα Βίγια

Σε μια στιγμή που όλα συνηγορούν ότι είμαστε ανίκανοι να κάνουμε πόλεμο, να επιτεθούμε, ακόμα και να αμυνθούμε, σε μια στιγμή που παίζουμε το κεφάλι μας με τις ήττες μας, έρχεται ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι στη Μαδρίτη. Πάνω του κρέμεται το κύρος πολλών φαλαγγών, που ποτέ δεν οπισθοχώρησαν αλλά αντίθετα απελευθέρωσαν πολλές εκατοντάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα στην Αραγονία. Αυτή η αντίφαση μας έσπρωξε να του ζητήσουμε μια συνέντευξη.

Ο Ντουρούτι μίλησε στην αρχή για ένα θέμα που δεν μπο-

ρούσε τότε να δημοσιευτεί ανοιχτά. Είχε έρθει στη Μαδρίτη για να μεσολαβήσει προσωπικά στον υπουργό Πολέμου. Επρόκειτο για δύο εκατομμύρια βλήματα που χρειαζόταν για τη σχεδιασμένη επίθεσή του στη Σαραγόσα. Γι' αυτές τις διαπραγματεύσεις μίλησε στον αρχισυντάκτη μας. Είχαν συμβεί εκεί σκηνές που ακόμα και σήμερα δεν μπορούν να αποκαλυφθούν. Μετά ο Ντουρούτι μίλησε για τις στρατηγικές του ιδέες, για τον επαναστατικό χαρακτήρα της πολιτοφυλακής και για την άποψή του πάνω στο θέμα της πειθαρχίας.

Ντουρούτι: Ένα λιγάκι υγιές ανθρώπινο μυαλό αρκεί για να κατανοήσει τις κινήσεις και τις προθέσεις του αντιπάλου. Όλα τα στηρίζει σ' ένα χαρτί. Στην κατάκτηση της Μαδρίτης. Μεθά με την ιδέα να καταλάβει την πρωτεύουσα. Οι δυνάμεις του όμως θα συντριβούν πάνω στις αμυντικές γραμμές μας. Και μια κι αυτός για να χάνει αυτή την απεγνωσμένη του επίθεση θα πρέπει να αποσύρει τις εφεδρείες του από άλλους τομείς, η άμυνα της Μαδρίτης θα μας επιτρέψει να τον νικήσουμε και να τον αντιπαλέψουμε νικηφόρα, αν βέβαια την υποστηρίξουμε με επιθέσεις σε άλλα μέτωπα. Αυτό είναι όλο.

Οπωσδήποτε όμως πρέπει να δούμε κάτι: μια πόλη δεν την υπερασπίζεται κανείς με λόγια αλλά με έργα οχυρωματικά. Αξίνες και φτυάρια είναι το ίδιο πολύτιμα όπως και τα όπλα. Στη Μαδρίτη υπάρχουν πολυάριθμοι τεμπέληδες και μικροκλέφτες. Πρέπει να κινητοποιηθούν όλοι. Ακόμα, δεν πρέπει να πάει χαμένη ούτε μια σταγόνα καύσιμου υλικού. Η δύναμή μας στην Αραγονία προέρχεται από το ότι ασφαλίζουμε με τάφρους ακόμη και το μικρότερο χώρο που κερδίζουμε. Οι πολιτοφυλακές μας έμαθαν ότι σε μια εχθρική επίθεση δεν υπάρχει πιο επικίνδυνο πράγμα από την οπισθοχώρηση. Το πιο ασφαλές είναι να κρατήσουμε τις θέσεις μας. Δεν είναι αλήθεια ότι το ένστικτο της αυτοσυντήρησης οδηγεί στην ήττα. Αγωνίζεσαι πάντα για τη ζωή σου. Αυτό το ένστικτο είναι τόσο δυνατό, που στη μάχη οφείλεις να το χρησιμοποιήσεις οπωσδήποτε. Στους φαντάρους μου δυναμώνει πολύ τη δύναμη αντίστασής τους. Αυτό βέβαια προϋποθέτει ότι έχεις καταπιαστεί σοβαρά με το θέμα των οχυρώσεων. Είμαι λοιπόν της γνώμης ότι είναι οπωσδήποτε α-

ναγκαίο, ακόμα και εδώ στο μεσαίο τμήμα του μετώπου, να σχηματίσουμε ένα δίκτυο από καλά οχυρωμένα χαρακώματα με προωθημένα συρματοπλέγματα και προμαχώνες. Η Μαδρίτη πρέπει να μεταμορφωθεί σε φρούριο, η πόλη πρέπει να αφιερωθεί ολοκληρωτικά στον πόλεμο και την άμυνα. Μόνο με αυτό τον τρόπο μπορεί να τσακιστεί ο αντίπαλος κι εμείς να σημειώσουμε επιτυχίες και σε άλλα μέτωπα.

Δημοσιογράφος: Τι μπορείς να μας πεις για τη φάλαγγά σου;

Ντουρούτι: Είμαι ευχαριστημένος απ' αυτήν. Οι άνθρωποί μου έχουν όλα όσα χρειάζονται και όταν φτάνει η ώρα αγωνίζονται περίφημα. Δεν θέλω να πω μ' αυτό πως η πολιτοφυλακή έχει καταντήσει μια απλή στρατιωτική μηχανή. Όχι, απλά γνωρίζουν μόνο γιατί και για ποιο σκοπό πολεμούν. Αισθάνονται σαν επαναστάτες. Δεν τους κινούν στη μάχη άδεια συνθήματα και νόμοι που λίγο ή πολύ υπόσχονται πολλά. Τους κινεί η κατάκτηση της χώρας, των εργοστασίων, των μέσων μεταφοράς, του ψωμιού και μιας καινούριας κουλτούρας. Ξέρουν πως το μέλλον τους εξαρτάται από τη νίκη μας.

Κάνουμε πόλεμο και ταυτόχρονα επανάσταση. Αυτό είναι εκείνο που, κατά τη γνώμη μου, απαιτούν οι συνθήκες. Τα επαναστατικά μέτρα που αφορούν όλο το λαό, δεν παίρνονται μόνο για τα μετόπισθεν, τη Βαρκελώνη. Ισχύουν επίσης και για την πρώτη γραμμή. Σε κάθε χωριό που καταχτούμε, επαναστατικοποιείται χωρίς καμιά καθυστέρηση η καθημερινή ζωή. Αυτό είναι το πολυτιμότερο στην εκστρατεία μας. Για κάτι τέτοιο χρειάζεται πολύ πάθος. Όταν είμαι μόνος, σκέφτομαι πολύ συχνά πόσο τεράστια είναι η δουλειά που αναλάβαμε και κινούμε. Τότε αισθάνομαι επίσης πόσο μεγάλη είναι η ευθύνη μου. Μια ήττα της φάλαγγάς μου θα ήταν φριχτή, αφού εμείς δεν μπορούμε έτσι απλά να οπισθοχωρήσουμε, όπως ένας οποιοσδήποτε στρατός. Θα έπρεπε να πάρουμε μαζί μας και όλους τους κατοίκους των περιοχών που βρισκόμαστε. Όλους, χωρίς εξαίρεση. Κι αυτό γιατί από τις προφυλακές μας μέχρι πέρα στη Βαρκελώνη υπάρχουν μόνο συναγωνιστές. Όλοι δουλεύουν για τον πόλεμο και για την επανάσταση. Αυτή είναι η δύναμή μας.

Δημοσιογράφος: Ας περάσουμε στο πιο πολυσυζητημένο θέμα της ημέρας, στο θέμα της πειθαρχίας.

Ντουρούτι: Ευχαρίστως. Πολλοί μιλούν γι' αυτό, αλλά λίγοι είναι εκείνοι που πιάνουν την ουσία. Να πειθαρχείς, δεν σημαίνει για μένα τίποτα περισσότερο από το να σέβεσαι και τη δική σου υπευθυνότητα και των άλλων. Είμαι όμως αντίθετος σε κάθε πειθαρχία στρατοπέδου. Αυτή οδηγεί μονάχα στην κτηνωδία, στο μίσος και στην άβουλη πράξη. Έχω να πω όμως δυο λογάκια και για την κακώς εννοούμενη ελευθερία, όπως την εννοούν για παράδειγμα οι δειλοί, για να κάνουν πιο εύκολη τη ζωή τους. Στην οργάνωσή μας, τη CNT, κυριαρχεί μια σωστή αντίληψη της πειθαρχίας. Σ' αυτήν οφείλεται ότι οι αναρχικοί σέβονται τις αποφάσεις των συντρόφων, εκείνων που τους έχουν εμπιστοσύνη. Σε καιρό πολέμου πρέπει να υπάρχει υπακοή στους εκλεγμένους αντιπροσώπους, διαφορετικά κάθε επιχείρηση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Αν οι άντρες δεν είναι ευχαριστημένοι μ' αυτούς, πρέπει στις συγκεντρώσεις να τους ανακαλέσουν και να τους αντικαταστήσουν με άλλους.

Από τη φάλαγγά μου γνωρίζω επίσης αρκετά από τα κόλπα στα οποία καταφεύγει ένας στρατιώτης στον πόλεμο. Η άρρωστη μητέρα που πεθαίνει, η γυναίκα που περιμένει παιδί, το μικρό που έχει πυρετό... Έχω όμως τα δικά μου μέσα για να ξεμπερδεύω μ' αυτά. Μερικές μέρες περισσότερη δουλειά για τον ψεύτη. Τα γράμματα που ρίχνουν το ηθικό πάνε στο καλάθι με τ' άχρηστα. Όποιος επιμένει να θέλει να πάει σπίτι του αφού έχει έρθει φυσικά σαν εθελοντής, αυτός πρέπει να ανεχτεί πρώτα ένα από τα κηρύγματά μου. Του εξηγώ ότι μας εξαπατά κατά κάποιον τρόπο όλους, γιατί εμείς είχαμε υπολογίσει σ' αυτόν. Μετά του αφαιρείται το όπλο, γιατί αποτελεί ιδιοκτησία της φάλαγγας. Εάν εξακολουθεί να επιμένει, μπορεί να φύγει, αλλά με τα πόδια, γιατί τα αυτοκίνητα τα χρειαζόμαστε για τον πόλεμο. Τελικά σπάνια φτάνεις μέχρι εκεί, γιατί ο πολιτοφύλακας έχει κι αυτός τον αυτοσεβασμό του. Τις περισσότερες φορές αρκεί που εξηγώ ότι δεν θα αφήσω να μου κάνουν ό,τι θέλουν, αφού εγώ είμαι ο αρχηγός της φάλαγγας, και αμέσως οι άνθρωποί μου επιστρέφουν στην πρώτη γραμμή και μάχονται σαν ήρωες.

Είμαι όμως ευχαριστημένος με τους συντρόφους, και ελπίζω πως κι αυτοί είναι ευχαριστημένοι με μένα. Δεν τους λείπει τίποτα. Οι γυναίκες τους ή οι φιλενάδες τους μπορούν να τους επισκέπτονται στο μέτωπο για δυο μέρες. Μετά επιστρέφουν πάλι στο σπίτι. Παίρνουμε καθημερινά τις εφημερίδες μας, έχουμε καλή διατροφή, βιβλία υπάρχουν όσα θέλουμε, και όταν επικρατεί ησυχία στο μέτωπο, οργανώνουμε συζητήσεις που ανανεώνουν το επαναστατικό πνεύμα των συντρόφων. Δεν τεμπελιάζουμε, πάντα υπάρχει κάτι να γίνει. Προπάντων τα οχυρά, πρέπει να ανασκευάζονται συνεχώς προς το καλύτερο. Τι ώρα είναι τώρα; Μία το πρωί; Αυτή την ώρα οι άντρες μου στο μέτωπο της Αραγονίας φτιάχνουν οχυρώματα, και μπορώ να σας πω πως το κάνουν και με τη θέλησή τους. Τον πόλεμο θα τον κερδίσουμε.

Ντουρούτι 7

Μια φορά πετάξαμε μαζί στη Μαδρίτη, δεν θυμάμαι πια γιατί, με το αεροπλάνο του Αντρέ Μαλρώ. Ήταν ένα πολύ μικρό αεροπλάνο, ένα χαρυδότσουφλο που κουνιόταν σαν τρελό. Στη Μαδρίτη περάσαμε μπροστά από τη διεύθυνση της αστυνομίας και ο Ντουρούτι για αστείο ζήτησε να του δώσουν τα στοιχεία που είχαν γι' αυτόν, ολόκληρο το φάκελό του από παλιά. Ακόμη και σε μένα είχε κάνει την τιμή η ισπανική αστυνομία να γράψει ό,τι μπορούσε γύρω απ' το πρόσωπό μου. Είχαν μάλιστα πάρει και το φάκελό μου από το Παρίσι. Διασκεδάσαμε πολύ μ' αυτό.

Εμιλιέν Μορέν

Η αποστολή

Σήμερα πρέπει να πω πως μάλλον εγώ ήμουν εκείνη που είχε την ιδέα να πάει ο Ντουρούτι με όλη του τη φάλαγγα στη Μαδρίτη. Η εθνική επιτροπή της CNT άρπαξε αμέσως την ιδέα. Ο γραμματέας της, Μαριάνο Ρ. Βάσκεθ, είπε στον Ντουρούτι: «Αυτό είναι σωστό, ήρθε η στιγμή που χρειάζεσαι στη Μαδρίτη. Το πέμπτο σύνταγμα παίζει εκεί πέρα το πρώτο βιολί, η άφιξη

των διεθνών ταξιαρχιών πλησιάζει, εμείς τι έχουμε να αντιπαρατάξουμε; Πρέπει να ρίξεις στη ζυγαριά το κύρος σου και την αγωνιστική δύναμη της φάλαγγάς σου, αλλιώς ξαφνικά θα μας ξεπεράσουν πολιτικά».

Φεντερίκα Μοντσενύ

Ήμουν εντελώς αντίθετος να πάει ο Ντουρούτι στη Μαδρίτη. Συζήτησα μάλιστα γι' αυτό το ζήτημα και με τη Φεντερίκα Μοντσενύ στο αυτοκίνητο, στο δρόμο για τη Βαρκελώνη. Τη ρώτησα αν δεν ήταν σπουδαιότερο για την επανάσταση να τον κρατήσουμε ζωντανό, αντί να τον στείλουμε στο θάνατο, στη Μαδρίτη. Ξέραμε την αποκοτιά του και το θάρρος του. Μου φαινόταν καθαρή τρέλα να τον στείλουμε στην πρωτεύουσα, και πάντως με τόσο λίγο στρατό. Θα ήταν κάτι άλλο αν μπορούσαμε να στέλναμε ένα εκστρατευτικό σώμα με 50.000 πολιτοφύλακες κάτω από τις διαταγές του, αλλά κάτι τέτοιο δεν μπορούσαμε ούτε να το σκεφτούμε.

Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ 2

Ο Ντουρούτι δεν πήγε ευχάριστα στη Μαδρίτη. Σε μια συνεδρίαση όλων των διοικητών του μετώπου της Αραγονίας πάρθηκε η απόφαση να σχηματιστεί μια ειδική φάλαγγα κάτω από τις διαταγές του όπου θα έπαιρναν μέρος και οι σοσιαλιστές και οι άλλες ομάδες, για να πάει στην πολιορκημένη πρωτεύουσα. Ο Ντουρούτι είχε υποστηρίξει μέχρι τέλους μια αποφασιστική επίθεση ενάντια στη Σαραγόσα. Για κάτι τέτοιο έλειπαν βέβαια τα όπλα και τα πολεμοφόδια. Έτσι αποφασίστηκε η αποστολή της φάλαγγας στη Μαδρίτη. Είχε δύναμη περίπου 6.000 άντρες και διέθετε μερικές μονάδες πυροβολικού. Ο Ντουρούτι θα έπρεπε να είναι ευχαριστημένος. Τελικά οι σοσιαλδημοκράτες αρνήθηκαν να πολεμήσουν κάτω από τις διαταγές του.

Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν 1

Δεν ξέρω αν αληθεύει ότι ο στρατηγός Μιάχα αποκάλεσε δειλούς τους στρατιώτες του Ντουρούτι στη Μαδρίτη. Αν πραγματικά το είπε και αν είναι αλήθεια πως οι άντρες αυτοί πολέμησαν ά-

σχημα στη Μαδρίτη, τότε πρέπει κάτι να σκεφτείς: βασικά ήταν άνθρωποι που στο σύνολό τους δεν είχαν καμιά εμπειρία από πόλεμο και στάλθηκαν από τη μια μέρα στην άλλη σε μια κόλαση.

Μπορώ να εγγυηθώ με απόλυτη βεβαιότητα ότι το κύριο μέρος της φάλαγγας Ντουρούτι δεν απομακρύνθηκε ποτέ από τον τομέα του, το μέτωπο της Αραγονίας, και ότι οι μονάδες που ο Ντουρούτι οδήγησε στη Μαδρίτη αποτελούνταν στην πλειοψηφία τους από εθελοντές, που οι αναρχικές οργανώσεις στη Βαρκελώνη είχαν στρατολογήσει και οργανώσει εντελώς βιαστικά.

Θυμάμαι το τελευταίο βράδυ που πέρασε ο Ντουρούτι με τη φάλαγγά του στην Αραγονία. Μετά το φαγητό ρώτησε: «Ποιος έρχεται μαζί;»

Εγώ από την αρχή δεν έμπαινα στο λογαριασμό. Και ο Ντουρούτι είπε πως ήθελε να πάρει μαζί του μερικούς μόνο πιστούς του για συνοδεία και σαν αρχηγούς μονάδων, για τις εφεδρείες που θα διοικούσε στη Μαδρίτη.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 2

Είχα τότε μια κόρη που παντρευόταν, και πήγα φυσικά σπίτι, στην Μπανταλόνα. Πήρα μια μέρα άδεια για να είμαι εκεί στο γάμο. Τότε δεν χρειαζόμαστε παπά. Υπογράφαμε όλοι το χαρτί, κι αυτό ήταν όλο. Είχαμε λοιπόν ετοιμάσει ένα μικρό τραπέζι. Εγώ έπρεπε να βγάλω λόγο και έτσι είπα: «Ελπίζω ότι θα ζήσετε καλά ο ένας με τον άλλο, ότι θα αγαπιόσαστε και θα γίνετε ευτυχισμένοι. Όπως φαίνεται, θα περάσετε μια χαρά, γιατί ο λαός έχει πάρει την εξουσία στα χέρια του». Και άλλα πολλά. Σε μια στιγμή ακούω ένα αυτοκίνητο και δυο σύντροφοι μπαίνουν μέσα και λένε: «Ριόντα, τι τρέχει εδώ πέρα; Πρέπει να σου μιλήσουμε». – «Αφού το βλέπετε τι τρέχει, παντρεύεται η κόρη μου». – «Ο Ντουρούτι τηλεφώνησε από τη Βαρκελώνη, σε χρειάζεται γιατί η φάλαγγα φεύγει απόψε κιόλας για τη Μαδρίτη». – «Τι; για τη Μαδρίτη; Αυτό το ακούω πρώτη φορά». Έτσι τι γάμος και τι γιορτή, σηκώνομαι από το τραπέζι, παίρνω το ρεβόλβερ μου, μπαίνω στο αυτοκίνητο και φεύγουμε.

Ριχάρντο Ριόντα Κάστρο

Πριν την αναχώρησή του για τη Μαδρίτη, ο Ντουρούτι είπε στους άντρες του: «Η κατάσταση στη Μαδρίτη είναι άσχημη, σχεδόν χωρίς ελπίδες. Ας πάμε λοιπόν να πεθάνουμε. Δεν μας μένει τίποτε άλλο παρά να πεθάνουμε στη Μαδρίτη».

Ραμόν Γκαρθία Λόπεθ

Βρισκόμαστε σε φρικτή κατάσταση. Μας είχαν στρυμώξει εντελώς στη γωνία. Με τη στρατιωτική βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης, οι κομμουνιστές είχαν κερδίσει τεράστια επιρροή. Φοβόμαστε διαρκώς ότι η μοίρα των αναρχικών της Ρωσίας στεκόταν και πάνω από τα κεφάλια των αναρχικών της Ισπανίας. Γι' αυτό και μόνο ο Ντουρούτι είχε συμφωνήσει. Κατάλαβε ότι έπρεπε να βρισκόμαστε παντού. Κάθε συμφωνία με τους φασίστες έπρεπε να αποφευχθεί. (Οι ρεπουμπλικάνοι είχαν προσπαθήσει από την πρώτη μέρα του εμφυλίου να απλώσουν χέρι φιλίας στον Φράνκο.) Μπορώ να πω πως χωρίς εμάς δεν θα είχε κρατήσει ο αγώνας τα τρία χρόνια που κράτησε.

Η άφιξη του Ντουρούτι και της μεραρχίας του είχε μεγάλη σημασία για το ηθικό των υπερασπιστών της Μαδρίτης. Οι άνθρωποι έμοιαζαν σαν ηλεκτρισμένοι όταν η φάλαγγα περνούσε μέσα από την πόλη. Παντού ακουγόταν: «Ο Ντουρούτι είναι δω, ο Ντουρούτι είναι δω».

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Ο κίνδυνος

Αμέσως μετά την άφιξή του, ο Ντουρούτι παρουσιάστηκε στο διοικητή των στρατιωτικών δυνάμεων, το στρατηγό Μιάχα, και τον επιτελάρχη του, τον ταγματάρχη Βιτσέντε Ρόχας, και ανέφερε την άφιξη των μονάδων του.

Την ίδια μέρα επιθεώρησε το μέτωπο των αμυνομένων, που βρισκόταν μερικά μόλις χιλιόμετρα μακριά από το κέντρο. Τον είχε πιάσει φρίκη από την κατάσταση των αμυντικών έργων. Από το διοικητήριό του τηλεφώνησε στον υπουργό Πολέμου Λάργκο Καμπαλιέρο και του έκανε μια ξεκάθαρη περιγραφή

της κατάστασης. «Το γεγονός ότι η Μαδρίτη δεν έχει πέσει ακόμα στα χέρια των φασιστών, αυτό μπορεί να οφείλεται μόνο στην αναποφασιστικότητά τους. Η πόλη είναι ανοιχτή σε κάθε επίθεση του εχθρού. Βέβαια σε μερικά σημεία γίνεται ηρωικός αγώνας. Σε άλλες όμως θέσεις δεν γίνεται τίποτα για να χτυπηθεί ο εχθρός. Δεν είναι παράξενο που κερδίζει έδαφος περισσότερο στη συνοικία του Πανεπιστημίου, στο Κέρο ντε Λος Άνχελες, στο Καραμπάνχελ Άλτο και στο Μπάχο».

Ο υπουργός υποσχέθηκε στον Ντουρούτι κάθε υποστήριξη από μέρους της κυβέρνησης και του εγγυήθηκε πλήρη εξουσία. Εξάλλου, τον πληροφόρησε ότι καταφτάνουν καινούριες διεθνείς ταξιαρχίες και ότι οι αμυνόμενοι μπορούν να υπολογίζουν σε παραλαβές αεροπλάνων και τεθωρακισμένων.

Ριχάρντο Σανθ 4

Πρότεινα στον πρόεδρο της κυβέρνησης, το σύντροφο Λάργκο Καμπαλιέρο, να προάγει τον Ντουρούτι σε στρατηγό και να του αναθέσει την άμυνα της πρωτεύουσας. Δεν πιστεύω ότι μπορεί να κατηγορήσει κανείς σε τίποτα το στρατηγό Μιάχα. Στο κάτω κάτω η Μαδρίτη παρέμεινε στα χέρια των αντιφασιστών και της επανάστασης. Είμαι όμως σίγουρος ότι και ο Ντουρούτι δεν θα είχε μικρότερη επιτυχία.

Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ 2

Όταν η δημοκρατική κυβέρνηση εγκατέλειψε στις 6 Νοέμβρη την πρωτεύουσα και κατέφυγε στη Βαλέντσια, κατάφερε σοβαρό χτύπημα στο ίδιο της το κύρος. Μετά τις ηρωικές διακηρύξεις, που τόσο εύκολα κυλούσαν από την πένα του πρωθυπουργού Λάργκο Καμπαλιέρο, αυτός και μόνο ο τρόπος της αναχώρησης φάνηκε τουλάχιστον παράξενος στον πληθυσμό.

Αν ήθελαν οι αναρχικοί θα μπορούσε αυτή να ήταν η στιγμή για να αποτινάξουν τελειωτικά το ζυγό της κεντρικής κυβέρνησης και να ανακηρύξουν την *Κομμούνα της Μαδρίτης*. Αν αυτό θα ήταν έξυπνο, είναι άλλο ζήτημα. Οπωσδήποτε όμως ένα τέτοιο βήμα θα είχε την υποστήριξη των εργατικών μαζών και των αγωνιστών του μετώπου, θα είχε όμως εξασφαλισμένη και

την έχθρα της Ρωσίας και των ομάδων που έλεγχαν οι Ρώσοι.

Σίγουρα, με την αναχώρηση της κυβέρνησης για τη Βαλέντσια σήμανε η ώρα της αλήθειας. Στη θέση των φράσεων για ενότητα και πειθαρχία πέρασαν ο πραγματικός ενθουσιασμός, το αίσθημα ευθύνης και η πρωτοβουλία. Κανένας δεν εμπιστευόταν πια σε ηρωικά λόγια, αλλά μόνο στην πειστική δύναμη του παραδείγματος. Τώρα πραγματικά έγινε δουλειά για την άμυνα. Οι μάζες είχαν το λόγο. Η εξαφάνιση των υπουργών αποδείχτηκε σωτήρια.

Α. και Ντ. Προυντομώ

Μόλις ο Ντουρούτι έφτασε στη Μαδρίτη, μίλησε απ' το ραδιόφωνο και έβγαλε ένα λόγο σκληρό και χωρίς περιχοκλάδες ενάντια σε όλους τους χοπανατζήδες, τους ψευτοεπαναστάτες και τους πολυλογάδες. Πρόσφερε σε κάθε κάτοικο της Μαδρίτης ένα όπλο ή ένα φτυάρι και κάλεσε τον καθένα να δώσει ένα χέρι για να σκάψουν χαρακώματα και να φτιάξουν οδοφράγματα. Μέσα σε μια νύχτα κατάφερε εκείνο που δεν είχαν καταφέρει οι λόγοι και οι δηλώσεις της κυβέρνησης: ένας χαρούμενος ενθουσιασμός συνάρπασε την πόλη. Μέχρι τότε, ούτε η εκκένωση των αμάχων ούτε η πολιτική άμυνα είχαν οργανωθεί σωστά, γιατί η κυβέρνηση φοβόταν μήπως ρίξει το ηθικό των κατοίκων με τέτοια μέτρα. Ο Ντουρούτι και η επιτροπή άμυνας της CNT, αντίθετα, μεταχειρίστηκαν τους κατοίκους σαν ενήλικες και υπεύθυνους άντρες. Η επιτυχία τους δικαίωσε. Η CNT, που στη Μαδρίτη συγκέντρωνε το ριζοσπαστικό τμήμα της εργατικής τάξης, έδωσε το παράδειγμα συγκροτώντας μια ταξιαρχία για την πολιτική άμυνα.

Α. και Ντ. Προυντομώ

Αν ένας στρατιώτης αμφιβάλλει για την πολιτική της κυβέρνησής του, μειώνεται το θάρρος του. Γι' αυτό και οι αναρχικοί πολέμησαν, συνήθως, άσχημα. Δεν είχαν καμιά διάθεση να αγωνιστούν για τον Καμπαλιέρο, τον Νεγκρίν ή τον Μαρτίνεθ Μπάριο ή για τις κυβερνήσεις τους.

Μερικές μέρες μετά την κατάταξη μου, σαν εθελοντή, ο Αντρέ

Μαρτύ έβαλε βαριά οπλισμένες φρουρές γύρω από τα στρατόπεδα των διεθνών ταξιαρχιών. Είχε μάθει ότι ο Ντουρούτι, επικεφαλής μιας φάλαγγας από 10.000 αναρχικούς, βάδιζε από τη Βαρκελώνη στη Μαδρίτη και ότι είχε φτάσει ήδη στο Αλμπαθέτ. Αργότερα αποδείχτηκε πως ήταν μόνον τρεις χιλιάδες άντρες και ότι δεν είχαν καμιά εχθρική διάθεση ενάντια στις ταξιαρχίες μας. Συμπεριφέρονταν βέβαια πολύ ζωηρά, αλλά σε κανένα δεν πείραξαν ούτε τρίχα. Ο κομμουνιστής Μαρτύ ήταν γεμάτος από αρρωστημένη δυσπιστία εναντίον τους.

Λουίς Φίσερ

Όταν οι φασιστικές ορδές πλησίαζαν τη Μαδρίτη, ο Ντουρούτι κινήθηκε γοργά εναντίον τους, επικεφαλής μιας μονάδας από πέντε χιλιάδες άντρες. Δήλωσε ότι ήταν πρόθυμος να υπηρετήσει χωρίς όρους την ηγεσία μιας ενιαίας συγκεντρωτικής διοίκησης για την υπεράσπιση της Μαδρίτης. Κάτω από την επίδραση των διδαγμάτων του επαναστατικού κινήματος στην Ισπανία, ο Ντουρούτι εξελισσόταν όλο και περισσότερο προς την κατεύθυνση του κομμουνιστικού κόμματος. Σε μια συζήτηση μ' έναν αντιπρόσωπο του σοβιετικού Τύπου είπε: «Ναι, αισθάνομαι σαν μπολσεβίκος. Είμαι έτοιμος να κρεμάσω το πορτρέτο του Στάλιν στο γραφείο μου». Το γράμμα του Ντουρούτι στο προλεταριάτο της ΕΣΣΔ είναι διαποτισμένο από εξαιρετική αγάπη και βαθιά πίστη στη δύναμη του οργανωμένου προλεταριάτου.

Communist International

Η φάλαγγα έφτασε στη Μαδρίτη με τρία έκτακτα τρένα και μια μακριά συνοδεία από φορτηγά· στρατοπέδευσε στο στρατόπεδο Γρανάδα. Αποτελούνταν, σχεδόν αποκλειστικά, από εθελοντές. Ήταν εξοπλισμένη με καινουριοφερμένα πολεμικά υλικά, βασικά με καραμπίνες Γουίντσεστερ με μεγάλη δύναμη πυρός, αλλά χωρίς γεμιστήρα και τρομερά επικίνδυνες στο χειρισμό.

Ριχάρντο Σανθ 3

Το συμβούλιο πολέμου

Αργά το απόγευμα της 13ης Νοέμβρη φτάνει στη Μαδρίτη η φάλαγγα Ντουρούτι. Της γίνεται ενθουσιώδης υποδοχή. Οι μονάδες είναι ξεθεωμένες. Στρατοπεδεύουν αμέσως στη Γρανάδα, όπου τους δίνεται τροφή· εκεί και θα ξεκουραστούν.

Μόλις όμως στρατοπέδευσαν οι φαντάροι, καταφτάνει η είδηση πως ο εχθρός κατέλαβε χωρίς να συναντήσει αξιόλογη αντίσταση τα περισσότερα κτήρια στη συνοικία του Πανεπιστημίου και έχει την πρόθεση να προχωρήσει προς τις υποδειγματικές φυλακές και την πλατεία Μονκλόα.

Ο στρατηγός Μιάχα φωνάζει τον Ντουρούτι στο στρατηγείο του και τον παρακαλεί να ρίξει αμέσως τη φάλαγγα στο μέτωπο, χωρίς να σκεφτεί την κούρασή της. Ο Ντουρούτι του απαντά ότι αυτό είναι αδύνατο. Ξέρει τους ανθρώπους του. Προειδοποιεί το διοικητή για τα αποτελέσματα μιας βιασμένης επίθεσης. Ο Μιάχα καταλαβαίνει τις αντιρρήσεις του Ντουρούτι, δεν έχει όμως καμιά άλλη διέξοδο. Ο επιτελάρχης του συμφωνεί. Η φάλαγγα πρέπει με το χάραμα να βρίσκεται στο μέτωπο, για να σταματήσει μια αποφασιστική εισβολή των φασιστών.

Ο Ντουρούτι διακόπτει τη συζήτηση, πηγαίνει στο στρατόπεδο, στη Γρανάδα, συγκεντρώνει τους ανθρώπους του και τους εξηγεί την κατάσταση. Την ίδια νύχτα συγκεντρώνεται η φάλαγγα στην αυλή του στρατοπέδου και ξεκινά για το μέτωπο.

Ρικάρντο Σανθ 4

14 Νοέμβρη 1936. Οι μονάδες με τον Ντουρούτι επικεφαλής, έφτασαν από την Καταλανία. Τρεις χιλιάδες άντρες, θαυμάσια εξοπλισμένοι και ντυμένοι - καμιά σύγκριση δηλαδή με τους φανταστικούς στρατιώτες που είχε γύρω του ο Ντουρούτι στο Μπουχαλαρόθ.

Με αγκάλιασε σαν παλιό φίλο ακτινοβολώντας και άρχισε αμέσως τ' αστεία: «Βλέπεις, δεν έχω καταλάβει ακόμα τη Σαραγόσα, δεν έχω γίνει ακόμα μαρξιστής. Όλα ανήκουν στο μέλλον».

Είναι αδυνατισμένος, έχει μάλλον στρατιωτική στάση και

στρατιωτική εμφάνιση. Με τους υπασπιστές του δεν μιλάει πια όπως σε συνεδριάσεις, αλλά σε εντελώς διοικητικό τόνο.

Ο Ντουρούτι παρακάλεσε να του δοθεί ένας αξιωματικός σαν σύμβουλος. Του πρότειναν τον Σάντι. Ζήτησε να μάθει γι' αυτόν και τον πήρε. Ο Σάντι είναι ο πρώτος κομμουνιστής στα στρατιωτικά τμήματα του Ντουρούτι. Όταν παρουσιάστηκε, ο Ντουρούτι του είπε: «Είσαι κομμουνιστής, εντάξει, θα είσαι πάντα δίπλα μου. Θα τρώμε μαζί και θα κοιμόμαστε στο ίδιο δωμάτιο. Και θα δούμε».

Ο Σάντι απάντησε: «Θα έχω όμως και ελεύθερες ώρες. Στον πόλεμο υπάρχουν πάντα ελεύθερες ώρες. Να μου δώσετε την άδεια να μπορώ αυτές τις ελεύθερες ώρες να απομακρύνομαι».

«Και τι θέλεις να κάνεις τότε;»

«Θέλω να χρησιμοποιήσω αυτόν τον καιρό για να μάθω τους φαντάρους σου να ρίχνουν με το πολυβόλο. Ρίχνουν πολύ άσχημα, θέλω να εκπαιδεύσω μερικές ομάδες και να σχηματίσω ένα τμήμα με πολυβόλα».

Ο Ντουρούτι γέλασε. «Θέλω κι εγώ. Μάθε με και μένα να χειρίζομαι το πολυβόλο».

Τον ίδιο καιρό έφθασε στη Μαδρίτη και ο Γκαρθία Ολιβέρ. Είναι τώρα υπουργός Δικαιοσύνης. Οι δυο περίφημοι αναρχικοί, Ντουρούτι και Ολιβέρ, είχαν μια συζήτηση με τους Μιάχα και Ρόχο. Εξήγησαν ότι οι αναρχικές μονάδες ήρθαν από την Καταλανία για να σώσουν τη Μαδρίτη, και θα τη σώσουν. Μετά όμως δεν θα έμεναν εδώ. Θα ξαναγύριζαν στην Καταλανία, στα τείχη της Σαραγόσας. Παρακάλεσαν λοιπόν να δοθεί στις μονάδες του Ντουρούτι ένας ειδικός τομέας, όπου οι αναρχικοί θα μπορούσαν να δείξουν την αξία τους. Διαφορετικά θα υπήρχαν παρεξηγήσεις, και μάλιστα αν άλλα κόμματα προσπαθούσαν να σφετερισθούν τις επιτυχίες των αναρχικών.

Ο Ρόχο πρότεινε να αφήσουν τη μονάδα στην Κάσα ντελ Κάμπο, για να επιτεθεί το πρωί στους φασίστες και να τους κυνηγήσει έξω από το πάρκο, με νοτιοδυτική κατεύθυνση. Οι Ντουρούτι και Ολιβέρ έμειναν σύμφωνοι. Αργότερα μίλησα μαζί τους. Ήταν πεισμένοι ότι η μονάδα θα εκπλήρωνε θαυμάσια τα καθήκοντά της.

Μιχαήλ Κολτσόβ

Στις 15 Νοέμβρη ήμουν στη Μαδρίτη. Πήγα στο υπουργείο Πολέμου για να μιλήσω με το στρατηγό Γκοριέβ, που είχε αναλάβει τη στρατιωτική διοίκηση. Ρώτησα έναν αγγελιαφόρο πού βρίσκεται ο στρατηγός. Μου έκανε νόημα να τον ακολουθήσω. Ενώ περνούσαμε μέσα από τους μεγάλους διαδρόμους, φώναζε σε όλους όσους συναντούσαμε: «Μήπως είδατε το Ρώσο στρατηγό; Πού βρίσκεται ο Ρώσος στρατηγός;» Η παρουσία του Γκοριέβ ήταν άκρως απόρρητη. Οι Ισπανοί όμως μισούν τα μυστικά.

Αργά το βράδυ καθόμουν στο στρατηγείο του Γκοριέβ. Ο στρατηγός περίμενε τις τελευταίες ειδήσεις από το μέτωπο. Ο Ντουρούτι και η φάλαγγά του είχαν ήδη μπει στη μάχη. Ένας αξιωματικός του Κόκκινου Στρατού, ένας μεγαλόσωμος Τσερκέζος, του είχε δοθεί για υπασπιστής. Οι αναρχικοί κρατούσαν το μέτωπο στο λόφο Γκαραμπίτας, στην Κάσα ντελ Κάμπο, μια θέση που δέσποζε στα περάσματα για το κέντρο της πόλης. Ήταν καινούριες μονάδες. Ο Γκοριέβ τους είχε αναθέσει έναν σημαντικό τομέα.

Λίγο μετά τα μεσάνυχτα μπήκε ο Τσερκέζος και ανέφερε πως οι αναρχικοί το είχαν βάλει πανικόβλητοι στα πόδια μπροστά σε μια μικρή μαροκινή μονάδα. Έτσι η περιοχή του Πανεπιστημίου ήταν ανοιχτή στις επιθέσεις του Φράνκο.

Ο Ντουρούτι απαιτούσε από τους άντρες του να πολεμήσουν. Αυτό δεν τον έκανε δημοφιλή. Τον συναντούσα συχνά τα βράδια στο ξενοδοχείο *Gran Via*. Ήταν περιστοιχισμένος από μια γερή σωματοφυλακή, που είχε συνέχεια το δάχτυλο στη σκανδάλη του αυτόματου.

Λουίς Φίσερ

Η φάλαγγα Ντουρούτι έφτασε με την αρκετά κομπαστική πρόθεση να σώσει τη Μαδρίτη. Μάλιστα ήθελε να το κάνει και βιαστικά, για να γυρίσει όσο πιο γρήγορα μπορούσε πίσω στην Αραγονία. Απαίτησε να αναλάβει αμέσως εκείνο το τμήμα του μετώπου, που ο εχθρός είχε καταφέρει τα μεγαλύτερα ρήγματα. Εκεί ήθελε να τον ανατρέψει. Της δόθηκε η περιοχή της Κάσα ντελ Κάμπο.

Γνώρισα τον Ντουρούτι στις 18 ή 19 Νοέμβρη. Συναντηθήκαμε στο επιτελείο του Μιάχα σε μια ανασκόπηση της κατάστασης, όπου παρευρίσκονταν και μερικοί διοικητές τομέων του μετώπου της Μαδρίτης. Σ' αυτή τη συνεδρίαση ο Ντουρούτι απαίτησε να αντικατασταθεί η μονάδα του και να σταλεί πίσω στην Αραγονία. Αρκετοί αξιωματικοί, κι ανάμεσά τους κι εγώ, παρατήρησαν ότι θα ήταν άθλιο να αντικατασταθεί μια μονάδα που μόλις πριν από τρεις μέρες είχε μπει στη μάχη. Στο ίδιο μέτωπο, η πλειοψηφία των φαντάρων πολεμούσε από την πρώτη μέρα του πολέμου, χωρίς να έχει πάρει ούτε μια μέρα άδειας ή καν να έχει απαιτήσει. Παρ' όλα αυτά ήμαστε σύμφωνοι να αφήσουμε τη φάλαγγα Ντουρούτι να φύγει, αν επέμενε. Θα υπερασπίζαμε τη Μαδρίτη και χωρίς αυτούς, όπως είχαμε κάνει και πριν τον ερχομό τους.

Τότε ο Ντουρούτι έδωσε μερικές εξηγήσεις για το χαρακτήρα, τις συνήθειες και τις αντιλήψεις για την πειθαρχία και το κύρος που επικρατούσαν στη μονάδα του. Κατάλαβα την τραγικότητα αυτού του δυνατού και καλού άνθρωπου, του θαρραλέου αγωνιστή που είχε γίνει θύμα των ιδεών που υποστήριζε. Υποσχέθηκε να κάνει τα πάντα για να δώσει στους άντρες του να καταλάβουν ότι ήταν αναγκαίο να συνεχίσουν να υπερασπίζουν τη Μαδρίτη. Εγκαταλείψαμε τη συνεδρίαση μαζί και αποχαιρετιστήκαμε σαν φίλοι. Ο καθένας γύρισε πίσω στον τομέα του.

Ενρίκε Λίστερ

Αληθινοί βάρβαροι

Ήρθαμε λοιπόν στη Μαδρίτη, και τι βλέπουμε εκεί μέσα στο δρόμο; Ένας ηλίθιος κάθεται μες στη μέση και διατάζει τέσσερις πέντε τύπους: δεξιά, αριστερά, και όλοι κράταγαν από ένα τουφέκι στο χέρι. Αυτό ήταν πολύ για μας. Δεν το ανεχτήκαμε καθόλου. «Είσαστε τρελοί. Εδώ δεν γίνεται εξάσκηση, εμπρός, στο μέτωπο». Φυσικά γρήγορα είχαμε φασαρίες. Όλοι άρχισαν να τρέμουν, ακόμα και η κυβέρνηση, και ούρλιαζαν: «Εδώ πρόκειται για ξεδιάντροπη συμμορία». Μια φορά πάλι ερχόμαστε από

το διοικητήριο. «Άντε να πιούμε κάνα ποτηράκι, πριν από το φαγητό». «-Και πού;» «-Απέναντι, στο τηλεγραφείο, που έχει και φρέσκο αστακό». «-Τι, αστακό;» ούρλιαξε ο εστιάτορας. «-Από πού έρχεστε σεις;» «-Είμαστε από τη φάλαγγα Ντουρούτι». Αμέσως μας σερβίρισε τους αστακούς. Μόλις βγαίνουμε έξω, βρίσκουμε στο δρόμο μια πληγωμένη γυναίκα. Κάπου πυροβολούσε κάποιος από ένα παράθυρο. Μια άλλη γυναίκα μου φωνάζει: «Εκεί επάνω είναι ένας σκοπευτής, ένας φασίστας». Ανεβαίνουμε αμέσως τη σκάλα, βρίσκουμε τον τύπο και τον πετάμε από το παράθυρο στο δρόμο. Και η κυβέρνηση: «Μα αυτοί είναι αληθινοί βάρβαροι». Εμείς όμως την αφήσαμε να βρίζει και συνεχίσαμε.

Ριχάρντο Ριόντα Κάστρο

Στη Μαδρίτη η φάλαγγα Ντουρούτι χρησιμοποιούσε πάρα πολύ την περίφημη βόμβα της FAI. Ήταν μια βαριά χειροβομβίδα με βάρος περίπου ένα κιλό και με μεγάλη εκρηκτική δύναμη. Ήταν κατάλληλη ειδικά για οδομαχίες, όχι όμως και για ανοιχτό χώρο. Το βάρος της δεν επέτρεπε μακρινές ρίψεις. Πολλές φορές έσκαγε στον αέρα, προτού να φτάσει κάτω. Αντίθετα πρόσφερε καλές υπηρεσίες όταν ριχνόταν από μπαλκόνια και ταράτσες. Στη Μαδρίτη χρησιμοποιήθηκε εξαιτίας της μεγάλης εκρηκτικής της δύναμης ακόμα και ενάντια σε εχθρικά τάνκς. Ο Ντουρούτι είχε στοιβάξει στο διοικητήριό του, στην οδό Μιγκουέλ Άνχελ, 35.000 βόμβες της FAI, σε μια πυραμίδα από κιβώτια στο γκαράζ του κτηρίου. Όταν οι γείτονες έμαθαν γι' αυτή την «μπαρουταποθήκη», διαμαρτυρήθηκαν στο υπουργείο Πολέμου για τον κίνδυνο σε περίπτωση αεροπορικού βομβαρδισμού. Όμως μόνο ύστερα από ένα μήνα στάθηκε δυνατό να μεταφερθούν οι βόμβες της FAI σ' ένα απόμερο υπόγειο.

Ριχάρντο Σανθ 3

Τον Οκτώβρη 1936, διεύθυνα μια ομάδα γιατρών από την Καταλανία. Ο αρχηγός του υγειονομικού της Βαρκελώνης μας έδωσε εντολή να πάμε στη Μαδρίτη και να οργανώσουμε εκεί στο ξενοδοχείο, μαζί με μερικούς γιατρούς της Μαδρίτης, το στρατιωτικό νοσοκομείο Νο 21.

Φυσικά όλοι ανήκαμε, από καταγωγή, παιδεία και νοοτροπία στην αστική τάξη. Οι αναρχικοί όμως πείστηκαν πολύ γρήγορα ότι θέλαμε με όλη μας την καρδιά και τις γνώσεις μας να τους βοηθήσουμε και ότι δεν ήμαστε προδότες. Από κει και πέρα μας εμπιστεύονταν και μας σέβονταν.

Παρ' όλο που δεν συμμερίζομαι τις ιδέες τους, πρέπει να πω ότι στη ζωή μου συνάντησα πολύ λίγους ανθρώπους που ήταν τόσο μεγαλόψυχοι και τόσο ανιδιοτελείς όσο οι αναρχικοί. Οι ηθικές αρχές τους ήταν πολύ περίεργες. Για παράδειγμα έβρισκαν φοβερό να έχει ένας άντρας περισσότερες από μία γυναίκες. Δυο ερωτικές ιστορίες ταυτόχρονα, το θεωρούσαν πολύ ανήθικο. Την ίδια στιγμή ήταν εντελώς αντίθετοι με τον αστικό γάμο. Αν ένας άντρας δεν συνεννοούνταν με τη συντρόφισσά του, μπορούσε να ψάξει για μια άλλη. Αλλά δύο ταυτόχρονα, αυτό ήταν πολύ άσχημο.

Και για την ιδιοκτησία είχαν επίσης περίεργες απόψεις. Οι ίδιοι δεν κατείχαν σχεδόν τίποτα και ήταν υπέρ της απαλλοτρίωσης της αστικής τάξης. Μισούσαν όμως τη ληστεία και την κλοπή. Μια μέρα, για παράδειγμα, κλήθηκα στο στρατηγείο του Ντουρούτι. Εκεί, στο πάτωμα, βρισκόταν νεκρός ένας πολιτοφύλακας. Θυμάμαι ακόμη τ' όνομά του. Λεγόταν Βαλένα. Έπρεπε να υπογράψω το πιστοποιητικό θανάτου για να μπορέσει να ταφεί. Ρώτησα από τι πέθανε. Μου απάντησαν εντελώς ψυχρά ότι είχαν αναγκαστεί να του ρίξουν δυο σφαίρες στο κεφάλι, γιατί στην έρευνα ενός σπιτιού είχε κλέψει ένα ρολόι και δυο βραχιόλια. Πρέπει να έχετε υπόψη σας ότι αυτό γινόταν σε μια Μαδρίτη, όπου κάθε μέρα έπεφταν πυροβολισμοί και πρακτικά δεν υπήρχε δικαιοσύνη. Οι έρευνες εξάλλου στα σπίτια είχαν οργανωθεί από τους ίδιους τους αναρχικούς. Ήθελαν με τον τρόπο αυτό να εξοικονομήσουν χρήματα για τη CNT. Αλίμονο, όμως, αν έβαζε κανείς ένα μέρος της λείας στην τσέπη του. Εκτελούνταν στη στιγμή. Αυτή ήταν η ηθική των αναρχικών.

Μαρτίνεθ Φραΐλε

Είκοσι τέσσερις ώρες πριν από την ανατίναξη της Γέφυρας των Γάλλων συναντήθηκα μέσα στη μάχη της Μαδρίτης με τον

Ντουρούτι. Μοιραστήκαμε το συσσίτιο των στρατιωτών: ψωμί με λίγο βοδινό. Ο Ντουρούτι ήταν εύθυμος, γελούσε και μου είπε, όχι χωρίς ειρωνεία για το αξίωμά μου, ενώ μασούσε το σάντουιτς: «Αληθινά υπουργικό δείπνο». Ένας πολιτοφύλακας σκεφτικός του απάντησε: «Έλα τώρα, κάτι τέτοιο δεν το τρώνε ποτέ οι υπουργοί. Αυτοί δεν ξέρουν καν τι γίνεται εδώ πέρα». Ο Ντουρούτι γελούσε όλο και πιο δυνατά: «Κοίταξε τότε τούτον εδώ, είναι υπουργός». Ο φαντάρος όμως αρνήθηκε να πιστέψει ότι ένας υπουργός μπορούσε να τρώει ψωμί με λίγο βοδινό μέσα σ' ένα χαράκωμα.

Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ 2

Η μάχη

19 Νοέμβρη 1936. – Οι στασιαστές επιτίθενται λυσσασμένα στη συνοικία του Πανεπιστημίου. Φέρνουν όλο και πιο πολλές ενισχύσεις, πυροβολικό και όλμους. Οι επιθέσεις αυτές τους στοιχίζουν ακριβά, οι απώλειες, ιδιαίτερα ανάμεσα στους Μαροκινούς, είναι τεράστιες. Οι χώροι ανάμεσα στα κτήρια του Πανεπιστημίου είναι γεμάτοι πτώματα. Ο Ντουρούτι είναι εντελώς αποκαρδιωμένος που η μονάδα του ήταν εκείνη που έδωσε στον εχθρό τη δυνατότητα να εισχωρήσει στην πόλη. Θέλει όμως να επανορθώσει αυτή τη ζημιά με μια νέα επίθεση, στο ίδιο μέρος που υποχώρησαν οι αναρχικοί. Οι ασταμάτητοι βομβαρδισμοί, η εξολόθρευση ανυπεράσπιστων κατοίκων, τον κάνουν να λυσσά. Οι μεγάλες γροθιές του σφίγγονται, η στητή κορμοστασιά του έχει γείρει, μοιάζει με έναν αρχαίο Ρωμαίο μονομάχο σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια απελευθέρωσης.

21 Νοέμβρη 1936. – Πάλι βρέχει όλη τη μέρα. Το μεσημέρι καταφέρνω να εισχωρήσω, μαζί με επιτιθέμενες δημοκρατικές δυνάμεις, στην κλινική του Πανεπιστημίου και στο γηροκομείο *Σάντα Κριστίνα*. Και τα δυο κτήρια έχουν καταληφθεί σε μετωπική επίθεση με χειροβομβίδες και ξιφολόγχες.

Οι Μαροκινοί και Regelares έχουν υποχωρήσει καμιά διακοσαριά μέτρα, όχι περισσότερο. Χτυπούν τα κτήρια που τους

πήραν, και πρέπει να σέρνεσαι, αφού δεν έχουν ακόμα σκαφτεί συνδετικοί διάδρομοι.

Ακριβώς δίπλα σ' ένα μισοτελειωμένο γιαπί είναι ένα κτήριο της κλινικής εντελώς κατεστραμμένο. Ταβάνια και πατώματα είναι διάτρητα από βλήματα, η επίπλωση έχει καταστραφεί, τα πατώματα γεμάτα θραύσματα και σοβάδες.

Κάτω στο νεκροθάλαμο, πέφτω πάνω στον παλιό φύλακα. Έχει καταφέρει να μείνει ζωντανός μετά από τριπλή επίθεση και ανακατάληψη του κτηρίου από χέρι σε χέρι. Παρακαλεί τους στρατιώτες να φέρουν τους νεκρούς τους για φύλαξη στο νεκροθάλαμο και προσβάλλεται σε κάθε άρνηση. Φαίνεται ότι δεν στέκει πια στα καλά του.

Θα μπορούσε ποτέ να σκεφτεί κανείς ότι αυτός ο απλός νεκροθάλαμος θα γέμιζε τόσο; Ποιος μπορούσε να προβλέψει ότι αυτή η ήσυχη επιστημονική, ακαδημαϊκή γωνιά, θα γινόταν αρένα των πιο σκληρών, των πιο αποφασιστικών μαχών!

Φτωχή Μαδρίτη! Η πιο ήσυχη, η πιο ακίνδυνη, η πιο ευτυχισμένη πόλη. Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος δεν την είχε αγγίξει, είχε μείνει μακριά της. Τώρα, μέσα σε δεκαπέντε μέρες, πέρασε όσα πέρασαν οι ευρωπαϊκές πρωτεύουσες στα τέσσερα χρόνια του πολέμου. Η ίδια η πόλη είχε γίνει πεδίο μάχης.

Όταν γυρίσαμε στη δεύτερη γραμμή μουσκεμένοι, βρόμικοι, αμίλητοι αλλά ευχαριστημένοι, κάποιος πέρασε και διηγήθηκε ότι στο διπλανό τομέα, στο δυτικό πάρκο, είχε σκοτωθεί ο Ντουρούτι.

Τα χαράματα τον είχα συναντήσει στη σκάλα του υπουργείου Πολέμου. Του είχα προτείνει να έρθει μαζί μου στο γηροκομείο *Σάντα Κριστίνα*. Ο Ντουρούτι είχε κουνήσει το κεφάλι. Ήθελε να πάει στο δικό του τομέα να προετοιμαστεί και να προφυλάξει τις μονάδες του από τη βροχή.

Αστειεύτηκα: «Μήπως είναι από ζάχαρη;»

Μου απάντησε θυμωμένα: «Ναι, από ζάχαρη είναι. Διαλύονται στο νερό. Από δυο, μένει ένας. Μου μουχλιάζουν εδώ στη Μαδρίτη».

Αυτά ήταν τα τελευταία του λόγια. Ήταν κακόκεφος.

Μιχαήλ Κολτσόβ

Στο διάστημα 13 με 19 Νοέμβρη 1936 έπεσαν από τις εχθρικές σφαίρες το 60% των στρατιωτών που είχε φέρει ο Ντουρούτι στη Μαδρίτη, και ανάμεσά τους το μεγαλύτερο μέρος του επιτελείου του. Όσοι επέζησαν ήταν εντελώς εξαντλημένοι και άγρυπνοι.

Ρικάρντο Σανθ 2

Στρατιωτικά όλη η υπόθεση ήταν μια καταστροφή. Μια φάλαγγα με τέτοια νοοτροπία, δεν μπορούσε να κάνει τίποτα στη Μαδρίτη. Της έλειπε κάθε αίσθημα πειθαρχίας. Ο καθένας έκανε το κέφι του. Όταν άρχισαν να καταλαβαίνουν τα λάθη τους, ήταν πια πολύ αργά. Οι μονάδες που κινούνταν με άλλη ιδεολογία, εννοώ τους κομμουνιστές, λειτουργούσαν διαφορετικά. Η στρατιωτική πειθαρχία τους ήταν πολύ αυστηρή. Μες στους αναρχικούς δεν υπήρχαν δειλοί. Αντίθετα, οι περισσότεροι ήταν εξαιρετικά θαρραλέοι. Στρατιωτικά, όμως, όλη η υπόθεση ήταν μια καταστροφή.

Μαρτίνεθ Φραΐλε

ΕΒΔΟΜΟ ΣΧΟΛΙΟ

Για τον ήρωα

Για όποιον αγαπά την ακριβολογία, η ιστορία του ισπανικού εμφύλιου μπορεί να τον φέρει σε απόγνωση. Εκεί που ψάχνει για γεγονότα, συναντά μόνον εκδοχές. Πόσα μέλη είχε η CNT το 1919; 700.000, 1.000.000, 550.000. Τρεις πηγές, χαμιά χειρότερη από την άλλη, δίνουν τρεις διαφορετικές πληροφορίες Το 1936, με το ξέσπασμα του εμφυλίου, τα νούμερα χυμαίνονται ανάμεσα σε 1.000.000 και 1.600.000. Ένα χρόνο αργότερα, η σύνταξη της Solidaridad Obrera *διαλύει κάθε διάθεση για περισσότερες έρευνες με μια απότομη φράση: «Τέρμα με αυτές τις άθλιες στατιστικές. Μας σταματούν το μυαλό και μας παγώνουν το αίμα».*

Τα γεγονότα διαφέρουν ακόμα πιο πολύ, όσο πλησιάζεις τη φιγούρα του ήρωα. Αυτή η διαφορά έχει τη δική της θέση στη βιογραφία του Ντουρούτι. Οι αντιφάσεις της παράδοσης μας δίνουν ένα αξεδιάλυτο κουβάρι από διαδόσεις. Είχε βάλει το χέρι του ο Ντουρούτι στη δολοφονία του πρωθυπουργού Ντάτο; Ποιες χώρες της Λατινικής Αμερικής είχε επισκεφτεί και τι είχε συμβεί εκεί; Ποιος έκαψε τη μητρόπολη της Λερίντα; Υπήρξε ένα πλησίασμα του Ντουρούτι με τους κομμουνιστές το φθινόπωρο του 1936; Γι' αυτές τις ερωτήσεις ή δεν υπάρχει καμιά απάντηση ή υπάρχουν πολλές.

Οι δύο περιγραφές του εμφύλιου, κλασικά έργα πια, αναφέρουν τον Ντουρούτι μόνο σε μερικές σελίδες. Ακόμα όμως και τα φτωχά αυτά στοιχεία που δίνουν, δεν συμφωνούν καθόλου μεταξύ τους. Ο Άγγλος Χιου Τόμας αναφέρει ότι ο Ντουρούτι είχε καταδικαστεί σε τέσσερις χώρες σε θάνατο.

Η φάλαγγά του αποτελούνταν τον Ιούλιο του 1936 από 1.000 άντρες. Ο θάνατός του προήλθε πιθανώς από μια εξοστρακισμένη σφαίρα, από την εχθρική πλευρά. Ο Γάλλος Πιέρ Μπρουέ, αντίθετα, γνωρίζει μόνο μια θανατική ποινή που είχε εκδοθεί στην Αργεντινή. Υπολογίζει τη δύναμη της φάλαγγας σε τρεις χιλιάδες άντρες και θεωρεί δυνατό να πυροβολήθηκε ο Ντουρούτι από έναν από τους ανθρώπους του.

Αυτές οι διαφορές εκπλήσσουν και δεν μπορούν σε καμιά περίπτωση να αποτελέσουν μομφή εναντίον των ιστορικών. Ακόμα και η πιο καλή κριτική των πηγών δεν θα μπορέσει να κόψει τους γόρδιους δεσμούς αυτής της παράδοσης. Με τη βοήθειά της μπορεί σε κάθε περίπτωση να σκιτσαριστεί ένας βασικός κορμός αυτών των διαφορετικών εκδοχών. Σε τέτοιους κορμούς μπορείς να δεις πως μια απλή μπροσούρα προπαγάνδας, αν παρατεθεί σε μια μισοεπιστημονική εργασία, κερδίζει μια κάποια αναγνώριση. Από κει και πέρα αρχίζει να περιοδεύει σε σοβαρές περιγραφές, σε κλασικά έργα και σε λεξικά. Η τυφλή πίστη στις τυπωμένες λέξεις είναι πολύ διαδομένη. Κάτι που έχει δημοσιευτεί πολλές φορές ισχύει πια σαν γεγονός.

Ότι η ιστορία μιας οργάνωσης, όπως η CNT και πολύ περισσότερο η FAI, κινείται πάνω σε μια ταλαντευόμενη βάση, δεν είναι δύσκολο να εξηγηθεί. Εκεί όπου οι μάζες παίρνουν την υπόθεση στα χέρια τους, αντί να την αφήσουν σε πολιτικούς, δεν δημοσιεύονται συνήθως πρακτικά συνεδριάσεων. Ό,τι γίνεται στους δρόμους, καταγράφεται πολύ σπάνια. Σ' αυτό προστίθεται και η μακριά παράδοση της παρανομίας, που είχε γίνει δεύτερη φύση στους Ισπανούς αναρχικούς. Οι ταξικοί αγώνες στην Ισπανία δεν υπήρξαν ποτέ τροφή για τα περιοδικά ειδήσεων. Η μυστικότητα με την οποία δρούσαν άντρες σαν τον Ντουρούτι, δεν επέτρεπε κάμερες τηλεόρασης. Έτσι, αφού τα αρχεία της ισπανικής αστυνομίας είναι κλειστά για ευνόητους λόγους, εξαρτάται κανείς από δύο βασικές πηγές. Την τότε προπαγάνδα της CNT και τις αναμνήσεις των επιζώντων. Πολλοί από κείνους που ήταν τότε μαζί του προτιμούν, ακόμα και σήμερα, να σωπαίνουν. Όποιος μιλά έχει συνήθως μερικά πράγματα υπόψη του. Το χρονικό διάστημα επίσης των τριών ως έξι δεκαετιών δεν αφήνει αθόλωτο το μυαλό. Οι παλιές μπροσούρες, τα μισοεξαφανισμένα περιοδικά του '20 και του '30 έχουν χάσει πια την επικαιρότητά τους. Τότε εξυπηρετούσαν την άμεση προπαγάνδα, την αυτοδικαιολόγηση, την κατηγορία. Οι κατηγορίες της αστυνομίας απορρίπτονται με

αγανάκτηση, η αθωότητα των συντρόφων αποδεικνύεται με υψηλούς τόνους πεποίθησης. Και όμως, στην αμέσως επόμενη σελίδα γίνεται λόγος για ένδοξες συμπλοκές, για επιτυχημένες απόπειρες και επιθέσεις. Οι αντιφάσεις αυτής της παράδοσης δεν μπορούν να χωριστούν από το περιεχόμενό της. Αυτό το υλικό δεν δέχεται παθητική ανάγνωση. Ανάγνωση σημαίνει εδώ ξεχώρισμα, κριτιχάρισμα, τοποθέτηση.

Το ιδιόμορφο μισοσκόταδο που επικρατεί στην ιστορία του ισπανικού αναρχισμού πυκνώνει, όσο πλησιάζουμε το αντικείμενο αυτού του βιβλίου. Ακόμα και όταν έχεις διαβάσει τα πάντα, όσα υπάρχουν γι' αυτόν, ο Ντουρούτι παραμένει αυτό που ήταν πάντα. Ένας άγνωστος, ένας άντρας μέσα στο πλήθος. Αμέσως κινεί την προσοχή ότι στις διηγήσεις γι' αυτόν επαναλαμβάνονται αρνητικές κρίσεις. «Δεν ήταν καλός ρήτορας». «Δεν σκεφτόταν τον εαυτό του». «Δεν ήταν θεωρητικός». «Δεν μπορούσες να τον δεις σαν στρατηγό». «Δεν ήταν κενόδοξος». «Δεν παρουσιαζόταν σαν αρχηγός κόμματος». «Δεν έμοιαζε με στρατηλάτη». «Η οργανωτική δουλειά δεν ήταν από τις γερές πλευρές του». «Στο κίνημά μας υπήρξαν πολλοί Ντουρούτι». «Δεν ήταν στέλεχος, ούτε διανοούμενος, ούτε στρατηγός». Πώς και τι ήταν δεν θα το μάθουμε ποτέ. Ποτέ δεν θα πουν αυτό ακριβώς που θέλουν. Το ιδιαίτερο στον Ντουρούτι δεν μπορεί να νοηθεί σαν ατομική ιδιαιτερότητα. Αυτό που υπεισέρχεται στις ανέκδοτες λεπτομέρειες είναι, μέχρι τις πιο ιδιωτικές πράξεις, μια κοινωνική εθιμοτυπία. Οι περιγραφές κρατούν μια σαφή προλεταριακή όψη. Δίνουν τη σκιαγραφία ενός προσώπου, χωρίς ταυτόχρονα να το συμπληρώνουν ψυχολογικά.

Στον Ντουρούτι δεν λειτουργεί καμιά τυποποίηση. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, αναγνώριζαν και οι μάζες τον εαυτό τους σ' αυτόν. Η προσωπική του ύπαρξη είχε ενσωματωθεί εντελώς σ' έναν κοινωνικό χαρακτήρα, στο χαρακτήρα του ήρωα. Η ιστορία ενός ήρωα, όμως, υπακούει σε νόμους που δεν τους ξέρει το αστικό μυθιστόρημα. Ο μεταβολισμός του κατευθύνεται από ανάγκες πιο δυνατές από τα απλά γεγονότα. Ο θρύλος συγκεντρώνει ανέκδοτα, περιπέτειες, μυστικά. Παίρνει ό,τι χρειάζεται και αφήνει στην άκρη αυτά που δεν τον ενδιαφέρουν. Εξασφαλίζει έτσι ένα είδος ακριβολογίας που την υπερασπίζεται σκληρά. Ο εχθρός, που έχει βάλει σαν στόχο να την καταστρέψει, να «ξεσκεπάσει» τον ήρωα, αποτυχαίνει μπροστά στη σταθερότητα τέτοιων ομαδικών διηγήσεων, στη συνέπειά τους και στην πυκνότητά τους. Ακόμα λιγότερη

ζημιά μπορεί να κάνει στην ιστορία ενός ήρωα η επιστημονική ανακατασκευή της μιας ή της άλλης λεπτομέρειας. Αυτή ακριβώς η ασυλία δίνει στον ήρωα ένα ιδιαίτερο πολιτικό βάρος, με το οποίο πρέπει να λογαριαστούν ακόμα και οι πιο επιτήδειοι σκακιστές της Realpolitik. Δεν θα του εναντιωθούν, θα προσπαθήσουν μάλιστα να αντλήσουν κεφάλαιο από την προσωπικότητά του, ιδιαίτερα βέβαια τώρα που εκείνος είναι νεκρός και δεν μπορεί να αμυνθεί.

Η δραματουργία του μύθου του ήρωα έχει δοθεί λοιπόν σε γενικές γραμμές. Οι καταβολές του ήρωα δεν φαίνονται. Από την ανωνυμία του ξεπροβάλλει σαν παραδειγματικός αγωνιστής. Η φήμη κολλά στο θάρρος του, στην εντιμότητά του, στην αλληλεγγύη του. Δοκιμάζεται σε άνισες καταστάσεις, στην καταδίωξη, στην εξορία. Όλο ξεφεύγει εκεί που οι άλλοι πέφτουν, σαν να μην τον πιάνουν οι σφαίρες. Μόνο όμως μέσα από το θάνατό του γίνεται αυτό που είναι. Και σ' ένα τέτοιο θάνατο υπάρχει πάντα κάτι το μυστηριώδες. Μπορεί βασικά να εξηγηθεί μόνο με προδοσία. Το τέλος του ήρωα δρα σαν οιωνός, αλλά και σαν υποχρέωση. Από αυτό το σημείο αρχίζει να αποκρυσταλλώνεται ο μύθος. Η κηδεία του εξελίσσεται σε διαδήλωση. Δρόμοι παίρνουν τ' όνομά του, η εικόνα του εμφανίζεται σε τοίχους, σε πλακάτ, γίνεται φυλαχτό. Η νίκη της υπόθεσής του οδηγεί σε κανονικοποίηση, που σημαίνει, σχεδόν πάντα, κατάχρηση και προδοσία. Έτσι ο Ντουρούτι θα μπορούσε να γίνει επίσημα εθνικός ήρωας. Η ήττα της ισπανικής επανάστασης τον έσωσε απ' αυτή την τύχη. Έμεινε αυτό που ήταν πάντα. Ένας προλεταριακός ήρωας, ένας από τους καταπιεσμένους και κυνηγημένους. Ανήκει στην αντι-ιστορία, εκείνη που δεν υπάρχει στα βιβλία. Ο τάφος του βρίσκεται στην άκρη της Βαρκελώνης, στη σκιά ενός εργοστασίου. Στην άγραφη ταφόπλακα βρίσκεις πάντα μερικά λουλούδια. Κανένας μαρμαράς δεν χάραξε πάνω τ' όνομά του. Μόνο άμα κοιτάξεις καλά, μπορείς να δεις αυτό που ένας άγνωστος έχει χαράξει με σουγιά και με παιδικά γράμματα: τη λέξη Durruti.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Ο θάνατος

Η είδηση

Γύριζα με τους άντρες μου από το μέτωπο και στην πλατεία Μονκλόα κάποιος μου φωνάζει από πέρα: «Ριόντα, έλα δω». - «Τι, εγώ;» -«Ναι, εσύ». Πηγαίνω και μου λέει: «Ριόντα έλα γρήγορα, ο Ντουρούτι πεθαίνει». Ήταν ένας από τη φρουρά του εκείνος που μου το 'πε, ο Ραμόν Γκαρθία, ένας κοντός, μύωπας, με λεπτό πρόσωπο.

Ριχάρντο Ριόντα Κάστρο

Καθόμουν στη γραφομηχανή μου. Το απόγευμα είχε προχωρήσει, όταν είδα ξαφνικά να μπαίνει απ' την πόρτα ο οδηγός του Ντουρούτι. Ονομαζόταν Χούλιο Γκράβες, ένας νεαρός μεσαίου αναστήματος που καθόταν πάντα στητός. Ρώτησε για τον αδερφό μου τον Εντουάρντο, που τον γνώριζε καλά από την εποχή του επαναστατικού αγώνα στη Βαρκελώνη. Του είπα ότι ο Εντουάρντο είχε ξαπλώσει στο διπλανό δωμάτιο. Δεν τον πρόσεξα ιδιαίτερα, αλλά θυμάμαι πως έμοιαζε αναστατωμένος και λυπημένος. Το απέδωσα στις δύσκολες ώρες που περνούσαμε τότε.

Όταν ξύπνησε ο αδερφός μου, άκουσα που αντάλλαξαν μερικές κουβέντες. Μετά άρχισαν να κλαίνε. Σηκώθηκα αμέσως και πήγα κοντά τους.

«Τι τρέχει;» ρώτησα.

«Ο Ντουρούτι πληγώθηκε θανάσιμα. Ίσως να είναι κιόλας νεκρός».

«Είναι όμως καλύτερα να μη μάθει κανείς τίποτα», πρόσθεσε ο σύντροφος Χούλιο Γκράβες.

Η ώρα ήταν πέντε το απόγευμα.

Πήγαμε αμέσως και οι τρεις στο ξενοδοχείο *Ritz*. Εκεί είχε εγκατασταθεί το νοσοκομείο της καταλανικής πολιτοφυλακής. Ως εκείνη την ώρα, λίγοι είχαν μάθει την είδηση. Στο νοσοκομείο συνάντησα το δόκτορα Σανταμαρία, έναν αναρχικό γιατρό, που είχε έρθει με το στρατό του Ντουρούτι από το μέτωπο της Αραγονίας. Ψηλός και ισχνός, με την άσπρη ρόμπα του χειρουργού, με πληροφόρησε για την κατάσταση του πληγωμένου. Ο Ντουρούτι ήταν αδύνατο να σωθεί.

Μια νοσοκόμα βγήκε από το δωμάτιο του τραυματία. Έγινε κάποια συζήτηση για έναν καθετήρα που είχε μπει δυο φορές.

Πήγα στην εθνική επιτροπή της CNT. Ήδη είχαν εξαπλωθεί μερικές φήμες. Οι σύντροφοι μιλούσαν για την ανάγκη να αποσιωπηθεί το γεγονός. Μέχρι αργά τη νύχτα, δεν τόλμησα να τηλεφωνήσω στη Βαρκελώνη και να δώσω την είδηση.

Η ηγεσία των αναρχικών συνεδρίαζε. Έπρεπε να περιμένουμε την έκβαση αυτής της συζήτησης. Προείχε πρώτα απ' όλα το πρόβλημα της υπεράσπισης της Μαδρίτης. Ο Ντουρούτι ήταν ένας άντρας που με τ' όνομά του, ακόμα και μετά το θάνατό του, μπορούσε να κερδηθεί μια μάχη, όπως με τ' όνομα του Σιντ.

Αριέλ

Την ακριβή ημερομηνία δεν τη θυμάμαι πια. Ένα απόγευμα όμως κατά τις τρεις και μισή μας έφεραν στο νοσοκομείο τον αρχηγό των αναρχικών, πληγωμένο βαριά, κατά την άποψή μου θανάσιμα. Τότε δεν υπήρχε ακόμα μια σύγχρονη χειρουργική καρδιάς με κατάλληλη μεθοδολογία και τεχνολογία. Πληροφόρησα λοιπόν τους συνεργάτες μου. Η υπόθεση δεν έπαιρνε χειρουργείο, γιατί έπρεπε να υπολογίζουμε σε μοιραία έκβαση. Άφησα να επικυρώσει την πρόγνωσή μου μια αυθεντία, ο δόκτορας Μπάστος, που συμφώνησε με τη γνώμη μου και απέτρεψε την εγχείρηση. Όσον αφορά τη σφαίρα, βρισκόταν στο ύψος του

στήθους, ανάμεσα στο έκτο και το έβδομο πλευρό. Οι εσωτερικοί τραυματισμοί ήταν πολύ σοβαροί, ιδιαίτερα στην περιοχή του περικαρδίου. Δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία ότι ο ασθενής θα πέθαινε από αιμορραγία.

Μαρτίνεθ Φραΐλε

Όταν έφτασα, ζούσε ακόμα. Με αναγνώρισε, πονούσε, ήθελε να μιλήσει, αλλά ο γιατρός το είχε απαγορεύσει. Είπε όμως κάτι, που δεν το κατάλαβα εντελώς. Κάτι για τις επιτροπές. Πολλές επιτροπές. Αυτά ήταν συνεχώς τα λόγια του από τότε που είχαμε έρθει στη Μαδρίτη. Σε κάθε γωνιά υπήρχε και μια επιτροπή. Έπρεπε να τις βγάλουμε όλες έξω απ' τις τρύπες τους. Πολλές επιτροπές, αυτές ήταν οι τελευταίες λέξεις που είπε.

Ριχάρντο Ριόντα Κάστρο

Πώς βρήκε το θάνατο ο σύντροφος Ντουρούτι.

Ο άτυχος σύντροφός μας πήγε στις 8.30 το πρωί στο μέτωπο για να επισκεφτεί τις εμπροσθοφυλακές της φάλαγγάς του. Στο δρόμο συνάντησε μερικούς πολιτοφύλακες, που εγκατέλειπαν το μέτωπο. Αμέσως σταμάτησε το αυτοκίνητό του. Την ώρα που πήγαινε να κατεβεί, ακούστηκε ένας πυροβολισμός. Υποθέταμε πως ήρθε από το παράθυρο ενός μικρού ξενοδοχείου, που βρίσκεται στην πλατεία Μονκλόα. Ο Ντουρούτι έπεσε αμέσως στο έδαφος, χωρίς να πει κουβέντα. Η δολοφονική σφαίρα διαπέρασε την πλάτη του. Το τραύμα ήταν θανάσιμο. Δεν υπήρχε καμιά σωτηρία.

Solidaridad Obrera

Η υποψία

Η ατμόσφαιρα εκείνη τη νύχτα ήταν εξαιρετικά ανήσυχη, τεταμένη, γεμάτη πάθος. Ο θάνατος του Ντουρούτι έκανε τους ανθρώπους αμήχανους. Ο φόβος για πιθανούς καβγάδες και αδερφοκτόνους αγώνες ανάμεσα στις οργανώσεις απλώθηκε παντού.

Μαρτίνεθ Φραΐλε

Το χολ του ξενοδοχείου *Ritz* γέμισε από οπαδούς της CNT.

Πολλοί έκλαιγαν. Δεν ξέραμε τι να απαντήσουμε στις ερωτήσεις τους. Μετά από λίγο, ο Μανθάνα και ο Μπονίγια βγήκαν έξω. Φρόντισαν να τραβηχτούν οι μονάδες μας απ' το μέτωπο. Κατάλαβαν πως τα πράγματα θα έφταναν σε ρήξη, όταν θα γινόταν γνωστή η είδηση του θανάτου του. Οι μονάδες μας συγκεντρώθηκαν σ' ένα στρατόπεδο, στη συνοικία Βαλιέκας, και πήραν διαταγή να μείνουν εκεί. Ο θάνατος του Ντουρούτι ανακοινώθηκε επίσημα στις 21. Την ίδια μέρα κληθήκαμε κι εμείς, οι μάρτυρες, στον Μαριανέτ που μας έβαλε να ορκιστούμε ότι δεν θα μιλήσουμε για τις συνθήκες που πέθανε.

Ριχάρντο Ριόντα Κάστρο

Ο θάνατος του Ντουρούτι ήταν φυσικά ένα τρομερό χτύπημα. Γυρίζει από το μέτωπο στην πόλη, κατεβαίνει από το αμάξι και πέφτει πληγωμένος θανάσιμα. Στην πρώτη επίσημη ανακοίνωση -προήλθε από τη CNT- αναφερόταν πως ένας αστυνομικός της Guardia Civil, ένας σκοπευτής της εχθρικής πλευράς, τον πέτυχε πυροβολώντας με ένα πιστόλι τύπου Μάουζερ από ένα μπαλκόνι. Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει τρομερή ακρίβεια, αφού η σφαίρα πήγε κατευθείαν στην καρδιά. Δεν μπορούσαμε να το πιστέψουμε. Δεν ήταν μόνος του, αλλά περιτριγυρισμένος από τους σωματοφύλακές του, τους φίλους του. Πώς μπόρεσε λοιπόν η σφαίρα να βρει το δρόμο της; Είχαμε τις αμφιβολίες μας.

Χαουμέ Μιραβίτλιες 1

Μια μέρα μετά την άφιξή μου στη Μαδρίτη, επισκέφτηκα το στρατόπεδο Γρανάδα, όπου ξεκουράζονταν όσοι από τους στρατιώτες της φάλαγγας είχαν επιζήσει. Είχαν συγκεντρωθεί όλοι, σ' ένα μεγάλο δωμάτιο. Μαζί μου είχε έρθει η Φεντερίκα Μοντσενύ, τότε υπουργός, που μίλησε πρώτη. Ανακοίνωσε στους στρατιώτες ότι είχα οριστεί διάδοχος του Ντουρούτι.

Επικρατούσε φοβερή ένταση. Εκτός από τον Ντουρούτι, την προηγούμενη μέρα είχαν δολοφονηθεί μέσα στο δρόμο, την ώρα που πήγαιναν περίπατο, δυο σύντροφοι από τη φάλαγγα.

Οι πολιτοφύλακες φώναζαν: «Όχι Σανθ, δεν πάει έτσι».

«Τι τρέχει;» ρώτησα. Ένας από τους φαντάρους μου απάντησε:

«Σύντροφε Σανθ, δεν πρέπει να ξαφνιάζεσαι αν θυμώνουμε. Είμαστε όλοι σίγουροι πως δεν ήταν οι φασίστες που σκότωσαν τον Ντουρούτι μας. Ήταν οι εχθροί μας από τις δικές μας γραμμές. Οι εχθροί μας μέσα από τη Δημοκρατία. Τον σκότωσαν γιατί ήξεραν: ο Ντουρούτι δεν πληρωνόταν, δεν έκανε τίποτα το βρόμικο. Και συ τα ίδια θα πάθεις, αν δεν προσέξεις. Όποιος υποστηρίζει επαναστατικές ιδέες, πρέπει να εξοντωθεί. Αυτό συμβαίνει εδώ. Υπάρχουν άνθρωποι που φοβούνται πως η επανάσταση θα κρατήσει πολύ. Χτες δολοφονήθηκαν πισώπλατα δυο σύντροφοι, την ώρα που περπατούσαν. Θα σε δολοφονήσουν και σένα αν μείνεις στη Μαδρίτη, θέλουμε να φύγουμε από δω, όσο το δυνατό γρηγορότερα, θέλουμε να πάμε πίσω, στην Αραγονία. Εκεί ξέρουμε με ποιον έχουμε να κάνουμε. Δεν υπάρχουν εκεί εχθροί που να μας χτυπούν από πίσω».

Έτσι, ή περίπου έτσι, σκέφτονταν όλοι.

Ένα μεγάλο μέρος της φάλαγγας γύρισε πράγματι πίσω στην Αραγονία. Οι άλλοι έμειναν στη Μαδρίτη.

Ριχάρντο Σανθ 3

Δεν πρόφτασε να πεθάνει κι άρχισαν τα ψέματα. Οι κομμουνιστές τον σκότωσαν, μου το είπε αυτός κι αυτός. Δεν το ακούσατε στο ραδιόφωνο; Οι άντρες της φάλαγγας Ντουρούτι δεν συγκρατιόνταν πια. Ήθελαν να πετάξουν τα όπλα τους και να πάνε σπίτια τους. Όλοι φοβόνταν ότι θα τους δολοφονήσουν. Ήταν και το ραδιόφωνο των φασιστών που διέδιδε τέτοια ψέματα. Στην αρχή είπαν: οι κομμουνιστές. Μετά, ξαφνικά, άλλαξαν το τραγουδάκι τους, δεν ήταν οι κομμουνιστές αλλά η ίδια η σωματοφυλακή του. Μεγάλος σαματάς. Στη Μαδρίτη όλοι ήταν ανάστατοι. Τα επιτελεία, η κυβέρνηση, όλοι μιλούσαν ακατάπαυστα και διηγούνταν τις πιο απίθανες φήμες. Αυτό μας δημιούργησε μεγάλες φασαρίες. Πήγα τότε μόνος μου στις εφημερίδες μας, τις εφημερίδες της CNT και τους είπα: «Είμαστε σε πόλεμο, δεν μπορεί να συνεχιστεί αυτή η κατάσταση. Πρέπει να γράψετε μια

επανόρθωση και μάλιστα αμέσως. Η φασαρία πρέπει να σταματήσει». Και πράγματι αυτό έκαναν.

Ρικάρντο Ριόντα Κάστρο

Την πρώτη στιγμή δεν μπορούσε να αποκλειστεί η πιθανότητα μιας πολύ καλά οργανωμένης απόπειρας. Σ' αυτό συνηγορούσε κι η αντιζηλία ανάμεσα στις διάφορες ομάδες και τα κόμματα. Με τον Ντουρούτι είχε βγει από τη μέση ένας από τους λίγους διάσημους άντρες της επανάστασης που είχε επιρροή στις μάζες. Όλη του η ζωή είχε κάτι το θρυλικό. Ακριβώς για τα αισθήματα που έτρεφε γι' αυτόν ο λαός, πίστευαν πολλοί σε μια δολοφονία, ακόμα και όταν η υποψία αυτή ήταν στις κρατούσες συνθήκες εντελώς αστήρικτη.

Ο ραδιοφωνικός σταθμός των φασιστών στρατιωτικών εκμεταλλευόταν φυσικά όσο μπορούσε την πτώση του ηθικού και την ανακατωσούρα της δικής μας πλευράς. Οι επιτροπές της CNT και της FAI θεωρούσαν αυτές τις εκπομπές μακιαβελικές μανούβρες και απάντησαν στις 21 Νοέμβρη με το ακόλουθο μήνυμα:

«Εργάτες. Οι μηχανορράφοι της περίφημης πέμπτης φάλαγγας διέδωσαν τη φήμη ότι ο σύντροφός μας Ντουρούτι έπεσε θύμα μιας πισώπλατης και προδοτικής δολοφονίας. Προειδοποιούμε όλους τους συντρόφους γι' αυτές τις ποταπές συκοφαντίες. Αυτή η αηδιαστική επινόηση θέλει να τραντάξει την ισχυρή ενότητα του προλεταριάτου στις πράξεις και στις σκέψεις του, που είναι το πιο δυνατό όπλο του αγώνα ενάντια στο φασισμό. Σύντροφοι. Ο Ντουρούτι δεν έπεσε θύμα καμιάς προδοτικής πράξης. Έπεσε, όπως κι άλλοι στρατιώτες της ελευθερίας, στον αγώνα για την εκπλήρωση του ηρωικού του καθήκοντος. Σταματήστε τις βρομερές φήμες που κυκλοφορούν οι φασίστες, για να τσακίσουν την ακατάλυτη συσπείρωσή μας. Κανένας δισταγμός ή κλονισμός. Μην ακούτε τους ανεύθυνους φλύαρους, που οι διαδόσεις τους μπορούν να οδηγήσουν μονάχα σε αδερφοκτονίες. Είναι οι εχθροί της επανάστασης που τις διαδίδουν!

Η εθνική επιτροπή της CNT. Η χερσονησιακή επιτροπή της FAI».

Χοσέ Πέιρατς 1

Βαλέντσια, 23 Νοέμβρη. Η εθνική επιτροπή της CNT και της FAI εξέδωσε την ακόλουθη ανακοίνωση:

Με αφορμή το θάνατο του συντρόφου μας Ντουρούτι, ακούστηκαν μια σειρά από φήμες και εικασίες, που η επιτροπή, με πλήρη γνώση των συνθηκών, πρέπει να διαψεύσει. Ο σύντροφός μας έπεσε από μια φασιστική σφαίρα και όχι όπως θα μπορούσε να πιστέψει ο κόσμος από τις ραδιουργίες μιας ορισμένης μερίδας.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε σε πόλεμο με το φασισμό, που τις ορδές του μάχεται το προλεταριάτο της Ισπανίας δίπλα δίπλα με άλλους αντιφασίστες, με ενωμένες δυνάμεις.

Το ανώτατο όργανο της αναρχικής εργατικής τάξης της Ισπανίας καλεί όλους, να αφήσουν κατά μέρος τις κριτικές που ζημιώνουν την επιτυχία των επιχειρήσεών μας και που θα μπορούσαν μάλιστα να τσακίσουν την καθαγιασμένη ενότητα της ισπανικής εργατικής τάξης ενάντια στα θηρία της αντίδρασης.

Αναμένουμε αυτή η δήλωση να πείσει όλους τους συντρόφους και να τους προτρέψει να παραμείνουν στις θέσεις τους. Εμπρός για το τσάκισμα του φασισμού στην Ισπανία!

Η επιτροπή.

Solidaridad Obrera

Οι επτά θάνατοι του Ντουρούτι

Είμαι σίγουρος ότι ήταν δολοφονία. Δεν πρόλαβε ο Ντουρούτι να πεθάνει, και εξαφανίστηκαν από τη Μαδρίτη οι σπουδαιότεροι ηγέτες του ισπανικού αναρχισμού. Το πολιτικό κλίμα άλλαξε μέσα σε μια νύχτα. Πολλοί αναρχικοί αισθάνθηκαν καταδιωκόμενοι, περιττό να πούμε από ποιους, από τους κομμουνιστές φυσικά. Αυτές τις νύχτες ήταν πιο επικίνδυνο να κυκλοφορείς στους δρόμους της Μαδρίτης με ταυτότητα μέλους της CNT-FAI στην τσέπη, παρά με την ταυτότητα μέλους ενός κόμματος των εξτρεμιστών δεξιών.

Μαρτίνεθ Φραΐλε

Μερικές μέρες μετά την αποτυχία των αναρχικών στο λόφο Γκαραμπίτας, έπεσε ο Ντουρούτι στο μέτωπο. Γενικά πιστεύεται ότι τον δολοφόνησαν οι άνθρωποί του γιατί υποστήριξε τη δραστήρια συμμετοχή των αναρχικών στον πόλεμο και τη συνεργασία με την κυβέρνηση του Καμπαλιέρο.

Πολλοί αναρχικοί ενδιαφέρονταν τότε να ιδρύσουν στην Ισπανία μια ελευθεριακή ιδανική δημοκρατία. Δεν σκέφτονταν να κάνουν το παραμικρό με τους σοσιαλιστές, τους κομμουνιστές ή τους αστούς δημοκρατικούς. Δεν σκέφτονταν καθόλου να ρισκάρουν το κεφάλι τους για την κυβέρνηση Καμπαλιέρο. Στα μάτια τους κάτι τέτοιο δεν ήταν «σπουδαίο».

Λουίς Φίσερ

Ο Ντουρούτι έπεσε αναμφισβήτητα θύμα μιας απερισκεψίας. Ήρθε το απόγευμα στο μέτωπο, στη συνοικία του Πανεπιστημίου. Εκεί επικρατούσε απόλυτη ησυχία. Ακριβώς γι' αυτό, αυτή ήταν μια τρομερά επικίνδυνη στιγμή, αφού οι άντρες κινιόνταν ξένοιαστα.

Η μεγάλη του Πάχαρντ βρισκόταν κοντά στη γραμμή μάχης των ανθρώπων του. Απέναντι έστεκε η κλινική του Πανεπιστημίου, ένα μεγάλο εξαώροφο ή επταώροφο κτήριο, όπου πρόσφερε θαυμάσιο πεδίο βολής. Ο εχθρός κρατούσε τα πάνω πατώματα, οι δικοί μας τα κάτω.

Όταν ο εχθρός, που όπως φαίνεται αγρυπνούσε, είδε το αυτοκίνητο να σταματά σε απόσταση ενός χιλιομέτρου, περίμενε μέχρι που κατέβηκαν οι επιβάτες. Όταν στάθηκαν σε ελεύθερο χώρο, χωρίς καμιά κάλυψη, έριξε μια ριπή πολυβόλου που τραυμάτισε τον Ντουρούτι θανάσιμα και λιγότερο τους δυο συνοδούς του.

Ρικάρντο Σανθ 3

Την επόμενη μέρα κυκλοφόρησε η φήμη ότι ο Ντουρούτι δολοφονήθηκε από έναν από τους άντρες του, όταν θέλησε να σταματήσει μια πανικόβλητη οπισθοχώρηση των στρατιωτών του. Όταν λίγο μετά επιβεβαιώθηκε η είδηση του θανάτου του, οι συνθήκες που πέθανε δυνάμωσαν τον πόνο μας για το χαμό

αυτού του ατρόμητου αγωνιστή και αξιωματικού. Όσον αφορά τη μονάδα του, το μόνο που δεν κατάφερε ήταν να εκδιώξει τον εχθρό από τις θέσεις του. Αντίθετα, ο εχθρός ήταν εκείνος που την κατεδίωξε. Μετά το θάνατο του Ντουρούτι αυτές οι μονάδες αντικαταστάθηκαν αμέσως. Ήταν πραγματικός κίνδυνος για ολόκληρο το μέτωπο της Μαδρίτης.

Ενρίκε Λίστερ

Ο σοφέρ του Ντουρούτι μου διηγήθηκε τι συνέβη. Με συνόδεψε στο γραφείο της *Solidaridad Obrera* στη Μαδρίτη, για να μπορέσουμε να μιλήσουμε ανενόχλητα. «Πες μου όλη την αλήθεια», παρακάλεσα το σύντροφο Χούλιο Γκράβες.

«Δεν υπάρχουν πολλά να πω. Μετά το μεσημεριανό φαγητό, πήγαμε στο μέτωπο, στη συνοικία του Πανεπιστημίου. Μας συνόδευε ο σύντροφος Μανθάνα. Φτάσαμε στην πλατεία Κουάτρο Καμίνος. Έστριψα στη λεωφόρο Πάμπλο Ιγκλέσιας και πάτησα γκάζι. Τρέχαμε μπροστά από μια σειρά μικρά ξενοδοχεία που βρίσκονται στο τέλος της λεωφόρου και μετά στρίψαμε δεξιά.

Οι μονάδες του Ντουρούτι είχαν αλλάξει θέσεις, μετά τις βαριές απώλειες που είχαν υποστεί στην πλατεία Μονκλόα και μπροστά στα τείχη της υποδειγματικής φυλακής. Είχε φως. Ένας φθινοπωρινός ήλιος πλανιόταν στους δρόμους. Φτάσαμε σε μια διασταύρωση, όταν ήρθε προς το μέρος μας μια ομάδα από πολιτοφύλακες. Ο Ντουρούτι κατάλαβε αμέσως ότι αυτοί οι νεαροί ήθελαν να εγκαταλείψουν το μέτωπο. Με διέταξε να σταματήσω.

Σταθήκαμε στο πεδίο βολής του εχθρού. Οι μαυριτανικές ομάδες, που είχαν καταλάβει την κλινική, εξουσίαζαν την πλατεία. Σταμάτησα για ασφάλεια το αυτοκίνητο στη γωνιά ενός απ' αυτά τα μικρά ξενοδοχεία. Ο Ντουρούτι κατέβηκε και πήγε προς τους φαντάρους που έφευγαν. Τους ρώτησε πού πήγαιναν. Δεν ήξεραν τι να του απαντήσουν. Τους κατσάδιασε με τη βαριά του φωνή και τους διέταξε με κοφτό τόνο να γυρίσουν στις θέσεις τους. Οι στρατιώτες υπάκουσαν και γύρισαν πίσω.

Ο Ντουρούτι στράφηκε προς το αυτοκίνητο. Το πυρ έγινε σφοδρότερο. Η τεράστια κοκκινωπή μάζα της κλινικής έστεκε

απέναντί μας. Ακούγαμε τις σφαίρες να σφυρίζουν. Ο Ντουρούτι άπλωνε το χέρι του προς την πόρτα του αμαξιού, όταν ξαφνικά έπεσε κάτω. Είχε χτυπηθεί στο στήθος. Ο Μανθάνα κι εγώ ορμήσαμε έξω από το αμάξι και τον ξαπλώσαμε στο πίσω κάθισμα.

Γύρισα όσο πιο γρήγορα μπορούσα και όρμησα με τρελή ταχύτητα προς την πόλη, για το νοσοκομείο των καταλανικών πολιτοφυλακών. Τα υπόλοιπα τα ξέρεις. Αυτά είναι όλα».

Αριέλ

Βασικά μπορούμε να στηριχτούμε μόνο σε υποθέσεις. Ξέρω μόνο, μάλιστα όχι από πρώτο χέρι, ένας γνωστός μου το είπε, σίγουρα κάποιος που ήταν καλά πληροφορημένος, ξέρω λοιπόν μόνο ότι ο Αουγκούστ Λεχέρ, ένας από τους σημαντικότερους άντρες του Κ.Κ. Γαλλίας -μέχρι τη διαγραφή του για το ζήτημα του Στάλιν ήταν ο δεύτερος άνθρωπος στο κόμμα μετά τον Τορέζ-, ότι αυτός λοιπόν ο Λεχέρ, σήμερα αντισταλινικός, είχε πει στους φίλους του, εντελώς ανοιχτά, πως οι κομμουνιστές ήταν οι ένοχοι. Αυτοί είχαν δολοφονήσει τον Ντουρούτι.

Γκαστόν Λεβάλ

Αναρχική νύχτα του αγίου Βαρθολομαίου στη Βαρκελώνη και στο Παρίσι. Του ανταποκριτή μας. 23 Νοέμβρη.

Κατά την *Echo de Paris,* ο Καταλανός αναρχικός ηγέτης Ντουρούτι, που ήταν η ψυχή της αντίστασης στη Μαδρίτη, δεν έπεσε, όπως μετέδωσαν οι μπολσεβίκοι, στον αγώνα ενάντια στα εθνικιστικά στρατεύματα, αλλά *δολοφονήθηκε, από κομμουνιστές.*

Στη Μαδρίτη συνέβησαν και πάλι συγκρούσεις ανάμεσα στους κομμουνιστές και τους αναρχικούς για το μοίρασμα της λείας από τη λεηλασία των αριστοκρατικών μεγάρων. Σε μια τέτοια διαμάχη ο Ντουρούτι απείλησε τους κομμουνιστές ότι θα γυρίσει στη Βαρκελώνη με τους αναρχικούς του και θα αφήσει τη Μαδρίτη στην τύχη της. Το βράδυ της ίδια μέρας ο Ντουρούτι δέχτηκε επίθεση μπροστά στην πόρτα του σπιτιού του από κομμουνιστές που τον χτύπησαν θανάσιμα.

Όπως αναφέρει η *Echo de Paris* από τη Βαρκελώνη, οι αναρχικοί εγκαθίδρυσαν βασίλειο τρόμου στην καταλανική πρωτεύουσα. Όταν έγινε γνωστή η είδηση της δολοφονίας του φυλάρχου τους Ντουρούτι από κομμουνιστές της Μαδρίτης, οι αναρχικοί οργάνωσαν ένα είδος νύχτας του αγίου Βαρθολομαίου. Οι φρικτές παρεκτροπές ενόχλησαν στο τέλος και την ηγεσία των αναρχικών ομάδων, έτσι που με βιαστικές εκκλήσεις τους να απαιτήσουν την κατάπαυση του αιματηρού τρόμου.

Völkischer Beobachter

Τηλεγράφημα του γενικού γραμματέα του κομμουνιστικού κόμματος Ισπανίας.

Με βαθύ πόνο πληροφορηθήκαμε τον ένδοξο θάνατο του κοινού μας συντρόφου Ντουρούτι, αυτού του αφιλοκερδούς γιου της εργατικής τάξης, αυτού του ενθουσιώδους και ενεργητικού υπερασπιστή της ενότητας του προλεταριάτου. Το δολοφονικό μολύβι των φασιστών ληστών πήρε από κοντά μας μια νεαρή αλλά πλούσια σε θυσίες ζωή. Ενωμένοι όσο ποτέ άλλοτε στην υπεράσπιση της Μαδρίτης, μέχρι την εξόντωση των φασιστικών συμμοριών που λερώνουν τη χώρα μας με αίμα. Για τον ενιαίο αγώνα, σ' όλα τα μέτωπα της Ισπανίας. Εκδίκηση για τους ήρωές μας. Για το θρίαμβο του ισπανικού λαού.

Χοσέ Ντιάθ

Solidaridad Obrera

Αργότερα η χήρα του Ντουρούτι -ή μήπως ήταν η κεντρική επιτροπή της CNT- μου έστειλε, για μια έκθεση σε ανάμνηση του Ντουρούτι, το πουκάμισο που φορούσε την ημέρα του θανάτου του. Κοίταξα την τρύπα που είχε από τη σφαίρα. Μετά κάλεσα έναν ειδικό. Φτάσαμε και οι δυο στο συμπέρασμα ότι η σφαίρα πρέπει να είχε πέσει από πολύ κοντά, γιατί το ύφασμα του πουκαμίσου έδειχνε καθαρά ίχνη καψίματος και μπαρούτης.

Ξέραμε βέβαια πολύ καλά τη νοοτροπία των αναρχικών. Ξέραμε ότι στη Μαδρίτη ο Ντουρούτι δεν ήταν ο παλιός γκεριλιέρο. Είχε γίνει κανονικότατος στρατιωτικός. Ξέραμε επίσης ότι είχε επιτεθεί χωρίς έλεος ενάντια σε αρχηγούς αναρχικών

μονάδων που είχαν ξεχάσει τα καθήκοντά τους. Μάλιστα είχε εκτελέσει και μερικούς απ' αυτούς. Έτσι φτάσαμε τότε στο συμπέρασμα ότι μπορεί και να ήταν μια πράξη εκδίκησης.

Χαουμέ Μιραβίτλιες 1

Ένα χρόνο μετά το θάνατο του Ντουρούτι έγινε στην Πλάθα ντε Καταλούνια μια έκθεση προς τιμήν των ηρωικών υπερασπιστών της Μαδρίτης. Ανάμεσα στα άλλα είχε εκτεθεί και το πουκάμισο που φορούσε ο Ντουρούτι την ώρα του θανάτου του. Βρισκόταν σε μια γυάλινη προθήκη. Οι άνθρωποι σπρώχνονταν για να εξετάσουν καλύτερα την τρύπα που είχε ανοίξει η σφαίρα στο ύφασμα. Στεκόμουν στο ίδιο δωμάτιο, όταν ξαφνικά άκουσα κάποιον να λέει ότι ήταν απίθανο αυτή η τρύπα να είχε γίνει από κάποιον που πυροβόλησε από εξακόσια μέτρα μακριά. Το ίδιο βράδυ, ανέθεσα σε ειδικούς του ινστιτούτου της ιατροδικαστικής να εξετάσουν το πουκάμισο. Κατέληξαν ομόφωνα στο συμπέρασμα ότι το βλήμα είχε ριχτεί από απόσταση το πολύ δέκα εκατοστά.

Μερικές μέρες αργότερα συναντήθηκα με τη γυναίκα του Ντουρούτι, μια Γαλλίδα, για δείπνο.

«Πώς πέθανε;» τη ρώτησα. «Ξέρετε σίγουρα την αλήθεια».

«Εγώ, εγώ τα ξέρω όλα».

«Πώς έγινε;»

Με κοίταξε κατευθείαν στα μάτια.

«Μέχρι τη μέρα του θανάτου μου», είπε μετά, «θα υποστηρίζω, την επίσημη ανακοίνωση. Ένας αστυνομικός της Guardia Civil τον πυροβόλησε ψηλά από ένα παράθυρο». Και λίγο σιγότερα, συμπλήρωσε: «Γνωρίζω όμως ποιος τον σκότωσε. Ήταν ένας απ' αυτούς που στέκονταν δίπλα του. Ήταν πράξη εκδίκησης».

Χαουμέ Μιραβίτλιες 2

Ο Ντουρούτι ήταν ένας άντρας που έζησε και ανέπνευσε μέσα στον αέρα του αναρχισμού του 19ου αιώνα. Έβλεπε τον εαυτό του σαν κληρονόμο του Μπακούνιν και γι' αυτό ήταν βαμμένος εχθρός των μαρξιστών. Ακόμα, ήταν άντρας με μεγάλη εξυ-

πνάδα, άντρας που ήθελε να βοηθήσει τη δημοκρατία στη νίκη, ενάντια στους οπαδούς του στρατηγού Φράνκο. Στο μέτωπο της Αραγονίας δεν γινόταν τίποτα σπουδαίο.

Στη Βαρκελώνη, οι αναρχικοί κρατούσαν ένα μεγάλο αριθμό αυτόματα όπλα, που χρειάζονταν πολύ στις μάχες της Μαδρίτης, με την ελπίδα να υπερκεράσουν τους κομμουνιστές. Την ιδεολογική τους θέση την είχαν ήδη μισοπουλήσει, όταν δέχτηκαν να πάρουν μέρος στην κυβέρνηση. Η στρατιωτική τους όμως θέση ήταν αδιαφιλονίκητη: ήταν πάντα ικανοί να κερδίζουν οδομαχίες, να καταλαμβάνουν ραδιοφωνικούς σταθμούς και άλλα κέντρα επικοινωνίας, ή, αν το απαιτούσαν οι αντιαυταρχικές τους αρχές, να ανοίξουν τις πύλες στον εχθρό για να εμποδίσουν τους κομμουνιστές να πάρουν τον έλεγχο της δημοκρατίας. (Για κάτι τέτοιο πάλι δεν ήταν σε θέση οι κομμουνιστές, αφού η νίκη τους στην Ισπανία θα οδηγούσε σε παγκόσμιο πόλεμο, που η Μόσχα εκείνη την εποχή δεν επιθυμούσε καθόλου.)

Δημιουργήθηκε λοιπόν μια κατάσταση, όπου οι «καθαροί ιδεολόγοι» κι από τις δυο μεριές -οι κληρονόμοι του Μαρξ από τη μια κι από την άλλη οι κληρονόμοι του Μπακούνιν- βρέθηκαν αναγκασμένοι να συνεργαστούν με λιγότερο καθαρούς ανθρώπους, που ήθελαν σε πρώτη γραμμή να κερδίσουν τον πόλεμο.

Είναι υπέρ του Ντουρούτι ότι προθυμοποιήθηκε να πάει στη Μαδρίτη για να κλείσει μια συμφωνία με το κομμουνιστικό κόμμα και την κεντρική κυβέρνηση. Εισέβαλαν με τη σωματοφυλακή του πάνοπλοι στα εστιατόρια της Γκραν Βία, ενώ οι χειροβομβίδες του Φράνκο έπεφταν στους δρόμους. Οι κάτοικοι της Μαδρίτης δεν είχαν ξαναδεί πολεμιστές που να είναι τόσο βαριά οπλισμένοι. Η ιδέα ότι αυτοί οι πάνοπλοι άντρες είχαν έρθει επιτέλους για βοήθεια, τους γέμιζε ενθουσιασμό. Ο Ντουρούτι εγκατέλειψε τη σωματοφυλακή του. Πήγε μόνος του σε μια συνάντηση με τους κομμουνιστές. Ένα τέταρτο αργότερα πυροβολούνταν μέσα στο δρόμο από πράκτορες μιας αναρχικής ομάδας που έφερε το όνομα «Φίλοι του Ντουρούτι».

Οι ιστορικοί του εμφύλιου παρουσιάζουν αυτό το επεισόδιο εντελώς λανθασμένα όταν αρκούνται στην ανακοίνωση ότι ο Ντουρούτι πήγε στο μέτωπο και κει πυροβολήθηκε από αγνώ-

στους. Για λόγους που είναι εντελώς φανεροί, οι κομμουνιστές και η δημοκρατική κυβέρνηση παρουσίασαν τότε στον κόσμο αυτή την εκδοχή. Και οι δυο ενδιαφέρονταν να ασημαντοποιήσουν τη διένεξη ανάμεσα στους αναρχικούς και τους κομμουνιστές. Υποστηρίχθηκε μάλιστα ότι ο Ντουρούτι έπεσε θύμα μιας εξοστρακισμένης σφαίρας από τα χαρακώματα του Φράνκο. Σ' αυτό τίποτα δεν είναι αλήθεια. Πυροβολήθηκε μέσα στο δρόμο και μάλιστα πισώπλατα. Πολύς κόσμος είδε το τέλος του. Ο θάνατός του είναι αχραία εκδήλωση του αναρχικού τρόπου σκέψης. Σε κάθε περίπτωση όμως μαρτυρεί ότι η διαφορά ανάμεσα στους κομμουνιστές και τους αναρχικούς είναι αξεπέραστη.

Οι «Φίλοι του Ντουρούτι» είχαν οργανώσει από πολύ πριν τη δολοφονία του. Η ομάδα όφειλε να αντιπροσωπεύει το πνεύμα του «αληθινού» αναρχισμού και την αντιπολίτευση ενάντια στις αυταρχικές τάσεις του κομμουνισμού. Ότι ο Ντουρούτι πυροβολήθηκε από τους ίδιους τους φίλους του είναι, αν το δει κανείς έτσι, πολύ λογικό. Ο θάνατός του ήταν η τελευταία πράξη της διαμάχης μεταξύ Μπακούνιν και Καρλ Μαρξ.

Ανώνυμος 2

Όταν ένας άντρας σκοτωθεί σε καιρό πολέμου μέσα στο δρόμο, δεν είναι δύσκολο να θεωρήσεις υπεύθυνο τον εχθρό ή τη δική του πλευρά. Η θανάσιμη σφαίρα έπεσε σε μια συνοικία, απ' όπου μόλις είχαν εκδιωχτεί τα εθνικιστικά στρατεύματα. Είναι αδύνατο ο σκοπευτής να τον αναγνώρισε και να τον πυροβόλησε με τη συνείδηση ότι είχε μπροστά του τον Ντουρούτι. Γιατί ο Μπουεναβεντούρα δεν φορούσε διακριτικά στη στολή του. Ο σκοπευτής πυροβολούσε λοιπόν προελαύνοντες πολιτοφύλακες όπου τους έβρισκε. Άρα πρέπει να στεκόταν στην πλευρά του Φράνκο. Είναι αλήθεια ότι ο Ντουρούτι πυροβολήθηκε από πίσω. Η πιστολιά όμως έπεσε από κάπου ψηλά, από τα κτήρια εκείνα που βρίσκονταν ακόμα στα χέρια του εχθρού.

Αργότερα ανάμεσα στους δημοκρατικούς υπήρξαν διαφωνίες σχετικά μ' αυτό το ζήτημα. Μερικοί αναρχικοί υπαινίσσονταν ότι ο Ντουρούτι δολοφονήθηκε από τους κομμουνιστές. Αυτό είναι απίθανο. Το μόνο σωστό εδώ είναι ότι ο θάνατός του έ-

φερε στους κομμουνιστές μεγάλα τακτικά πλεονεκτήματα. Με τον Ντουρούτι εξαφανίστηκε η μοναδική μορφή του αναρχικού κινήματος που το κύρος της θα έφτανε για να περιορίσει την ανερχόμενη επιρροή των κομμουνιστών.

Η ομάδα «Φίλοι του Ντουρούτι» δημιουργήθηκε πολλούς μήνες μετά το θάνατό του. Αυτό φαίνεται και από το όνομά της. Είναι παράδοση των αναρχικών να ονομάζουν τις ομάδες τους μ' αυτόν ή εκείνον το νεκρό του κινήματος, ένα φιλόσοφο ή έναν πολιτικό αρχηγό, ποτέ όμως με κάποιον που ζει ακόμα. Η πρώτη ομάδα μ' αυτό το όνομα δημιουργήθηκε στο Παρίσι. Μια δεύτερη στην Ισπανία. Καταπολεμούσε τη συμβιβαστική πολιτική της CNT και τις παραχωρήσεις από τις πιέσεις των κομμουνιστών. Δεν είναι επίσης αλήθεια ότι ο Ντουρούτι ήταν έτοιμος να «συνεργαστεί» με τους κομμουνιστές. Οι κομμουνιστές δεν ήταν την εποχή του θανάτου του σε θέση να ασκήσουν πίεση στους αναρχικούς. Αυτό στάθηκε δυνατό μετά το θάνατο του Ντουρούτι, όταν η ρώσικη επιρροή στην Ισπανία είχε αυξηθεί. Σε συνεντεύξεις που ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι είχε δώσει λίγο πριν το θάνατό του σε μια βετεράνα αναρχική, τη Ρωσίδα Έμα Γκόλντμαν, ξεκαθάριζε απολύτως τη θέση του. Στην ερώτηση μήπως εμπιστεύεται πολύ τους πάντες, είχε απαντήσει: «Αν οι Ισπανοί εργάτες έχουν να διαλέξουν ανάμεσα στις δικές μας ελευθεριακές μεθόδους και στο είδος του κομμουνισμού που γνωρίζουν από τη Ρωσία, θα κάνουν οπωσδήποτε τη σωστή εκλογή. Δεν έχω κανένα φόβο γι' αυτό». Η Έμα Γκόλντμαν τον ρώτησε τι θα γινόταν αν οι κομμουνιστές ήταν τόσο δυνατοί, ώστε δεν έμενε καμιά άλλη εκλογή στους εργάτες. Και ο Ντουρούτι: «Με τους κομμουνιστές θα ξεμπερδέψουμε εύκολα, όταν θα έχουμε βγάλει από τη μέση τον Φράνκο, και αν ήταν αναγκαίο, και πιο πριν». Ίσως να είχε συμβεί αυτό, αν είχε μείνει ζωντανός.

Άλμπερτ Μέλτζερ

Εκεί όπου ποτέ δεν έδωσα πίστη και όπου εναντιώνομαι πάντα ενεργητικά είναι η φήμη ότι η ίδια η φρουρά του Ντουρούτι τον πυροβόλησε πισώπλατα. Αυτό είναι βδελυρό ψέμα. Κανένας από

τους ανθρώπους του δεν ήταν ικανός για τέτοιο κακούργημα. Αργότερα ακούστηκε, εδώ και κει, ότι οι κομμουνιστές ήταν οι δράστες. Σας το λέω εντελώς ειλικρινά, δεν πιστεύω ούτε σ' αυτή την εκδοχή. Ότι οι αναρχικοί δολοφόνησαν τον Ντουρούτι, αυτό το ψέμα σερβιρίστηκε από μερικούς δημοσιογράφους και ιστορικούς, μαριονέτες των κομμουνιστών. Οι κομμουνιστές είχαν τότε δοκιμάσει τα πάντα για να δυσφημήσουν το αναρχικό κίνημα. Άλλοι επανέλαβαν αυτό το ψέμα. Μερικοί άνθρωποι δυστυχώς κατεβάζουν ό,τι τους σερβιριστεί.

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Ο αυτόπτης μάρτυρας

Αυτό έχει συμβεί εδώ και τριάντα πέντε χρόνια τώρα, και παρ' όλα αυτά θυμάμαι όχι μόνο την ημερομηνία αλλά και την ώρα και όλες τις λεπτομέρειες.

Ήμαστε στρατωνισμένοι στην οδό Μιγκέλ Άνχελ 27, όπου ήταν και το διοικητήριο του Ντουρούτι. Ήταν το ανάκτορο του δούκα του Σοτομαγιόρ, ανιψιού του βασιλιά Αλφόνσου XIII. Το απόγευμα, ήταν 19 Νοέμβρη, ήρθε ένας αγγελιαφόρος από το μέτωπο. Το νοσοκομείο είχε πέσει στα χέρια του εχθρού. Ανεβήκαμε αμέσως στο αμάξι. Ήταν περίπου τέσσερις η ώρα το απόγευμα, τέσσερις παρά δέκα ή τέσσερις και δέκα. Πήγαμε κατευθείαν στο μέτωπο, όσο πιο κοντά μπορούσαμε στο νοσοκομείο, για να εξετάσουμε την κατάσταση. Μπροστά στο τιμόνι καθόταν ο σοφέρ Χούλιο, δίπλα του όπως πάντα ο Ντουρούτι. Δεν μπορούσε να ανεχτεί το πίσω κάθισμα. Πίσω κάθονταν ο Μανθάνα, ο Μπονίγιο κι εγώ.

Περάσαμε μέσα από την πόλη και φτάσαμε στην πλατεία Μονκλόα, μέσα από τη λεωφόρο Ροσάλες, λίγο πριν τη γωνία της οδού Αντρές Μπεγιάνο. Ακούγαμε τις σφαίρες να σφυρίζουν. Σταματήσαμε. Δεν πήγαινε παρακάτω. Το αυτοκίνητο πρόσφερε πολύ καλό στόχο για τους εχθρικούς σκοπευτές. Έτσι ο Χούλιο σταμάτησε και κατέβηκε να ερευνήσει την κατάσταση. Ο Ντουρούτι θέλει να τον ακολουθήσει. Παίρνει το αυτόματό του,

ένα Ναρανχέρο, ανοίγει την πόρτα και χτυπά με το όπλο στο σκαλοπάτι. Το όπλο εκπυρσοκροτεί, η σφαίρα τον βρίσκει στο στήθος, εντελώς διαμπερώς.

Ήμουν ήδη έτοιμος να κατέβω, μόνο ένας είχε μείνει μέσα στο αμάξι. Σηκώνουμε τον Ντουρούτι, πλημμύρα στο αίμα, αλλά είχε τις αισθήσεις του, το αίμα έβγαινε απ' το στήθος του, εμείς προσπαθούσαμε να το σκουπίσουμε, δεν γινόταν τίποτε. Τον βάλαμε στο αμάξι, ανεβήκαμε και ξεκινήσαμε όσο πιο γρήγορα μπορούσαμε για το ξενοδοχείο *Ritz*, όπου βρισκόταν το νοσοκομείο των καταλανικών πολιτοφυλακών.

Παραδώσαμε τον Ντουρούτι στους γιατρούς. Προσπάθησαν πολύ για να τον σώσουν. Μέχρι τις δύο το πρωί είχε τις αισθήσεις του. Δεν ξέρω αν είπε τίποτα ακόμη, δεν ήμουν πια εκεί. Ξέρω όμως ότι πέθανε κατά τις τέσσερις το πρωί, έντεκα ή δώδεκα ώρες μετά το ατύχημα.

Ο θάνατος του Ντουρούτι μας έκανε τέτοια εντύπωση που δεν μπορούσαμε ούτε εμείς οι ίδιοι να το πιστέψουμε, κι ας ήμαστε αυτόπτες μάρτυρες. Κανένας δεν τόλμησε να γνωστοποιήσει την είδηση, κανένας δεν ήθελε να πει την αλήθεια. Γι' αυτό το λόγο αναφερόταν στην ανακοίνωση ότι πέθανε από εχθρική σφαίρα. Αυτό είναι εντελώς νοητό, μόνο που φυσικά δεν συνέβη έτσι. Μετά άρχισαν φυσικά οι φήμες, άλλοι έλεγαν οι κομμουνιστές ήταν οι ένοχοι, άλλοι εμείς, η φρουρά του τον είχε σκοτώσει, άλλοι πάλι το απέδιδαν στην πέμπτη φάλαγγα, και λοιπά. Την αλήθεια δεν την έμαθε κανένας, ότι δηλαδή ήταν ένα ατύχημα, ότι ο Ντουρούτι σκοτώθηκε μόνος του.

Ραμόν Γκαρθία Λόπεθ

Υποστήριξα παλιότερα ότι ο Ντουρούτι έπεσε θύμα μιας απόπειρας. Σ' αυτό το συμπέρασμα είχα φτάσει, γιατί είχα στα χέρια μου ένα είδος corpus delicti: το πουκάμισο. Αυτό αποδείκνυε ότι η σφαίρα είχε πέσει από πολύ κοντά. Ακόμη ήξερα ότι και η χήρα του Ντουρούτι είχε αμφιβολίες για την επίσημη εκδοχή. Από τότε μίλησα με πολλούς ανθρώπους γι' αυτό το θέμα, ακόμα και με φίλους της Εμιλιέν. Φαίνεται σαν το πράγμα να είχε γίνει διαφορετικά απ' ό,τι σκεφτόμουν, σαν να είχε πάρει

μόνο του μπροστά το αυτόματο του Ντουρούτι, ένα Ναρανχέρο (δεν κατάλαβα ποτέ γιατί αυτά τα όπλα ονομάζονταν πορτοκαλιές), την ώρα που κατέβαινε από το αυτοκίνητο και τον χτύπησε θανάσιμα.

Αν ήταν έτσι, γίνεται κατανοητή και η συμπεριφορά της CNT. Αυτό το είδος του θανάτου είχε μια γεύση θανάσιμης ειρωνείας. Οι μάζες δεν θα είχαν πιστέψει μια τέτοια εκδοχή. Ένας άντρας που η σχέση του με τα όπλα είναι τόσο αυτονόητη όσο και μιας γραμματέως με τη γραφομηχανή της. Είναι λογικό ότι οι αναρχικοί δεν είχαν καμιά διάθεση να διαλύσουν το μύθο που είχε φτιαχτεί γύρω απ' τον Ντουρούτι με μια τόσο κοινότοπη εξήγηση. Ήταν ακατανόητο. Δεν επιτρεπόταν να γίνει.

Χαουμέ Μιραβίτλιες 1

Κανένας δεν έμαθε ποτέ την αλήθεια, και αυτό γιατί μας όρκισαν. Μέχρι το τέλος του πολέμου οφείλαμε να σωπάσουμε, και ούτε στους γονείς μας, στις γυναίκες μας, ούτε στους φίλους μας να πούμε κάτι. Αρχικά γιατί αυτός ο θάνατος είχε κάτι το γελοίο για έναν αναρχικό αρχηγό· κατά δεύτερο λόγο, για να εκλείψει η υποψία ότι ο Ντουρούτι δολοφονήθηκε από τους ανθρώπους του. Μας έβαλαν να ορκιστούμε, η Φεντερίκα Μοντσενύ, που ήταν τότε υπουργός, και ο «Μαριάνετ», δηλαδή ο Μαριάνο Ρ. Βάσκεθ, γραμματέας της εθνικής επιτροπής της CNT.

Ο δόκτωρ Σανταμαρία με τον οποίο μίλησα, δεν ήξερε να πει από πού μπορούσε να είχε έρθει το βλήμα. Με διαβεβαίωσε όμως ότι πρέπει να ρίχτηκε από απόσταση το πολύ 15 εκατοστά.

Γιέσους Αρνάλ Πένα 3

Μερικοί δεν θέλουν ακόμα και σήμερα να ακούσουν για την υπόθεση, επειδή δεν κολλάει στις βρομιές τους, μα την αλήθεια την ξέρουν τόσο καλά όσο εγώ. Ακούσαμε τους συντρόφους που ήταν μαζί του, τον Μανθάνα για παράδειγμα, που ήταν ο επιτελάρχης του στη Μαδρίτη, το σοφέρ Εστάνθιο και έναν ακόμα που τον συνόδευε, και τι μας είπαν; Ότι το όπλο πήρε από μόνο του φωτιά. Καθόταν κάπως έτσι [ο Ριόντα τον παριστάνει] και έτσι κρατά το

όπλο, με την κάννη προς τα πάνω. Το παίρνει και θέλει να κατέβει, μπλέκεται τότε η σκανδάλη στο σκαλοπάτι και μπαμ φεύγει η σφαίρα και του μπαίνει κατευθείαν στα πνευμόνια.

Ξέρω από όπλα. Από τότε που ήμουν είκοσι δύο χρονών δεν βγήκα ποτέ από το σπίτι χωρίς πιστόλι. Δεν ξέρεις τι γίνεται, ιδιαίτερα τις νύχτες. Δεν πήγα ποτέ σε συγκέντρωση χωρίς το πιστόλι μου. Το είχα πάντα στο χέρι, στη ζώνη. Πρέπει να μπορείς να υπερασπιστείς τον εαυτό σου. Ο Ντουρούτι όμως ήταν πάντα απρόσεκτος. Αυτό ήταν το λάθος του. Του το είχα πει πολλές φορές. Δεν έδινε σημασία. Αυτή ήταν κι η γνώμη του Μανθάνα. Όταν τρέχεις με το αυτοκίνητο δεν κρατάς έτσι το όπλο που η κάννη να είναι στραμμένη επάνω σου. Και πιο πολύ ακόμα, στην αποβίβαση. Ο Μανθάνα όμως με βεβαίωσε πως έτσι έγινε. Το Ναρανχέρο είναι φοβερό όπλο, παίρνει μόνο του φωτιά. Το ξέρω πολύ καλά, γιατί αργότερα πήρα αυτό το όπλο μαζί μου. Το κράτησα μέχρι που πήγα στη Γαλλία. Στη φυγή αναγκάστηκα να το αφήσω στα σύνορα.

Ρικάρντο Ριόντα Κάστρο

Η κληρονομιά

Ήταν σχεδόν απίστευτο. Δεν κατείχε τίποτε, απολύτως τίποτε. Όλα όσα είχε, ανήκαν σε όλους. Όταν πέθανε, έψαξα για μερικά ρούχα, για να μπορέσουμε να τον θάψουμε. Στο τέλος, βρήκαμε ένα πέτσινο σακάκι, εντελώς λειωμένο, ένα χακί παντελόνι και ένα ζευγάρι τρύπια παπούτσια. Με λίγα λόγια, ήταν ένας άντρας που έδινε ό,τι είχε. Δεν είχε ούτε ένα κουμπί. Δεν είχε απολύτως τίποτε.

Ρικάρντο Ριόντα Κάστρο

Στη βαλίτσα του Ντουρούτι βρέθηκαν τα εξής πράγματα: μια αλλαξιά εσώρουχα, δυο πιστόλια, ένα ζευγάρι κιάλια και ένα ζευγάρι γυαλιά ηλίου. Αυτή ήταν όλη του η κληρονομιά.

Χοσέ Πέιρατς 1

Ο θάνατος του Ντουρούτι προκάλεσε μεγάλη συγκίνηση στη Μαδρίτη. Το πτώμα μεταφέρθηκε και τοποθετήθηκε από τους συντρόφους στα γραφεία της εθνικής επιτροπής της CNT. Στις 21 Νοέμβρη το φέρετρο μπήκε σ' ένα αυτοκίνητο, στις τέσσερις το πρωί, και μια τεράστια σειρά από αυτοκίνητα συνόδευσε τη μεταφορά του στη Βαλέντσια. Στις πόλεις απ' όπου περνούσε η πομπή, ο πληθυσμός τον περίμενε. Στην Τσίβα υποδέχτηκαν τη συνοδεία οι υπουργοί Γκαρθία Ολιβέρ, Αλβάρεθ ντελ Βάυο, Χουστ, Εσπλά και Χιράλ. Σε όλα τα χωριά ο πληθυσμός διαδήλωνε κρατώντας μαυροκόκκινες σημαίες και έφερνε στεφάνια στο φέρετρο. Στη Βαλέντσια οι αντιπρόσωποι της ανατολικής περιφερειακής επιτροπής της CNT τοποθέτησαν στεφάνια και λουλούδια στο αμάξι, που μετέφερε το νεκρό του χαμένου αγωνιστή.

Επίσης και στην ανατολική ακτή και στην Καταλανία, όλα τα χωριά έστειλαν τον ύστατο χαιρετισμό στο νεκρό. Λίγο πριν τη μία το πρωί, της 22ας Νοέμβρη, το φέρετρο έφτασε στο κτήριο της CNT-FAI στη Βαρκελώνη. Τοποθετήθηκε στον προθάλαμο, κάτω από λουλούδια και μαυροκόκκινες σημαίες. Από πάνω του και πάνω στη σημαία που τον σκέπαζε, τα γράμματα που στάθηκαν το νόημα της ζωής του Ντουρούτι και για τα οποία έπεσε: CNT-AIT-FAI.

Ντουρούτι 6

Η κηδεία έγινε στη Βαρκελώνη. Η μέρα ήταν συννεφιασμένη και θολή. Η πόλη περιέπεσε σ' ένα είδος μαζικής υστερίας. Οι άνθρωποι γονάτιζαν στο δρόμο την ώρα που περνούσε το φέρετρο με τιμητική φρουρά από αναρχικούς με στολές μάχης. Έκλαιγαν. Μισό εκατομμύριο κόσμος είχε συγκεντρωθεί στους δρόμους. Όλων τα μάτια ήταν υγρά. Ο Ντουρούτι ήταν για τη Βαρκελώνη το σύμβολο των αναρχικών ιδεών και έμοιαζε απίστευτο ότι ήταν νεκρός.

Περίεργη σιωπή κρεμόταν εκείνη τη μέρα πάνω απ' την πόλη. Οι μαυροκόκκινες σημαίες κρέμονταν στους ιστούς. Ο ήλιος δεν φαινόταν. Πιο σιωπηλή, πιο εορταστική ή θλιβερή ημέρα δεν ξανάζησα.

Χαουμέ Μιραβίτλιες 2

Το τεράστιο κτήριο της πρώην Ομοσπονδίας Ισπανών επιχειρηματιών, τώρα «Casa de la CNT-FAI», έδρα της καταλανικής περιφερειακής επιτροπής της CNT, βρίσκεται στη Βία Λαγετάνα, τη φαρδιά νέα λεωφόρο που συνδέει το λιμάνι της Βαρκελώνης με την καινούρια πόλη. Με αυτό το κτήριο ο Ντουρούτι τους τελευταίους μήνες της ζωής του βρισκόταν σε πολύ στενή σχέση. Από το ραδιοφωνικό σταθμό αυτού του κτηρίου έβγαλε τον τελευταίο του λόγο προς τον ισπανικό λαό.

Μέσα από αυτό το δρόμο το πτώμα του μεταφέρθηκε στο Μόντχουιτς.

Με αίτηση της τοπικής ομοσπονδίας της CNT Βαρκελώνης ο δρόμος αυτός ονομάζεται τώρα: Αβενίδα ντε Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι.

Ντουρούτι 6

Όταν έφευγε για τη Μαδρίτη, τον είχα πάει μέχρι το αεροδρόμιο. Ήταν η τελευταία φορά που τον είδα. Στη Μαδρίτη του τηλεφωνούσα κάθε μέρα. Ένα βράδυ μου είπαν ότι δεν ήταν εκεί. Αργότερα έμαθα ότι τότε ήταν ήδη νεκρός.

Δεν ήμουν εκεί, δεν μπορώ να σας πω τίποτε σχετικά. Αλλά φυσικά κανένας δεν μπορούσε να πει στον κόσμο ότι ήταν ατύχημα, για το λόγο ότι κανένας δεν θα το πίστευε. Έτσι, είπαν ότι έπεσε στο μέτωπο. Ένας νεκρός ακόμα, αυτό ήταν όλο. Ένας άντρας σαν τον Ντουρούτι δεν πεθαίνει στο κρεβάτι του.

Ναι, είχα τις αμφιβολίες μου. Αλλά τελικά οι φίλοι του ήταν εκείνοι που μου είπαν πως ήταν ατύχημα. Ο Γκαρθία Ολιβέρ και ο Αουρέλιο Φερνάντεθ. Ήταν οι συναγωνιστές του. Γιατί θα έπρεπε να πουν ψέματα; Έτσι όλα μένουν όπως είναι. Δεν εξαρτάται πια τίποτε απ' αυτό. Δεν αλλάζει.

Εμιλιέν Μορέν

ΟΓΔΟΟ ΣΧΟΛΙΟ

Για το γέρασμα της επανάστασης

Τριάντα πέντε χρόνια πέρασαν από την ήττα της ισπανικής επανάστασης. Όποιος θέλει να ακολουθήσει τα βήματά της, από τη μια μέρα στην άλλη, πρέπει να διαβάσει τα κείμενα της Solidaridad Obrera, *της μεγαλύτερης τότε ημερήσιας εφημερίδας της Βαρκελώνης. Σε μια αποθήκη στο κανάλι Χέρενγκραχτ του Άμστερνταμ θα βρει τα κιτρινισμένα φύλλα της, σε μεγάλα σκονισμένα ντοσιέ. Και στα τέσσερα από πάνω πατώματα όλα όσα έχουν γραφτεί, τυπωθεί και δεθεί για την ισπανική επανάσταση. Το ινστιτούτο της διεθνούς κοινωνικής ιστορίας φυλάει τις νίκες και τις ήττες της. Γράμματα και προκηρύξεις, διαταγές και περιγραφές μαρτύρων, διαλυμένες δέσμες: μια μελαγχολική αθανασία. Δεν βρίσκονται όμως εδώ μόνο τα νεκρά γράμματα, αλλά και τα ίχνη των επιζώντων: βιογραφίες, αναμνήσεις, διευθύνσεις. Υποδείξεις που οδηγούν μακριά: στα θλιβερά προάστια της πόλης του Μεξικού, σε απομακρυσμένα χωριά της γαλλικής επαρχίας, σε παρισινές σοφίτες, στις πίσω αυλές των εργατικών συνοικιών της Βαρκελώνης, σε σκονισμένα γραφεία στην αργεντίνικη πρωτεύουσα, σε στάβλους της Γασκόνης.*

Στη γαλλική εξορία ο επιπλοποιός Φλορεντίνο Μονρόυ με τα εβδομήντα πέντε χρόνια του γυρνά από πύργο σε πύργο. Δεν έχει σύνταξη. Ζει επισκευάζοντας τα έπιπλα των γερασμένων αριστοκρατών της περιοχής.

Πίσω από ένα φαρμακείο, στο κοιμισμένο παρισινό προάστιο Choisy-le-Roi, στην πίσω αυλή της Rue Chevreuil αριθμός 6 οι Ισπανοί αναρχικοί έστησαν ένα μικρό τυπογραφείο. Εκεί τυπώνουν αφίσες για τους κινηματογράφους της περιοχής και προσκλήσεις για χορούς μεταμφιεσμένων, αλλά και τα δικά τους περιοδικά και τις μπροσούρες.

Κάπου στη Λατινική Αμερική, σ' ένα μικρό εκδοτικό οίκο δουλεύει ο Ντιέγκο Αμπάδ ντε Σαντιγιάν, από τους πιο ισχυρούς άντρες της Καταλανίας άλλοτε και αργότερα πικρός κριτικός της CNT μέσα από τις ίδιες τις γραμμές της. Ένας πάντα πρόθυμος να βοηθήσει άνθρωπος, ήσυχος, που δεν αφήνει την πίπα του να σβήσει.

Ο Ριχάρντο Σανθ, υφαντουργός από την Βαλέντσια, Solidarios, ζει με 400 φράγκα σύνταξη, εντελώς μόνος του, σ' ένα σκοτεινό αγροτόσπιτο στην Γκαρόν. Πριν από τριάντα χρόνια, διοίκησε σαν διάδοχος του Ντουρούτι μια μεραρχία των αναρχικών πολιτοφυλακών. Σε όποιον τον επισκέπτεται, δείχνει τα λείψανα της επανάστασης: τη νεκρική μάσκα του Ντουρούτι, τις φωτογραφίες στο κομό, τη βιβλιοθήκη με αντίγραφα των βιβλίων του που έχει εκδώσει με δικά του έξοδα.

Οι περισσότεροι όμως έχουν πεθάνει. Ο Γκρεγκόριο Χοβέρ πρέπει να είναι ακόμα στη ζωή, κάπου στην κεντρική Αμερική. Άλλοι έχουν εξαφανιστεί.

Σ' ένα παλιό εργοστάσιο στην Τουλούζη βρίσκεται το διοικητήριο της CNT στην εξορία. Μετά από δυο φθαρμένες σκάλες, φτάνεις στην «Πανηπειρωτική γραμματεία». Δίπλα, σ' ένα μικρό βιβλιοπωλείο, όπου βρίσκεις σπάνιες μπροσούρες της δεκαετίας του '30 και του '40 και περίεργα ηθικοπλαστικά μυθιστορήματα της Biblioteca Ideal, έχει φτιάξει το γραφείο της η Φεντερίκα Μοντσενύ όπου και «λιμάρει» ακούραστη, όπως πριν, τους λόγους και τα άρθρα της. Είναι ένας κόσμος κλειστός, εξαπλωμένος γεωγραφικά και όμως στενός. Ένας κόσμος με τους δικούς του άγραφους κανόνες, τους κώδικές του για προτιμήσεις και αποστροφές, όπου ο καθένας ξέρει για τον άλλο, ακόμα κι αν έχει να τον δει χρόνια. Αυτός ο κόσμος των παλιών συντρόφων δεν παρέμεινε ανεπηρέαστος από κατάθλιψη και ζήλια, καβγά και αποξένωση, τα στίγματα όλων των εξοριών. Η μέση ηλικία είναι μεγάλη. Οι φήμες και οι ειδήσεις εύχολα ζουν και θεριεύουν. Οι αναμνήσεις έχουν χοχκαλώσει προ πολλού. Ο καθένας έχει μάθει το ρόλο του απέξω για τα αποφασιστικά χρόνια. Η στενοχεφαλιά και οι διακοπές μνήμης της μεγάλης ηλικίας παίρνουν το φόρο τους.

Αλλά την τίμια στάση τους δεν τη ζημίωσε αυτή η νικημένη και γερασμένη επανάσταση. Ο ισπανικός αναρχισμός, για τον οποίο αυτοί οι άντρες και οι γυναίκες αγωνίστηκαν σε όλη τους τη ζωή, δεν υπήρξε ποτέ μια σέχτα στο περιθώριο της κοινωνίας, μια μόδα της διανόησης,

ένα αστικό παιχνίδι με τη φωτιά. Ήταν ένα προλεταριακό μαζικό κίνημα. Έχει πολύ λίγο να χάνει, απ' ό,τι αφήνουν να εννοηθεί μανιφέστα και συνθήματα, με το νεο-αναρχισμό σημερινών φοιτητικών ομάδων. Αυτοί οι ογδοντάρηδες βλέπουν με ανάμικτα αισθήματα την αναγέννηση των ιδεών τους στον παρισινό Μάη και αλλού. Σχεδόν όλοι δούλεψαν με τα χέρια τους. Πολλοί απ' αυτούς πηγαίνουν ακόμα και σήμερα κάθε μέρα στο γιαπί και στο εργοστάσιο. Περισσότερο όμως δουλεύουν σε μικρές μονάδες. Με μια αρκετή δόση περηφάνιας διαπιστώνουν πως δεν εξαρτώνται από κανέναν, ότι κερδίζουν ακόμα μόνοι τους το ψωμί τους. Κάθε ένας απ' αυτούς είναι ειδικός στο επάγγελμά του. Τα συνθήματα για την «κοινωνία των διακοπών», οι ουτοπίες της τεμπελιάς τους είναι ξένες. Στα μικρά τους διαμερίσματα δεν υπάρχει τίποτε περιττό. Κατανάλωση και φετιχισμός των ειδών τους είναι άγνωστα. Μόνο η αξία χρήσης μετρά. Ζουν σε μια στενότητα που δεν τους καταπιέζει. Σιωπηλά, χωρίς πολεμική, αγνοούν τις νόρμες της κατανάλωσης.

Η σχέση των νεοτέρων με την κουλτούρα τους είναι σκοτεινή. Την χοροϊδία των καταστασιακών για ό,τι μυρίζει «παιδεία» δεν την καταλαβαίνουν. Γι' αυτούς τους παλιούς εργάτες, η κουλτούρα είναι κάτι καλό. Αυτό δεν είναι παράξενο, γιατί τη γνώση του αλφάβητου την πλήρωσαν με ιδρώτα και αίμα. Στα μικρά τους σκοτεινά δωμάτια δεν υπάρχουν τηλεοράσεις αλλά βιβλία. Να πετάξουν τέχνη και επιστήμη από το παράθυρο, ακόμα κι αν έχουν αστική προέλευση, δεν το διανοούνται ούτε στο όνειρό τους. Τον αναλφαβητισμό ενός σιναφιού, που η συνείδησή του καθορίζεται από κόμικς και μουσική ροκ, τον βλέπουν χωρίς κατανόηση. Τη «σεξουαλική απελευθέρωση», που παίρνει κατά γράμμα παμπάλαια αναρχικά θεωρήματα, την προσπερνούν σιωπηλά.

Αυτοί οι επαναστάτες από μια άλλη εποχή έχουν γεράσει αλλά δεν φαίνονται κουρασμένοι. Δεν ξέρουν τι είναι επιπολαιότητα. Η ηθική τους είναι βουβή, αλλά δεν αφήνει καμιά αμφιβολία. Δεν καταλαβαίνουν πια τον κόσμο. Η βία τους είναι γνωστή, την ευχαρίστηση στη βία τη βλέπουν με υποψία. Είναι μόνοι και καχύποπτοι. Μόλις όμως περάσεις το κατώφλι που μας χωρίζει απ' αυτούς, το κατώφλι της εξορίας, ανοίγει αμέσως ένας κόσμος έτοιμος για βοήθεια, φιλοξενία και αλληλεγγύη. Όποιος τους γνωρίζει, θαυμάζει πόσο διαυγείς, πόσο λίγο πικραμένοι είναι. Πολύ λιγότερο από τους νεαρούς επισκέπτες τους. Δεν είναι μελαγχολικοί. Η ευγένειά τους είναι προλεταριακή. Η αξιοπρέπειά τους,

ανθρώπων που δεν παραδόθηκαν ποτέ. Δεν χρωστούν ευγνωμοσύνη σε κανένα. Κανένας δεν τους προώθησε. Δεν πήραν τίποτε, δεν ξεχοχκάλισαν υποτροφίες. Η καλοπέραση δεν τους ενδιαφέρει. Δεν αγοράζονται. Η συνείδησή τους είναι εντάξει. Δεν είναι τίποτα τσαχισμένοι τύποι. Η φυσική τους κατάσταση είναι άριστη. Δεν έχουν τρελαθεί, δεν είναι νευρωτικοί, δεν χρειάζονται ναρκωτικά. Δεν μοιρολογούν. Δεν μετανιώνουν. Οι ήττες τους δεν τους απογοήτευσαν. Ξέρουν ότι έχαναν λάθη, αλλά δεν παίρνουν τίποτε πίσω. Οι παλιοί άντρες της επανάστασης είναι δυνατότεροι από όλα όσα ήρθαν μετά απ' αυτούς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι μεταγενέστεροι

Για πολλούς ανθρώπους ο θάνατος του Ντουρούτι σήμανε το τέλος των ελπίδων τους. Όσο οι άνθρωποι πίστευαν ότι αγωνίζονται για την επανάσταση, το ηθικό τους ήταν καλό. Όταν είδαν ότι επρόκειτο πια μόνο για να κερδηθεί ο πόλεμος και τα άλλα θα έμεναν όπως ήταν πριν, τότε σταμάτησαν. Την ελπίδα για μια νέα κοινωνία πολλοί την είχαν αποθέσει στον Ντουρούτι. Ο θάνατος του Ντουρούτι ήταν φοβερός. Γιατί έπεσε μαζί με το τέλος της επαναστατικής διάθεσης στα εργοστάσια και στις κολεκτίβες της υπαίθρου.

Φεντερίκα Μοντσενύ 1

Δύο εκδοχές του λόγου του Λουί Κομπανύς στην κηδεία του Ντουρούτι.

Σύντροφοι, αυτή τη στιγμή της έντασης σας καλώ σε ενότητα, πειθαρχία, αποφασιστικότητα, γενναιότητα.

Για μια στιγμή αισθανόμαστε τα δάκρυα ν' ανεβαίνουν από μέσα μας. Αλλά γιατί κλάματα; Πρέπει να κλαίμε για το θάνατο ενός άντρα που εκπλήρωσε το καθήκον του και τον οποίο θαυμάζουμε; Ας κλάψουμε καλύτερα για τους δειλούς και τους ταπεινούς. Ας στεγνώσουμε τα δάκρυά μας, ας σηκώσουμε το χέρι και ας συνεχίσουμε το δρόμο μας προς τα εμπρός χωρίς να σταματήσουμε. Το όνομα του Ντουρούτι ας μας χρησιμεύει για παράδειγμα. Ο δρόμος που έχουμε ακόμη μπροστά μας είναι δύσκολος και κοπιαστικός. Εμπρός! Εμπρός!

Solidaridad Obrera

Ο Ντουρούτι πέθανε όπως μόνο οι κακοποιοί ή οι ήρωες πεθαίνουν, από το χέρι ενός κακοποιού που του είχε γυρίσει την πλάτη. Ο θάνατος βρίσκει στην πλάτη μόνο αυτόν που προσπαθεί να ξεφύγει ή εκείνον που σαν τον Ντουρούτι, δεν βρίσκει κανένα δολοφόνο που να τολμά να τον κοιτάξει στο πρόσωπο. Ντουρούτι χαιρετάμε το θάρρος σου! Το όνομά σου έχει χαραχτεί βαθιά στα αισθήματα του λαού. Εμείς παραμένουμε με το μοναδικό σύνθημα: Εμπρός! Ο καθένας στη θέση που τον καλεί το καθήκον, ενωμένοι όσο ποτέ στον αγώνα ενάντια στο φασισμό και για την ελευθερία. Εμπρός χωρίς ούτε ένα βλέμμα προς τα πίσω!

El pueblo

Ανεξάρτητα από το αν συμφωνείς ή όχι με τον Ντουρούτι, πρέπει να σταθείς στο γεγονός ότι έκανε μια ζωή εντελώς πιστή στις αρχές του. Ήταν ένας αναρχικός που έπεσε σαν πειθαρχημένο μέλος του ισπανικού λαϊκού στρατού. Η ιστορία της ζωής του Ντουρούτι αντιστοιχεί ακριβώς στην εξέλιξη του ισπανικού αναρχισμού στο σύνολό του. Ακριβώς όπως η αντιδραστική αστυνομία θεωρούσε τον Ντουρούτι πάντα σαν ένα συνηθισμένο κακοποιό, ο δεξιός Τύπος συνηθίζει να μιλά για τη CNT και τη FAI σαν να ήταν απλές συμμορίες από δολοφόνους, πλιατσικολόγους και εμπρηστές. Στην πραγματικότητα, το αναρχικό κίνημα στην Ισπανία έχει δυνατά ιδεαλιστικά χαρακτηριστικά. Πολλοί αναρχικοί δεν καπνίζουν και είναι χορτοφάγοι. Πολλοί δεν πίνουν καθόλου αλκοόλ. Κάθε είδος ακολασίας θεωρείται μη συζητήσιμο. Στη Μαδρίτη βλέπεις παντού μεγάλα πλακάτ της FAI και της CNT, που απαιτούν το κλείσιμο όλων των μπαρ και των καφέ (που χρησίμευαν σαν προθάλαμοι πορνείων). Η αναρχική αντίληψη της αυτοθυσίας υλοποιείται αυτές τις μέρες στη Μαδρίτη με πυρετώδη ενεργητικότητα.

Η μαρξιστική κοσμοθεωρία διαφέρει ριζικά απ' αυτή των αναρχικών. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο ειλικρινής ιδεαλισμός της CNT-FAI δεν έχει τις καλές του πλευρές ή ότι αυτές δεν βάζουν όλη τους τη δύναμη στον αγώνα ενάντια στο φασισμό, που απαιτεί προς το παρόν τεράστιες θυσίες. Ο θάνατος του Ντου-

ρούτι είναι μια μεγάλη απώλεια για όλη τη δημοκρατική Ισπανία. Ο Ντουρούτι υποστήριξε με ζέση την ενότητα των δύο βιομηχανικών συνδικάτων της Ισπανίας. Ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς υποστηρικτές ενός πειθαρχημένου λαϊκού στρατού. Όλα τα κόμματα του λαϊκού μετώπου, η κυβέρνηση και όλος ο πληθυσμός της δημοκρατικής Ισπανίας, αισθάνονται το θάνατό του σαν ένα τρομερό χτύπημα.

Χιου Σλέιτερ

Ποιος είναι ο Ντουρούτι, ο αρχηγός τους; Στο Μοντεβιδέο ο Ντουρούτι ήταν γνωστός σαν διεθνής γκάνγκστερ. Το ποινικό του μητρώο γράφει συμμετοχή στη δολοφονία του επισκόπου της Σαραγόσα και μια ληστεία στην τράπεζα της Γκιζόν, απ' όπου απεκόμισε 550.000 πεσέτες.

Η ισπανική και η χιλιανή αστυνομία τον καταζητούσαν σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι Χιλιανοί για μια ληστεία σε μια τράπεζα στη Χιλή. Η κουβανική αστυνομία τον έψαχνε για μια παρόμοια υπόθεση.

Το 1925 διέπραξε ληστεία στο Μπουένος Άιρες. Αφού το έσκασε από κει, τον συνέλαβαν οι Γάλλοι για συμμετοχή σε απόπειρα δολοφονίας του βασιλιά Αλφόνσου. Όταν ανακηρύχθηκε η δημοκρατία στην Ισπανία, ο Ντουρούτι επέστρεψε εκεί. Αργότερα πυροβολήθηκε πισώπλατα από τους ανθρώπους του. Αυτό έγινε για τη μοιρασιά της λείας, και η Πασιονάρια, αυτό το φρικτό θηλυκό στην κυβέρνηση της Μαδρίτης, τον δοξολογούσε στην πομπώδη κηδεία του σαν υπόδειγμα μαχητή της ελευθερίας.

Αυτοί ήταν οι υπάνθρωποι, που ο σύντροφος Δημητρώφ και οι άλλοι εξαπέλυσαν στην Ισπανία. Στο πλευρό τους στέκονται οι δολοφόνοι της «σιδερένιας φάλαγγας», της ταξιαρχίας Καρλ Μαρξ, που δολοφονούσε τους αιχμαλώτους με σφαίρες dumdum.

Καρλ Γκέοργκ φον Στάχελμπεργκ

Τον Νοέμβρη 1936, ταξιδέψαμε μια μικρή ομάδα από αναρχικούς συνδικαλιστές στη Σοβιετική Ένωση. Τα συνδικάτα της

ήθελαν να μας δείξουν τι είχαν καταφέρει από την εποχή της επανάστασης. Εμείς πάλι ενδιαφερόμαστε να εξηγήσουμε στους οικοδεσπότες μας και στο ρώσικο λαό τη δύσκολη θέση που μας είχαν φέρει ο εμφύλιος και ο διεθνής φασισμός.

Από την πρώτη μας ήδη συνάντηση με αντιπροσώπους της ΕΣΣΔ, μπορέσαμε να διαπιστώσουμε ότι ο Ντουρούτι δεν ήταν καθόλου άγνωστος εκεί. Οι ανταποκρίσεις του σοβιετικού Τύπου γι' αυτόν δεν αναφέρονταν μόνο στις πράξεις του στον εμφύλιο, αλλά έφταναν πίσω στα χρόνια πριν τις 19 Ιούλη. Από τότε τον είχαν επισκεφτεί Ρώσοι δημοσιογράφοι στα εργοστάσια της Βαρκελώνης και είχαν δημοσιεύσει μερικές συνεντεύξεις του. Ο ρώσικος λαός ήξερε μάλιστα τον Ντουρούτι σαν αναρχικό: μοναδική περίπτωση, γιατί για όλους τους άλλους αναρχικούς οι Ρώσοι δεν έγραφαν ούτε λέξη. Αντίθετα, Ισπανοί κομμουνιστές όπως η Πασιονάρια, ο Ντιάθ και ο Μίχε ήταν πιο δημοφιλείς στη Ρωσία παρά στην ίδια τους τη χώρα. Αυτό είναι λογικό. Εκεί υπάρχουν μόνο κομμουνιστικές εφημερίδες, όλες οι άλλες είναι απαγορευμένες. Εξυμνούν λοιπόν τους δικούς τους ανθρώπους. Μόνο με τον Ντουρούτι έκαναν εξαίρεση.

Στο Κίεβο οι πολιτικές και στρατιωτικές αρχές, οι αντιπρόσωποι των πανεπιστημίων και των σχολείων, έδωσαν προς τιμή μας δεξίωση, στη μεγάλη αίθουσα του καλύτερου ξενοδοχείου της πόλης. Εκεί εμφανίστηκε όλη η επίσημη Ουκρανία. Ο αρχηγός της φρουράς του Κιέβου, παλιός μπολσεβίκος, έβγαλε χαιρετισμό. Αφού καλωσόρισε τους ξένους, ανακοίνωσε το θάνατο του Ντουρούτι και ζήτησε απ' όλους να σηκωθούν για ενός λεπτού σιγή, στη μνήμη του «μεγάλου Ισπανού γκεριλιέρο».

Αλλά δεν ήταν μόνο οι επίσημοι που θαύμαζαν τον Ντουρούτι. Στην παραμονή μας στη Μόσχα, επισκεφτήκαμε μερικούς εργάτες που έμεναν σε μια προλεταριακή γειτονιά της πόλης. Σε ένα μικρό ξύλινο σπίτι, συναντήσαμε έναν εργάτη μετάλλου, που είχε πάρει μέρος στους αγώνες του 1918. Είχε μεγάλη οικογένεια να θρέψει και ζούσε άθλια. Είχε παρακολουθήσει τον πόλεμο στην Ισπανία με πολλή προσοχή. Μας έγνεψε να πάμε σε μια γωνιά του δωματίου του και έβγαλε μέσα από ένα κομό ένα παλιό βιβλίο. Ήταν μια κιτρινισμένη έκδοση των έργων του

Κορολένκο. Στο βιβλίο είχε τοποθετήσει μερικά αποκόμματα εφημερίδων, μια φωτογραφία του Ντουρούτι που είχε εμφανιστεί στην *Πράβδα* και ένα ρεπορτάζ με τη βιογραφία του.

«Γιατί το φυλάς αυτό;» τον ρωτήσαμε.

«Γιατί έχω εμπιστοσύνη σ' αυτόν εκεί, για ό,τι έκανε. Δεν ήταν από τους απατεώνες που κοροϊδεύουν την εργατική τάξη».

Γύρισε κι άλλο τα φύλλα του βιβλίου του και βρήκε ακόμα ένα απόκομμα. Το χαρτί ήταν ακόμα πιο παλιό. Αναγνωρίσαμε στη φωτογραφία τον παλιό αναρχικό ηγέτη Νέστορα Μαχνό. Ο εργάτης μας διηγήθηκε τα κατορθώματα του Μαχνό την εποχή της επανάστασης και μας εξήγησε το τέλος του.

«Ο Μαχνό ήταν από τους μεγαλύτερους Ρώσους επαναστάτες», είπε, «και σήμερα θέλουν να μας πείσουν ότι ήταν ληστής. Προσέχτε, να μην πέσουν και πάνω στον Ντουρούτι τώρα που είναι νεκρός».

Του το υποσχεθήκαμε.

Ανώνυμος 3

Σήμερα υπάρχει μια ολόκληρη σειρά από ανθρώπους, ακόμα και από την αστική τάξη και μάλιστα από τις γραμμές της καθολικής εκκλησίας, που υποδέχονται τον Ντουρούτι, τώρα που είναι νεκρός, σαν άσωτο υιό. Ξαφνικά ανακαλύπτουν καλές του πλευρές και προσπαθούν να τον ιδιοποιηθούν για τους σκοπούς τους. Σαν έναν κόκκινο Χριστό προσπαθούν να τον παρουσιάσουν οι Ισπανοί παπάδες. Όταν ζούσε, έριχναν εναντίον του. Είχαν οχυρωθεί σε όλες τις εκκλησίες της Βαρκελώνης. Ήταν τα καλύτερα φρούρια, και έριχναν από κει εναντίον μας, ενάντια σε καθετί που κουνιόταν. Και η μπουρζουαζία ούρλιαζε: οι αναρχικοί καίνε τις εκκλησίες. Κι όμως εμείς υπερασπιζόμαστε μονάχα το τομάρι μας. Και οι ίδιοι άνθρωποι, που όταν ζούσε τον κυνηγούσαν σαν κακοποιό, έρχονται τώρα και θέλουν να τον κάνουν άγιο.

Εμιλιέν Μορέν

Τον ηρωισμό του δεν τον βλέπω μονάχα σε ό,τι γράφτηκε στις εφημερίδες αλλά περισσότερο στην καθημερινή του ζωή. Αυτό

το ξέρουν φυσικά μόνο λίγοι. Εκείνοι που τον ήξεραν από το καφέ στη γειτονιά, από το σπίτι ή από τη φυλακή.

Μέσα από τα χέρια του πέρασαν εκατομμύρια, κι όμως τον είδα να μπαλώνει μόνος του τις σόλες των παπουτσιών του, γιατί δεν είχε λεφτά να τα δώσει στον παπουτσή. Μερικές φορές δεν είχε ούτε τα ψιλά για να παραγγείλει έναν καφέ, όταν συναντιόμαστε σ' ένα μπαρ.

Όταν πήγαινες σπίτι του, τον έβρισκες συχνά με μια ποδιά, γιατί εκείνη τη στιγμή καθάριζε πατάτες. Η γυναίκα του δούλευε. Δεν τον ένοιαζε. Δεν έπασχε από κόμπλεξ ανδρισμού και δεν αισθανόταν πληγωμένο τον εγωισμό του από τις δουλειές του σπιτιού.

Την επόμενη έπαιρνε το πιστόλι και κατέβαινε στο δρόμο, για να τα βάλει με τον κόσμο της κοινωνικής καταπίεσης. Το έκανε με την ίδια φυσικότητα που το προηγούμενο βράδυ άλλαζε τις φασκιές της κόρης του, της Κολέτ.

Φρανσίσκο Πελλικέρ

Μερικοί λένε πως αν δεν είχε πεθάνει ο Ντουρούτι, θα είχαμε κερδίσει τον πόλεμο. Αυτό είναι μεγάλο λάθος. Ο πόλεμός μας δεν ήταν πόλεμος ανάμεσα σε δύο κόμματα. Ήταν μια διεθνής σύρραξη. Και οι Ισπανοί στρατιωτικοί δεν θα είχαν ξεσηκωθεί, γιατί δεν είχαν καμιά ελπίδα, αν δεν ήξεραν ότι θα τους βοηθούσε ο διεθνής φασισμός, οι Γερμανοί και οι Ιταλοί.

Ρικάρντο Σανθ ι

Δεν βλέπαμε σ' αυτόν κανένα ήρωα ή Μεσσία. Δεν χρειαζόμαστε κανένα φύρερ και κανένα καουντίλιο. Κάτι τέτοιο δεν υπάρχει στους αναρχικούς. Ο ρόλος του Ντουρούτι δεν εξηγείται με κάποια ηρωολατρία. Έδειξε απλά αξιοπρέπεια και θάρρος που χωρίς αυτά δεν μπορεί να ζήσει κανένας. Στις μέρες μας ο Τσε Γκεβάρα έπαιξε τον ίδιο ρόλο. Ο Ντουρούτι δεν ήταν θεωρητικός. Δεν ήταν απ' αυτούς που χάθονται στο γραφείο την ώρα που οι άλλοι αγωνίζονται. Ήταν ένας άντρας της πράξης, κατέβηκε στο δρόμο και αγωνίστηκε, και βρισκόταν πάντα εκεί όπου ο κίνδυνος ήταν μεγαλύτερος.

Φεντερίκα Μοντσενύ ι

Ένα πράγμα κατάλαβα αμέσως: ο Ντουρούτι ήταν γεννημένος αναρχικός. Τον καταλάβαινες ότι ερχόταν από την επαρχία, είχε κάτι το αγροτικό επάνω του. Πολλές φορές σκοτιζόταν και σκεφτόταν αυτά που ήθελε να πει. Δεν ήταν βέβαια διανοούμενος και μια ορισμένη θεωρητική κατάρτιση την απόκτησε μετά, στη Βαρκελώνη.

Καταγόταν από τη Λεόν, από το καστιλιάνικο οροπέδιο, και είχε κάτι από τη δύναμη και τη σκληρότητα των συμπατριωτών του. Ήταν ένας άντρας από τη φτιαξιά των Παδίγιας και Πιθάρο, των παλιών κατακτητών.

Στη Βαρκελώνη διάβασε πολύ, και περισσότερο τους αναρχικούς κλασικούς μας, Ανσέλμο Λορέντζο, Ελισέε Ρέκλας, Ρικάρντο Μέλια και περισσότερο Σεμπαστιάν Φωρέ, το Γάλλο φιλόσοφο του αναρχισμού. Ο πνευματικός του όμως ορίζοντας παρέμεινε πάντα μάλλον περιορισμένος, παρ' όλα αυτά είχε στερεή βάση.

Ήταν όμως και έμεινε άντρας, που ήταν ικανός για όλα, όταν αφορούσε την υπόθεση. Οι ιδέες του δεν ήταν γι' αυτόν για να περνά η ώρα, ήθελε να τις μεταφέρει στην πράξη. Αυτό εξηγεί τούτο που αργότερα ονομάστηκε ηρωισμός του. Σίγουρα ενεργούσε με το ένστικτο, ίσως ήταν τυφλωμένος, αλλά παράλληλα η ιδιοσυγκρασία του ήταν ενός καλού ανθρώπου και μ' αυτό θέλω να πω ότι η πρώτη και τελευταία του κίνηση ήταν η αλληλεγγύη.

Τα αποθέματά του ήταν τεράστια από κάθε σκοπιά. Το έδειξε αυτό π.χ. στις φυλακές, όπου ήξερε να βοηθά εκείνους που παραιτούνταν, που αφήνονταν. Ο Ντουρούτι δεν γνώριζε θλίψη. Άσχετα από το πόσο κρίσιμη ήταν η κατάσταση όπου βρισκόταν, σε απεργίες, σε οδομαχίες, κάτω από τα χτυπήματα της αντίδρασης, την αντιμετώπισε πάντα με συνέπεια και πολύ συχνά με επιτυχία. Και όπου απέτυχε, δεν το έβαλε κάτω. Αμέσως σκεφτόταν την επόμενη κίνηση, την επόμενη προσπάθεια.

Μιλάμε όλη την ώρα εδώ για τον Ντουρούτι σαν να μην υπήρχε κανένας άλλος. Είχαμε χιλιάδες ανώνυμους Ντουρούτι στο κίνημά μας. Άλλους τους ήξερες, άλλους όχι. Πολλοί όμως έπεσαν και κανένας δεν μιλά γι' αυτούς. Κι όμως, δεν ήταν λιγότερο θαρραλέοι, λιγότερο αποφασιστικοί και δεν ρισκάρισαν

λιγότερα απ' ό,τι ο Ντουρούτι και ο Ασκάσο. Πόσους συντρόφους χάσαμε στον πόλεμο, πόσοι έπεσαν το '19, το '20, σε πόσους κόστισε τη ζωή η τρομοκρατία του Μαρτίνεθ Ανίδο. Τότε υπήρξαν τουλάχιστον πεντακόσιοι νεκροί. Ήταν οι καλύτεροι από μας. Αν θελήσουμε να κλάψουμε και να τιμήσουμε τους νεκρούς μας θα είχαμε πολλή δουλειά. Είναι προτιμότερο να παραδειγματιστούμε απ' αυτούς και να προχωρήσουμε την υπόθεσή μας, όσο περισσότερο τόσο καλύτερα.

Πιστεύω πως δεν υπάρχει άλλη λύση. Άσχετα από το αν είμαστε πολλοί ή λίγοι, έχουμε τη λογική και το δίκαιο με το μέρος μας. Πρέπει να το αποδεικνύουμε αυτό καθημερινά με λόγο, με γραφή, με πράξη. Αλλά οι εκδόσεις μας δεν φτάνουν στις μάζες, οι αριθμοί των αντιτύπων είναι μικροί, δουλεύουμε στην εξορία, δεν μιλάμε τη γλώσσα αυτής της χώρας, η επιρροή μας στη Γαλλία είναι μικρή. Αυτή την κατάσταση πρέπει να την ξεπεράσουμε. Πρέπει να παραβγούμε μ' αυτές τις δυσκολίες.

Χουάν Φερέρ

Έζησε γι' αυτό που σκέφτηκε. Αυτό είναι πολύ σπουδαίο. Μερικές φορές τον ζηλεύω. Η ζωή του ήταν μια σωστή ζωή. Δεν πιστεύω ότι δεν άξιζε.

Φυσικά τώρα που είναι νεκρός, θέλουν να τον ιδιοποιηθούν όλοι. Όσο ζούσε τον κυνήγησαν σαν κακοποιό. Τώρα βρίσκει ως και η μπουρζουαζία κάτι καλό επάνω του, και οι παπάδες θέλουν να τον βαλσαμώσουν. Ένας νεκρός επαναστάτης είναι βέβαια πάντα ένας καλός επαναστάτης.

Κολέτ Μαρλώ

Δεν ξέρω, αλλά αν ήταν εδώ στο δωμάτιο, πιστεύω ότι θα μας βούλωνε το στόμα. Δεν θα μας άφηνε να μιλάμε έτσι, γιατί ήταν πολύ μετριόφρονας. Θα έλεγε: «Μίλα για τη CNT, μίλα γι' αυτό που σκεφτόμαστε, αλλά μη μιλάς για μένα». Αυτό θα έλεγε, αν ήταν εδώ.

Μανουέλ Χερνάντεθ

Ναι, ο Ντουρούτι ήταν καλός και βίαιος ταυτόχρονα. Αυτό ό-

μως δεν είναι αντίφαση. Σ' αυτή τη θέση ήμαστε όλοι. Οι ιδέες μας είναι σωστές, κανένας δεν μπόρεσε να τις αντικρούσει. Συζητήσαμε με τους πιο έξυπνους ανθρώπους και στο τέλος όλοι μας έλεγαν: ναι, οι απόψεις είναι θαυμάσιες, αλλά δεν πραγματοποιούνται, είναι ουτοπικές.

Εμείς όμως λέμε: δεν είναι αλήθεια αυτό, εδώ και τώρα μπορεί ένα κομμάτι τους να γίνει πράξη. Εδώ όμως πρέπει να υπολογίζουμε τη βία του καπιταλισμού, τη μηχανή καταπίεσης του κράτους, κι αυτή η βία υπάρχει ακόμα και στον κομμουνισμό. Ή αποχωρούμε ή της προτείνουμε το στήθος. Όποιος όμως προσφέρει το στήθος του στη βία, πρέπει να σκεφτεί τις συνέπειες. Μπορείς να είσαι όσο καλός θέλεις, πρέπει όμως να αγωνιστείς σαν άγριο θηρίο. Αυτός είναι αναγκαστικός αγώνας. Δεν τον διαλέξαμε εμείς.

Χουάν Φερέρ

Έχω σκοπό να γυρίσω όσο το δυνατό γρηγορότερα στην Ισπανία. Όχι, όχι για την οικογένεια, αλλά γιατί θέλω να συνεχίσω. Είναι ο ίδιος αγώνας, όπως τότε που ήμαστε νέοι. Όπως τότε, έτσι και τώρα, παρά τα εβδομήντα πέντε μου χρόνια. Είναι μια ιδέα που μου έχει κολλήσει, σύμφωνοι, εγώ όμως θα γυρίσω στη Λεόν.

Ο φασισμός είναι ένα επεισόδιο, μια διακοπή. Δεν έχω αυταπάτες. Αν πεθάνει ο Φράνκο, θα έρθει ο επόμενος που δεν θα είναι καλύτερος. Ίσως χειρότερος. Ξέρετε γιατί το λέω αυτό; Γιατί έτσι ήταν πάντα στην ιστορία. Άσχετα από το αν είναι μια κυβέρνηση της δεξιάς, της αριστεράς ή του κέντρου, την πολεμάς γιατί είναι κακή κυβέρνηση, και τι έρχεται; Μια ακόμα χειρότερη. Αν ήταν διαφορετικά, η γη θα ήταν παράδεισος. Εγώ σας λέω ότι είναι το αντίθετο. Μόνο που δεν το βλέπουν οι άνθρωποι, παρ' όλο που μπορεί να το δει κι ένας τυφλός. Ψηφίζουν και ψηφίζουν και ψηφίζουν. Πάντα το ίδιο. Αν φύγει όμως ο Φράνκο, που τον θεωρώ ένοχο για το θάνατο ενός εκατομμυρίου ανθρώπων, όταν φύγει, μπορώ να γυρίσω πίσω στη Λεόν. Και τότε θα δούμε τι πρέπει να γίνει, και τι μπορώ να κάνω ακόμη.

Φλορεντίνο Μονρόυ

Ναι, φυσικά είναι πολύ καλά οργανωμένοι οι Ισπανοί φυγάδες. Πληρώνουν κάθε μήνα τη συνδρομή τους. Ακόμα και η εφημερίδα συνεχίζει να κυκλοφορεί, το φύλλο των αναρχικών. Θέλω πολύ ευχαρίστως να πιστέψω όσα γράφονται εκεί, αλλά μερικά είναι τόσο απλά, τόσο αφελή. Ίσως είναι μια σκληρή λέξη, αλλά λέω αυτό που σκέφτομαι. Δεν μπορώ να τους ακολουθήσω. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι αρκεί να γυρίσουν στην Ισπανία, όταν έρθει ο καιρός, και μπορούν να ξαναρχίσουν από κει που σταμάτησαν τότε. Αλλά ό,τι έφυγε, έφυγε. Δεν χάνεις δυο φορές την ίδια επανάσταση.

Εμιλιέν Μορέν

ΠΗΓΕΣ

Ένα μεγάλο μέρος του υλικού αυτού του βιβλίου οφείλεται σε συνεντεύξεις ατόμων που σημειώνω παρακάτω. Πρέπει να ευχαριστήσω ακόμη τη CNT στην Τουλούζη, τον Angel Montoto και τον Luis Romero στη Βαρκελώνη. Όσον αφορά τα προϋπάρχοντα κείμενα, με βοήθησαν με πολλή υπομονή οι συνεργάτες του Internationales Institut für Sozialgeschichte (Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας) στο Άμστερνταμ. Η μακρόχρονη αυτή έρευνα χρηματοδοτήθηκε απ' τη Ραδιοφωνία και Τηλεόραση της Κολονίας για το τρίτο πρόγραμμα της οποίας μπόρεσα να γυρίσω ένα φιλμ για τον Ντουρούτι. Σε αυτό το σημείο θέλω να ευχαριστήσω όλους τους συνεργάτες της Ραδιοφωνίας. Ένα μέρος των συνεντεύξεων που χρησιμοποιήθηκαν στο βιβλίο προέρχεται από το υλικό του φιλμ. Τις μαγνητοφωνήσεις έκανε ο Christof Busse και την απομαγνητοφώνηση ο Rubén Jaramillo. Ο βιογράφος του Ντουρούτι Abel Paz στο Παρίσι με βοήθησε με άπειρες παρατηρήσεις. Το βιβλίο του για τον Ντουρούτι, που σε αντίθεση με τη δική μου δουλειά έχει απαιτήσεις επιστημονικού έργου, τις οποίες άλλωστε εκπληρώνει, πρόκειται να κυκλοφορήσει σύντομα στο Παρίσι [έχει κυκλοφορήσει και στα ελληνικά, από τις εκδόσεις «Ελεύθερος Τύπος»]. Είναι απαραίτητο για όλους όσοι θέλουν ν' ασχοληθούν παραπέρα με τον Ντουρούτι.

Εφόσον στις παρακάτω πηγές δεν αναφέρεται ο μεταφραστής, η απόδοση στα γερμανικά είναι δική μου. Τα κείμενα αποδόθηκαν άλλοτε κατά λέξη, άλλοτε όμως παραφράστηκαν ή αποδόθηκαν ελεύθερα. (...).

Luz D. Alba, *19 de Julio. Antologia de la Revolución española.* Μοντεβιδέο 1937. Σελ. 94. (Συλλογή προπαγανδιστικών αναρχικών κειμένων.)

Anonymus 1, *La persécution réligieuse en Espagne.* Poème-préface de Paul Claudel. Παρίσι 1937. Σελ. 78. (Ο συγγραφέας, πρώην μέλος των Cortes, ανήκει στην εξτρεμιστική δεξιά πτέρυγα των Καθολικών.)

Anonymus 2. *Anarchism. The Idea and the Deed.* Στο: *The Times Literary Supplement.* Λονδίνο 24 Δεκεμβρίου 1964. (Απόσπασμα από μια παρου-

σίαση. Ο κριτικός, μάλλον ο Claude Cockburn, είναι προφανώς πρώην κομμουνιστής.)
Anonymus 3, στο: *Campo!* (χ.χ.).
Ariel, *Como murió Durruti?* (Πιθανόν Τουλούζη, γύρω στα 1945. Μπροσούρα μιας περιφερειακής επιτροπής της CNT στο εξωτερικό, που εκφράζει την τότε «επίσημη» άποψη της οργάνωσης. Το Ariel είναι φυσικά ψευδώνυμο.)
Jesús Arnal Pena 1. Συνέντευξη που δόθηκε στον Μοντότο Φερέρ και δημοσιεύτηκε στη *Heraldo de Aragon*. Σαραγόσα 4 και 11 Δεκεμβρίου 1969. (Ο Arnal Pena είναι σήμερα παπάς στο χωριό Ballobar. Στον εμφύλιο ήταν γραμματέας του Ντουρούτι.)
Jesús Arnal Pena 2. *Memoiren*. Ανέκδοτο.
Jesús Arnal Pena 3. Προφορικά στοιχεία που δόθηκαν στο δημοσιογράφο Angel Montoto Ferrer στη Βαρκελώνη, το φθινόπωρο του 1970.
Manuel D. Benavides, *Cuerra y revolución en Cataluña*. Μεξικό 1946. (Πολιτικός του Ενωμένου Σοσιαλιστικού Κόμματος της Καταλανίας - PSUC. Αντίπαλος των αναρχικών, προσκείμενος στο ΚΚ. Περιγραφή με έντονο ρομαντικό χρώμα.)
Franz Borkenau, *The Spanish Cockpit. An Eye-Witness Account of the Political and Social Conflicts of the Spanish Civil War*. Πρόλογος του Gerald Brenan. Ann Arbor 1963. (Εδώ κι εκεί στο τρίτο Σχόλιο. Ανεκτίμητη μαρτυρία ενός Γερμανού πρόσφυγα που υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας. Ο Μπορκενάου ήταν μέλος του ΚΚΓ πριν απ' το 1933, μετά το εγκατέλειψε κι έγινε αντικομμουνιστής. Ήταν κοινωνιολόγος. Το βιβλίο του πρωτοκυκλοφόρησε στο Λονδίνο το 1937.)
Stephen John Brademas, *Revolution and Social Revolution. A Contribution to the History of the Anarcho-Syndicalist Movement in Spain: 1930-1937*. Typoskript. Οξφόρδη 1953. (Λεπτομερής επιστημονική εργασία πάνω στις πηγές.)
Gerald Brenan, *The Spanish Labyrinth. An Account of the Social and Political Background of the Civil War*. Κέμπριτζ 1943. (Χρησιμοποιήθηκε στο δεύτερο και τρίτο Σχόλιο: Κεφ. IV, VII, VIII. Αν αφαιρεθούν μερικές ιδεαλιστικές έμμονες ιδέες του συγγραφέα, παραμένει η καλύτερη ιστορική περιγραφή της ισπανικής κοινωνίας, από το 1874 ως το 1936. Χρήσιμη και η βιβλιογραφία του.)
Pierre Broué και Émile Temine, *Revolution und Krieg in Spanien*. Φραγκφούρτη/Μάιν 1968. (Εδώ κι εκεί στο τρίτο Σχόλιο. - Έργο-υπόδειγμα, αποτελείται από δύο βιβλία· ξεχωρίζει η περιγραφή της πολιτικής διαδικασίας απ' τον Broué. Η γερμανική μετάφραση προτιμότερη από το γαλλικό πρωτότυπο, γιατί έχει γίνει επεξεργασία της εκ νέου.)
Manuel Buenacasa, στο: *Durruti* 4 (χ.χ.). Ηγέτης της CNT στη δεκαετία του '20.

Manuel Buizan. Συνταξιούχος εργάτης από τη Βαρκελώνη. Μαρτυρία από δεύτερο χέρι. (Διήγηση του Φρ. Ασκάσο.) Συνέντευξη που πάρθηκε στις 26.5.1971 στο Choisy-le-Roi.
Liberto Callejas, στο: *Durruti* 4 (χ.χ.). Ένας απ' τους λίγους διανοούμενους του ισπανικού αναρχικού κινήματος στη δεκαετία του '20.
Léo Campion, *Ascaso et Durruti*. Flémalle-Haute χ.χ. (Μπροσούρα ενός Βέλγου αναρχικού.)
S. Cánovas Cervantes, *Durruti y Ascaso. La CNT y la Revolución de Julio*. Τουλούζη χ.χ. (Γύρω στα 1946. Προπαγανδιστική μπροσούρα της CNT.)
Communist International, Μόσχα. Δεκέμβριος 1937. (Όργανο της Κομιντέρν.)
Campo! Organo de la Federación Regional de Campesinos de Cataluña. Βαρκελώνη, 20 Νοεμβρίου 1937. (Έκταχτη έκδοση μιας αναρχικής εφημερίδας των αγροτών για τον Ντουρούτι.)
Crónica de la Guerra Española. Μπουένος Άιρες αρ. 44. (Δημοφιλές έργο σε συνέχειες.)
Durruti 1. στο: *Campo!* (χ.χ.).
Durruti 2, Συνέντευξη που πήρε ο Pierre van Paasen για την *Torondo Daily Star*, Τορόντο, 28.10.1936.
Durruti 3, στο: *Communist International* (χ.χ.).
Durruti 4: *Durruti. Sa vie. Sa mort*. Παρίσι, 1938. (Ανθολογία με κείμενα του ίδιου του Ντουρούτι ή για αυτόν, έκδοση του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών της CNT.)
Durruti 5, στο: Guérin (χ.χ.).
Durruti 6: *Buenaventura Durruti*. Έκδοση της Γερμανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών της CNT-FAI, Βαρκελώνη 1936 (Μπροσούρα).
Rosa Durruti. Αδελφή του Μπουεναβεντούρα. Ζει στη Λεόν. Από φωτοαντίγραφο ενός κειμένου που στάλθηκε στον Μοντότο Φερέρ το φθινόπωρο του 1969.
Encyclopaedia Britannica. Ενδέκατη έκδοση. Νέα Υόρκη 1911.
Friedrich Engels, *Die Bakunisten an der Arbeit*. Στο: *MEW* τόμος 18, σελ. 491-493. (Πέμπτο Σχόλιο.)
Il'ja Grigor'evič Erenburg 1, *Ljudi, gody, žisn'*. Γερμανική έκδοση: *Άνθρωποι, Χρόνια, Ζωή*. Αυτοβιογραφία. Πρώτο μέρος. Μετάφραση Αλεξάντερ Κέμπφε. Μόναχο 1962. (Πρώτο Σχόλιο.) (Ο Έρενμπουργκ βρέθηκε στην Ισπανία ως πολεμικός ανταποκριτής.)
Il'ja Grigor'evič Erenburg 2, *No pasarán! Δεν θα περάσουν. Για τον απελευθερωτικό αγώνα των Ισπανών*. Λονδίνο 1937.
L'Espagne Antifasciste. Paris 1936/1937. Αρ. 4, ανατύπωση στο Prudhommeaux (περιοδικό προσχείμενο στο POUM).
España Libre. Τουλούζη 11, Σεπτεμβρίου 1949. (Ανώνυμο κείμενο σε εφημερίδα των αναρχικών.)

Juan Ferrer, τυπογράφος από τη Βαρκελώνη. Ζει στο Παρίσι. Συνέντευξη της 26 Μάη του 1971 στο Choisy-le-Roi.
Ramón Garcia López. Εργάτης στη Βαρκελώνη. Συνέντευξη στις 5.5.1971.
Alejandro G. Gilabert, *Durruti: Un Anarquista integro*. Βαρκελώνη χ.χ. (Μπροσούρα της CNT.)
Daniel Guérin, *Ni Dieu ni Maître*. Anthologie de l'anarchisme. Παρίσι 1970.
Manuel Hernández. Μαραγκός από τη Βαρκελώνη. Ζει στην Dreux. Συνέντευξη στις 25.5.1971 στο Παρίσι, Aubervilliers.
Josefa Ibañez. Χήρα ενός μαραγκού απ' τη Βαρκελώνη, που σ' αυτόν δούλεψε ο Ντουρούτι το 1932-34. Ζει στο Παρίσι. Συνέντευξή της στις 25.5.1971 στο Παρίσι, Aubervilliers.
Frank Jellinek, *The Civil War in Spain*. Λονδίνο 1939. (Πρώτη προσπάθεια συνολικής αντιμετώπισης· ο συγγραφέας συμπαθεί τους κομμουνιστές.)
Marguerite Jouve, *Vu en Espagne*. Février 1936-Février 1937. Παρίσι 1937. Σελ. 85. (Άμεση μαρτυρία μιας φιλελεύθερης.)
H. E. Kaminski (Ψευδώνυμο του E. Halpérine-Kaminsky), *Ceux de Barcelona*. Παρίσι 1937. Σελ. 59-65, 241-253. (Μαρτυρία ενός αυτόπτη μάρτυρα που πρόσχειται στη CNT.)
Michail Kol'cov, *Ispanskij dn'evnik*. Μόσχα 1957. Στα γερμανικά: *Η κόκκινη σφαγή*. Απόδοση Rahel Srassberg, Βερολίνο 1960. (Αξιόλογος Ρώσος δημοσιογράφος, που έπεσε θύμα των σταλινικών εκκαθαρίσεων. Κατά καιρούς αρχισυντάκτης της *Πράβδα*.)
John Langdon-Davies, *Behind the Spanish Barricades*. Λονδίνο 1936. (Μαρτυρία ενός αυτόπτη φιλελεύθερου Άγγλου δημοσιογράφου.)
Louis Lecoin, *Le cours d'une vie*. Παρίσι 1965. (Αυτοβιογραφία ενός αναρχικού διχηγόρου.) Σελ. 117-129, 153-154.
Arthur Lehning. Μορφωμένος αναρχικός, εκδότης των *Αρχείων Μπακούνιν*. Στις αρχές της δεκαετίας του '30 δούλευε ως γραμματέας της Αναρχικής Διεθνούς (AIT) στην Ισπανία. Ζει στο Άμστερνταμ. Συνέντευξή του στις 2.6.1971 στο Άμστερνταμ.
Madeleine Lehning. Γυναίκα του Arthur Lehning. Είναι καθηγήτρια ορθοφωνικής στο Άμστερνταμ. Συνέντευξή της στις 26.1.1972 στο Άμστερνταμ.
Gaston Leval. Αναρχικός και συγγραφέας. Ζει στο Παρίσι. Συνέντευξή του στις 27.5.1971 στο Παρίσι.
Enrique Lister, *Nuestra Guerra. Aportaciones para una Historia de la Guerra Nacional Revolucionaria del Pueblo Español 1936-1939*. Παρίσι 1966. (Στρατηγός των κομμουνιστών. Σήμερα ηγέτης της φιλοσοβιετικής φράξιας του ισπανικού κομμουνιστικού κόμματος, ζει στη Μόσχα.)
Anselmo Lorenzo, *El proletariado militante. Memorias de un Internacional*. Primer periodo. Βαρκελώνη 1901). (Για το δεύτερο Σχόλιο.)
César M. Lorenzo, *Les Anarchistes espagnoles et le Pouvoir (1868-1969)*.

Παρίσι 1970. (Πλούσιο σε πληροφορίες, που όμως συχνά είναι αβάσιμες.)

Colette Marlot. Κόρη του Ντουρούτι. Ζει στη Βρετάνη. Συνέντευξή της στις 29.5.1971 στο Quimper.

Dr. Martinez Fraile. Γιατρός φιλελεύθερος. Ζει στη Βαρκελώνη. Συνέντευξή του στις 7.5.1971.

Albert Meltzer, στο: *The Times Literary Supplement* (χ.χ.).

Jaume Miravitlles 1. Δημοσιογράφος. Στις αρχές της δεκαετίας του '30 κομμουνιστής, μετά μέλος του καταλανικού κόμματος Esquerra και γραμματέας του Κομπανύς. Ζει στη Βαρκελώνη. Συνέντευξή του στις 8.5.1971 στη Βαρκελώνη.

Jaume Miravitlles 2. Ανέκδοτες αναμνήσεις, απόσπασμα του: *The Civil War in Spain 1936-1939*. Gathered and Annotated by Robert Payne. Greenwich, Conn. 1968.

Florentino Monroy. Επιπλοποιός και στέλεχος της CNT. Ζει στη Νότια Γαλλία. Συνέντευξή του στις 24.4.1971 στη Lastours.

Federica Montseny 1. Ηγετικό στέλεχος-πολιτικός της CNT στην εξορία, συντάκτης της εφημερίδας *L'Espoir*. Ζει στην Τουλούζη. Συνέντευξή της στις 21.4.1971 στην Τουλούζη.

Federica Montseny 2, στο: *Broué*, γερμανική έκδοση.

Federica Montseny 3, στο: *Revista Blanca*. Βαρκελώνη, 15 Δεκεμβρίου 1932.

Federica Montseny 4, στο: Gilbert Guilleminault και André Mahé, *L'Epopée de la Revolte. Le roman vrai d'un siècle d'anarchisme*. 1862-1962. Παρίσι 1963.

Emilienne Morin. Χήρα του Ντουρούτι. Δακτυλογράφος. Ζει στο Παρίσι και στη Βρετάνη. Συνέντευξή της στις 29.5.1971 στη Quimper.

Nino Napolitano, *Ascaso e Durruti nei ricordi d'esilio*. Στο: *Era Nuova*. Τορίνο, 1 Ιανουαρίου 1948. (Αναμνήσεις ενός Ιταλού αναρχικού.)

Julio Patán. Οικοδόμος από τη Λεόν, ζει στην Τουλούζη. Συνέντευξη στις 24.4.1971 στη Lastours.

Abel Paz 1, *Paradigma de una Revolución. 19 de julio 1936, en Barcelona*. Πρόλογος της Φεντερίκα Μοντσενύ, 1967. (Στηρίζεται σε άμεσες μαρτυρίες και ντοκουμέντα. Ο συγγραφέας είναι αναρχικός.)

Abel Paz 2, *Durruti (1896-1936) et la guerre libertaire*. Στο: Guérin (χ.χ.).

José Peirats 1. *Los anarquistas en la crisis politica española*. Μπουένος Άιρες 1964. Ο Πέιρατς, ράφτης το επάγγελμα, ζει εξόριστος στη νότια Γαλλία. Δεκαετίες ολόκληρες υπήρξε αυτό που θα λέγαμε επίσημος ιστορικός της CNT και είχε πρόσβαση στα αρχεία του αναρχικού κινήματος.

José Peirats 2, *La CNT en la Revolución Española*. Τουλούζη 1951.

Francisco Pellicer, στο: *Campo!* (χ.χ.).

Manuel Pérez, στο: *Campo!* (χ.χ.).

A. και D. Prudhommeaux, *Catalogne 1936-1937. L'Armement du peuple. Que*

sont la CNT et la FAI? Παρίσι 1937. (Έκτακτο τεύχος του τροτσκιστικού περιοδικού *Spartacus* το Μάρτη του 1937. Περιέχει πολλά απρόσιτα αλλιώς ντοκουμέντα.)
El Pueblo. Βαλένταια, 24 Νοέμβρη 1936. Ημερήσια εφημερίδα, αναφέρεται σε απόσπασμα από το βιβλίο του Diego Sevilla Andrés, *Historia politica de la zona roza*. Μαδρίτη 1954.
Henri Rabasseire, *Espagne, creuset politique*. Παρίσι 1938. Τα κείμενά του είναι από τη νέα έκδοση του *España, crisol politico*, Μπουένος Άιρες 1966. (Το Rabasseire είναι ψευδώνυμο του Henry M. Pachter, ενός Γερμανού πρόσφυγα, που σήμερα διδάσκει στο New School for Social Research στη Ν. Υόρκη. Τεκμηριωμένη μελέτη για το πώς άρχισε ο εμφύλιος πόλεμος.)
N. Ragacini, στο: *Durruti 4* (χ.χ.).
Jean Raynaud, *En Espagne «rouge»*. Παρίσι 1937. Αντεπαναστάτης παρατηρητής από τη μεριά των χριστιανών.
Ricardo Rionda Castro. Εργάτης γυαλιού από την Αστούρια. Το 1936 ήταν πολιτικός κομισάριος του τάγματος του Ντουρούτι κι αργότερα της 26ης μεραρχίας. Ζει στη νότια Γαλλία. Συνέντευξη στις 23.4.1971 στη Réalville.
V. de Rol, *Ascaso, Durruti, Jover. Su obra de militantes. Su vida de perseguidos*. Μπουένος Άιρες 1927. (Μπροσούρα των αναρχικών από τη δεκαετία του '20. Υπογράφεται με ψευδώνυμο.)
Luis Romero, *Tres Dias de Julio. 18, 19 y 20 de 1936*. Βαρκελώνη 1967. (Περιγραφή των γεγονότων με βάση ειδήσεις των εφημερίδων και συνεντεύξεις αυτοπτών μαρτύρων.)
Carrasco de la Rubia (Ψευδώνυμο), στο: *Durruti 4* (χ.χ.).
Heinz Rüdiger, στο: *Durruti 6* (χ.χ.). (Ο Heinz Rüdiger ήταν Γερμανός αναρχικός που πολέμησε στην Ισπανία.)
Manuel Salas, στο: *Durruti 4* (χ.χ.).
Diego Abad de Santillán 1, *Buenaventura Durruti (1896-1936)*. Στο: *Timón*. Βαρκελώνη, Νοέμβριος 1938. Σελ. 11-22. (Επικήδειος ενός ηγέτη των αναρχικών.)
Diego Abad de Santillán 2, *La Revolution y la guerra en España*. Μπουένος Άιρες 1938. (Ο Σαντιγιάν ζει στο Μπουένος Άιρες, συνεργάτης εκδοτικού οίκου.)
Diego Abad de Santillán 3, *Por qué perdimos la guerra. Una contribución a la historia de la tragedia española*. Μπουένος Άιρες 1940. (Αυτοκριτική από αναρχική σκοπιά, μία απ' τις ελάχιστες που υπάρχουν.)
Ricardo Sanz 1, Υφαντουργός απ' τη Βαρκελώνη. Μετά το θάνατο του Ντουρούτι διοικητής του τάγματος, κι αργότερα της 26ης μεραρχίας. Συνέντευξή του στις 22.4.1971 στο Golfech.
Ricardo Sanz 2, *El sindicalismo y la politica. Los «Solidarios» y «Noso-*

tros». Τουλούζη 1966. (Όπως και στους επόμενους τίτλους η διήγηση έχει έντονο αυτοβιογραφικό χαρακτήρα, κατά διαστήματα δε είναι πολύ μπερδεμένη.)

Ricardo Sanz 3, *Buenaventura Durruti.* Τουλούζη 1945. (Μπροσούρα.)

Ricardo Sanz 4, *Los que fuimos a Madrid. Columna Durruti - 26 Division.* Τουλούζη 1969.

Victor Serge, *Mémoires d'un Révolutionnaire. 1901-1941.* Παρίσι 1951. Γερμανική έκδοση: *Επάγγελμα: επαναστάτης.* Αναμνήσεις 1901-1917-1941. Απόδοση C. Freund. Φραγκφούρτη/Μάιν 1967. (Τρίτο Σχόλιο.)

Hugh Slater, *On the Death of the Spanish Anarchist Durruti.* Στο: *Inprecorr.* Μόσχα, 5 Δεκεμβρίου 1936. (Υπηρεσία τύπου της Κομιντέρν.)

Solidaridad Obrera. Βαρκελώνη, 6 Μαρτίου 1936, 30 Ιουλίου 1936, 2 Αυγούστου 1936, 21, 22 και 24 Νοεμβρίου 1936. (Ημερήσια εφημερίδα της CNT.)

Augustin Souchy 1. Αναρχικός. Επί Χίτλερ εξόριστος, υπεύθυνος το 1936 της Γερμανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών της CNT-FAI στη Βαρκελώνη. Ζει στο Μόναχο. Συνέντευξή του στις 3.6.1971 στο Μόναχο.

Augustin Souchy 2, *Nacht über Spanien.* Ντάρμσταντ χ.χ. Τα τσιτάτα του είναι παρμένα από τη νέα έκδοση: *Αναρχοσυνδικαλιστές και επανάσταση στην Ισπανία.* Ντάρμσταντ 1969.

Karl Georg von Stackelberg, *Legion Condor.* Βερολίνο 1939, σελ. 125-126. (Προπαγανδιστής των Ναζιστών.)

Hugh Thomas, *The Spanish Civil War.* Χάρμοντσγουορθ 1961. (Από δω ορισμένα στοιχεία του πέμπτου Σχολίου. Χρήσιμο και προσιτό εγχειρίδιο. Ενδιαφέρεται περισσότερο για την ιστορία του πολέμου και των κυβερνήσεων παρά για την επαναστατική διαδικασία. Δεν είναι πάντα αντικειμενικός. Εκτεταμένη βιβλιογραφία.)

Henri Torrès, *Accusés hors série.* Εισαγωγή του J. Kessel. Παρίσι 1957. Σελ. 219-221. (Αναμνήσεις ενός φιλελεύθερου δικαστικού.)

Lev Davidovič Trockij, *Lesson of Spain. The Last Warning!* Λονδίνο 1937. (Μερικά ενδιαφέροντα αποσπάσματα παραλείπονται σε μεταγενέστερες εκδόσεις.)

Eugenio Valdenebro. Τυπογράφος απ' τη Βαρκελώνη. Ζει κοντά στο Παρίσι. Συνέντευξή του στις 26.5.1971 στο Choisy-le-Roi.

Antonio de la Villa, στο: *Durruti 4* (χ.χ.).

Völkischer Beobachter. Μόναχο, 24 Νοεμβρίου 1936. (Παράδειγμα φασιστικής πληροφόρησης.)

Simone Weil, *Écrits historiques et politiques.* Παρίσι 1960. (Η Σιμόν Βέιλ πήγε εθελοντής στην Ισπανία και πολέμησε στο τάγμα του Ντουρούτι.)

Το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας είναι σίγουρα η πλέον ενδιαφέρουσα προσπάθεια υπέρβασης του καθαρού ντοκουμέντου... Η συζήτηση αν πρόκειται για μυθιστόρημα ή όχι είναι άσκοπη: από άποψη περιεχομένου και πλοκής υπερέχει σαφώς αυτού που κυκλοφορεί σήμερα στην αγορά ως «μυθιστόρημα».

Frankfurter Rundschau